

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_228186

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No.

د- ۲ / ۹۲۰۵۰۵۲

Accession No.

۱۸۶۵۳

Author

معین الحق، سید

Title

ذخیرۃ الخواصین - ۱۹۶۱ء

This book should be returned on or before the date last marked below.

زُيْرَةُ الْخَوَائِمِ

جلد اول

دکتر سید معین الحق
مرتب

(الف)

فہرست

صفحہ	اسماء	نمبر شمار
۱۱	نواب خان خانان محمد بیرام خان	۱
۲۰	مرزا سلیمان و مرزا شاہ رخ	۲
۲۴	خان خانان منعم خان	۳
۲۶	علی قلی خان زمان و بہادر خان	۴
۳۱	خان خانان مرزا خان عبدالرحیم	۵
۶۳	شیخ مبارک ناگوری	۶
۶۴	شیخ ابوالفیض فیضی	۷
۶۷	شیخ ابوالفضل علامی	۸
۷۷	شاہ ابوالمعالی	۹
۷۹	مرزا شرف الدین حسین	۱۰
۸۰	شمس الدین خان اتکہ	۱۱
۸۰	محمد عزیز کوکلتاش	۱۲
۹۹	مرزا رستم صفوی	۱۳
۱۰۱	شہاب الدین احمد خان نیشاپوری	۱۴
۱۰۱	پیر محمد خان شروانی	۱۵
۱۰۳	راجہ بہارا مل و راجہ بھگوان داس	۱۶

(ب)

۱۰۳	راجہ مان سنگہ	۱۷
۱۱۱	حقیقت بغی پسران سلطان محمد مرزا	۱۸
۱۲۲	خواجہ عبدالمجید آصف خاں	۱۹
۱۲۳	زین خاں کوکہ	۲۰
۱۲۴	ادھم خاں کوکہ	۲۱
۱۲۶	مرتضیٰ خاں شیخ فرید بخاری دہلوی	۲۲
۱۴۸	نواب میاں شاہباز خاں کنہو	۲۳
۱۶۰	نواب میاں محمد خاں نیازی	۲۴
۱۶۵	باز بہادر افغان	۲۵
۱۶۶	محب علی خاں	۲۶
۱۷۰	مرزا یوسف خاں رضوی	۲۷
۱۷۲	قلیچ محمد خاں	۲۸
۱۷۶	صادق محمد خاں	۲۹
۱۷۶	مرزا جانی بیگ ترخان	۳۰
۱۸۱	شاہ قلی خاں محرم	۳۱
۱۸۱	سید محمود بارہہ	۳۲
۱۸۳	راجہ بیربر	۳۳
۱۸۵	رضوی خاں مشہدی	۳۴
۱۸۵	شاہ منصور شیرازی	۳۵

(ج)

۱۸۷	آصف خاں مرزا محمد جعفر	۳۶
۱۹۰	سعید خاں چغتہ	۳۷
۱۹۳	میر شریف آملی	۳۸
۱۹۴	شاہ فتح اللہ شیرازی	۳۹
۱۹۵	حکیم ابوالفتح	۴۰
۱۹۵	خواجہ شمس الدین خوافی	۴۱
۱۹۶	جانش بہادر	۴۲
۱۹۶	میر جمال الدین حسین انجو	۴۳
۱۹۸	میر ابوالقاسم خاں نمکین	۴۴
۲۰۰	میر محمد معصوم بہکری	۴۵
۲۰۵	موٹہ راجہ جودہ پوری	۴۶
۲۰۵	مرزا علی اکبر شاہی	۴۷
۲۰۶	مظفر خاں معموری	۴۸
۲۰۷	لشکر خاں	۴۹
۲۰۸	خواجہ نظام الدین احمد ہروی	۵۰
۲۰۹	خضر خواجہ خاں	۵۱
۲۰۹	محمد قلی خاں برلاس	۵۲
۲۰۹	خان جہان	۵۳
۲۰۹	سید خاں مغول	۵۴

(د)

۲۰۹	عبدالله خان اوزبک	۵۵
۲۱۰	قبا خان کنک	۵۶
۲۱۰	یوسف خان	۵۷
۲۱۰	شجاعت خان	۵۸
۲۱۰	شاه بداغ خان	۵۹
۲۱۱	ترسون محمد خان	۶۰
۲۱۱	وزیر خان	۶۱
۲۱۱	محمد مراد خان	۶۲
۲۱۱	اشرف خان میر منشی	۶۳
۲۱۱	محمد قاسم خان نیشاپوری	۶۴
۲۱۲	راجہ تور دمل	۶۵
۲۱۲	مرزا قلی خان	۶۶
۲۱۲	مظفر خان	۶۷
۲۱۲	شاهم خان	۶۸
۲۱۳	اسماعیل سلطان	۶۹
۲۱۳	محمد خان	۷۰
۲۱۳	خان عالم	۷۱
۲۱۳	قطب الدین محمد خان	۷۲
۲۱۳	اسماعیل قلی خان	۷۳

۲۱۴	اعتماد خان گجراتی	۷۴
۲۱۵	رائے رائے سنگھ بہرتیہ	۷۵
۲۱۵	شریف خان	۷۶
۲۱۵	شاہ فخرالدین اتکھ	۷۷
۲۱۵	محب علی خان رھتاسی	۷۸
۲۱۶	معین الدین خان میر سامان	۷۹
۲۱۶	اعتماد خان خواجہ سرا	۸۰
۲۱۶	مرزا رستم خان	۸۱
۲۱۶	کمال خان ککھر	۸۲
۲۱۷	طاہر خان میر فراغت	۸۳
۲۱۷	سید احمد خان بارہہ	۸۴
۲۱۷	قرا بہادر خان	۸۵
۲۱۷	باقی محمد خان کوکہ	۸۶
۲۱۷	سید محمد میر عدل	۸۷
۲۱۷	معصوم خان فرنخودی	۸۸
۲۱۸	نورنگ خان	۸۹
۲۱۸	شاہ محمد خان اتکھ	۹۰
۲۱۸	علی قلی خان	۹۱
۲۱۸	فتو خان	۹۲
۲۱۸	سماحی خان	۹۳

(و)

۲۱۸	فتح خان فیلبان	۹۴
۲۱۸	درویش محمد اوزبک	۹۵
۲۱۸	مجنون خان قاقشال	۹۶
۲۱۹	محمد قاسم خان میربحر	۹۷
۲۱۹	شیخ ابراهیم	۹۸
۲۱۹	خواجه جهان خراسانی	۹۹
۲۱۹	راجه جگناتپه	۱۰۰
۲۱۹	راجه اسکرن	۱۰۱
۲۱۹	راجه لونکرن کچمپواهه شیخاوت	۱۰۲
۲۲۱	مادهو سنگه	۱۰۳
۲۲۱	غیاث قلی	۱۰۴
۲۲۱	پائینده خان مغول	۱۰۵
۲۲۱	مبارک خان	۱۰۶
۲۲۱	حسین خان تکریمه	۱۰۷
۲۲۲	سید قاسم بارهه	۱۰۸
۲۲۲	جلال خان و سعید خان	۱۰۹
۲۲۲	خواجه طاهر محمد	۱۱۰
۲۲۲	مهتر خان خاصه خیل	۱۱۱
۲۲۶	پهپاژ خان خاصه خیل	۱۱۲
۲۲۶	فرحت خان خاصه خیل	۱۱۳

(ز)

۲۲۶	رای درگا	۱۱۴
۲۲۶	مقصود علی کور	۱۱۵
۲۲۶	اخلاص خاں خواجہ سرا	۱۱۶
۲۲۶	مہر علی سلدوز	۱۱۷
۲۲۶	خداوند خاں دکھنی	۱۱۸
۲۲۷	مید مرتضیٰ خاں دکھنی	۱۱۹
۲۲۷	حسین خاں پنی افغان	۱۲۰
۲۲۸	نظر بیگ	۱۲۱
۲۲۸	راجہ گوپال	۱۲۲
۲۲۸	سید ہاشم بارہہ	۱۲۳
۲۲۸	رائے سرجن	۱۲۴
۲۲۹	راجہ رویسی	۱۲۵
۲۲۹	فاضل خاں	۱۲۶
۲۲۹	شاہ قلی خاں نارنجی	۱۲۷
۲۲۹	شیخ محمد بخاری	۱۲۸
۲۲۹	لعل خاں بدخشی	۱۲۹
۲۲۹	خنجر بیگ چغتائی	۱۳۰
۲۳۰	مخصوص خاں	۱۳۱
۲۳۰	ثانی خاں	۱۳۲
۲۳۰	مرزا حسن خاں	۱۳۳

(ح)

۲۳۰	۱۳۴	راجه جگت سنگه
۲۳۰	۱۳۵	مرزا حیات خان
۲۳۰	۱۲۰	علی دوست خان
۲۳۰	۱۳۷	سلطان حسین خان
۲۳۰	۱۳۸	سلیم خان سرمور افغان
۲۳۱	۱۳۹	سید جهجو بارهه
۲۳۱	۱۴۰	دربار خان
۲۳۱	۱۴۱	حاجی محمد میستانی
۲۳۱	۱۴۲	محمد زباں
۲۳۱	۱۴۳	محمد قلی توقتائی
۲۳۱	۱۴۴	مجاهد خان
۲۳۱	۱۴۵	خرم خان
۲۳۲	۱۴۶	سلطان ابراهیم
۲۳۲	۱۴۷	شاه غازی ترکمان
۲۳۲	۱۴۸	شیرویه
۲۳۲	۱۴۹	نورس خان
۲۳۲	۱۵۰	جنال خان قورچی
۲۳۲	۱۵۱	شمال خان قورچی
۲۳۲	۱۵۲	مرزا علی خان

(ط)

۲۳۳	میر عبداللہ خان	۱۵۳
۲۳۳	فرخ خان	۱۵۴
۲۳۳	قتلق قدم خان	۱۵۵
۲۳۳	جعفر خان ترکمان	۱۵۶
۲۳۳	میر ابوالمظفر	۱۵۷
۲۳۳	رام سنگھ	۱۵۸
۲۳۳	میر ابوالقاسم	۱۵۹
۲۳۴	خواجہ عبدالحی	۱۶۰
۲۳۴	میدنی رائے	۱۶۱
۲۳۴	میر سید زاہد رضوی	۱۶۲
۲۳۴	طاہر	۱۶۳
۲۳۴	محمد قلی ترکمان	۱۶۴
۲۳۴	مرزا علی	۱۶۵
۲۳۴	رائے بہوج	۱۶۶
۲۳۴	رائے لکشمی بہدوریہ	۱۶۷
۲۳۵	باقی بیگ سفرہ چی	۱۶۸
۲۳۵	خاندوران کابلی	۱۶۹
۲۳۷	نقیب خان	۱۷۰
۲۳۷	شیخ عبدالرحیم لکھنوی	۱۷۱

(ی)

۲۳۸	رائے رایان پترداس	۱۷۲
۲۳۸	راجہ رام داس کچھواہہ	۱۷۳
۲۴۱	فریدون خان برلاس	۱۷۴
۲۴۲	میر حسام الدین	۱۷۵
۲۴۳	حکیم علی	۱۷۶
۲۴۵	حکیم شفاؤی	۱۷۷
۲۴۶	میاں گدا کلال	۱۷۹
۲۴۷	شیخ میاں بختیار	۱۷۹
۲۴۷	شیخ عبداللہ	۱۸۰
۲۴۸	خواجہ بیگ مرزا	۱۸۱
۲۴۸	میر محمد خان اتکھ	۱۸۲
۲۴۸	مطلب خان	۱۸۳
۲۴۸	قبا خان	۱۸۴

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد و ثنا خداوندے را کہ حمد جز او را نسزد و شکر جز او را نہ زید
و حمد و ثنا در خور او ہم او تواند گفت و وصف او چنانکہ است ہم
او تواند کرد کہ عقل برافریدہ حکم نتواند کرد و اندیشہ از عالم عقل
چہ داند^۱ عقلے کہ بحق راہ یافت، بہ ہدایت او یافت و اندیشہ کہ از
حق خبر داد بہ عنایت او داد، بفضل او بود کہ جان بشناخت او بینا
گشت^۲ بچورد او بود کہ دل بہ امداد او آشنا گشت۔ و سپاس و منت
خداوندے را کہ شناخت او زندگی جان و یاد او راحت روان و طلب او
ملک جاودان و خدمت او خورشتر از نعیم ہر دو جہاں و یک نفس با او
بہتر از ہر چہ در زمین و آسمان۔ و صلوات با برکات طہیات و تحیات
مبارکات^۳ ہر شود اندیشہ درو کم گردد، از^۴ کالبد زندہ ساکن
مدینہ^۵ راہ نمائی طریق عبودیت^۶ حی لاریب احمد مجتبی محمد
مصطفی صلی اللہ علیہ والہ وسلم^۷ جانہا بینا و بہ نفس او دلہا آشنا و بہ
شریعت او راہ^۸ ہویدا^۹ و بہ سنت او آداب بندگی مبرہن، افریں براہل
و یاران او و بخشاش حق بر معینان دین مبین و ملت یقین او باد۔

1 In MS. B شد

3 Lacuna in both MSS.

5 Lacuna in both MSS.

7 Lacuna in both MSS.

2 Lacuna in both MSS.

4 Lacuna in both MSS.

6 Lacuna in both MSS.

8 In MS. B روشن و ہویدا

اما بعد چنین گوید اضعف عباد، المحتاج راقت^۱ رب الرؤف، شیخ فرید ولد
 شیخ معروف صدر سرکار بهکر صانها الله تعالى عن الافات والخطر، که
 چون ارباب تواریخ رحمهم الله تعالى علیهم اجمعین در اظهار احوال
 سلاطین ما تقدم و حال مجلدات پرداخته یادگارے در عالم گذاشته اند۔
 اما حالات خوانین سپهر احتشام که هر یک دستورالعمل روزگار کامرانی
 کرده اند و میکنند و واقعات و واردات آنها که عبرت بخش عالمیان
 و هوش افزائی جهانیان است تا حال هیچ عزیزے متصدی بیان حالات آنها
 نشده، این کمترین با وجود قلت بضاعت و عدم الاستطاعت متوکلاً
 علی الله در خور حالت خویش مناقب بهیه جمیله حسنہ ان جهان کرم
 را کتابے موسوم بذخیرة الخوانین تصنیف نموده بدرگاه باجاه^۲
 بهر قدرتی که خورشید فایض الانوار عدالتش^۳ منور کن کاشانه
 غم دیدگان عالم علوی است و بهار نصرت^۴ مفرح قلوب مسم رسیدگان
 جهان سفلی است، نسایم خلق کریمش چون هوای^۵ در قالب عالم
 دمیده و شمایم لطف عمیمش آهوی چین مشام عالمیان را معطر گردانیده،
 خاک آستان مکرمتش آسایش کحل الجواهر چشم امید و سحاب اقبال
 الطافش حضرت بخش سعادت جاوید^۶

مبهر کرم مهر روشن ضمیر * به برج شرف افتا منیر
 افاضل نواز و فضائل دثار * به لطفش امید صغار و کبار

1 In MS. B به راقت
 3 Lacuna in both MSS.
 5 Lacuna in both MSS.

2 Lacuna in both MSS.
 4 Lacuna in both MSS.
 6 In MS. B مثنوی

مشیر سلاطین. جم احتشام * انیس خوانین عالی مقام^۱

—: 0 :—

نسیم خلق این هر که وزیده * زسنگ خارۀ گلها دویده^۲
چون نور عدل اوشد عالم افروز * زمستان گشت چون ایام نوروز

اعنی فهرست مجموعه دانش، عنوان کتاب آفرینش، دیباچه صحیفه بینش،
غواص دریائے دین، و در دریائے یقین، مخزن اہلیت و مکرمت، معدن
مروت و قوت، غضنفر بیستہ معارک جلالت، در دریائے انسانیت،
مواج بحر مکرمتہ شایستہ مسند عزت و رفعت، بلند اقبال، جہان
کرم، نواب شایستہ خان کہ^۳ از تجلیات حضرت رحمان
برده^۴ و مجلس خلد بریں آئن فیض عالمیان مورد توجہات
قدسی گشتہ، داخل منتخب^۵ از ارباب دول و خردمندان دہر^۶
در عبارت این کتاب افراط تقریط یا موقع و غیر موقع^۷ یا تقدیم و تاخیر^۸
واقع شدہ باشد خطایائے قلم را اشفاق اصلاح دادہ ہر تو انوار عاطفت
بروجنات احوال مولف قابد، رجائے واثق و امید صادق کہ این جریدہ
سوانح عینی کہ مشتمل بر واقعات عجائب و حکایات غرائب است منظور
نظر نواب فلک قدر گردیدہ موجب ترقی دولت و عزت مولف باشد۔

شکر کہ، این پیکر مشکین نقاب * کرد عیان عارض چون آفتاب
بارخ پر زیب و لب دلتواز * جلوہ گرائیدہ (۹) بر اہل نیاز

1 In MS. B وله

3 Lacuna in both MSS.

5 Lacuna in both MSS.

7 In MS. B موقع و موقع

2 In MS. B دیدہ

4 Lacuna in both MSS.

6 Lacuna in both MSS.

8 In MS. B یا تقدیم یا تاخیر

سوادش نور بخش دیده حور * بیاضش از فروغ عدل پرنور
 زالفاظ بلیغ روح پرور * سطورش جلوه گر چون عقد گوهر^۱
 عباراتش چو آب زندگانی * در و پیدا جواهر از معانی
 چون حال او عنان بهجت افزا * چو صبح کامرانی عالم آسا
 مشتمل بر سه باب است،

باب اول - در ذکر خوانین واجب التکریم که در عهد دولت
 عرش آشیانی نورالله مرقدہ و عطر تربتہ فی فرادیس الجنان و
 باربہ (؟)^۲

باب دوم - در تبیین احوال امرای عالی شان که در زمان بهجت و سرور
 حضرت جنت مکانی جهانگیر بادشاه علیہ الرحمۃ والغفران بسروری بسر
 برده اند -

باب سوم - در اظهار حالات بندهای درگاه مقدس، معلی، بندگان
 عالی حضرت، سکندر صولت، دارا رفعت، خاقان سریرت، فغفور سیرت،
 سلیمان منزلت، جمشید حشمت، کیومرث شوکت، نائب درگاه رحمانی
 ظهور امام صاحب زمانی، خلیفه سبحانی، محرم اسرار ربانی، ظل صمدانی
 مورد تجلیات بارگاه لامکانی، حضرت صاحبقران ثانی، شهاب الدین
 محمد شاه جهان پادشاه غازی که نور مشخص و سایه اخس حضرت
 دادار جهان افرین است، به عزت و آبرو ربوده اند و هستند -

1 In MS. B the order of the
 hemistiches is changed.

2 In MS. B وفي فرادیس الجنان
 منزله و ماواه

باب اول

در ذکر خوانین حضرت عرشی آشیانی رحمتہ اللہ علیہ

اسامی های ایشان

خان خانان پیرام خان ترکمان	مرزا سلیمان مرزا شاه رخ ¹
خان خانان منعم خان	علی قلی خان زمان و بهادر خان
نواب خان خانان مرزا خان عبدالرحیم	شیخ مبارک ناگوری سیوستانی
شیخ ابوالفیض فیضی	شیخ ابوالفضل علامی خلیفہ الخلفاء (؟)
شاه ابوالعالی سید زاده	مرزا شرف الدین حسین
شمس الدین محمد خان اتکه	محمد عزیز کوکلتاش خان اعظم
نواب مرزا رستم قندهاری صفوی	شهاب الدین احمد خان نیشاپوری
پیر محمد خان شروانی ناصر الملک	راجه بهارامل و راجه بهگوانداس کچھواہ
راجہ مانسنگہ کچھواہ ولد	حقیقت بغی پسران سلطان محمد مرزا ²
راجہ بهگوانداس	
خواجہ عبد المجید آصف خان	زین خان کوکہ
ادهم خان کوکہ	نواب مرتضیٰ خان شیخ فرید بخاری دهلوی
نواب میان شہباز خان کنبو	نواب میان محمد خان نیازی افغان
باز بہادر سور افغان	محب علیخان پسر میر خلیفہ وکیل

1 In MS. B مرزا شاه رخ و مرزا سلیمان

2 In MS. B پسران محمہ
سلطان مرزا

سید یوسف خان رضوی و بغی	قلیچ محمد خان
یادگار برادرزاده اش	
صادق محمد خان	مرزا جانی بیگ ترخان تته
شاه قلی خان محرم	سید محمود باره
رضوی خان مشہدی	راجہ بیر بر کبرائی
شاه منصور شیرازی	مرزا محمد جعفر آصف خان
سعید خان چغتہ	میر سید شریف آملی
شاه فتح اللہ شیرازی	حکیم ابو الفتح
خواجہ شمس الدین خوانی	جاس بہادر ^۱
میر جمال الدین حسین انجو	میر معصوم بکری ^۲
میر ابو القاسم خان تمکین و	موتہ راجہ جودہ پوری
پسران ایشان	
مرزا علی اکبر شاہی	مظفر خان معموری
لشکر خان ابو الحسن	خواجہ نظام الدین احمد ہروی
خضر خواجہ خان	محمد قلی خان برلاس
خانچہاں خواہر زادہ	سعید خان برادر زادہ جہانگیر
بیرام خان	قلی خان
عبد اللہ خان اوزبک	قبا خان کنک
یوسف خان ولد اتکہ خان	شجاعت خان خواہر زادہ تردی
	بیگ خان

1. In MS. B جالش

2 In MS. B Mīr Ma'ṣūm Bhakkari appears after Abu al-Qasim.

شاه بداغ خان	ترسون محمد خان
وزیرخان برادرعبدالمجید آصف خان	محمد مراد خان
اشرف خان میر منشی	محمد قاسم خان نیشاپوری
راجہ تودرمل ودهارو	مرزا قلی خان
مظفرخان تربتی	شاهم خان جلایر
اسمعیل سلطان	محمد خان جلایر
خان عالم پسر ہمدم کوکہ	قطب الدین خان برادرخان اعظم
اسمعیل قلی خان برادر خانجہان	اعتماد خان گجراتی
رای رایسنکہ بهورتیہ	شریف خان برادرخان اعظم اتکہ
شاه فخرالدین اتکہ برادر خان اعظم	محب علی خان رھتاسی
معین الدین خان	اعتماد خان خواجہ سرا
مرزا رستم خان	کمال خان ککھر
طاہر خان میر فراغت	میر احمد خان بارہ ¹
قرا بہادر خان	باقی محمد خان کوکہ
سید محمد میر عدل	معصوم خان فرنخودی
نورنگ خان	شاه محمد خان اتکہ
علی قلی خان	فتو خان افغان
سمانچی خان ²	فتح خان فیلبان
درویش محمد اوزبک	مجنونخان قاقشال

1 In MS. B سید احمد خان ہارہم

2 In MS. B سماچی خان

محمد قاسم خان میر بحر	شیخ ابراهیم داماد حضرت شیخ
خواجه جهان خراسانی	سلیم رحه
راجہ اسکرن	راجہ جگناتپہ
مادھو سنگہ کچھواہہ	راجہ لون کرن کچھواہہ و رای
پایندہ ^۱ خان مغول	منوہر وغیرہ
سید قاسم بارہہ	غیاث الدین علی آصف خان
جلال خان و سعید خان ککھر	مبارک خان ولد کمال خان ککھر
مہتر خان خاصہ خیل	حسین خان تکریمہ
فرحت خان خاصہ خیل	خواجہ طاہر محمد
مقصود علی کور	بہادر خان خاصہ خیل
محمد علی سلدوز ^۲	رای درگا
سید مرتضی دکنہی	اخلاص خان خواجہ سرا
نظر بیگ	خداوند خان دکنہی
سید ہاشم بارہ	حسین خان پنی افغان
راجہ روپسی	راجہ گوپال
شاہ قلی خان نارنجی	رای سرجن
لعل خان بدخشی	فاضل خان
	شیخ محمد بخاری
	خنجر بیگ

مخصوص خان	ثانی خان
مرزا حسن خان	راجہ جگت سنگھ
مرزا حیات خان	علی دوست خان
سلطان حسین خان	سلیم خان سرمور افغان
سید جہجور بارہ	دربار خان ^۱
حاجی محمد میستانی	محمد زمان
محمد قلی توقنائی ^۲	مجاہد خان
خرم خان	سلطان ابراہیم
شاہ غازی ترکمان	شیر افگی خان
شیروہ پسر شیر افکن خان	نوشہ خان ^۳
جلال خان قورچی	شمال خان قورچی
مرزا علی خان	میر عبداللہ خان
فرخ خان	قتلق قدم خان
جعفر خان ترکمان	میر ابوالمظفر پسر اشرف خان
جسنگہ پسر اسکر ^۴	میر ابوالقاسم ولد سید محمد میر عدل
خواجہ عبدالحی میر عدل	میدنی رائے
میر سید زاہد رضوی	طاہر پسر شاہ سیف الملوک

1 In MS. B دریا خان

3 In MS. B after this قتلوقدم خان

2 In MS. B توبائی

4 In MS. B راجہ اسکر

محمد قلی ترکمان	مرزا علی علی شاهی
رای بهوج ولد رای سرجن	راجه لکشمین بهدوریه
باقی بیگ سفره چی	خاندوران شاه بیگخان کابلی
تقیب خان	شیخ عبدالله
خواجه بیگ مرزا	میر محمد خان اتکه
مطلب خان	قبا خان
شیخ عبدالرحیم	رای رایان مهتر داس
راجه رامداس کچهواکه	فریدون خان برلاس
میر حسام الدین	حکیم علی
حکیم شفائی	میان گدا
شیخ جمال بختیار	

نواب خان خانان محمد بیرام خان¹

از طائفہ بہارلوی ترکمان است² نسب او بہ مرزا جہان شاہ میرسد و در زمان حضرت جنت استانی³ نصیرالدین محمد ہمایوں بادشاہ غازی بمرتبہ وکالت وامیرالامرای ومنصب پنج ہزاری رسیدہ بخدمت بادشاہزادہ عالی مقدار محمد اکبر بادشاہ غازی امتیاز یافتہ ، بسبب آن صاحب اقبال بنیان سلطنت این دودمان عالیشان استحکام پزیر فتنہ ، فتح ہندوستان از رائے جہان کشائے او شدہ ، و در وقتے کہ حضرت جنت آستانی باشیر خان سور والی محاربہ نمودہ ، و تفرقہ جمعیت روداد ، مشاورالیہ راہ را غلط کردہ بجانب سنبھل سربر آورد گواران انجا اورا نشناختہ از اسب فرود آوردہ گفتند کہ رقص مغلی را بنماید، اورو براسمان کردہ رقص کنان میگفت کہ سکسک فلکم سکسک فلکم؟۔ از انجا در دارالخلافہ آگرہ رسیدہ ۔ و در سفر لاہور و سندھ و جودھپور و جیسلمیر و ماروار و امرکوت رفیق انحضرت بودہ⁴ و چون انحضرت بحسب گردش

1 In MS. B نواب خانخانان محمد خان
2 Officially the epithet جنت آشیانی
3 Both MSS. have سکسک was affixed to Humāyūn's name.
meaning swift-going horse. See Ṭabaqāt (Luck. ed.), p. 193.

فلکی و ابتلای الهی عزیمت سفر عراق نمودند از مقام پشنک بیرام خان را بانامه بجانب شاه طهماسب صفوی دارای ایران فرستادند، مومی‌الیه در انجارسیده بعزت تمام مراجعت نمود، بعد از آنکه انحضرت امداد کومک از دارای ایران گرفته مراجعت کردند، فرمان عاطفت بخط خاص خود مشتملبر نهاییج برزا کامران برادر خود که در کابل علم‌بنی برافراشته بود، فرستادند. بیرام خان چون آگاهی یافت که مرزا کامران عزت فرمان عالیشان نخواهد کرد^۱، مصحف مجید را بر مرست و فرمان را قرین مصحف ساخت و در مجلس مرزا کامران درآمد و باواز بلند گفت که مرزاجیو، تعظیم مصحف! مرزا آزاد بر خواست^۲ فرمان گرفت. پس ازان قندهار بجاگیر بیرام خان مقرر گشت و بعد از آمدن هندوستان خبر رسید که بیرام خان خیالات فاسد را بخود راه داده قندهار را نفیر نموده، اوطلب حضور شد و در همان سال انحضرت مفر آخرت اختیار نمودند. و حضرت جلال الدین والدین محمد اکبر باد شاه^۳ غازی به سعی بیرام خان روز یکشنبه دوم شهر ربیع‌الثانی سنه ثلث وستین و تسعمایه سنه ۹۶۳ هجری^۴ بطالع جوزا در قصبه کلا نور بر تخت سلطنت موروثی اجلاس نمودند، و مدار اختیار تمام^۵ ممالک محروسه به قبضه او بود. باز قندهار بمضافات بجاگیر بیرام خان

۱ In MS. B عدول فرمان عالیشان
بخواهد کرد

۲ In MS. B حضرت جلال الدین
والدین جلال الدین محمد اکبر

۳ Smith says "Friday, Rabī
ii A. H. 963;" Nizām al-Dīn
has Friday, 2nd Rabī al-Awwal,
963. V. A. Smith, *Akbar, the Great
Mogul* (Delhi, Reprint 1968), p. 22.

۴ In MS. B کل

تفویض یافت. هیمو بقال^۱ که از امرای کبار شیر خان و سلیم خان سور افغان، که صاحب جمعیت و فیلان نامی همراه داشت باحضرت جهان بانی محاربه نموده هزیمت یافت و زخمی گردیده درعماری سربه صحرا زده میگشت، باتفاق^۲ شاه قلیخان محرم بدست آورده از نظر اشرف گزرانید و تحقیق شد که خانخانان بیرام خان حسبالحکم هیمورا به قتل رسانید^۳، و از حشم و خدام و خزانه و اسبان و فیلان که درمیوات بود حسبالحکم مولانا پیر محمد شروانی آورده بنظر مقس گذرانید. به بیرام خان مرحمت شد. و در سال دوم از جلوس ازدواج بمهد علیا سلیمه سلطان بیگم دختر مرزا نورالدین محمد خواهرزاده جنت استانی بود اتفاق افتاد. خانخانان درهفته یکمرتبه به درخانه خود دیوان میکرد و مهمات سرکار خالصه شریفه را فیصل میداد. ملا پیر محمد شروانی وکیل مطلق العنان او بود، و کار او بجای رسید که مردم اعیان بخانه او میرفتند بار نمی یافتند. مزاج او از جاده اعتدال منحرف گشت. چند روز به شهرت بیماری از خانه بیرون نیامده. خانخانان برسم عیادت پرسی بمنزل او رفت، دربانان پیش آمده گفتند که بعد از آن که دعای شما نرسد اندرون نروند، خانخانان درهم شد، پیر محمد خان خبر یافته از خانه بدر آمده در مقام اعتذار ایستاد. خانخانان گفت، ملا در بانان شما مرا نگذاشتند^۴

1 In MS. B هیمو کمال

2 In MS. B اتفاقاً

3 Whether Akbar killed Hīmū with his own hands or ordered Bayrām Khān to put him to death has become a controversy. See Smith, p. 29.

4 In MS. ما را نمی گذاشتند

او گنت معذور دارید که ان ها شمارا نشناختند، خانخانان گفت که شما مارا چه قدر شناختید^۱..... با اینهمه چندان اہتمام شد کہ غیر از محمد طاهر آش خوردن^۲..... نتوانست دیگرے درون رفت، روز دوم خانخانان پیغام کرد کہ مزاج تو منحرف گردیدہ، تا انکہ طبیعت تو بحال شود، سایرے اسباب غرور و جاہ را بسپار۔ پیر محمد خان همان وقت اسباب خانی را سپرد۔ ہم چنانکہ ملا پیر محمد بود، شد^۳۔ چند روز بہ بیانہ اورا محبوس کردند، اورخصمت مکہ مبارک طلبید، بکجرات رفتہ، ہمہ از حادثہ پیرامخان بحضور آمدہ ترقی کرد۔

خانخانان پنج سال صاحب اختیار بود، حضرت خلیفہ الہی قادر در هیچ امر نبودند۔ ارباب حسد مزاج حضرت را ازیرام خان منحرف ساختند، وجہت شکار از آب جون عبورکنانیدہ حضرت را بد ہلی بردند، شہاب الدین احمد خان نیشاپوری^۴ باتفاق ماہم انکہ کاروبار سرکار خاصہ شریفہ را سرانجام میدادند و بہ حضرت نمودند کہ تا بیرام خان باشد حضرت را درکار سلطنت اختیار نخواہد بود، در معنی اختیار باد شاہی بدست اوست۔ بہ خان خانان پیغام کردند کہ چون ما بے رضائے شما درینجاہ آمدہ آیم نزدیکان ما متو ہم شدہ اند۔ آنہارا دلاسا نمودہ فرستند کہ بخاطر جمع در خدمت باشند۔

1 Lacuna in both MSS.

2 In MS. B آش خورد
Lacuna in both MSS.

3 In MS. B ہم چنان ملا پیر محمد
کہ بودشد

4 In MS. B شیرخان و احمد
خان پینا
This is obviously
an error of scribing. پروی.

امراء که در خدمت خان خانان بودند روز بروز جدا شده در خدمت حضرت میرسیدند، خان خانان ناچار رخصت شده آمده از آگره برآمد،^۱ شهاب‌الدین احمد خان و باهم آنکه بعرض رسانیدند که خان خانان بداعیه تسخیر ملک پنجاب از آگره پیرون آمده است. حضرت خلیفه الهی میر عبداللطیف را نزد خان خانان فرستادند که چون حسن نیت و خلوص عقیدت تو بر ما ظاهر بود مهمات ممالک را به قبضه تو گذاشته بودیم، حالا میخواهیم که خود سرانجام ملک دهیم، مناسب آن است که آن صادق الاخلاص روی همت بزیارت مکه معظمه که همه وقت مطمح نظر او بود آورد، و از پرگنات هندوستان آنقدر که خواهد در وجهه جاگیر او مقرر گردد، تا گماشته های او سال بسال محصول آن پرگنات را به او میرسانیده باشند. خان خانان قبول این معنی نمود و تمامی خویش و تبار خود را با علم و تقاره و سائر اسباب امارت از خود جدا ساخته، معشوق حسین قلی بیگ به درگاه معلی فرستاد. آن مردم در مقام جبهجر بشرف ملازمت مشرف شدند، این معنی پسندیده طبع حضرت افتاد، ملا پیر محمد شروانی را به خطاب

1 Nizām al-Dīn definitely asserts that Bayrām Khān had come out of Agra with the intention of going to Mecca and that on receiving Akbar's order he had actually started on his pilgrimage. At Bikanir he learnt that Pīr Muḥammad was to see him off. This injured his feelings and he decided to offer resistance. (*Ṭabaqāt*, pp. 251—52; Badāyūnī, p. 143).

Smith's rendering of Badāyūnī's expression is rather strongly worded. The text has فرمودند تا بسرعت بجانب مکه روان سازد و فرصت نه دهد -

Smith's version is: "Pīr Muḥammad was selected to follow him with an armed force, and . . . as Badāyūnī puts it more bluntly, 'to pack him off as quickly as possible to Mecca, without giving him any time for delay', V. A. Smith, p. 33.

ناصرالملکی امتیاز داده، علم و تقاره باو لطف نموده با جمعی به تعاقب خان خانان تعیین فرمودند که او را بمبالغه بمکه روانه سازند، چون خبر پیر محمد به خان خانان رسید بغایت بر آشفت - جمعی از مردم فتنه انگیز نیز فرصت یافته خان خانان را از راه برده قرار مخالفت دادند - خان خانان از آن جا رو به جانب پنجاب آورد، چون به قاعه سرهند که جاگیر شیر محمد^۱ دیوانه، نوکر قدیم خان خانان و رعایت کرده او بود، رسید، خان خانان^۲ اعتماد می که به او داشت خلف صدق خود مرزا خان عبدالرحیم را که^۳ بود باعیال و اطفال و اموال و ائمال انجا گذاشته پیشتر روانه شد^۴ - شیر محمد تمام اموال را متصرف شده و انواع اهانت به متعلقان رسانیده بدر کرد - در دیپال پور این خبر به خان خانان رسید - خواجه مظفر تربتی دیوان خود را که آخر مظفر خان شده بود با درویش بیگ^۵ بدلاسا و استمالت او فرستاد - شیر محمد خواجه مظفر علی را گرفته بدرگاه سلاطین پناه فرستاد - خان خانان حیران و متفکر در مقام جلندهر رسیده، و این خبر به مسامع همایون رسید - شمس الدین محمد خان وسایر امرا^۶ را به طرف پنجاب تعیین فرمودند - خان خانان چون غیر از جنگ چاره ندید بضرورت ترتیب صفوف داده روی بمقابله افواج قاهره آورد، از طرفین معرکه قتال روی داد^۶ - در آخر خان خانان

1 In MS. B. lacuna after شیر محمد

3 Lacuna in both MSS.

5 Lacuna in both MSS.

2 In MS. B. lacuna after خان خانان

4 Lacuna in MS. B only.

6 Site of the battle was in the vicinity of Jullundur.

هزیمیت یافته بطرف کوهستان سواک رفت، و ولی بیگ ذوالقدر با
 پسر خود اسمعیل قلی بیگ و احمد بیگ و یعقوب بیگ همدانی با
 برادران گرفتار آمده غنائیم بسیار پی حساب بدست عساکر منصور افتاد.
 و جماعت که در آن جنگ اسیر شده بودند مقید و مغاول بنظر
 در آورده بزندنان سپردند. رایات عالیات به تعاقب خان خانان بطرف
 سواک حرکت کرد. چون بنواحی کوه سواک رسید که محل بودن راجه
 گویند چند است^۱..... تحصن بسته بود، رسیدند. جمعی دلاوران^۲
 نامی پیش از رسیدن خان خانان بکوهستان در آمدند و بمردمی
 که به آهنگ جنگ بر آمده بودند محاربه نموده اکثر آن ها را بر
 خاک مذلت انداختند. سلطان حسن که در آن معرکه بدرجه شهادت
 رسید و چون سراورا بریده پیش خان خانان بردند، خان خانان از کمال
 رقت قلب گریسته گفت، این عمر و زندگی من گرای آن نمی کند که به تقریب
 من این طور مردم کشته شوند. فی الجمله از روی تاسف و حسرت،
 جمال خان نام غلام خود را که معتمد علیه او بود، بدرگاه فرستاده
 و مروض داشت که من از کرد هائی خود که آن هم به اختیار من نبوده
 کمال ندامت و تاسف دارم، اگر عنایات و الطاف حضرت شامل حال
 بنده گشته پرده اغماض بر ذلات کمینه انداخته در مقام عفو آیند، رونے
 امید بدرگاه سلاطین پناه آورده بشرف خدمت سرفراز آید. چون خلاصه
 عرض بمسامع علیا رسید و حقوق خدمات قدیم در ساحت ضمیر حق پرست
 جا کرده حکم شد که مخدوم الملک با بعضی از مقربان درگاه نزد خان خانان

1 Lacuna in both MSS.

2 In MS. B. جمعی از دلاوران

رفته خاطر اورا بمواعید باد شاہانہ مطمئن گردانیدہ بدرگاہ عالم پناہ آورند۔ چون نزدیک بہ اردو رسید حسب الحکم تمام امرا و خوانین بہ استقبال رفتہ، خانخانان را بہ احترام تمام بہ اردو آوردند، خانخانان روی مسکنت بر زمین انکسار نہادہ استعنائی تقصیرات خود نمود و ہای ہای^۱..... و حضرت اورا بانواع مراحم خسروانہ نوازش فرمودہ^۲..... دادند و بعد از دو روز رخصت حرمین شریفین ارزانی داشتند۔ باتوابع و لواحق راہ گجرات پیش گرفتہ روان شد، چون بہ بلدہ پتن رسید، روزی بہ کول کہ درظاہر پتن واقع است و بہ سہنسک^۳ اشتہار دارد، خانخانان بر کشتی نشستہ سیر میکرد، چون فرود آمدہ متوجہ منزل شد، مبارک خان نام افغان لوحانی^۴ کہ پدر او دریکے از جنگ^۵..... بدست مغولان بقتل رسیدہ بود، انتقام خیال کردہ بملاقات خان آمدہ در مصافحہ خان را بہ خنجر ہلاک ساخت۔ و شہید شد محمد پیرام، تاریخ شہادت آن پاک نہاد است۔ بعضے از اوباش، اردوئی خان را تاراج کردند و محمد امین دیوانہ و بابا زنبور و چندے از خواجہ سراہان مرزا عبدالرحیم

1 Lacuna in both MSS.

2 Lacuna in both MSS.

3 Sahsank in Firishtah (Bombay ed.), II, 471. The author of the *Tadhkirah* i 'Ulamā i Hind calls it Sahastling (Lucknow, 1914), p. 183.

4 In MS. B نوہانی

5 In both MSS. the space having the words دست مغولان has been eaten by the worms. But here, as at many other places, Shaykh Farīd has reproduced several sentences from the *Ṭabaqāt*. Mubārak's father was killed in the battle of Machchiwarah in 1555.

پسر ایشان را که عمرش بده سالگی رسیده بود از آن مهلکه بر آورده به احمدآباد رسانیدند و از آنجا بدرگاه آوردند. روز بروز بمراحم خسروانه اختصاص یافته به خطاب مرزا خانی و باز خانخانانی سرافراز گشت، چنانچه احوال خیرمآل او در تحت ذکر او ایراد خواهد یافت.

آورده اند که محمد پیرام خانخانان غسل روز چارشنبه و حجامت از سالهائی بسیار با امید شهادت پی ناغه میکرد. چون بگجرات رسید، سیدی را^۱..... کوچ کردند، چون آن سید ساده لوح شنیده بد که خان را شوق شهادت بسیار است صد روپیه گرفته برخواسته دست بدعا برداشت و گفت که فاتحه از برای شهادت خان بخوانید. خان گفت که ای سید، من شهادت را زود نمی خواهم، هرگاه اجل طبعی در رسد آن وقت شهید از عالم بروم. بزرگی خانخانان راجه تعداد نمایم^۲ که از آفتاب عیان تراست. صاحب تاریخ نظامی در دفتر اکبری می آرد که بیست و پنج کس را خانخانان به منصب پنجهزاری و علم و نقاره رسانیده اند، در خدمت فضلاء و تعظیم علماء سعی موفوره داشت و در نظام و ثرو و شعر فهمی دست گاه تمام داشت، خصوصاً شعر بزبان ترکی و فارسی و هندی بسیار متین میگفت. این قصیده را درهند شهرت عظیم است و حسن مطلع او این است:

محمد^۳ عربی کا بروی هر دو سراست * کسے کہ خاک درش نیست خاک بر سراو

1 This is not correct. 'Abd al-Rahīm was born on 17 December, 1556, at Lahore and was therefore only four years old in January, 1561, when his father was assassinated. See *Ṭabaqāt* p. 253; *Ma'āthir i Rahīmī* I, 694.

2. Lacuna in both MSS.

4 Bayrām Khan's Persian and Turki *Diwan* have been published by the Asiatic Society of Bengal in 1910.

3 In MS. B نماید

آورده اند که بیرام خان در دم واپسین پسر خود مرزا عبدالرحیم را طلبیده وصیت کرد که چون من جهان فانی را پدر و دکنم باید که توسل بهیچ کس نه جسته پدر دیگرے نروی، فرش آستانه مقدس معلیٰ بندگان حضرت شاهنشاهی گردی، تا آنچه از مشیت الله است از کتم عدم برصه وجود بیاید - اتفاقاً ان ملهم به اسرار غیب اله موافق وصیت پدر بزرگوار خود عمل نموده به اعتقاد کامل در خدمتگاری آن حضرت از صدق اخلاص بمرتبه سپه سالاری و خان خانانی رسید

مرزا سلیمان و مرزا شاه رخ

[مرزا سلیمان] حاکم بدخشان بود - باغواي بدخشیان مرزا را از بدخشان بدر کردند - مرزا سلیمان از روی کمال عجز و اضطراب گریخته نزد مرزا محمد حکیم^۱ در کابل آمده از و درخواست کومک نمود - از آنجا که مرزا از و رنجیده بود، باوجودی که مرزا سلیمان صبیبه خود را به مرزا نسبت کرده بود، اما مرزا سلیمان دوبار از روی غدر و مکر خواست که مرزا را از میان برداشته کابل را متصرف شود، خواست حق نبود، میسر نشد، بنابراین مرزا در امداد او اقبال نه کرد -

مکن تکیه به صدر و مسند و تخت

خس است این جمله چون بادے وزد سخت

ز تاراج سپهر دوی بیندیش

که صدمه را کند یک لحظه درویش

چون مرزا محمد حکیم بخلاف توقع او پیش آمد، مشار الیه التماس نمود که مارا از گذار مخوفه گذرانیده بکنار آب نیلاب رساند - مرزا این توقع سهل را که نسبت سوداگران و مردم ره گذران رعایت می نمود نیز روانداشت - مرزا سلیمان متوکلاً علی الله رو براه هندستان آورد - افغانان چندجا سر راه بر مرزا بستند و به آن کار

1 Yonnsar brother of Emperor Akbar.

به جنگ منجر شد، مرزا بذات خود تردد نموده زخمی شد، چون
 بکنار آب نیلاب رسید حوادثها و وقایع بخط خود در عرضداشت
 درج نموده بدرگه حضرت مرسل داشت، حضرت خلیفه الهی مبلغ
 پنجاه هزار روپیه باسباب سلطنت و چند طویله اسب عراقی به
 استقبال مرزا فرستادند۔ آقاخان خزانچی تمین شد که در هر منزل که
 مرزا بر سند، حکام آنجا را به استقبال آورده مہمانی نماید۔ چون مرزا
 بنواحی فتح پور سیکری رسید به حکم حضرت جمیع امرا و اعیان
 دولت به استقبال رفتند، حضرت ہم استقبال فرمودند۔ حکم شد
 کہ پنجهزار فیل باجلہائے مخمل فرنگی و زربفت رومی و
 زنجیرہائے طلا و نقرہ آراستہ و بر سر و گردن و خرطوم فیلان قطاسهای
 سفید و سیاه آویخته از دروازه فتح پور تا پنج کروزہ ہر دو طرف راہ
 فطار کردہ باز داشتہ، و میان ہر دو فیل یک ارابہ چستہ کہ قلابہ
 مرصع و جل قماش داشتہ باشد و دو گاؤ ارابہ با سرافسار ہائے زردوزی
 مزین ساختہ نگاہ دارند، چون صحرا باین وضع آراستہ شد حضرت
 خلیفہ الہی با شوکت و عظمت کہ ساکنان ملاء اعلیٰ از دیدن آن
 متعیر شدند، سوار شدہ رو بہراہ آوردند۔ چون برابر مرزا رسیدند
 مرزا بے تحاشی خود را از اسب انداختہ پیش دوید کہ آن
 حضرت را در یابد و متعلقی باخلاق اللہ نظر بر کبر سن و ملاحظہ

خویشی و مہمان نوازی فرمودہ از اسہ پیادہ شدند و نگذاشتند کہ مرزا بشرائط خدمت قیام نماید و مرزا را در آغوش گرفتہ برخنگ دولت سوار شدند و آن حضرت تا پنج کروزہ با مرزا متکلم بودند چون بدولت خانہ عالی رسیدند مرزا را در پہلوئے خود بر سریر سلطنت جائے نمودند، شاہزادہ سلیم را درین مجلس عالی کہ یاد از بہشت می داد، طلبیدہ بمرزا ملاقات دادند، و از مرزا دور تر نشستند و شاہزادہ شاہ مراد و دانشاہ^۱ استادہ بودند۔ آن چنان تصرف در اطعمہ و اشربہ و عطریات شد کہ چشم گردون آداب و قواعد و ضوابط آنچنان واقع شد کہ عبرت افزا گردید، و بجهت سکونت مرزا منزل قرین دولت خانہ عالی تعین فرمودند و خان جہان حاکم پنجاب را حکم شد کہ با پنجہزار سوار جرار در خدمت مرزا متوجہ بدخشان شود، آن مملکت را از آشوب فتنہ مصفا ساختہ تسلیم مرزا نماید۔ درین ضمن خبر فوت خان خانان منعم خان رسید۔ خان جہان را بہ بنگالہ رخصت کردند، فلک شعبدہ دیگر باخت، مرزا سلیمان را یقین شد کہ هنوز ہنگام آن نہ رسیدہ کہ دست امل بہ آغوش مراد رسد۔

I. Prince Murad—second son of of Akbar—was born on Thursday, 3 Muharram, 978 H. He died in 1006.

Prince Danyal—third and youngest son of Akbar—was born in 979 H. and died in 1013 H.

Both MSS. have دانشاہ for دانیال

برآید در زمان خویش هر کار * بوقت خود دهد هر میوه بار
 محال است آنکه روید در چمن کاه * بنفشه در تموز و گل به دی ماه
 توان شد بر همه مقصود فیروز * مگر روزی فردا خورد امروز
 مرزا التماس طواف مکه مبارکه نموده، مبلغ پنجاه هزار روپیه
 سوای اجناس مرحمت کردند و بست هزار روپیه دیگر از خزانه
 گجرات مرحمت فرمودند و قلیچ خان را رفیق مرزا ساختند که
 تائشستن مرزا به جهاز ملازم باشد، از بندر سورت مرزا
 بکشتی نشسته روان شد و همدین سال بشرف طواف دریافت و
 زیارت حرمین شریفین مشرف گشت و چون [به] رب‌الارباب که
 مالک قلوب رعایا و برآیا است التجا آورده بود بدولت حکومت
 و دارائی مملکت بدخشان رسیده، در سال سیم جلوس مقدس موافق
 ۹۹۳ هجری خبر رسید که مرزا سلیمان و مرزا شاه رخ را عبدالله
 خان اوزبک والی توران جبراً و قهراً ازان ملک برآورده، هردو
 به هندوستان می آیند در آخر همان سال مرزا شاه رخ به هندستان بشرف
 عتبه بوسی اشرف اقلس مشرف گشته، مبلغ یک لک روپیه نقد و
 اسباب فراشخانه و سه طویله اسب عراقی و پنج زنجیر فیل و
 صد قطارشتر و صد کنیز با و مرحمت فرمودند. چند گاه در رکاب سمادت
 حاضر بود، بعد از این در جاگیر او لطف نموده بطریق وطن دادند،
 سال هائے دراز بحکومت آنجا قیام داشت و همانجا ودیعت حیات
 را بموکلان قضا و قدر سپرد، بیرون شهر دفن کردند -

خان خانان منعم خان

از امرائے کبار جنت آستانی بود، اولاً حکومت کابل داشت، بعد از بیرام خان بخطاب خان خانانی رسید و مدت چهارده سال به وکالت و امیرالامرای امتیاز داشت. در سال بیستم جلوس حضرت خلیفه الهی سناهائی و ثمانین و تسعمائیه خانخانان که به صوبه داری بنگالا با داود افغان جنگ واقع شده، و از دست گوجر خان افغان دران جنگ زخم، خان خانان خورد، آخر گوجر خان کشته گشت. و در ابتدا افغانان غالب شده بودند و باز مغلوب گردیدند. آخر در کتک بنارس سخن به صلح قرار یافت که داؤد، خان خانان را به بیند. خان خانان مجلس عالی آراسته کرد، او نیز بجمعیت خوب آمده، چون داؤد نزدیک به سراپرده خان خانان رسید، خان از کمال تواضع به تعظیم و احترام او برخاست تا سراپرده شد نمود. دران هنگام که یکدیگر را دریافتند، داؤد شمشیر خود را از میان کشاده پیش داشت، و گشت چوبمثل شما عزیزان زخم رسید، از سپاهگری ییزارم - خان خانان شمشیر از پیش او برداشته به قورچی سپرد و بملاحظه^۱ دست او را گرفته در پهلوی خود جاداد و تفقادات پدران و مشفقانه کرد. خوانسالاران الوان اطعمه و

1. بملاحظه. Both the MSS. have this. In the *Ṭabaqāt*, from which Farid seems to have taken this incident the words به ملاطفت are used for به ملاحظه. See, *Ṭabaqāt*, p. 327

اقسام اشربه و حلویات کشیدند و خانخانان از کمال انبساط، همزمان داؤد را بر تناول طعام مجدد و اشربه غیر مکرر ترغیب می نمود، و بعد از برداشتن طعام حکایات عهد و پیمان درمیان آمد، و داؤد شرط نموده که مادام الحرواة از طریق دولتخواهی انحراف نورزد، و درین باب عهد نامه نوشتند و بعد از نوشتن عهد نامه خان خانان شمشیر می قیمتی داشت، از سرکار خود آورده، که ولایت اورژس را از حضرت خلیفه الهی بجاکیر شمامی گیرم، و چون داخل بندهائی درگاه پادشاهی شده اید، بتازگی شمشیر به سپاه گری پیمان شمامی بندیم، و به دست خود شمشیر را به دست^۱ داؤد بست و اقسام تکلف بجا آورد، و عرض داشت بدرگاه مرسول داشت و هر التماس که در باب داؤد کرده بود باجابت مقرون گشته، و در سال بست و دوم جالس موافق ۹۸۳ هجری خان خانان به اجل طبعی در گزشت - داؤد خان عهد و موافقی را بر طاق نسیان داشته بر سر تانده آمده گرفت، لشکر پادشاهی در پشته آمد، خانجهان در انجا رسیده مکرراً محاربه نمود، و داؤد درین محاربات کشته گشت، "ملک سلیمان ز داؤد رفت" ۹۸۳ تاریخست - خانخانان - عالی مشرب اشجع زمان بود، تا زیست در جمیع محاربات غالب آمد، اصلاً رو گردان نشد، و جمعیت خوب فراهم آورده بود -

۱. In MS. B. به کمر داؤد بست

علی قلی خان زمان و بهادر خان

از طایفه شیبانیست۔ در خدمت حضرت جنت آستانی بسیار ترقی کردند، و در آخر بغی، و حرام نمکی نمودند، مجملاً آنکه در سال چهارم جلوس حضرت شاهنشاهی موافق ۹۶۶ هجری خان زمان و بهادر خان رابه تسخیر جونپور که سالها تخت گاه سلاطین شرقیه بوده است و دران ایام در تصرف افغانان بود، تبین فرمودند^۱.....

اولیائے دولت قاهره در آوردند، و در سال ششم جلوس^۲.....

طفیان و سرکشی و بغی شنیدند و حضرت خلیفه الهی بطریق سیر و شکار به جونپور روان شدند، چون به پلده کژہ رسیدند علی قلی خان زمان و برادرش بهادر خان به شرف پابوس مشرف شد۔ پیش کش خوب از تحفه های^۳..... مورد مراحم خسروا نه شدند و بجاگیر رخصت یافتند۔ حضرت شاهنشاهی نیز معاودت نموده بزیارت مرقد منوره معطره حضرت معین الدنیا و الدین، بدار البر که اجمیر تشریف ارزانی فرمودند۔ و در سال دهم علی قلی خان زمان و بهادر خان و ابراهیم و سکندر اوزبکان بغی و مخالفت صریح نموده [روئے؟] عداوت بجانب لکهنؤ آوردند، شام جلائی و شاه بداغ خان و امیر خان و محمد روشن دیوانه و سلطان علی خالدار و جمله جاگیر داران آن نواحی بر سر راه مخالفان آمده شروع در جنگ کردند، کوشش پائے

1. Lacuna in both MSS.

2. Lacuna in both MSS.

3. Lacuna in both MSS.

مردانه بجا آورند، جمعیت مخالفان بسیار بود، نتوانستند کارهای ساخت، عرائض بدرگاه فرستادند. در ماه شوال سنه مذکوره حضرت متوجه دفع آن نمک حرامان شدند، چون به جونپور رسیدند خان خانان منعم خان^۱ و والده خانزمان و بهادر خان نیز سر برهنه کرده شفاعت پسران خود نمود، حضرت خلیفه الهی که جهان کرم بودند تقصیرات^۲ و والده آنها را در جونپور گذاشتند^۳ باز آنها خلاف عهد نموده با بند های بادشاهی جنگ کرده غالب آمدند، و والده خانزمان که در جونپور بود بزور او را برآورده بردند، و بعد از محاربه بازهزیمت خورده روئیه عجز به خان خانان آورد. خان مشار الیه باتفاق میر عبداللطیف و ملا عبدالله

1. In MS. B.

2. Lacuna in both MSS.

”منعم خان والده

3. In MS. B.

در جونپور نگه داشتند

خانزمان و ابراهیم خان را با

میرهادی صدر به درگاه آورد

و چون ابراهیم خان سربرهنه

کرده و تیغ و کفن درگردن

انداخته و والده خانزمان و

بهادر خان نیز سربرهنه کرده“

مخدوم الملک کہ شیخ الاسلام ہند بود و شیخ عبدالنبی صدر در مقام شفاعت ایشان ایستادہ ، دیگر بارہ درخواست گناہان آنها کردہ ، حضرت باز عو فرمودہ ، بزبان الہام بیان اشارتے باین بیت فرمودند

مجرم گر این دقیقہ بداند کہ دم بدم
 مارا چہ لذتست ز عفو گناہ گار
 پیوستہ ارتکاب جرایم کند بہ عمد
 دایم بہ نزد ما گنہ آرد بہ اعتذار

و باز فرمودند

ع۔ در عفو لذت نیست کہ در انتقام نیست۔
 بعد از زمانے باز قرض عہد کردہ بغی و رزیدند، آصف خان عبدالمجید گریختہ بہ کڑہ کشکک رفتہ بود، افواج بر سر او تعین شدند، او خود را پیش خانزمان رسانید، و در مجلس اول تکبیر خانزمان را معائنہ کردہ از آمدن ہشیمان گشت۔ ع

بس گریزند از بلا سوئے بلا * بس جہند از مارسوی اژدہا

آخر خانزمان آصف خان را باتفاق بہادر خان برادر خود بداعیہ تسخیر بعضے ولایات کہ بہ افغانان تعلق داشت فرستاد۔ وزیرخان برادر اورا پیش خود نگاہ داشتہ ، آخر نظر بند کردہ بہ برادر خود

نوشت که حال چنین است تا توانی ازین لشکر... جدا شده جنگ صعب روی داد، و شکست بر آصف خان ظاهر گشت - او را بر چوکه‌بندی فیل انداخته می بردند، که وزیر خان هم از آنجا گریخته بر سر برادر آمد، برادرش را دوسه زخم زدند، کارگر نشد، وزیر خان برادر را خلاص کرده، هر دو خود را بکڑه کشتکه رسانیدند، از آنجا وزیر خان بدرگاه رفت و گناه برادر را معاف کنانیده، آصف خان بحضور نوازش یافت، حضرت خبر بغلی خانزمان و بهادر خان و سکندر خان شنیده از لاهور متوجه آگره شدند، چون پاگره رسیدند بمرض رسید که خانزمان قلعه شیرگڑه که در چهار گروهی قنوج است، رسید - یوسف خان وغیره محاصره کرده خود بجانب مانکپور آمده، حضرت خلیفه الهی بسرعت تمام بر گذر مانکپور کڑه رسیده، فیل سوار از آب گنگ عبور نمودند، درین وقت زیاده از ده پانزده کس همراه آنحضرت نبودند، اتفاقاً علی قلی خان و بهادر خان تمام شب به صحبت شراب و پاتر بازی مشغول بوده به غفلت گزرا نیده بودند، و مقدمات جنگ را بر دلیری مجنون خان حمل نموده از تشریف آوردن آنحضرت غافل بودند، و اصلاً باور نمیکردند غره ذیحجه سنه مذکور حضرت بوجود اشرف خود حول شدند، و بر فیل بال سندر نام سوار بودند و

بجائے فیلبان خود نشسته ، مرزا کو که خان اعظم رادر چوکهندی
 آن فیل نشانده سر مباہات از چرخ بریں گذرانیدند، مخالفان خبر
 تحقیق تشریف آوردن خلیفه الہی یافتہ ، سدرہ رو لشکر منصور
 شدند ، دریں ضمن زخم تیر بر اسپ بہادر خان رسید ، اسپ چراغ پا
 شدہ ، بہادر خان از اسپ بر زمین آمدہ گرفتار گشت
 کلید ظفر چون نبا شد بدست * بیا زو در فتح نتوان شکست
 و چون معرکہ^۱ قتال گرم شد ، حضرت از فیل فرود آمدہ بر اسپ
 سوار شدہ فرمودند کہ فیلبان بر صف علی قلیخان دوانیدند -
 ہیکل فیلبان بزمین خم فگند * زلزله در عرصہ عالم فگند
 اتفاقاً ہیرا نند نام فیل نزدیک صف مخالفان رسید آن ہا نیز فیل
 اودیا نام را بر فیل ہیرا نند دوانیدند ، در بنوقت تیرے بہ
 علی قلیخان رسید ، در مقام بر آوردن تیر بود کہ تیرے دیگر
 بر اسپش خورد ، و اسپ چراغ پاشد ، علی قلیخان بر زمین افتاد کہ
 فیل دیگر ہر سنگہ نام رسید ، و قصد علی قلیخان کرد ، بہ فیلبان
 گفت کہ من مرد بزرگم ، اگر مرا زندہ پیش بادشاہ خواہی برد ،
 نوازش ہا خواہی یافت - فیل بخاک برابر گشت ، چون فضائے
 معرکہ از غبار وجود مخالفان مصفا گشت ، سر خان زمان و بہادر
 خان را بریدہ آوردند ، حضرت خلیفہ الہی از اسپ فرود آمدہ سجدہ
 شکر این فتح غیبی نمودند و ابن فتح در موضع سکر کہ^۱ ، کہ الحال

1. In MS. B. موضع شکر

موسوم به فتح پور است^۱ و (از اعمال) جوشی هر آگ که الحال به
الہ آباد مشہور و موسوم است ، روی دادہ^۲ در سال دو از دہم الہی
موافق روز دوشنبہ غرہ شہر ذیحجہ سنہ اربع و سبعین و تسعمائیدہ
حضرت خلیفہ الہی باگرہ تشریف آورده به تسخیر قلعه چتور^۳۔

خان خانان مرزا خان عبدالرحیم

بعد از شہادت یا قتل بیرام خان درسن دہ سالکی^۴ بودند ،
بدرگاہ جہاں پناہ حاضر آمدہ مصدرت خدمات عالی و
فتوحات عظیم شد ، و ہمیشہ خان اعظم محمد عزیز کوکلتاش
در حبالہ نکاح او در آمدہ ، و میر ابوالفتح و راجہ مانسنگہ
در پے تربیت او شدند ۔ اتفاقاً در سال بست و نہم جلوس
موافق سنہ اثنی و تسعین و تسعمائہ ۹۹۲ خبر رسید کہ
سلطان مظفر گجراتی خروج کردہ با شہاب الدین احمد خان
جنگ کردہ شکست داد ۔ عالمے تلف شدہ ، اہل و عیال سپاہ
بہ اسیری بردہ اکثر ملک گجرات را بتصرف خود در آورده
و در بڑودہ کہ قطب الدین خان برادر خان اعظم بود
مظفر در آنجا رفتہ ، قلمہ را بضرب توپ انداخت ، قطب الدین
خان قول گرفتہ ، اول زین الدین کنبو را نزد مظفر فرستادہ ،
مظفر عہد شکنی نمودہ زین الدین را بہ قتل رسانید و غدرو

1. In MS. B. موسوم است
کہ الحال بہ فتح پور

2. For a discussion of the site of the
battle see *Tab. (Eng. Tr.)*, II, p. 336
n. 3.

3. Lacuna in MS. B. no space
seems to have been left in MS.
A.

4. See note on p. 19.

نقض عهد مظفر اگرچه به قطب‌الدین ظاهر بود، اما چون اجل موعود، دیده بصیرت او را کور ساخته بود، اعتماد بر عهد و قول او نموده پیش او رفت، به قتل رسید - قریب سی هزار سوار مغول و راجپوت پیش مظفر جمع آمدند، حضرت عیش آشیانی با ستماع این خبر مرزا خان والد پیرام خان را به کجرات فرستادند، ایشان با جاگیرداران نواحی اجمیر براه جالور و قلیچ محمد خان و نورنگخان را با لشکر مالوا براه سلطان پور نذر بار فرستادند - مرزا خان با افواج منصوره چون به پتن رسید، فرمان عالیشان صدور یافت که کثرت جمعیت مظفر به مسامح باریافتگان درگاه رسیده، زنهار در جنگ شتابی نکنند، هر جا ورود فرمان سعادت توامان شود، همان جا توقف نمایند - هرگاه قلیچ محمد خان و نورنگخان با عساکر ظفر متأثر به شما ملحق شوند، آن وقت مرتکب جنگ گردد - مرزا خان خواست که توقف کند، میان دولت خان لودی شاهوخیل که سپهد و سردار لشکر و مصاحب ایشان و رستم وقت بود، معلوم ساخت که هرگاه با قلیچ محمد خان و غیره شریک شده جنگ اندازند، شریک غالب فتح اوست، اگر خواهی که خان خانان شوی بسرعت هر چه تمام تر با سلطان مظفر جنگ بکن، اگر فتح است بمنصب و خطاب پدر می‌رسی، و اگر هزیمت است کشته باید شد که کشته شدن به

از گمنام بودن است. خان خانان متوکلا علی الله بسو کج بسه کروه
 احمدآباد رسید، سلطان مظفر در نواحی مزار شاه بهیکن
 قدس الله سره، محاذی لشکر ظفر اثر بمقابله^۱ دو کروه جادر
 زده^۱ لشکرگاه ساخت. روز جمعه سیزدهم شهر محرم سنه
 اثنی و تسمین و تسعمایه ۹۹۲ مظفر گجراتی صف راست
 کرده، مقابله شد، و مرزا خان نیز در برابر او صف آراسته با
 نظام الدین احمد و مرزا منور و مرزا ابوالمظفر و میر معصوم بکری^۲
 نامی و میر محمدالله و بیگ محمد توقبائی و امرا و منصبداران جنگ
 کرد، خضر آقا که وکیل مرزا خان بود و سید هاشم باره
 که از امرای کبار بود، شهادت یافتند و مردم بسیار زخمی
 شدند. میان دولت خان لودی ملازم عمده^۳ مرزا خان داد مردی
 و مردانگی داده، شریک غالب درین فتح گشته، سلطان مظفر
 را شکست داد. این خبر به مسامع همایون رسید، مرزا
 خان به خطاب خان خانان ممتاز گردید و بعد از فتح بسه
 روز قلیچ محمد خان و غیره امرای مالوا به احمدآباد رسیدند،
 و در بروده باز به مظفر، جنگ کرده، غالب آمدند.
 مظفر بعد از شکست دوم بجانب سورت رفت و در قصبه
 گوندل که دوازده کروه قلعه جونا گده است قرار
 گرفت و خان اعظم که به تسخیر دکن با شهاب الدین احمد خان

1. In MS.B. بمفاصله

2. In MS. B. میر محمد معصوم بهکری

که در مالوا بود تعیین شده بود، چون عداوت و کینه سابق داشتند در لشکر نفاق کلی شد، خان اعظم در صوبه^۱ برار در آمده ایلچپور را غارت و خراب کرد. اینجا هم نتوانست استقامت نمود، متوجه نذر بار شد و دکنیاں از پی^۲ هم در آمده تعاقب را نمی گذاشتند، خان اعظم بجانب گجرات آمد و خان خانان بجهت استقبال آمده مشارالیه ملاقات همشیره خود کرده باز مراجعت نمود، و به نذر بار رفت و ملک گجرات که از دست رفته بود بسی جمیل خان خانان باز بتصرف اولیای دولت قاهره در آمد. خان خانان در جشن این فتح عظمی هرچه در بساط داشت سوای^۳ فیلان، همه را وقف خلائق گردانید. آخر روز شخصی^۴ آمده عرض کرد، که عالمی ازین میان عطایا به فیض رسیده، الامن محروم مانده ام، خان خانان قلمدان در پیش داشت، به او بخشیدند و در سال و قایم سی و پنجم الهی موافق سنه ثمان و تسعین و تسعمایه ۹۹۸ حکومت ولایت ملتان و بهکر بخان خانان شد، و حکم شد، که به تسخیر ولایت سنده و تنهه پردازد، میان محمد خان نیازی و فریدون^۱ خان برلاس و شاه بیگ خان کابل و سید بهاءالدین بخاری و شیر خان و جانش خان بهادر و میر محمد معصوم بکری نامی و بختیار بیگ و قرا بیگ ترکمان و دهارو ولد راجه تودر مل و غیره همراه خان خانان رخصت

۱ فریدون خان برلاس 1 In MS. B.

شدند، تاریخ این عزیمت را قدوة الفضلا ملک الشعراء شیخ فیضی "قصید تته" یا فته، خان خانان به بهکر رسید - سر انجام حرب نموده روانه پیش شد و قلمه سیهوان را محاصره نموده، و چون معلوم کرد مرزا جانی بیگ ترخان والی تته با کل زمینداران آن ولایت با غراب و کشتی بسیار با توپ خانه استعداد به عزیمت جنگ پیشتر می آید، خان خانان ترک محاصره کرده، پیشتر روان شد، و چون بنواحی نصرپور رسید و فاصله فریقین کروه^۲ ماند مرزا جانی بیگ تمام غرابها را که از صد غراب متجاوز بود، بادویست کشتی مشحون به تیر انداز و توپچی و تفنگهائی^۳ بزرگ بهجنگ فرستاده، پخان خانان باآنکه از بست و پنج غراب زیاده نداشت، مقابله نموده جنگ انداخت. یک شب و یک روز متصل جنگ قایم بود تاآنکه عنایت الهی تأیید بخش دلیران لشکر بادشاهی شده، از اهل غراب مرزا جانی بیگ قریب به دویست کس به قتل رسیدند و هفت غراب بدست لشکر ظفر اثر درآمد، بقیه بهزیمت رفتند، و این جنگ دوم ماه آبان الهی سنه ۳۶ موافق ششم ماه محرم سنه الف واقع شد بعد ازن فتح، مرزا جانی بیگ در کنار دریای سنده در زمینیه که اطراف آن آب و جهله بود، گرد لشکر خود قلمه ساخته نشست،

1 In MS. B. ترک محاصره قلعه کرده. 2 Tab. says seven Krohs.

3 In MS. B. توپخانه

و خان خانان در برابر فرود آمد - و مرچل‌ها ساخته اورا قبل کردند - مدت دو ماه ایام محاصره و مجادله بود - حضرت خلیفه الهی یک دُفمه یک لک و پنجاه هزار روپیه و دُفمه دیگر یک لک روپیه و مرتبه دیگر یک لک من غله با چند توپ بزرگ و توپچی بسیار مدد خرج و لشکر فرستادند ، و رائی رایسنگه و دلپت پسر او را که از امرائے چهار هزاری بود از راه جیسل میر بکومک خانخانان رخصت کردند - مدت دو ماه جانی بیگ ترخان را در محاصره داشته هر روز جنگ و مقابله میشد و از طرفین مردم به قتل می رسیدند ، و مسندیان از اطراف راه آمد و شد غله را بر لشکر خانخانان بستند و غله بحدی نایاب گشته که نان بجان ارزان بود - خانخانان لاعلاج ازان جا کوچ کرده بجانب پرگنه جون که قریب تهته است روان شد - و سید بهاءالدین بخاری و بختیار بیگ و قزاقیک ترکمان و میر محمد مہبوم بکری و حسن علی عرب و جمعی از نوکران خود به سیهوان رفت - چون این خبر به خانخانان رسید بسرعت هرچه تمامتر میان دولت خان لودی که سپهبد و شجاع بے نظیر و رستم وقت خود بود و خواجه رستم بخشی^۱ و میان

۱ Tab. gives this name as خواجه

محمد خان نیازی و دهارو پسر راجه تودرمل و دلپت پسر رای سنگه بهرتیه و بهادرخانترین را بکومک سیهوان فرستاد. این مردم در دو روز هشتاد گروه راه را طے نموده خود را به جمعیت سیهوان رسانیدند. روز دیگر مرزا جانی فوج هائے خود را راست کرده رسید، و دولت خواهان نیز صفها را آراسته کرده، باوجود آنکه این لشکر به دو هزار سوار نمی رسید، و جمعیت مرزا از پنج هزار سوار زیاده بود، تکیه به اقبال لایزال حضرت شاهنشاهی نموده، جنگ صعب اتفاق افتاد و دهارو ولد راجه تودرمل تردهای مردانه بظهور رسانیده به قتل رسید، و میان محمد خان نیازی بذات خود ترددات نمایان کرده جمعی از خویش و تبار خود را بکشتن داده و دولت خان لودی چنداں سعی و تلاش و تردد کرده که مزیدے بران متصور نباشد شریک غالب فتح اوست، دلپت با چهار صد سوار راجپوت به کناره جنگگاه استاده ماند، و میر محمد مصوم بهکری و شاه بیگ خان ترددات مردانه کردند، و مرزا جانی بیگ بعدی تلاش کرد که خود با شاه قاسم ارغون در حرب گاه استاده ماند، و شاه قاسم جلو اسب مرزا را گرفته برآورد،

که اگر حیات است، باز جنگ می کنیم- هر دو سوار
جانب نواره رفتند، خواستند که بر زورچه سوار شوند، مقامی
سندهی از نوکران میان دولت خان لودی، مرزا را شناخته
فریاد کرد که اینک مرزا جانی بیگ میرود- شاه قاسم حلق
اورا افشوده غوطه چند در دریا باومی داد و لختی از گل در دهن
او انداخته بدر رفتند، و در انورپور^۱ مرتبه دوم بر خود
قلعه ساخته در آنجا نشست- خانخانان باز محاصره کرد، هر روز
جنگ و جلد در میان بود، کار بر اهل قلعه آنچنان تنگ
شد، که مردم مرزا جانی بیگ گوشت اسب و شتر
میخوردند و به ضرب تورپ و تفنگ در صلح زد و قرارداد
که خود را بنده وار بملازمت بزرگان حضرت رساند، و آمده
خانخانان را دیده، و مهلت سه ماه بجهت سامان راه التماس
نموده به تنه رخصت شد- خان خانان از راه دوراندیشی به
تماقب مرزا جانی بیگ ترخان به تنه رسیده، مرزا دریافت
که خانخانان واهمه نقض عهد از من دارد، مشاوریه قرار
یافت که چون ایام برسات است خانخانان بموضع سمدرکه^۲
که محاذی سیهوان است بگذراند و قلعه سیهوان را به
دولتخواهان سپارد و صبیبه خود را بمرزا ایرج فرزند رشید
خانخانان نسبت^۳. . . . غراب را بدهد- مرزا جانی بیگ در سنه

¹ See for variants of this name Tab. 2 Tab. has See p. 377
(Eng. Tr.) II, 640 n. 6.

³ Lacuna in both MSS.

احد و الف، خان‌خانان را جای پناه خود را به کنار دریای شور بندر لاهری نموده و ظاهر کرد که اقبال روزافزون حضرت شاهنشاهی و شما قری بود، که ما صلح کردیم، و الانه این قسم جاهائے صعب داشتیم که اگر پناه آنجا می بردیم سال‌های دراز باید که در آنجا رسید. ملاشکیبی شاعر، نوکر خان‌خانان قصیده غره درفتح تنه بنام خان‌خانان انشا نموده، ازان یک بیت ایراد نمود

همای که بر چرخ کرده خرام

گرفتی و آزاد کردی ز دام

خان‌خانان هزار مهر در صله این قصیده به ملاشکیبی داد. مرزا جانی بیگ هم هزار اشرفی بملا داد که رحمت خدا برو باد که مرا هما گفت، اگر شغال میگفت زبان او را کسے نگرفته بود. درهمان سال خان‌خانان مرزا جانی بیگ را بدرگاه آورده، مورد اضاف عنایت پادشاهانه و مرام خسروانه گردید، و بمنصب چهار هزاری رسیده تنه به جاگیر ایشان تفویض یافت، چون برهان‌الملک حاکم دکن نوازش یافته و برداشته، این درگاه بود پیشکش لائق بدرگاه مرسول نداشت و درسلوک و روش اخلاص و دولتخواهی که ازو لایق باشد نسبت بملک‌الشعرا شیخ فیضی که به حجابت نزد او رفته بود به فعل نیامده، بنابراین حضرت خلیفه الهی شاهزاده شاه مراد را

بسال مذکور بجهت تسخیر دکن^۱ (۹) و خان‌خانان و رایسال
 درباری و رای رایسنگه بهرتیه و حکیم عین‌الملک و امرای
 کجرات بملازمت شاهزاده رفته، قلعه احمد نگر را محاصره نمایند،
 و چاند بی‌بی زن نظام‌الملک باتفاق ابهنگ در قلعه متحصن
 شده حرف صلح را درمیان آورد که اگر خان‌خانان و صادق
 محمد خان و مرزا علی بیگ اکبرشاهی وغیره اعیان دولت
 قاهره بیائے قلعه آمده قول و عهد نمایند، قلعه را بتصرف
 اولیائے دولت در می آورم۔ حسب‌الحکم شاهزاده، امرای نام
 برده‌ها خواستند، که بیائے قلعه احمد نگر بروند، خان‌خانان
 انکار رفتن کرده که مبادا غدیرے باشد از برای امتحان
 ده دوازده پیاده‌های خوش محاوره را پوشاک لطیف پوشانیده
 در آنجا فرستادند، چون اهل قلعه آن‌جماعت را دیدند، فی‌الحال
 آتشبازی را که دران سرزمین تعبیه کرده بودند، آتش دادند۔
 آن پیاده‌های بیگناه دران آتش سوختند، چون مدت محاصره
 به امتداد کشید، چهار نقب را آتش دادند، قلعه برید
 ابهنگ خان بضرب تیروتنگی لشکر بادشاهی را نگاهداشته
 باز شکست و ترکیب قلعه را راست کرد، آخرکار هر اهل
 قلعه تنگ شد۔ چاند بی‌بی خواست که عهد و قول گرفته

1. It appears some word is missing here.

قلعه را به سپارد. ابهنگ خان فی الفور چاند بی بی را زهر داده کشت. خود هم جنگ نموده سر دروازه قلعه کشته گشت، و قلعه به تصرف اولیای دولت قاهره درآمد چون شاه مراد ودیعت حیات را به مؤکلان قضا و قدر سپرد، میان خواجه سهیل لشکر هر چهار ملک دکن را با بند و چپان کرناژکی قریب هشتاد هزار سوار و پیاده بے شمار ز فیلان بسیار و توپخانه عظیم همراه کرد و بر سر خان خانان آمد، و با خان خانان زیاده از بیست هزار سوار نبود، چنانچه یکروز و یک شب جنگ در ترازو برد، خان خانان در این جنگ کارستانی کرد که رستم و اسفندیار نکنند و آن شب که جنگ در ترازو بود عالمی به قتل رسیدند، خان خانان بر حوضه فیل خواب به فراغت کرد و اصلاً متردد و متوهم و متفکر نگردید، اتفاقاً فیل مست غنیم، سر تا پا غرق آهن، افواج شاهی را برهم زده بر سر ماده فیل خان خانان آمده، خان خانان اضطراب نکرد، و همچنان بر حوضه فیل بماند، میان دولت خان لردی بضرب برچمی و تیر آن فیل را روگردانید، و میان سهیل دانست که خان خانان کشته شد و تمامی لشکر هزیمت یافت. این معنی بسمع خان مشار الیه رسید. با آنکه قلت سپاه بقیته السیف، قاهره نواخت تا به شنیم خبر شود که او

حی و قائم است و غالب و مستقل میباشد. راجه علیخان فاروقی^۱ حاکم اسیر بکومی خانخانان درین جنگ آمده بود، خانخانان ازو صاف دل نبود، اتفاقاً مورچل او در جای قرار یافت، که میان سهیل در آن سرزمین باروت بسیار ریخته بود، نصف شب دران باروت آتش داد، راجه علیخان با اکثر لشکر خود سوخت. فردائے آن خانخانان چون اثرے از راجه علیخان و سپاه او ندید، دانست که به غنیم ملحق شد، خانه او را تاراج کرده مال و متاع او را گرفته عرضداشت بدرگاه خلایق پناه مرسول داشت، که من دو فتح کردم، یکی شکست بمیان سهیل دادم و دوم راجه علیخان فاروقی. غالباً بعد از ساعتی میان عالم خان لودی که مصاحب راجه علیخان بود، و باقی از حیات داشت ظاهر شد، و از کشته هائے یاران خود تردداتے که ازاں ها بوقوع آمده، یک بیک ظاهر ساخت، و نعلش راجه علیخان نمود.

آورده اند که خان مشارالیه کفن خود که از غلاف خانه مبارکه کعبه و از پرده مدینه طیبه داشت، و از سال هائے دراز همراه داشت، آن شب در آن آتش نه سوخت. فردائے آن، آن شخص کفن را حاضر داشت، و نصیبه مشارالیه گشت، میان سهیل در تدبیر جنگ تقصیر نکرده، عالمی کرده و بقیته السیف را قوت

1. Raja was the title adopted by the founder of the dynasty, Raja Ahmad. See *Indian Antiquary*, 1918, p. 144; also Smith, p. 178.

مقاومت نمانده بود، خان‌خانان با دو سه هزار سوار در حرب گاه قرار مردن خود داده، ثابت قدم ماند. بعد طلوع آفتاب نظر میان سهیل بر خان‌خانان افتاد و گفت که او هنوز زنده است! میان سهیل فیلان مست خود را پیش فوج خود کرده قلابه یکدیگر بسته مثل سیلاب دریا بر سر خان‌خانان تاخت. میان خضر خان لودی و مصطفی خان لودی که همراه میان دولت خان لودی در آن جنگ گاه حاضر بودند به مسود این مجموعه، شیخ فرید می‌گفتند که میان دوتنخان پیش خان‌خانان آمده گفت که غنیم باین انبوه به غرور فیلخانه و توپخانه می‌آید. سه صد! برادر ما همراه اند، روبروی غنیم شدن پای دادن است، در کمر دشمن در می‌آئیم، خان‌خانان گفت که دهلی را برباد میدهی، خان گفت صد دهلی دیگر را مسخر کرده باشم، اگر مردم^۱ رضائے خدا. میان دولت خان در کمر غنیم درآمد و تیراندازی کرده، هنوز فوج نزدیک لشکر خان‌خانان نرسیده بود، که هزیمت یافت، تمامی فیلان و توپخانه و ارايه و توپ‌ها بدست اولیای دولت قاهره افتاد، میان سهیل هزیمت خورده بسرعت روانه شد. آورده اند که خان‌خانان، سید هاشم و سید قاسم سادات باره که بمنصب فاخره معزز بودند، و میان دولت خان سهیل

خود را هراول لشکر خود کرده، بیشتر قمعین گرد، سادات عظام بمیان دولت‌خان گفتند که ما و شما از اهل هندیم، و هراول شده ایم، غیر از کشته شدن راه گریز و چاره نیست، اما شما بر مافی‌الضمیر خان‌خانان واقف شوند که اراده ایشان چیست - میان دولت خان پیش خان مشارالیه ظاهر کرد که میان سهیل به این کثرت جمعیت و فیلان و توپخانه آمده، فتح آسمانیست، اما اگر هزیمت رودهد، یکجا را شما نشان بدهند که ما شما را کجا یابیم - خان‌خانان گفت ما را زیر لاشه‌ها کشته‌ها! خاطر جمع دارند که غیر از مردن کار دیگر نیست، میان دولت خان سادات را ازین مقدمه واقف ساختند - ایشان تحسین و آفرین بر همت او کرده، ترددات نمایان نموده، مسافت راه بپید - میان دولت خان تعاقب میان سهیل کرده مال و متاع بسیار بدست آمد - خان‌خانان سجده شکر را به تقدیم رسانیده در آن حرب گاه رقص کرد، و آنچه در بساط داشت، همه را به سپاه تاراج کنانید - حضرت خلیفه الهی از عصمت‌پناهی جانان بیگم دختر خان‌خانان پرسید که چه قدر متاع، خان وقف کرده باشد، او برض رسانید که از هفتاد پنج لک روپیه زیاده نبود - چنانچه میگویند که بعد فتح^۱ که خان‌خانان مراجعت بمنزل خود

۱ بعد از فتح In MS. B.

نمود - تمامی کارخانه‌جات ایشان از کل و جز دو شتر بار بود - و میان دولت خان را در کنار گرفت و پوسه بر سر و کتف او داد، و آنچه در میخيله کسے نگنجد تواضع نمود - دریں جنگ از سادات بارهه و راجپوتان نیز ترديدات نمایان نموده بودند، اما فتح بنام دولت خان، خان خانان نوشت -

مدت سی سال خان خانان در دکن صوبه دار با استقلال بود - با چهار دنیا داران دکن نوع عهد و موثقی نموده که همه تابع و منقاد او بوده‌اند - و در عهد حضرت عرش آشیانی دو شاهزاده یکے شاه مراد دوم دانشاه و صاحب صوبه‌ها هم در دکن آمدند، خان خانان را متهم به تفاق ساختند، باوجود آنکه شاهزاده دانشاه صبیبه خان خانان باسم جانان بیگم را خواستگاری نمود، نیز بر (۹) خان مشارالیه راضی نگشت و علامی شیخ ابوالفضل خود فتویٰ بغی آن عزیز داده - چون نوبت جهانداری بحضرت جهانگیر رسید خان خانان را با پسران مرحومی دانشاه به حضور طلبید و با افواج منصوره مثل جسونت رای و راجه مانسنگه وغیره باز به دکن رخصت کردند، تا رسیدن گوالیار صحبت با امیرالامرا برار نکرد، او را حضور طلبیدند و خان خانان به دکن رفت و کارے ساخت، باز حضور طلبیده بجایگیری ملکوسه (۹) ازروئے غضب تعین نمودند و باز شاهزاده سلطان

پرویز تعیین شد، مهم همچنان ماند - حضرت خلیفه السی،
 نواب خانجهان لودی را باعزاز و اکرام تمام که مافوق
 آن متصورنه، با عساکر منصور که پانزده کس پنجهزاری
 صاحب علم و تقاره بودند تعینات نمودند، خانخانان به
 بالاکهاٹ برآمد و همان جا دکنیان به اشاره خانخانان فوج فوج
 نمایان شد - روز اول در ملکا پور جنگ عظیم نمودند -
 ازین طرف خانجهان لودی با هشتاد هزار سوار بیالاکهاٹ
 برآمد و از راه ناسک تریک (?) عبدالله خان بهادر را با
 بست هزار سوار بمثل سید سیف خان بارهه و راجه
 رامداس کچهواهه و علی مردان بهادر و غیره درآمد
 می گویند که ملک عنبر مضطرب الحال شده التجا به
 خانخانان آورد، و از دو طرف افواج منصوره داخل ملک
 شدند - علی الخصوص عبدالله خان نزدیک قلعه دولت آباد
 رسید - ظاهراً خانخانان، خان جهان لودی را به لطائف الحیل
 قریب ظفرانگر توقف کنانید و ملک عنبر با تمامی فوج
 برسر عبدالله خان رفته چندان جنگ به آن کرد که فیروز جنگ
 را قوت مقاومت نماند - ناچار برافیه که خان مشارالیه
 آمده بود مراجعت نمود، الا علی مردان خان بهادر برگشته

1 In both MSS. it is written thus,

Evidently it seems to be از بیگ

جنگ کرده و زخم خورده، در میدان افتاده - ملک عنبر اورا برداشته برد، با بهادر ابرام کرد که چند مرتبه شما را از میدان برداشته می‌برم، تداوی زخم‌ها کرده با ساز و سر انجام می‌فرستم، باز شما را شرم نمی‌آید که بر سرما آئید - بهادر جواب نادر برابرداد - می‌گویند که ملک عنبر زهر در زخم‌های او کرد و بهمان درگرفت - در لشکر خان جهان نوعی عسرت غله افزود که سیر آرد بیک رویه یافته نمی‌شد، ناچار این لشکر هم به برهانپور مراجعت نمود - حضرت شاهنشاهی از نواب خان جهان رنجیده ایشان را به تهنیسر فرستادند و خان اعظم را به صویداری دکن تعین نمودند و حکم فرمودند که تصویر هائے امراء عظام که همراه عبدالله خان بهادر براه ناسک رفته بودند نوشته بیارند، اول تصویر نواب عبدالله خان را در دست گرفته فرمودند که در حسب و نسب به قربت شما کم کسے که در هند است و به این شکل و شمائل و قرب و حالت و خزانه و جمعیت وافر شما را لایق نبود که بگریز ید، گریز جنگ خطاب شما است، باز تصویر سید سیف خان را مخاطب ساخته فرمودند که آبا و اجداد شما کسے از جنگ نگریخته، حیف که به این قد و قامت گریختید، شرم خطاب سیف خانی هم نکردید، امید دارم که عنقریب از دنیا رحلت نمائی - چنانچه سالے نکشید بر آن، درگرفت - باز تصویر راجه را مداس را خطاب کرده فرمودند که تونو کر رایسال درباری یک تنکه روزینه داشتی، حضرت عرش آشیانی ترا قریبت

کرده به امرای رسانید و قوم راجپوت را گریختن عیب و عار است،
 تو شرم خطاب راجه کرن هم نکردی، امید دارم که حق تعالی
 ترا از دین و دنیا بی بهره سازد، او را به مهم بنگش تعین نمودند،
 همانجا در گزشت، و در مذهب هنود مقرر است که دریائے سندھ
 را عبور کرده آنطرف برود و بمیرد جهنمی است،
 و بر تصویر علی مردان بهادر نظر کرده فرمودند که
 بهادر! جنت مکان تست و اولاد امجادش تا سلسه علیه
 عالیہ چغتائیه دردنیاست، معزز و محترم خواهد بود، و قس علی
 هذا، به همین روش می فرمودند و داخل جهانگیر نامه میکردند -
 و از خان اعظم هم مهم دکن متمشے نشد، آخر الامر از دست خدیو
 زمان، شهریار دوران، شاهزاده شاه جهان، آن مهم بانصرام رسید،
 و خان خانان را در کنف حمایت و حریم و حراست خود صاحب عالم
 نگاهداشته صبیہ پسرش، شاهنواز خان، را خواستگاری نمودند، و در خروج
 صاحب عالم، خان خانان صاحب مدار بود، وقتی که راجه بکرماجیت
 بزخم بندوق در گزشت این معنی رانیز به داراب خان پسر خان خانان
 نهادند که او به کشتن داده - چون خدیو زمان از جنگ بلوچ پوره
 و دهلی مراجعت بدکن نمود، شاهزاده سلطان پرویز به اتالیقی
 مہابت خان به تعاقب شاهزاده شاهجهان تعین شده، این واقعه در سال
 هژدم جلوس موافق ماه جمادی الاول سنه هزار و سی و دو هجری
 روی داده، قریب چهل هزار سوار موجودی تعین شده: تفصیل امرای

عالمشان، خان عالم و راجه نرسنگه دیو بندیلہ، راجہ گجسنگہ،
سرہندرای، لشکر خان، مظفر خان، منصور خان، راجہ جے سنگہ،
راجہ سورجسنگہ، فاضل خان، رشید خان، راجہ گردھر، خواجہ
میر عزیز اللہ، اسد خان، سکندر خان، اکرام خان وغیرہ شاہ جوان
بخت از آب نرہدا عبور فرمودہ کشتی ہارا^۱ آن طرف کشیدہ و
بیرم بیگ بخشی را با جمعی بر کنار آب گزاشتہ خود با خان خانان
بصوب قلعہ اسیر و برہانپور شتافتند۔ درینولا محمد تقی بخشی
نوشتہ بخط خان خانان کہ نہانی نزد مہابت خان فرستادہ بود،
بخدمت شاہ والا قدر آورده، در عنوان آن مکتوب این بیت مرقوم بود۔
صد کس بنظر نگاہ می دارندم * ورنہ بہ پریدمی ز بے آرامی
صاحب بلند اقبال، خان خانان را با داراب خان پسرش از خانہ طلب
نمودہ آن نوشتہ را در خلوت ہوس نمودند، جوابی کہ مسموع الفت
سامان نیازست کرد۔ بنا بر آن با فرزندانہی متصل بدولت خانہ
نظر بند داشتند، وانچہ خود فال زدہ بود کہ

ع۔ صد کس بنظر نگاہ می دارندم

پیش آمد۔ بالجملہ چون موکب گیہاں شکوہ
بہائے قلعہ اسیر پیوست، میر حسام الدین ولد میر جمال الدین
حسین انجو را در اسیر گزاشتہ، بہ برہانپور تشریف ارزانی
فرمودند و مہابت خان با شاہزادہ سلطان پرویز بکنار آب نرہدا

¹ In MS. B. کشتی ہارا بہ آن طرف

رسیده، هرچند سعی در گزشتن نمودند، چون پیرام بیگ بخشی
 کشتی‌ها را بآن طرف برده گزرهارا بتوپ استحکام داده بود، میسر نشد.
 از آنجا که مهابت خان در تدبیر و تزویر نظیرے نداشت نهانی نوشته‌ها را
 نزد خان خانان فرستاده، آن کهن سال دیرینه خدمت عقل کل را
 فریفته از راه برده، خان خانان بخدست آن حضرت معروض داشت که
 چون روزگار به ناسازگاری پرداخته اگر روزی چند بناکامی در صلحی
 بمیان اندازند هرآنکه سبب امنیت عالم و رفاهیت بند هائی خدا خواهد
 بود، اگر از گرفتن ما بادشاه می‌شوید بنده با پسران فدائے نام نامی
 ایشانیم. و گرنه ما را رها کنید و پسران و عیال و اطفال ما را در تحت
 اقدام خود نگاه دارید تا نزد سلطان پرویز و مهابت خان رفته صلح
 را موکد و مستحکم سازیم و اگر به صلح ما راضی نشوند عادل خان
 بیجاپوری و قطب الملک گولکنده و نظام الملک و ملک عنبر و
 لشکر کرنالکی و غیره را با پنجاه شست هزار سوار و پیاده جمع ساخته
 در ملک جهانگیری دوآیم - حضرت خدیو زمان که همواره به
 انظفائے نائره فتنه همت مصروف داشتے ترتیب این مقدمه را فوزه
 عظیم دانسته خان خانان را به خلوت سراے دولت برده نخست به سوگند
 مصحف مجید خاطر خویش را از جانب او مطمئن ساختند و او دست
 بمصحف نهاده به غلاظ و شداد سوگند خورد که هرگز از آن حضرت
 روی اخلاص را برنتابد، و در آنچه خیریت طرفین باشد سعی نماید

و بعد از اطمینان خاطر خان خانان و رخصت فرموده
 داراب خان را با فرزندان در خدمت خود نگه داشتند
 و قرار یافت که مشارالیه در بنطرف آب توقف گزیده به مراسلات
 ترتیب مقدمات صلح نماید چون خبر صلح و رخصت خان خانان
 به بندهائی بادشاهی رسید و سوخ عزیمت نقصان پذیرفت
 و احتیاطی که در استحکام گزرهائی کردند به صرافت
 اصله نماند. شبی در گران خواب غفلت بترغیب مهابت خان
 جمعی از جوانان کار طلب بار گه همت را به آب درزده
 مردانه عبور نموده و در آن شب دل از هول این شورش
 و آشوب ارکان همت بسیاری تزلزل پذیرفت و بیرام بیگ
 نتوانست بمدافعه و مقابله پرداخت دسی بسیاری از آب
 بگزشتند و حال خانان نظر بر نمک جهانگیری نموده طومار
 حقیقت و وفا را به آب شسته به مهابت خان پیوست و
 بیرام بیگ خود را بخدمت شاه والا قدر رسانید و چون
 حقیقت بے اخلاصی خان خانان و عبور لشکر منصور حضرت
 شهنشاهی از آب نربدا و آمدن بیرام بیگ به سامع شاه
 جوان بخت رسید توقف در برهانپور صلاح ندانسته با وجود
 شدت باران و طغیان آب از دریای تبتی عبور فرمود و درین
 هرج و مرج اکثری از بندهای شاهي و بیوفای سپرده
 مطعون ازل و ابد شدند شاهزاده سلطان پرویز و مهابت خان

به برهانپور رسیده منزلی چند از پی^۱ ایشلی شتافتند و چون موکب اقبال والا شکوه از راه ولایت قطب‌الملک به صوبه آدیسه و بنگالا نهضت فرمود شاهزاده سلطان پرویز عطف عنان نموده در برهانپور توقف گزیدند، و شاه والا قدر داراب خان ولد خان خانان را با یک پسر و یک دختر و یک پسر شاه‌نوازخان را مقید داشته بعد از کشته شدن ابراهیم خان فتح جنگ و ضبط اموال او و ملک بنگالا دارابخان را از قید بر آورده و سوگند مصحف داده حکومت بنگالا را با و تفویض فرمودند، و سلطان پرویز و مهابت خان خاطر از مهابت دکن جمع ساخته سر بلند رای و لشکر خان را در برهانپور مانده خود ها را بصوب ملک بنگالا و بهار نهضت فرمودند و چون خاطر از طرف خان خانان جمع نداشتند و خبر داراب خان رسید که شاه بلند اقبال او را صاحب صوبه بنگالا بجای فتح جنگ خان نمودند، به صلاح و صوابدید دولت خواهان خان خانان را نظر بند نگاه میداشتند و مقرر شد که متصل دولتخانه شاهزاده گهر ریز خیمه بجهت آن عزیزایستاده کنند و جانان بیگم صبیبه او که در عقد نکاح شاهزاده دانیال بود و شاگرد رشید پدر خوداست با پدر یکجا بسر برد و جمعی از معتمد بر دور خیمه او پاس دارند، آورده اند که چون مهابت خان اراده نمود که خان خانان را دستگیر سازد نخست میان فہیم^۱ را به منصب فائزہ فریفت

1. A most faithful servant of the Khan Khanan who built his tomb at Delhi now known as *Nila Burj*. See Blochmann, *A'in*, I, 360.

که از خان خانان جدا شود، او راضی باین امر نگشت و نزد خانخانان رفته مال کار را معلوم ساخت که این بزرگ در چه فکر است و مصلحت داد که مصلح شده روانه درگه باید شد، هر مذلتی که در آنجا رسد با کس نیست، درین جا بر سوای کشته نشویم، خان خانان راضی نگشت و گفت به ما بکرو نخواهد شد آخر خان خانان را نگاه داشتند و میان فہیم را روزی مہابت خان نزد خود طلبیدہ گفت کہ اگر منصب بادشاہی می خواہی ہزاری ذات سوار و جاگیر چند تنخواہ میکنیم و اگر نوکری ما را اختیار میکنی لک روپیہ بذات تو و سی ہزار روپیہ بہ ہسرت فیروز خان ہر سال نقدی بلا قصور برسانم و سردار جمیع لشکر خود می سازم میان فہیم قبول نکرد، مہابت خان بر اشفقت و گفت کہ تا کس بر شجاعت خود خواہی نازید۔ میان فہیم برخواست و گفت کہ جرات و مردانگی من این است، اگر حلاست بہ حربہ کنم کسے نمیتواند تقابل من نمود، چون خان خانان بہ رخصت حضرت خدیو زمان در خدمت سلطان پرویز و مہابت خان رفته ماند، و داراب خان برکاب سعادت صاحب عالمیان بہ

یک لک 2. In MS. B. 1. In MS. B. ہر مزلتے کہ در آنجا باکی نیست

بنگالاه و اودیسه رفت، و دختر برهان‌الملک که در حاله
 نکاح داراب خان بود، او را طلب حضور شد مهابت خان
 چند خواجه سرا را فرستاد تا او را روانه درگاه سازد
 غالباً خان خانان هم رخصت داد که ببرند، میان فهمیم سخنان
 نادر برابر به خان خانان گفته، فیروز خان پسر خود را
 بخانه داراب خان فرستاد که نگذارد که خواجه سرایان،
 منکوحه داراب خان را ببرند، اتفاقاً فیروز خان به خواجه
 سرایان جنگ نموده بضرب سنگ و چوب اعضای آنها را
 مجروح ساخت و جمعیت کرد که اگر مهابت خان باز مرتکب
 این امر شود با او محاربه به نمایند، مهابت خان این منی را
 فهمیده همان خواجه سرایان را بسته نزد خان خانان فرستاد که
 این ها غلط کرده نا فهمیده رفته بودند، آورده اند در زمانی که
 خدیو زمان در برهانپور تشریف داشتند داراب خان و راجه
 بکرماجیت را با جالته پور فرستاده بودند - روزی بکرماجیت
 بخانه داراب خان آمد و بر مسند ایشان نشست، داراب خان
 سنگ بوقلمون را باو نمود و او پا دراز کرده به گاو تکیه تکیه داشت،
 درین ضمن میان فهمیم بمجلس آمد فی الحال زبان به فحش کشود
 که نزد نبیره پیرام خان پسر خان خانان مثل تو برهن گدا به این
 روش بی ادبانه نشیند، راجه فی الحال به ادب نشست و عذر
 خواهی نمود، بعده میان فهمیم داراب خان را مخاطب ساخته که

ککش به جای مرزا ایرج تومی مردی تاجنیں بے عزتی را روادار نمیشدی، آورده اند که در آخر عمر مزاج خان خانان متعرف شده، طبیعت عالی ایشان برگشته بود که مثل میان فہیم را ہائے حساب فوجداری سرکاری جانگر آورده، مبلغے از ایشان طلب می کرد و حافظ نصرالله کہ وکیل مطلق العنان نواب شده بود در حضور نواب بہ میان فہیم ہشت پیش آمد میان فہیم حافظ را طپانچہ زد و بنواب ہم درشتی کرد و رنجیدہ از شہر بر آمد کہ درین جانی مانم، خان خانان شیخے برڈولی سوار شدہ بہ خانہ میان فہیم رفت و در آنجا خود را ظاہر ساخت کہ من بجهت گردانیدن تو آمده ام، میان فہیم چنین مہربانی نواب معائنہ کردہ قبول کرد کہ بر گردد اگرچہ شجاعت میان فہیم اظہر من الشمس است شمع از خدا پرستی اورا بعالم تحریر می آورد کہ تازیست سی روزہ ماہ مبارک رمضان و نماز پنج وقتی با اشراق و ضحی و تہجد از وقضا نشدہ و سحر خیزی بے ناغہ داشت و بکا از خوف حق بسیار می کرد و سخی بے دریغ و فضلا و علما و درویش دوست بودہ، و با سپاہ سلوک برادرانہ میکرد و نمک با حلال می خورد و با این ہمہ صفات حسنہ تند مزاج ہم بود صد ای کوڑہ البتہ از لغانہ او مسموع عالم میشد، و در استیلای غضب نتوانست محافظت خود کرد، روزے کہ مہابت

خان، خان‌خانان را نظر بند نگاه داشت همانروز اکثرے لشکر خود و منصبدار بادشاهی بر سر میان فہیم فرستاد - مشارالیہ باہر خود فیروز خان گفت کہ تا من تجدید وضو کردہ دوگانہ نقل از برائے سلامتی ایمان خود ادا نمایم این لشکر را نگاہ دارید ، فیروز خان ہم چنان کرد و اگرچہ میان فہیم شہرت غلامی خان‌خانان میداشت اما دراصل از راجپوت و از عمدہ ہائے دولت او بود بلکہ بجائے پسر مہین او بود و شجاعت را با کار اگہی جمع داشت ، ہر چند او را بمنصب فاخرہ فریفتند او راضی نشد و بہ جس ہم رضامند نگشت و رایگان ہم خود را بدست نداد ، پای ہمت فشرده با پسر و چندی از نوکران خود چہل کسی جان فدای غیرت و زاد مردی ساخت ، آورده اند چون خان‌خانان بہ تہمت نفاق در کار بادشاهی و اتفاق با ملک عنبر از صوبہ داری دکن تغیر شدہ بہ حضور آمد و محمد معصوم کہ نوکر معتبر او بود کور نمکی کردہ بعرض اشرف رسانید کہ مکاتبات ملک عنبر کہ از روی یک جہتی بہ خان‌خانان می نوشت و جوابے کہ از اینجا می رفت ہمہ نزد شیخ عبدالسلام لکھنوی ملازم خان‌خانان است ، زمانے کہ رایات جہانگیری بجهت شکار نڈراباری بہ کنار چنبل رسیدہ بود ، شیخ عبدالسلام را طلبیدہ مکاتبات را طلب نمودند ، شیخ انکار نمود - ہر چند مہابت خان حسب الحکم اشرف

و عدهائی افزونی منصب و عزت داد و سخنان تهدید و تاکید
 که اظهار می کرد ، شیخ منکر پاک بود - به خان خانان حکم
 شد که او را بفهماند شیخ گوش به قول خان نکرد ، آخر به عذاب
 او را کشتند و او نمک حلالی کرده تمام قوم شیخ زاده را عزت بخشید ،
 و بعد از گرفتن خان خانان مهابت خان را^۲ به خطاب خانخانی و خان
 جهان به خطاب سپه سالاری سربلند گردید ، و بعد از آنکه مهابت
 خان ازین مهم مراجعت نمود^۳ روانه دکن بود حسب الحکم خان خانان
 بحضور رفت^۴ و به سعادت آستانه بوسی^۵ جبین خدمت را نورانی ساخت
 زمانه چند ناصیه خجالت از زمین برنگرفت ، آن حضرت که جهان کرم^۶
 بودند بجهت دلنوازی و تسلی فرمودند^۶ که درین مدت آنچه بظهور
 آمده از اثار قضا و قدر بوده نه با اختیار ما و شما ، و چندین جرائم
 و عصیان که از و سر زده بنا بر مهمات تعذیبات که در برابر آن
 کشیده بود ، حضرت شاهنشاهی فرمودند که من خود را شومنده
 تر ازومی بینم - ع

کرم بین و لطف خداوندگار گنه بنده کرد است و او شرمسار
 بعد از تقدیم مراسم خدمت و زمین بوس اشاره رفت که بخشیان عظام
 او را پیش آورده در جای مناسب باز دارند ، و باز بمنصب و جا گیر

1 In MS. B. سخنان تهدید و
 تاکید و تعذیب

2 This is unnecessary, but is in
 both MSS.

3 In MS. B. حضور رفت

4 In MS. B. آستانه بوس

5 In MS. B. جهانیه کرم

6 In MS. B. تسلی او فرمودند

عزت یافت چنانچه سجع^۱ مشار الیه است ع
 مرا لطف جهانگیری زتائیدات ربانی * دوباره زندگی داد و دوباره خانخانانی
 آورده اند چون خان خانان را طلب حضور شد در وقت رخصت
 مهابت خان عذر تقصیرات خویش بیان کرد، هر چه^۲ بحسب قضا
 و قدر بر سر شما رفته حسب الحکم حضرت بوده گناه من نیست، سامان
 و سرانجام و امداد خرجی خوب نموده، رخصت کردند و سید عالم
 را همراه دادند که منزلی چند رفیق خان مشار الیه باشد،
 اعتقاد خان خانان^۳ و مهابت خان آنکه خان خانان از و صاف دل
 گشته یگانه گردیده - و نراب کینه او را در دل نگاه داشته تا آنکه
 خان خانان باز بعرصه آمده منصب و جاگیر یافت، و حسب الحکم
 روانه جاگیر ملکوسه بود در لاهور منزل گزیده بود که مهابت
 خان هم بموجب طلب بدرگاه می آمد، در لاهور اتفاق حسنه واقع
 شد، مهابت خان بداعیه آنکه خان خانان درین وقت که من از عنایات
 جهانگیری مایوسم و من او را مرهون احسان خود ساخته بدرگاه روانه
 ساخته بودم درین وقت بملاقات ما خواهد آمد، دوسه روز بدین سبب
 در لاهور مقام کرد، خان خانان از و صاف دل نبود، به ملاقات
 مشار الیه رفت، مهابت خان بغایت بر آشفته و چون خان مشار الیه
 در معامله بهت صاحب مدار و اختیار گردیده فرمان طلب به

1 In MS B سجع مهر

2 In MS B که هر چه

3 In MS B اعتقاد خان خانان

مهابت خان

خان خانان صادر کنانید که هر جا رسیده باشد برگردد و حضور
 بیاید ، مشار الیه بدھلی رسیده بود کہ فرامین متعدده بنام وے
 رسیدند میان سید بہوہ^۱ حاکم دھلی ایشانرا بہ لطائف الحیل نگاہ
 داشته ، مہابت خان میر عبدالرزاق معموری و بلبدر کچھوٹہ
 شیخاوت را با چہار صد سوار بر سر خان خانان تعین کرد کہ اگر
 توانید اورا بدرگاہ بیاورید ، پافگذارند کہ پیشتر برود و بلبدر
 ہم چنان کرد در کچھری بادشاہی ایشان را نگاہ داشت ، خان خانان
 تدبیرات را از دست دادہ سپر انداخت ، و رضا بہ قضا دادہ نشست
 تا آنکہ رایات عالیات جہانگیری از کابل مراجعت نمود ، و
 مہابت خان را جبراً و قہراً از لاکر بہمان گزربہت بدر کردند و
 مشار الیہ براہ مارواراہ فرار پیش گرفتہ ، خان خانان را نور جہان بیگم
 بہ صد اعزاز در حضور طلبہ داشتہ^۲ سہ صد اسپ عراقی و نہ زنجیر
 فیل مست ، و بیست ما دہ فیل و ہزارو دویست شتر و سہ صد
 ارابہ و بساط و فروش و سایہ بان ہائے با اقبشہ و دواز دہ لک روپیہ
 از طرف خود امداد بہ خان خانان کردہ ، بر سر مہابت خان تعین
 نمود و از طرف شاہنشاه نیز از ہر قسم امداد شد ، چنانچہ
 شکست و ریخت خود را درست کردہ بہ اوج و غرور تمام بصد
 کروفہر بر سر مہابت خان تعین شد و آرزوی او این بود کہ انتقام
 از مہابت خان بستاند ، چون برخصت حضرت از کشمیر بلاہور

1 In MS B میان سید بہوہ

2 In MS B طلبیدہ

رسیده بود بیمار شد ، نورجهان بیگم اطبائے حاذق بجهت تداوی فرستاده چندان تفقد احوال او نمودند که شاید شفا یافته بر سر مهابت خان برود ، چون اجل امان نداد در دهلی رسیده وفات یافت ، " خان سپه سالار کو " ۱۰۳۶ تاریخ آن بزرگ است و نیز عزیزی دیگر یافته " نهنگے قلزم شاهنشاهی بود " ^۱ راقم این اوراق شیخ فرید بهکری از کنیری پنڈت طبیب ، ناقل است که وقت سكرات موت خان خانان وجع بسیار می نمود ، من پرسیدم که نواب انسان کامل اند ، این همه وجع از بهر چیست - جواب دادند که مدت پنجاه سال این وجود خان خانانی کرده ، حالا در مفارقت روح و بدن فی الجمله بدن مضطرب گردیده است ، نفسش او را در دهلی درون گنبد منکوحه او که محاذی ^۲ مقبره حضرت جنت آشیانی محمد همایون بادشاه واقع است دفن کردند ، رحمتہ اللہ علیہ ، بعد از وفات خان خانان کتاب ہندی از کتاب خانہ او برآمد کہ قیمت او پنجاه ہزار روپیہ بود ، ہمہ را بہ طلا و جواهر مرصع کردہ بودند ، خان خانان در قابلیت و استعداد تمام عیار یکتائے روزگار بود ، سواد عربی و ترکی و فارسی و ہندی روان داشت و در ہر زبان کہ در عالم رائج است ماهر بود ، حرف میزد ، و بزبان فارسی و ہندی و سندھی شعر متین می گفت این چند

1 The words yield only 998.

2 In MS B در وقت

3 In MS. B در محازی

بیت از و مست - ع

شمار شوق ندانسته‌ام که تا چنداست
 جز این قدر که دام سخت آرزومنداست
 نه دانه دانم و نه دام اینقدر دانم
 که پای تا سر من هر چه هست در بند است

و فهم^۱ و دانش و علم و کمالات آن بزرگ نژاد هر چه نویسد از
 صد یکی و از بسیار اندکی است، شفقت عامه و تربیت فضلا^۲ و
 علما و محب الفقرا و طبع شعرادر موزونیت، و در فضائل و کمالات
 انسانے از ارباب دولت قرینه خود نداشت، روزے دستخط بر برات^۳ ها
 می کرد^۲ و یک نفر پاده بجائے هزار قنکه هزار روپیه دستخط
 کرد، همان منظور داشت، و در تقابل هر قصیده که در مدح
 او شعرا می گذاریندند خروار زر می داد، چنانچه ملا نوعی را
 بزر سنجید و ملا شکیمی را هزار اشرفی داد، و ملا حیاتی را در
 خزانه برد هر قدر اشرفی توانست برداشت و برد، ملا شوقی را در
 خزانه برد که هر قدر در دامن جامه توانی برد زر سرخ ببرد^۳، و
 چون ملا دامن کشود خان خانان دید که دامنش باریک است اورا
 جامه صوف پوشانیده هر قدر توانست زر سرخ برداشته برد،

1 In MS B از فهم

3 In MS B ببر

2 In MS B بربرات یک نفر

پیاده

و نیز ملا نظیری فاضلی از حضرت مکه مبارکه آمده بتقریبی بعرض نواب رسانید که لک روپیه چه قدر توده^۱ زر باشد ، خانخانان پیش او لک روپیه را توده کرده نمود ، آن عزیز دیده شکر کرد که طفیل نواب اینقدر زر دیدم ، نواب همه را بان فاضل بخشید ، که حالا شکر الهی بکنید و ملا عرفی را نادیده آن قدر زر هر سال می فرستاد که محتاج بدر دیگر نبود و سی هزار روپیه بمدد خرچ شاه حسام الدین بدهلی می فرستاد ، و شبها بهخانه هر درویش رفته نذر و فتوح میگذرانید ، اجماع فضلا و شمرا در عهد او بمثل جمع آمدن شعرا در عهد مرزا سلطان حسین بایقرا و امیر علی شیر بود ، در مدح او در اشعار فارسی و هندوی کتب تصنیف کرده اند و در یکروز هفتصد کتب معتبر به علمای برهانپور بخشیده ، و در فهم و دانش و تدابیر ملکی بے قرینه بود ، و آنچه صفات حسنه در عالم شائع و منتشر است همه در ذات والا صفات او حق تعالی ودیعت نهاده بود، الا در آخر عمر بعضی خطاها کردند که بمذلت های خود روادار گشته حیات را غنیمت میدانست ، و طالب دنیا بود و این لفظ بار گیر بوده که در لباس دوستی دشمنی با دشمن باید کرد دیگر هیچ عیب نداشت ، آورده اند که بیرام خان مذهب ائمه اثنا عشر داشت ، و خانخانان مذهب سنت و جماعت را

برگزیده بود، مردم میگفتند که تقیه می کند و شاهنواز خان و داراب خان پسرانش سنی متعصب بوده اند، ضوابط چند منحصر بر سلسله عالی آنها بوده، اولاً بر مسند ایشان کسی نمی نشست، دوم سوای شهزاده ها بر هما کسی بر سر نمی نهاد، و خاصه تعلق بآنها بوده سیوم هر گاه میوه از ولایت می آمد پادشاه عصر اول نوش بآن ها یاد میکرد و بعده بدیگران مرحمت میشد، و شلوار سر پیچ و یک بندے لازم و ملزوم پوشاک آن ها و نوکران آنها بوده و خان خانان را حرص استماع اخبار دربار آن قدر بوده که محمود خان وکیل و اوتم چند پیشدست محمود خان و میان بابو کلال هر کدامی جدا جدا عرضداشت مشتملبر اخبار دربار هر روز بمصحبوب ڈاکچوکی مرسل میداشتند، و یک یک کس هر کاره بر عدالت خانه و چپوتره و کچهری پادشاهی جدا جدا مقرر بودند که واقعات انجا را مشروحاً می نوشتند و یک کس در گردئی و کوچه و بازار تعین بود که افواه اخبار عوام را می نوشت و بوقت شام همه را خود مطالعه کرده در آتشی می سوخت -

شیخ مبارک ناگوری

اصل وطن از ایشان سیوستان سنده است، پدر شیخ مبارک از آنجا برآمده در ناگور مقیم گردید شیخ مبارک در مبادی احوال، پیش

خطیب ابوالفضل گذرونی و مولانا عمادلاری در گجرات کسب علوم نموده بود و در توکل شائے عظیم داشت، در آخر تفسیرے نوشته، عربی، مشتمل بر چهار جلد موسوم به منبع العیون، قریب تفسیر کبیر نمود و بغیر آن تالیفات جوامع الکلم دارد و قریب پنجاه سال در دارالخلافتہ آگرہ به افادہ و افاضہ علوم دینی گذرانیدہ، و از آیات کمالات فرزندان صاحب کمال بہم رساندہ، کہ فخر و مستند روزگار بودہ اند، مثل ملک الشعرا شیخ ابوالفیض فیضی و علامی شیخ ابوالفضل و شیخ ابوالخیر و شیخ ابوالبرکات و شیخ ابو تراب در آخر عمر منصبدار حضرت شاہنشاہی گردید۔ در آخر شہر ذیقعد سنہ احدی و الف در لاهور برحمت حق پیوست، ”شیخ کامل“ ۱۰۰۱ء، ”فخرالکمل“ تاریخ فوت اوست۔

شیخ ابوالفیض فیضی

ولد شیخ مبارک است، در خدمت حضرت خلیفہ الہی نشو و نما یافتہ و بخطاب ملک الشعرا شرف امتیاز یافت و در فنون شعر ید بیضا داشت و موارد الکلم کتاب در اخلاق نوشتہ، حرف منقوط ندارد و تفسیر کلام اللہ بکلام عربی نیز بے نقط تمام کردہ، موسوم بہ سواطع الالہام و تاریخ اتمام او تمام سورہ اخلاص یافتہ۔ علما عصر در خدمت حضرت شاہنشاہی

اعتراض بر تصنیف تفسیر بی نطق کردند علما فحول در
عرب و عجم گذشته ، اند و هستند هیچ کدا می مرتکب
این امر نگشته ، شیخ فوراً جواب داد که دین و ایمان
منحصر بر کلمه طیب است که لا اله الا الله محمد رسول الله ملاحظه نمایند
که این خلاصه کلام منقوط است یا غیر منقوط ، علما من
حیث المجموع هشت دست نهادند که من بعد با شما در علم مباحثه
نیست - دیوان شعر او تا دو هزار بیت است ، و چند کتاب در
مثنوی دارد ، چنانچه کتاب نلدمن و کتاب لیلے مجنون و غیره -
بموجب حکم حضرت شاهنشاهی خمسہ را جواب گفته - در
شعر سر آمد شعرای وقت و در انشا و نثر یگانه و منفرد بود و در
علم عربیت و حکمت و طب و دیگر علوم بی همتا گذشته ، و در
مکارم اخلاق و انبساط طبع ملکی صفات او را بر روزگار منت بود -
این چند بیت متفرق ازان پاک نهاد بر سبیل یادگار قلمی شد -

مژگان میند چون قدم از دیده میکنی

مردان ره برهنه نهادند پای را

چه دست می بری ای^۱ تیغ عشق اگر دادست

ببر زبان ملامت^۲ گر زلیخا را

نظر فیض چو بر خاک نشینان فکنم

مور را مغز سلیمان رسد از قسمت ما

1 In MS B we have این instead
of اے

2 In both MSS there is الف
before گر which seems to be
wrong. It has been eliminated
in the text here.

مشکل که سیل دیده بگردش در آرزوست
 طوفان نوح می طلبد آسیای تو
 کعبه ویران مکن اے عشق کانجا یک نفس
 که گمے پس ماندگان راه منزل می کنند
 تا چند دل به عشوه خویاں گر و کنم
 این دل بسوزم و دل دیگر ز نو کنم
 سر بر نزد ز باغ امید^۱ گل مراد
 تا کی هوس بکارم و حسرت در و کنم
 فیضی کند ؟ تهی و ره عاشقی به پیش
 دیوان خود مگر بدو عالم گر و کنم
 معراج صعود خویشتن باید بود
 محراب سجود خویشتن باید بود
 ثواب حریم خویشتن باید گشت
 فراش وجود خویشتن باید بود
 این غزل من اوله الی آخره مشهور است -
 من براہے میروم کانجا قدم نامحرم است
 وز مقامی^۲ حرف می گویم که دم نا محرم است
 ما اگر مکتوب ننوشتیم عیب ما مکن
 در میان راز مشتاقان قلم نامحرم است

فیضی قدمی چند ز خود برتر نه
 از خود بدر آ رخت خودی بردر نه
 بر خویش دروا و سنیه ؟ بر دیده بنه
 وانگاه دو صد قفل زمژگان بر نه^۱
 فیضی دم پیرست قدم دیده بنه
 گام از مژه می نمی پسندیده
 از عینک شیشه هیچ نکشود ترا
 لختی ز جگر تراش و بر دیده بنه
 در هرین^۲ موکه می نمی گوش
 فواره فیض اوست در جوش

شخصی نا اهل تاریخ فوت آن عزیز - "شیخ ملحد" یافته - ۹۹۲

شیخ ابوالفضل علامی

خلف صدق شیخ مبارک ست و در جمیع علوم بهره عظیم داشت
 و مظهر جلال اخلاص^۳ و شرایف اوصاف و کمالات کسی و
 وهی او از حد حصر بیرون ست، روزگار را به وجود او افتخار بود، قدوه
 حضرت شاهنشاهی و اعتماد دولت و رکن سلطنت^۴ و صاحب نفس
 قدسی و ملکات ملکی بود - خلیفه الخلفا خطاب یافته و تصانیف

1 In MS B the rhyme is نمی
 instead of نه which spoils the metre.

2 In MS B برهرین

4 In MS B رکن رکین سلطنت

3 In MS B اخلاق

شریفه از نظم و نثر و عربی بسیار دارد - کتاب اکبرنامه که وقایع و فتوحات حضرت خلیفه الهی به عبارت نثر فارسی که کارنامه معانی تواند گفت با تمام رسانیده، و تصانیف دیگر مثل عیار دانش و رساله اخلاق و ترجمه مها بهار تبه^۱ از هندی بفارسی نموده، و منشآت ایشان در هند شایع و منتشر است - کسب علوم از پیش پدر نموده و در بدایت حال تنگی معیشت بسیار داشتند، چنانچه روزی شیخ مبارک با هر پنج پسر نزد مخدوم الملک و شیخ عبدالنبی صدرالصدور رفته اظهار عسرت معیشت خود نمودند التماس کردند که اگر یکصد ییگه در مدد معاش مرحمت شود از طرف بومیه خاطر جمع نموده، به افاده علوم دینی پردازد، چون شهرت یافته بود که شیخ مبارک مذهب امامیه دارد و پسرانش هم بدان مرتکب اند و بعضی میگفتند که با اعتقاد گروهی^۲ مهدویه هستند، مخدوم الملک و شیخ عبدالنبی که کمال تعصب در مذهب اهل سنت جماعت داشتند، شیخ مبارک را با پسرانش به اقبیح وجهی از مجلس بدر کردند و گفتند که اگر ترا تقویت در معیشت می شود رواج مذهب امامیه را بخواهی داد- شیخ فیضی را عرق حمیت در جوش آمده گفت که اگر شیخ زاده اصیل، در مذهب صادق هستیم نوعی انتقام

1 The Mahabharatha was not translated by Abu al-Faql.

2 In MS B بر اعتقاد گروه مهدویه
The Mahdawi sect

از شما برآیم که در تمام هندستان شایع شود. اتفاقاً بتقریبی بعد از امتداد ایام در مکتب شاهزاده سلطان سلیم در آمد کرد و جوهر خود را در خدمت حضرت عرش آشیان ظاهر ساخت و وقت یافته بتقریب جواب نوشتن نامه عبدالله خان او زیک والی توران تعریف برادر خورد خود شیخ ابوالفضل علامی نموده، باحضار او امر شد و نوعی جواب نامه ترتیب داد که مورد تحسین و آفرین گردیده در سلک بند هائے درگاه منسلک گشت، و رفته رفته قرب و حالت در خدمت حضرت عرش آشیان بهمرسانیده. درین اثنا سال گره حضرت خلیفه الهی بود، بر لباس خاصه ایشان زعفران پاشیده بودند، شیخ عبدالنبی در غضب آمده در روی دیوان عصا بحضرت خلیفه الهی انداخت و بدامن دولت ایشان رسیده پاره شد که چرا لباس اهل بدعت و نامشروع پوشیده و در آنوقت حضرت عرش آشیان لباس مسنون می پوشیدند و در جریان امر معزوف و نهی منکر نهایت جدوجهد داشتند، حتی اذان خود فرموده امامت می کنائیدند، بلکه جاروب مسجد را می دادند، و این شخص آنحضرت را بسیار تنگی گرفته بودند، بادشاه چون پیش والده خود حضرت مریم مکانه که از اولاد حضرت زنده فیل احمد جام بود رفته شکایت کردند که در روی دیوان عصا بمن زده، اگر مدعا امر معروف بود بایستے در خلوت نصیحت میکردند. بیگم گفتند که بوم از وقوع

این امر در خاطر ت گران نیاید ، که مقصود و شیخ اظهار عرض
تجمل خود نبود بلکه اجرای احکام شرعی می کرد ، حق تعالی
شما را از عقوبت اخروی که خلائق اولین و آخرین در روز جزا
جمع می آیند نگاه داشته ، این حکایت تا دور قیامت باقی می ماند
که ملای مفلوک امر مرفوف با بادشاه عصر چنین نمود - حضرت
خلیفه الهی که کوه وقار بودند به شیخ عبدالنبی چیزے نگفته
نزد شیخ فیضی و شیخ ابوالفضل اظهار این ماجرا کردند ، این ها
به عرض رسانیدند که این همه برداشت این ها از چه مراسست ، اگر
از روی علم است پس آنچه مایان داریم علم آنها ندارند ، اگر
حضرت تربیت و حمایت مایان کنند در مباحثه علم آنها نمی توانند
سبقت کرد - اولاً در باب لباس زعفران که چنین بی ادبی کرده
اند امروز طعام زعفرانی بآن ها بخوراند ، بعده دلائل مقول مایان
واضح خواهد شد - بعد از خوردن طعام زعفرانی شیخ ابوالفضل
به شیخین گفت که اگر زعفران حلال می بود ، چرا حضرت
خلیفه الهی را منع پوشیدن لباس زعفرانی نمودید و اگر حرام
است شما چرا در طعام خوردید که تا سه روز اثر او باقی است
شیخ عبدالنبی عصا بر سر شیخ ابوالفضل زدو باعث ترقی اینها
گردید - هر روز شیخ ابوالفضل مسائل شرعی مشتمل بر رد قول
آنها به سمع شریف آنحضرت میرسانید ، و معامله بجای رسید
که از شیخین پرسیدند که هر چهار مذهب برحق اند ، در

مذهب شافعی سوس و سوسا رو در مالکی موش و موشک بران می خورند ، شما که مذهب حنفی دارید و هر چهار مذهب را قبول دارید بخورید - جواب دادند که طبیعت قبول نمی کند شیخ ابوالفضل جواب داد که درین صورت دین و مذهب از میان برخاست ، مدار بر طبیعت^۱ است ، چنانچه حدیث نبوی است که خذنا صفا و دع ما کدر را عمل باید نمود ، یعنی هر چه خوشت^۲ و طبیعت اقبال کند باید کرد و هر چه مکروه طبیعت باشد ، از آن مجتنب باید بود - و در روز شرف آفتاب که اجتماع تمامی خوانین بود خراج را و جهاز پوشانیده با حجاسی در خاص و عام حاضر آوردند که اگر سواری مرکب و مخلوق سر مستون باشد شما بعمل آورند تا دیگران متابعت شما بکنند - شیخ عبدالنبی جواب داد که فی الواقع مسنون ست ، اما در هند رواج نیافته و مردم عیب و عار می کنند - شیخ بر همین معامله آیه و حدیث چند اشتهااد آورد ، که کسی ترک سنت نبوی کرد او چنین و چنان است الغرض هر روز ثیقه (؟) ها می بستند و در مجلس عالی آنها الزام می دادند - آخر منحصر بران شد که هر دو عزیز را از هند اخراج کردند ، مخدوم الملک در راه مکه مبارکه در گجرات رسیده وفات یافت و شیخ عبدالنبی طواف خانه کعبه مبارکه نموده برگشته در هند آمده جان بجان آفرین سپرد - چون

1 In MS B بر طبیعت شد

2 In MS B خوب باشد

حضرت عرش آشیانے با اہل ہند سلوک از روی مہربانی می کرد و ہاس خاطر قوم راجپوت را از ہمہ ارجح و ارفع می نمود شیخ نتوانست عنان اختیار حضرت را گرفت^۱ و معاملہ بجای رسید کہ مشہور عالمیانست - آورده اند کہ شاہزادہ سلطان سلیم بحال شیخ توجہ نداشتند ، روزی درون خانہ شیخ در آمدہ چہل نفر کاتب را با اجزای قرآن و تفاسیر گرفتہ بنظر حضرت گذرانیدند حضرت فرمودند کہ ما را بر دین ہنود ترغیب کردہ خود بمذہب اہل اسلام ثابت قدم ماند - در قرب و حالت شیخ فتوری روی داد ایشان را بدکن فرستادند - درین سفر آن قدر تورہ و ضابطہ بکار بردہ کہ مزیدے بر آن متصور نباشد اولاً در جہل راوتی مسند بچہتہ شیخ می انداختند و ہر روز ہزار لنگرے طعام خاصگی می کشید کہ تمامی امرا^۲ را طعام می خوردانید و بیرونے نہ گزی را برہا می کرد کہ وضع و شریف و اکابر و اصاغر ہر کس اشتہار داشتہ باشد کہچری کہ تمام روز می پختند می خوردہ باشد ، و خود سوای آب و ہیمہ بست و دو آثار وزنی راتبہ طعام داشت ، کہ میان عبدالرحمن^۱ پسر ایشان پیش پدر ہفرچی^۲ می شد و مشرف ہاورچی خانہ کہ مسلمان باشد نگاہ می کرد ، در طعامی کہ یک مرتبہ لقمہ

سفرمچی In ms. B. 2 میان شیخ عبدالرحمن In MS B 1

برداشته خورد و باز دست نکرد، آنرا روز دیگر نمی پختند و در
طعامی که دوبار دست انداخت روز دیگر می پختند و اگر
احیاناً طعام بے مزه پخته باشند خود چیزی ظاهر نمیکردند،
شیخ عهده الرحمن پسر خود را می خورانیدند، او باورچیان را
تنبیه می کرد، و روز تحویل حمل نو روز جمیع کارخانجات
به نظر او می گذشتند، و موجودات نوشته نزد خود نگاه می
داشت و دفاتر را می سوخت و پارچه مستعمل خود را که تمام
سال پوشیده بود سوی پانجامه و چرته و لنگوئه که آنرا
بمحضور ایشان می سوختند، باقی همه ملبوسات بنوکران خود
قسمت میکرد. رزق نوروزی نو و عامل را که به پرگنات می
فرستاد، بدانست خود تغیر نمیکرد، خواه غنیک باشد و خواه بد
او را نصایح و موعظه و راه نمونی می کردند و می گفت که
مردم حمل بر خفت عقل ما خواهند کرد که نا دانسته چرا او را
تربیت کرد و دشنام و ناسزا بر زبان نینراند و بدکوره و غیر
حاضری و باز یافته فروعی در دفتر ایشان نمی شد و این لفظ
بارگیرداشت، آه سرد می آورد و دشت بر زانو می زد که آه چه
باید کرد - در دکن نوعی سلوک نموده که همه راضی و شاکر
بودند و شب ها خفیه در خانه هر درویشی رفته، نذر و نیاز از
اشرفی ها می گیرانید و التماس میکرد که برای سلامتی ایمان
ابوالفضل دعا بکنید - در همان اثنا حضرت خلیفه الهی شیخ را

طلب حضور نمودند که جریده بپاید - شاهزاده سلطان ملیم لاله بیر سنگدیو^۱ بنديله را بر تخریب شیخ گذاشته بودند که قابودید^۲ او را بکشد - اتفاقاً لاله بیر سنگدیو جماعت کثیر از سوار و پیاده بنديله را بدکن فرستاد، آنجا بماهیانه محقر در سرکار شیخ نوکر شدند و نوکران شیخ پیاده ها قدیمی خودها که پیش قرار بودند بر طرف کرده، قوم بنديله سهل البیع را نوکر^۳ حتی جمیع کارخانجات و نوکران شیخ حواله آن مردم بوده اند - روزی که به قصبه انتری^۳ شیخ میرسد لاله بیر سنگدیو با جمیعت کثیر برسر شیخ آمده محاربه نمود - تمامی کارخانجات شیخ و اسباب نوکرانش با اهل بازار قوم بنديله که نوکر بودند، پاک صاف نزد لاله بیرسنگدیو بنديله بردند و شیخ داد مردی و مردانگی داده بدرجه شهادت رسید - سر او را بریده به اله آباد بردند و بدن او را در اکبرآباد برده دفن کردند چون ضابطه و برست سلسله علیه عالیہ چغیه چنین است که اگر شاهزاده از عالم بقا خرامد صریح بعرض بادشاه نه می ساندند، وکیل او رومال نیلے در دست کرده سلام

1 Elphinstone and some other writers have read this as Narsingh-Deo. The printed edition of the *Tuzuk-i-Jahangiri* also has Narsingh-Deo. See p. 10

2 It appears that ^{کردند} after has been left out in advertantly in MS A In MS B we have ^{نوکر کردند}

بکند و به بادشاه بنماید - چنانچه در فوت شاهزاده شاه مراد و شاهزاده دانشاه^۱ ایمنی بعمل آمد حضرت شاهنشاهی اصلاً از فوت شاهزاده‌ها غمگین نگردیده بودند، چون واقعه شهادت شیخ روداد مقربان حضور نتوانستند صریح معروض بار یافتگان نمود، وکیل شیخ همچنان رومال نیلی در دست کرده نموده سلام کرد، بعده حقیقت واقعی را بعرض رسانید^۲ - حضرت ظل^۳ الهی فرمودند که اگر شاهزاده سلطان سلیم را دغدغه بادشاهی می بود، مرامی کشت و شیخ را زنده نگاه می داشت، و بداهته فرمودند که :

* شیخ ما از شوق بیحد چون سوی آمده

ز اشتیاق پای بوسی بے سرو پا آمده

الحال از نسل شیخ با هر شش برادر کسی نیست ، و منازل دلکشا که در اکبر آباد کرده بودند در تحت حویلی های سلسله علیه عالیہ اعتماد الدوله در آمد ع

بقا بقای خدایست و ملک ملک خدا

خان اعظم محمد عزیز کوکلتاش تاریخ فوت شیخ یافته که - ع : تیغ اعجاز رسول الله سر باغی برید (۱۰۱۱) شیخ در خواب با عزیز کوکلتاش گفت که تاریخ فوت من " بنده ابوالفضل " است سه هزار و یازده هجری، چرا در کارخانه الهی حیران مانده - فضل حق وسیع است کسی نا امید نشود -

1 Evidently he means Dānyāl

2 In MS. B. معروض داشت

3 In MS. B. خلیفه الهی

قلست که روزی عازف بحقانی محبوب درگاه سبحانی مقبول بارگاه
 موالی میان شاه ابوالمعالی قادری مرید و فرزند حضرت شاه داود^۱
 لاهوری میفرمودند که من از کارهای بد شیخ ابوالفضل انکار
 داشتم - شبی در خواب می بینم که در مجلس سرور و سلام
 علیه الصلوة والسلام شیخ ابوالفضل را به اقبیح و جهتی حاضر آوردند
 آنحضرت می فرماید که این مرد در حیات چند روز مرتکب افعال
 گریه شده، اما فضل حق را پایانی نیست، این مشاجرات سبب
 نجات اعمال سیه او گردیده که مطلعش اینست که ^۲«آلهی
 نیکان را به وسیله نیکی سرافرازی بغش و بدان را به مقتضائی
 کرم خود دلنوازی کنی»، حضرت سرور عالم جبه مبارک را بر
 ردای شیخ انداخته در مجلس نشاندند - رویای میان شاه ابوالمعالی
 را حمل بر کذب نمی توان نمود و بر فضل الهی هم تعجب
 نباید کرد، چنانچه حدیث واضح نبوی است که شخصی در تمام عمر
 به فسق و فجور، مسکرات و منہیات گذراند، چنانچه در میان او و
 جهنم یک و جب می ماند، در آخر کار امری حسنه^۳ از او به وقوع
 آید که مستوجب جنت می شود، و شخصی تمام عمر بروزه و نماز
 و حج و زکوة و بزه و ریاضت گذراند و در دم واپسین ازوی
 حرکتی که به ظاهر می شود که مستوجب بار می گردد - نه کسی
 بر طاعت خویش نازد و نه کسی از عمل گریه خود نا امید از

1 : See Badayuni, p.p. 287-91. : شاه داود 1

الطاف الهی گردد که خواست خواست اوست، کیسه را با خواست او کاری نه - یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید

شاه ابوالمعالی

چون سید زاده از سادات ترمذ که به صفت حسن و جلال و فهم و ادراک آراسته بود، حضرت جنت آستان^۱ محمد همایون بادشاه توجهی خاص با او داشتند، چنانچه او را بعد فوت^۲ آنحضرت دغدغه و داعیه سلطنت بهم رسید و خیالات فاسد و سر او افتاده آثار بی سعادتی ازو ظاهر شدن گرفت. خان خانان بیرام خان خواست که شاه ابوالمعالی را بقتل^۳ آرد - حضرت خلیفه الهی^۴ به قتل سید زاده پیش از گناه راضی نشده. او را مقید ساخته حواله محقوردی نمودند - مشار الیه ازو بدر - رفت و باز بوسیله بیرام خان ملازمت نمود - چون بیرام خان رخصت مکه مبارکه گرفته، اسباب امانت و تمامی امرا را در خدمت حضرت خلیفه الهی فرستاد - آن مردم در مقام جهجر بشرف ملازمت مشرف شدند - در آن مردم شاه ابوالمعالی سواره خواست که حضرت را در یابد، بر خاطر اشرف گران آمده او را مقید ساخته حواله شهاب الدین احمد خان نمودند - او بعد از چند روز رخصت مکه^۵ مبارکه طلبد و بعد از وصول شرف حج باز بدرگاه حاضر

1 In MS. B. جنت مکانی

2 In MS. B. بعد از فوت

3 In MS. B. به قتل رسانید

4 In MS. B. حاصل نموده

5 In MS. B. مکه معظمه

آمد، که بعد چند روز در روی دیوان، احمد بیگ که از امرای کبار بود کشته گریخت - افواج قاهره بتعاقب او تعین شدند - شاه سراسیمه شده به حدود کابل رسیده عرضداشت بماء جوچک بیگ^۱ که مادر مرزا محمد حکیم بود فرستاد، و باین بیت مصدر ساخت مابدین در نه هئی عزت و جاه آمده‌ایم

از ید حادثه اینجا به پناه آمده‌ایم

ماه جوچک بیگ بمضمون عرضداشت شاه و قوف یافته در جواب این مصرع نوشت - ع : کرم نما و فرود^۲ آ که خانه خانه^۳ تست باحترام تمام شاه را طلبید صیبه خود را در عقد از دواج او در آورد - شاه مرجع کل و جزوگشته تمام مهمات مرزا محمد حکیم درپیش خود گرفت - جمعی که از ماه جوچک بیگم دل پر کرده داشتند، شاه را برین آوردند که تا بیگم زنده است رواج تو نیست، شاه آن صالحه را به خنجر پیداد کشت، و مرزا محمد حکیم که خورد سال بود در دست خود گرفته^۴ تمامی مهمات را از پیش خود گرفته و حیدر قاسم کوه مرزا که وکیل مطلق مرزا بود به قتل رسانید و برادرش محمد قاسم را مقید ساخت، و تردی محمد خان و باقی خان قاقشال و حسن خان و جمعی که با او متفق بودند^۴ مکمل و مسلح شده بر سرشاه ابواله‌عالی روان شدند که انتقام بیگم از و کشند - جنگ واقع شده، شاه غالب آمده، بسیاری از طرفین

۱ In MS. B. ماه چوچک

۲ In MS. B. آ شتاب

۳ In MS. B در دست کرده

۴ In MS. B. نه بودند

کشته شدند، باقی ماند ها رو بهر طرفی نهاده پدر رفتند - محمد قاسم که در بند بود خلاص شده پیش مرزا سلیمان در بدخشان رفت، این حقیقت را معلوم نموده - مرزا سلیمان لشکر را جمع کرده با حرم محترم خود رو بکابل آورد ، شاه نیز لشکر آراسته کرده مرزا محمد حکیم را همراه گرفته بکنار آب غور بند برفت، و از طرفین آتش قتال افروخته شد، جمعی از کابلیان که بدست راست ابوالمعالی بودند از بدخشیان شکست خورده رو گردان شدند - شاه ابوالمعالی مرزا محمد حکیم را در مقابله مرزا سلیمان گذاشته خود بمدد آنجماعه رفت - نوکران مرزا محمد حکیم فرصت را غنیمت دانسته مرزا را گرفته از آب گذرانید، پیش مرزا سلیمان بردند - باقی لشکر از مشاهده این حال پراکنده شده هرکس خود را بگوشه کشید، شاه ابوالمعالی چون بجای خود آمد از مرزا محمد حکیم و لشکر او اثری ندید، مضطرب شده راه فرار پیش گرفت - بدخشیان سر در عقب او نهاده در مواضع چهار یک کاران به او رسیده، گرفته بکابل نزد مرزا سلیمان آورده - ایشان ابوالمعالی را بعد سه روز دست و گردن بسته نزد مرزا محمد حکیم فرستادند و بفرموده مرزا او را از حلق کشیده، به قصاص بیگم رسانیدند - آنچه کاشته بود در و یافت -

مرزا شرف الدین حسین

مرزا شرف الدین حسین از نسل خواجه احرار است بمرتبه اسارت رسیده و باز بغی نمود، گرفتار گشت - مدتی در حبس گذرانید

باز خلاص شد، و بحرام خواران مراقبت نموده وفات یافت -

شمس الدین خان اتکه

شمس الدین خان اتکه خطاب خان اعظمی داشت بمرتبه امارت و وکالت رسیده وکیل مطلق العنان گشته و از دست ادهم خان کشته گشت - "دو خون شد" تاریخ است . ۹۰۵ -

محمد عزیز کوکلتاش

محمد عزیز کوکلتاش ملقب به خان اعظم، بعد از فوت پدر باین خطاب عالی رسید - از نواحی کابل متوطن است، والده مشارالیه دایه حضرت عرش آشیانیست، به وسیله آنمرحومه اتکه خیل چندان استیلا نمود که زیاده از آن کسی در درگاه مقدس از شان و شوکت و کثرت و جمعیت و مزید قرب و منزلت دیگرے به قرینه آنها نه بوده - و خان اعظم در رسوخ دین و اسلام و تعصب در مذهب اهل سنت و جماعت بے نظیر بود چنانچه اکلم اجمعین به مقتضای که الناس علی دین ملوکهم را منظور داشته اطاعت اولی الامر در همه وادی کردند، الا خان مشارالیه و میان شهباز خان کنبو که مرتکب بر خوردن خمر و اجلاخ ریعی نشدند، و در صوبداری گجرات از حضرت شاهنشاهی رنجیده به طوف مکه مبارکه زادهای الله شرفا و تکریمآ، با عیال و اطفال و سپاه خود قریب پنج هزار آدم رفت و در مکه و مدینه خرج بسیار نفوده نامی گذاشت، از آنجمله خرج روضه رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم را بر آورد پنجاه نموده زر بشفیف مکه داده آمده، و فروشی و سایه بان و پرده

وسرا پرده نیز بشرح ایضاً و اکثر حجره‌ها را خریده وقف آنجا ساخته ، و با شریف مکه و اهل وعیال آنها آقدر زر و زیور داده که در تحریر راست نیاید ، از آنجا بدرگاه مقدس رسید و بنوازشات خسروانه معزز گشت - و صبیبه خود را با شاهزاده سلطان خسرو نسبت کرد ، و در مقام تربیت او شد - چنانچه سلطان خسرو از ابتدای طفلی تا جوانی از رکاب سعادت جد بزرگوار خود حضرت عرش آشیانی جدا نه شده ، و والده شاهزاده همشیره راجه مان سنگه کچه‌خواه بود - و در بیماری حضرت عرش آشیانی که ناچار سفر آخرت اختیار نمودند راجه مان سنگه و خان اعظم را داعیه آن شد که سلطان خسرو را در زندگی حضرت عرش آشیانی ولی عهد سازند ، با شاهزاده عالمیان سلطان سلیم آن هر دو رکن السلطنت سوی مزاج داشتند - چون ضعف و بیماری به حضرت عرش آشیانی بدرجه کمال راه یافت این ها التماس ولی عهدی سلطان خسرو کردند ، با آن حالت مخمصبه قبول نکردند - با آنکه حضرت رضامند نشدند ایشان او را به بادشاهی برداشته می خواستند که در فکر سلطان سلیم^۱ شوند ، و آنحضرت بموجب الهام غیبی غایتاً^۲ به فرموده عرش آشیانی ترک رفتن درون قلعه بخدمت پدر بزرگوار خود کرده در حویلی خود که بیرون قلعه داشتند ماندند و متردد بودند و تهیه سفر الیه آباد در پیش

غالباً 2 In MS. B. شاهزاده سلطان سلیم 1 In MS. B.

داشتند - خان اعظم اهتمام دروازه^۱ هتیا پول را حواله کسان خود نموده و دروازه اکبری به اختیار کسان راجه مان سنگه گذاشته دروازه خضری را با شرکت کسان خود و شیخ فرید بخاری بخشے نمودند - ابن معنی بر طبیعت شیخ فرید گران آمد - سعید خان و مخصوص خان چغته امرای کبار بداعیه ایشان واقف شده به صلاح شیخ فرید به حیلہ از قلعه بر آمده رفته شاهزاده را دیدند و پیغام شیخ فرید رسانیدند که شما به خاطر جمع در حویلی خود باشید ، و بادشاهی مبارک باشد! من هم با اکثر منصبداران متعاقب می‌رسم - الغرض شیخ هم از قلعه بر آمده شاهزاده را دید - خان اعظم و راجه مان سنگه مضطرب گردیده شاهزاده سلطان خسرو را همراه گرفته پیش شاهزاده سلطان سلیم آمدند - ایشان راجه مان سنگه را صاحب صوبه بنگاله و اوژیسه ساخته رخصت بدان صوب کردند - به التماس راجه مان سنگه سلطان خسرو هم رخصت بنگاله شده ، راجه و خان اعظم باز بمنزل خود ها که درون قلعه داشتند در آمدند - آنشب حضرت شاهنشاهی از عالم رحلت نمودند - خان اعظم به غایت متردد خاطر گشته براجہ مان سنگه از روی عجز معلوم ساخت که خزانه وافر دارم باربرداری نیست ، فکر

1 According to Hādi, Jāhangir took this step as a precautionary measure. (p. 17.)
Some authorities say that Salim was warned by Akbar himself.

باربرداری نموده همراه خود به بنگاله ببرند - حتی خان مشارالیه ناموس خود را به خانه راجه فرستاد ، راجه از عدم باربرداری عذرهای خواست ، راجه باسلطان خسرو از قلعه برآمده در دهاند و پوره منزل گرفته ، ده لک روپیه که خزانه بادشاهی بر آورده در خاص و عام بجهت سلطان خسرو خرمن کرده بودند ، آنرا هم نتوانست برد ، همان جا گذاشته - خان اعظم لاعلاج در قلعه مانده در تجهیز و تکفین حضرت عرش آشیا نے قیام نموده فردای آن راجه مان سنگه با سلطان خسرو بجهت مبارکبادی بادشاهی در خدمت حضرت جهانگیر بادشاه آمدند - آنحضرت باز سر و پا داده رخصت بدانصوب کردند - در آنوقت حضرت شاهنشاهی درگوش سلطان خسرو فرمودند که پدر مهربان را گذاشته رفاقت کافر اختیار می نمای^۱ - راجه مان سنگه از فحوائی کلام دانست ، باآواز بلند گفت که سلطان جیو؟ اگر خدمت پدر بزرگوار خود اختیار می کنی باش ، و الا نه ، بر خیز رفیق ما شو - سلطان جواب داد که من در خدمت حضرت می باشم - در سال اول جلوس سلطان خسرو گریخت ، چنانچه احوال ایشان در جای خود ایراد یافته و خان اعظم مطعون و متهم گردید که برهنوی^۲

1 In MS. B. رفاقت کافر را اختیار می کنی

او سلطان بر آمده - مشار الیه بدین سبب هر روز مورد عتاب و خطاب پادشاهی بود، تا آنکه سلطان خسرو را با حسن بیگ بدخشی^۱ و غیره دستگیر کرده آوردند - حسن بیگ در حضور حضرت زبان درازی بسیار نمود، که نه تنها من رفیق سلطان ام، جمله امرا که در حضور استاده اند همه درین مصلحت شریک اند، علی الخصوص میر جمال الدین حسین^۲ انجو که دیروز بجهت صلح آمده بود، قول منصب پنج هزارى ذات و سوار گرفته رفته، میر با آن شوکت و شان دل از دست داده متردد گشت حتی رعشه در اندام میر افتاد - خان اعظم که آن شب امید حیات نداشت در جرگه امرا^۳ استاده بود عرض کرد عجب از حضرت

The میر جمال الدین حسین 2 Some of the modern historians have, relying on the printed text of *Tuzuk-i-Jahangiri*, written this name as Sir Richard Burn - حسین بیگ 1
Inju Sayyids originally belonged to Shiraz. Mir Jamaluddin Inju was the author of the well-known dictionary, *Farhang-i-Jhangiri*: He joined Mughul service under Akbar and took part in the Gujarat campaign (See *Akbar Namah*, vol. III, pp. 255, 472 and 546; Also see JRAS, 1868, pp. 12 to 15.
may be mentioned by way of illustration; for the correct name and a brief account of his activities see Blochmaun, *Ain*, vol. I. p. 454., *Khulasat-al-Tawarikh*, (Delhi ed.) p. 443.

3 In MS B در جرگه استاده بود

خلیفه الهی است که درینوقت سخن این فضول گورا باور میکنند و می شنوند ، او میداند که من از عالم میروم ، جمعی دیگر معتبر را رفیق خود سازم ، درین مصلحت و کنگا نشی شریک غالب منم ، دیگر هیچکس گناه ندارد ، هر عقوبت که سزاوار باشد بمن بکنند ، به میر جمال الدین حسینی این سخن اصلا مناسبت ندارد حضرت احوال میر را معائنه کرده مهربانان نموده خاطر او مطمئن ساختند - حضرت خلیفه الهی بے عنایتی در باره خان اعظم می نمودند ، و او هم میدانست که جان بر نیستم ، هر روز کفن پوشیده بدربار آمد ، تا آنکه شبی خان اعظم را با امیرالامرا^۱ در حضور اشرف گفتگوئے و سخنان دوزار کار درمیان آمد و خان اعظم بے ادبیها بسیار نمود - او را حواله خدمتیها کردند - حضرت از غسل خانه برخاسته بخلوت تشریف برده ، امیرالامرا و خان جهان که در آن روزها بعرصه آمده و مسامت خان و مقرب خان شیخ حسو^۲ را طلب فرموده گفتند که دیدید گستاخی های خان اعظم را ؟ حالا چه باید کرد - امیرالامرا عرض کرد که توقف در کشتن او از چه ره گزراست - مسامت خان عرض کرد که مرا در کنگاش دخلی نیست ، شمشیر سروهی در کمر دارم ، در کمر او می زنم ، اگر دو پر کند نشود دست مرا ببرند - مقرب خان میانه روی را کار برده ، حضرت خلیفه الهی

1 His name was Shaykh Hasan

برو بر آشفت، که حرف پوست کننده باید گفت - چون نوبت به خان جهان لودی رسید مشار الیه عرض کرد که من حیران بخت و طالع خان اعظم هستم، تا ارض روم و غیره هر جا نام حضرت است نام او هم مشهور است که آنکه هست، دغدغه داعیه بغی ندارد ندارد، حالا بدین تقریب او را بکشند صلاح دولت نیست، زبان زد مردم خاص و عام می شود، او را بر یکے از قلاع متحصن نموده، بعد از چند گاه معدوم سازند - حضرت خلیفه الهی فی الجمله ازان غضب فرود آمدند، و از درون محل سلیمه سلطان بیگم به آواز بلند عرض کرد که بادشاه عالم سلامت جمیع بیگمان در محل جمع آمده اند، اگر حضرت درون محل تشریف ارزانی می فرمایند بهتر، والان، همه ما بیان بیرون آمده شفاعت خان اعظم می نائیم - خان جهان از روی عجز و زاری حضرت را درون محل فرستاد - بیگم ها های های گریستند، حضرت عفو تقصیر رو نموده، به التماس بیگمان معتاد افیون که او نخورده بود بدست خواجه فراست فرستاده فرمودند که اول حبه چند تو خواهی خورد که او را گمان زهر بر طرف شود، بعده او را نوید عفو تقصیرات و جان بخشے او نموده این حب های خاصگی را به خوردن او دهد - فراست خان چون حبه ها پیش خان اعظم برد خواست که خود ازان حب ها بخورد - خان اعظم بزور از خواجه

فراست دشنام داده گرفت و دانست که زهراست و همه را خورد -
 این معنی که بعرض مقدس رسید او را رخصت خانه کردند، و
 بخان جهان و مهابت خان و مقرب خان فرمودند که فردا خان اعظم
 در عیوض خون بهائے خود ضیافت کرده، امیرالامرا را طلبید و شماها
 همراه باشید - بعد از فراغ طعام خان اعظم یک لک روپیه
 از نقد و جنس مهمانے گویان با امیرالامرا گذرانده صاف دل
 شوند - فردای آن حسب الحکم جمیع بزرگان در خانه خان اعظم
 اجتماع آوردند - در وقتے که طعام را در خلوت چیدند و امیرالامرا و
 جمیع امرائی کبار بر سر سفره نشستند ، خان اعظم زبان بتواضع
 امیرالامرا کشاده می گوید که نواب سلامت شما مهربانے
 دراره ما ندارید، اما پدر مرحوم شما که ملا عبدالصمد مصبور
 باشد درین خلوت خانه که این همه نقش و نگار می بینید همه
 بدست مبارک خود نموده اند - ازین سخن حاضران مجلس را خنده
 روی داد ، خصوصاً خان جهان و مهابت خان از عالم جوانی تاب
 برداشت نیاورده خنده کنان از آنجا برآمده ، و این ماجرا را
 معروض حضرت داشتند - امیرالامرا هم برخاسته بمنزل خود رفت -
 از همان روز حضرت خلیفه الهی عفو جرائم او نموده به امیرالامرا
 منع کردند که حالا به خان اعظم کاوش نناید که زبان به اختیار
 او نیست - بعده بمرور ایام او را به صاحب صوبگی دکن رخصت

فرمودند - از آنجا بهمم را نا، کوهی بکومکی حضرت خدیو زمان شاهجان تعیین فرمودند - چون در اودیپور رانا خان اعظم با مرزا عبدالله پسر خود بملازمت حضرت خدیو زمان رسید صحبت براو نکرد - مقارن این حال بمسامع جلال رسید که خان اعظم راه صلاح را از دست داده بخدمت شاهزاده والا قدر سلوک ناپسندیده پیش گرفته بموجب خود رانجه می دارد - لا جرم خواجه ابراهیم حسین را نزد او فرستاد - احکام مشتمل بر امید و بیم بتقریر مشارالیه حواله شده ، خلاصه مقال آنکه وقتی که او در برهانپور بود این خدمت را به آرزوها التماس کرده و پیوسته در مجالس و محافل می گفت که اگر درین مبارزت کشته شوم شهید میروم و اگر غالب می آیم غازی خواهم بود ، آنچه او از مصالح این کار درخواست کرد از کومک و مدد توپخانه سر انجام یافت ، و بعد ازان که بر سرکار آمد عرضداشت نمود که بے توجه جلال^۱ افتتاح این عقده دشوار و متعذر می نماید و چون نزول دولت و اقبال^۲ بدارالبرکه اجمیر اتفاق افتاد بالتماس او شاهزاده را باعسکر نصرت قرین بدان صوب شرف رخصت ارزانی داشتند^۳ و مدار مهم^۴ بر عهده کاروانی آن رکن السلطنت حواله شد، منظور نظر مبارک این ست که یک چشم زدن از

۱ In MS B رایات جلال

۳ In MS B داشتم

۲ In MS B موکب اقبال

۴ In MS B آن مهم

خدمت شاهزاده غافل نبوده طریقه صواب و نیک اندیشه را از دست نداده خود را نیکنام سازد، و اگر برخلاف احکام مطاعه عمل نماید زیان زده نیت خویش خواهد بود - جون خواجه ابراهیم حسین تبلیغ رسالت نموده خان اعظم از فرط خودرای و زیان کاری خویش را آشنای این سخن نساخته، و بنا بر نسبتی که با سلطان خسرو داشت با شاهزاده در نفاق آمد - بنابر آن شاهزاده جوان بخت منع سلام او نموده نزدیک به پیش‌خانه راجه سورجسنگه جادادند شبی شاهزاده عالم خود از عقب خیمه خان اعظم نهانی استاده، راجه بکر ماجیت را درون خیمه نزد خان اعظم فرستادند که بملائمت و چاهلوسی خاطر او را تسلی دهد، خان اعظم گوش به سخنان او ناکرده زبان به بدگوئی کشود - راجه اشاره کرد که دیوار گوش دارد فهمیده حرف باید کرد - خان اعظم با آواز بلند گفت که من هم میدانم که خود استاده اند از جهت آن می گویم - آخر حسب الحکم اشرف اقدس مهابت خان رفته او را از ادو پور بدرگاه آورد، و مسود اوراق شیخ فرید بهکری درین معامله حاضر بوده و آگاهی داشت - آخر خان اعظم را به قلعه گوالیار فرستادند که چون مزاج او بحد اعتدال آید آنوقت مخلص خواهد شد - دران وقت اهتمام قلعه گوالیار به ید اهتمام نواب آصف خان بود، ایشان به عرض

همایون رسانیدند که خان اعظم در تخریب سلسله مایان علم دعوت شروع کرده، در دعوت شرط خلوت و منع عورات و ترک حیوانات جلالی و جمالی محرماتست، و این همه در قلعه گوالیار موجود است که محبوسان را کهنچری بی نمک می دمنند و این مغی اسرع الاجابت است - حکم شد که دو سه وقت باطمعه لذیذ گوشتی از بز و مرغ و دراج میخورا نیده^۱ باشد - مسود این او راق شیخ فرید از زبان خان اعظم نافل است که میگفت مثل مشهور است که حق تعالی از دست دشمنان کار دوستان را می سازد - آن را بعینه معاینه من شده که مرا از علم دعوت خبری و آگاهی نبوده، آصف خان که دشمن شدید العداوت من بود از دست او چنین کار حق تعالی کنانید - بعد از سالی خان اعظم از زندان خلاصی یافت، و جمله بندیان را از التماس^۲ او از زندانی خانه گوالیار خلاصی دادند، چون بحضور اشرف آمد کتبه ازو گرفتند که نا پرسیده حرف نزنند - اتفاقاً همه که ملازمت نمود تقریب شیرویه درمیان آمد، حضرت از خان اعظم پرسیدند آصف خان درمیان دخل کرد - خان اعظم را ناخوشی آمده، و نوعی احوال شیرویه را تقریر کرد که حضرت خلیفه را رقت شد، می فرمودند که سبحان الله برای جیفه دنیا پسر پدر را کشته، و چون در زبان حضرت عرش آشیان^۳ خان اعظم بمنصب هفت هزاری ذات

۱ In MS B می خوراند

2 In MS B از التماس

و سوار معزز بود و الحال درین، دولت از جاگیر و منصب افتاده بود - حضرت شاهنشاهی خواستند که او را باز بهمان منصب سرفراز سازند - به شاهزاده جوان بخت زینده سزاوار تاج و تخت شاهجهان را فرمودند که حضرت عرش آشیان دوهزازی ذات و سوار در منصب خان اعظم افزوده^۲ - پجهمزاری کرد شیخ فرید بخشیر و راجه را مدرس را بخانه خان فرستادند که مبارکبادی اضافه منصب به او داده بیایند - خان اعظم در حمام بود، این هر دو عزیز فرستادهائی حضرت الهی تایکپاس^۳ سر دروازه او نشستند - بعد از آنکه در دیوانخانه خود آمده نشست و دعاے اینها رسید ایشان آمده مبارکبادی اضافه منصب به او دادند - چنانچه نشسته بود برنخواست و دست برسر نهاد و گفت که برائی کار ایشان جمعیت دیگر نگاه با بد داشت و رسوم و ضوابط ادب و قاعده اصلا بکار نبرد و یا فرستادها هم هیچ تملق نکرد - این سخن مرا یاد است حالا ما را شرم می آید که برای تسلیم همان منصب پنجمزاری خان اعظم را استاده کرده تسلیم کنانم، بهتر است که با با شما بجای خان اعظم استاده تسلیم منصب از قبل او بکنید - همچنان کرده او را عزت بخشیدند - بعده سلطان داور بخش پسر شاهزاده سلطان خسرو را که دخترزاده خان اعظم بود

1 In MS B درین ذلت

2 Jhangir also gave him his own shawl. See Tuzuk, p. 141.

3 In MS. B. تایکپاس روز

به صوبه گجرات تعیین فرموده خان اعظم را به اتالیقی ایشان رخصت آنصوبه نمودند و در سنه هزار و بست و نه مشار الیه در احمد آباد سفر آخرت اختیار نمود - نعلش او را در دهلی بخاک سپردند - خان اعظم در علم تواریخ و حرف روز مره بے همتا بوده و حافظه نهایت داشت و بغایت حلیم و متواضع بود و سلطان خسرو داماد خود را آن قدر دوست میداشت که تمامی خزانه را در راه او صرف کرده میگفت که در گوش راست من رسانید که خسرو بادشاه شد و از راه گوش چپ من روح مرا قبض بکنند و در استیلاي غضب خود را نتوانست نگاه داشت، چنانچه شبے بادشاه عصر به جهانگیر فتیخان پسر کلان خان اعظم را فرمودند که تو ضامن پدر می شوی، او عرض کرد ضامن مال و جان او هستم اما ضامن زبان او نمی توانم شد عاملی که از جاگیر خود تغیر کرده حضور خود می طلبید مستوفیان مبلغی بنام او نوشته معلوم میکردند اگر عامل فوراً داد نجات - یافت والا نه، بحضور خود بلکه بدست خود چندان کوڑه چوب می زد که اکثر میمردند - اگر احیاناً زنده می ماندند اگر همگی لک روپیه از عین المال خورده باشد ازو طلب نمی کنند - رای در گداس دیوان ایشان بود اهل قلم هنود من حیث المجموع رخصت غسل گنگ که در ماه دی میشود از نواب طلبیدند، همه

را رخصت دادند الارائی در گداس التماس رخصت نکرد، خان ازو
 پرسیدند که تو از برای چه به غسل گنگ نیمروی، او التماس
 کرد که ضابطه سرکار اینست که سردیوان و بخش^۱ را در ساله
 یک دو مرتبه محلول می سازند، غسل گنگ بنده در های تخت^۲
 نواب است - از ان تاریخ سر تراشه ارباب دخل را بر طرف کردند -
 و برائی غرض خود با هیچ کس دارو مدار و تملق و تواضع و
 آشنائی نمیکرد حتی سلسله علیه عالیہ اعتماد الدوله که جہان
 کرم بودند - خان اعظم بخانه هیچ کس نرفت و پسران و وکیل
 خود را ہم به دیوری محل نواب نورجہان بیگم که فیض بخش
 عالم بود نفرستاد، بر خلاف خان خانان که برای غرض خود بخانه
 رای گور دهن دیوان مرحومی اعتماد الدوله رفتند و چون خان
 اعظم بر خلاف روش زمانہ زیست میکرد^۳، بدین سبب آزار ہم
 بسیار می کشید و قرب و حالت و اعتماد و اعتبار سخن خان اعظم
 را چه شرح دهد اولاً روزی که حضرت شاهنشاهی عرش آشیانی
 باعلی قلیخان خانزمان و بہادر خان در نواحی کرہ مانکپور جنگ
 نموده غالب آمدند آنحضرت بہ وجود اشرف خود قول^۳ شدہ بر فیل
 بال سندر نام سوار بودند بجائی فیلبان، و خان اعظم را در

1 In MS B زیست می داشت

2 In MS B رتخت پای نواب است

3 In MS B غول - This incident is

mentioned in the Tabaqat from where Farid seems to have reproduced it, almost in identical words. (Tab. p. 280).

چو کهنندی آن فیل نشانده سرمباهات او را از چرخ برین گذرانیدند و زمانے کہ ہرج و مرج گجرات را شنیدہ حضرت خلیفہ الہی دران حدود تشریف بردند خان اعظم را صوبدار آنجا ساختہ خود بہ تعاقب ابراہیم حسین مرزا و محمد حسین مرزا بہ نفس نفیس خود بجمت گوشمالی آنها متوجہ شدند و بعد ازانکہ مرزایان الغی^۱ بہ اتفاق شیرخان فولادی محاصرہ پٹن نمودند، خان اعظم رابا بسیاریہ اسرا بدفع آنها تعین کردند، جنگ صعب واقع شد، اردوی قطب الدین محمد خان را غارت کردند، شیخ محمد بخاری کشتہ شد، آخر لشکر بادشاہی غالب گردید - بعد ازان کہ محمد حسین مرزا با اختیار الماک بستہزار سوار جمع کردہ با راجہ ایدر نزدیک احمد آباد رسیدند و خان اعظم و قطب الدین خان برادرش حصاری شدند، خان اعظم مکرراً عرضداشت بدرگاہ مرسل داشتہ، حضرت شاہنشاہی بر ناقہ سبک سیر

1 Perhaps mean-

ing, of the family of Ulugh Mirza. In this sense the term would not be very correct in the light of historical events. Ulugh was in the seventh generation of Timur's desendants. The Mirzas gave Akbar plenty of trouble. The leading figures in the revolt against Akbar were Ibrahim, Mas'ud and Muhammad Husayn who were all brothers of Ulugh Mirza.

سوار شده عازم گجرات شدند، و در نه روز در آنجا رسیده با مرزایان جنگ کرده مظفر و منصور شدند - سکندر قراول را حضرت شاهنشاهی پیشی خان اعظم که حصاری بود فرستادند که مژده وصول رایات فتح آیات به خان اعظم رساند مخالفان پنجمزار سوار برسر خان اعظم گذاشتند که نتواند برآمد - بعد از فتح خان اعظم از قلعه برآمده ملازمت آنحضرت نمود - آنحضرت خان اعظم را به التفات تمام در آغوش گرفته به اظهار اقسام اشفاق امتیاز بخشیدند -

پرسش از اندزه و غایت گذشت

حد نوازش ز نهایت گذشت

آخر خان اعظم را بدستور سابق صوبداری گجرات مانده ، حضرت مراجعت به اکبرآباد فرمودند - بعد از امتداد ایام در سال بست و سیوم جلوس موافق سنه اثنین و تسعین و تسعمایه خان اعظم به تسخیر دکن تعین شد و شهاب الدین احمد خان که در مالوا بود به کومکی ایشان تعین شد و کینه و عداوت سابق که داشتند در لشکر نفاق کله

شده آخر خان اعظم در صوبه برار آمده به ایلچپور رسیده،
 آن شهر را غارت و خراب کرد - اینجا هم استقامت ننموده متوجه
 نذر بار شد و دکنیان از پی هم در آمده تعاقب را نمی گذاشتند
 تا آنکه از نذریار خان اعظم جریده خود را پیش خانانان به
 احمدآباد رسانید، چنانچه در تحت ذکر خانانان منظور شده -
 بعد از محاربات و شکست سلطان مظفر گجراتی که دران
 نواحی می بود فرار نموده بجانب رای کهنکار که زمیندار
 ولایت کچه است رفته در پناه او می بود - خان اعظم
 برسر رائی کهنکار آمده اکثر ولایت او را خراب کرده و رائی
 کهنکار در دولتخواهی در آمده در مقام آن شد که سلطان مظفر
 گجراتی دستگیر دولتخواهان شود - بنا بران قرار داد مرزا عبدالله
 پسر خان اعظم را بجای که مظفر بود سر کرده برده غافل او را
 گرفتار ساخت و در اثنای راه سلطان مظفر گجراتی به وضو ساختن
 مشغول شده به استره که با خود داشت گلوی خود را بریده خود
 را هلاک ساخت - به ناچار سرش را پیش خان اعظم آوردند و
 خان اعظم سر او را بدرگاه خلایق پناه فرستاد - چون مدت ده سال
 که خان اعظم از ملازمت حضرت جدا افتاده بود فرمان طلب او
 رفت - بعضی خوشامد گویان معلوم کردند که حضرت شاهنشاهی

از روی بے عنایتی شما را طلب نموده اند - او با فرزندان و عیال و اطفال و خزانه خود را در کشتی انداخته در غره ماه رجب سال وقایع سی و هشتم الهی موافق سنه احد و الف عزیمت سفر جهاز^۱ نموده چنانچه در صدر مسطور شده، و در دور حضرت جهانگیری مصدر خدمات عمده گشت و در خروج سلطان خسرو از غضب پادشاهی ایمن گشت و در همان ایام که استیلای غضب پادشاهی است کتابت خان اعظم که بر اجه علیخان فاروقی حاکم آسیر بخط خود نوشته فرستاده بود و از خبث و غیبت حضرت عرش آشیانی هیچ فرو گذاشت نکرده و آنچه بزبان قلمش آمده بے محابا و بے ملاحظه روی کاغذ سیاه کرده و چنان صاحب و قبله را به زشت نامی متهم ساخته و به عیوبی منصوب^۲ داشته که نسبت دادن آن قسم امور به هیچ احدی در خور نیست تا به صاحب چه رسد - آنحضرت او را در میان مجلس پیش خوانده آن نوشته را بدست او دادند که بخواند، او چشم از قبح آن پوشیده تمام را خواند بلکه مع شی زاید و عرض کرد که کدام مقدمه را دروغ نوشته

1 In MS B سفر حجاز

2 In both MSS we have منصوب

The word منصوب would be more correct

ام - آنچه بیان واقع بود آنرا نوشته ام ایستادهای پایه سریر خلافت مصیر زبان به طعنه او کشوده به آنچه سزاوار بود برزبان راندند - هر چند خان اعظم استحقاق انواع اقسام بے مهری و خواری داشت، اما باز همان نسبت رضاعت عرش آشیانے به فریاد او برسید - روزی چند منع سلام نموده بودند، بکورتش مستفید گردید و در سال اول جلوس جهانگیری امیرالامرا که وکیل مطلق العنان گردید، اول کارے که از دور اندیشه کرد این بود که بعرض مقدس رسانید که قوم افغانه دشمن دولت این خاندان اند - حضرت عرش آشیانے در تخریب و جلا وطنی آنها ساعی بوده چنانچه از نقل مکان^۱، از سپاه گری به سوداگری مشغول شدند - حالا اینها را ازین ملک اخراج کرده به وطن روه باید فرستاد - درین باب فرامین بجمیع سرحد و صوبجات صادر شد - خان اعظم بعرض اشرف اقدس رسانید که از وقوع این امراحداث فتنه عظیم در هند خواهد شد، درین گروه مومن، مودد خدا پرست و سپاهی بسیار اند، اینها به تدابیر انسانی برطرف نمی شوند مگر بحکم آسانے و همه قبیله دار مردانه اند، اقل یکی کرور آدم در تمام ممالک محروسه خواهند بود، اینقدر مردم صاحب قبیله را بے گناه اخراج کردن عندالله گناه عظیم و عندالناس موجب بدنامی است - حضرت شاهنشاهی بر

خرد خان اعظم آفرین کرده اصدار فرامین را موقوف کردند.

مرزا رستم صفوی

مرزا رستم صفوی ابن سلطان حسین مرزا بن بهرام مرزا بن شاه اسمعیل صفویست - چون از مخالفت برادر و غلبه اوزبک در قندهار نتوانست ماند، متوجه درگاه جهان پناه گشت - چون به کنار نیلاب رسید حضرت عرش آشیانی دفعه اول سراپرده و بارگاه و قالی ها و دیگر اسباب فراشخانه بدست قراییک ترکمان به استقبال فرستادند و از پی آن کمر خنجر مرصع بدست حکیم عین الملک روانه داشتند - چون بکنار لاهور رسید خانخانان و زین خان کوکه و دیگر امرای کبار پیشوای او فرستادند و چون بشرف ملازمت مشرف شد انواع الطاف و اعطاف بادشاهانه بحال او به ظهور آورده یک کرورتنکه مرادی انعام به او فرموده در سلک امرای پنجهزاری انتظام داده صوبه ملتان را در جاگیر او تنخواه دادند - بعد از آن در عهد حضرت عرش آشیانی سال های دراز در قصبه تمرنی توابع دکن بحسن سلوک خانخانان صوبه دار گزرانیده و در زمان دولت جهانگیری در سال ۱۰۱۷ در رکب سعادت آمد - و در سال ۱۰۲۰ که رایات عالیات جهانگیری در دارالبرکه اجمیر نزول جلال نموده و خبر فوت مرزا غازی ترخان والی تهته به مسامع علیه رسید مرزا رستم را تعینات تهته فرمودند و نصیحت نمودند که محروسه تهته به قوم ترخانیان زیاده از حد

سال است۔ خسرو خان چرکس وکیل چہار کرسی آن بزرگان است، مبادا غدرے اندیشد۔ در تہتہ رسیدہ اورا بدرگہ جہان پناہ فرستادہ و خود در انجا بودہ بہ اتفاق میر عبدالرزاق معموری جمع بندی تہتہ ناپد۔ مشارالیه اگرچہ در انجا رسیدہ و تشخیص جمع ہم داد و خسروخان را باتوابع و لواحق مرزا غازی بیگ و مرزا جانی بیگ روانہ درگاہ ساخت، اما بآنها سلوک خوب نکرد، اکثر مردم جلا وطن شدند - قاضی محمود کہ اعلم الملمے آن ملک بود از دست تعدی مرزا با اعیال و اطفال خود در بہکر آمدہ درخانہ پدر مسود این اوراق شیخ معروف صدر سرکار بہکر مقیم گشت - این خبر بہ مسامع علیہ جہانگیری رسید - مرزا را تغیر کردہ حضور طلبید، روزے چند بار ندادند - بعدہ بسعادت کورنش مستفید گردید - عمر شریف مرزا نزدیک بہ نودسال بود، اما در شنوای و بینای^۱ و اشتہاو رجولیت و قوت فتورے راہ نیافتہ - در عہد حضرت سلیمانی^۱ نائب درگاہ رحمانی صاحبقران ترک منصب و جاگیر کردہ در گوشہ انزوانشت و نقدی تنخواہ می یافت - آخر در سال ۱۰۴۸ کہ رایات عالیات حضرت صاحبقران ثانی در دارالسلطنت لاہور نزول اجلال نمود مرزا در اکبر آباد بہ اجل طبعی در گذشت - متصدیان اکبر آباد خواستند کہ ضبط اموال آن مرحوم نمایند، متکوحہ ایشان ہیے آنکہ وکلای

ایشان ممدو معاون شوند خدمتگاران را لباس مردانه پوشانید، بندوقها گرفته آماده جنگ شدند، که در توره این خاندان عالی شان رفیع مکان از مدت پنجاه سال در خدمتگاری قیام داشته ایم و نسبت ها در میان است، در رنگ سایر امرا چگونه ضبط احوال ماشود - متصدیان اکبر آباد از روی دور اندیشی توقف کرده حقیقت را معروض بار یافتگان در گاه نمودند - حضرت صاحبقران ثانی که سایه اخص حضرت آفریدگار اند ازین ادا به غایت مسرور و مبتهج شده سوای 'فیلان' تمامی اموال را بخشیدند -

شهاب الدین احمد خان نیشاپوری

شهاب الدین احمد خان نیشاپوری از امرای کبار حضرت عرش آشیانی بود و منصب پنجهزاری داشت، از جدا شدن بیرام خان خان خانان مشارالیه مصدر خدمات عمده و وکالت گشته سر انجام جمیع مهام داد - اولاً صاحب صوبه گجرات بود در خروج مظفر گجراتی شکست فاحش بایشان رسید، عالمی بتاراج رفت و خلل در ناموس های عالم افتاد - بعده به تمادی ایام در مالوه بسر برد و در آنجا در گزشت -

پیر محمد خان شروانی

پیر محمد خان شروانی در ابتدای حال طالب علم بود - بوسیله بیرامخان به مرتبه امارت رسید و وکیل مطلق العنان بیرام خان گشت - مردمی که به خانه او میرفتند بار نمی یافتند - چون بیمار

شد خان خانان^۱ به عیادت پرسی بخانه او رفت ، بار نیافت -
 خان خانان ازو رنجیده اسباب امارت را ازو گرفت - همان ملا پیر
 محمد که بود ، شد - چندگاه در قلعه بیانه محبوس بود، باز اخراج
 کردند ، بگجرات رفت -

از اینجا در فترات بیرام خان بدرگاه حاضر شد - به منصب
 پنجهزاری و خطاب ناصرالملکی رسیده به تعاقب بیرام
 خان تعیین شده، بعد از زمانے بدکن تعیین کردند - در سال جلوس
 هفتم حضرت عرش آشیانے موافق سنه تسع و ستین وتسعمایه
 پیر محمد خان لشکر مالوا را جمع ساخته عزیمت تسخیر ولایت آسیر و
 برهانپور نموده بیجا گڈھ را که از معظم قلاع آنولایت که
 بخاندیس اشتہار دارد در آمد - چون از آب نربدا در گذشت، اکثر
 قصبات و قریات آنحدود را به قتل و غارت برباد داد و بشهر
 برهانپور رسیده شهر را بگرفت و قتل عام نمود و از سادات و علما
 بسیار کس را به حضور خود گردن زد - حاکم آسیر و بازبہادر که
 از مالوا گریخته پناہ با و گرفته بودند با کل زمینداران برسر پیر محمد
 خان هجوم آوردند - پیر محمد خان تاب نیا ورده جانب مندو
 برگشت - چون بکنار نربدا رسید او وسایر امرا همچنان خود را در
 آب زدند - اتفاقاً قطار شترے نزدیک پیر محمد خان رسیده بود

براسپش خورد، و او از اسب جدا شده در آب افتاده غرق شد و
بمکافات اعمال خود رسید -

خون ناحق مکن چویابی دست

کز مکافات آن نشاید رست

راجہ بہارامل و راجہ بہگوانداس

راجہ بہارامل و راجہ بہگوانداس ولد مشارالیه از امرائے
کبار حضرت عرش آشیانے بودند و بمنصب پنجہزاری رسیده
بودند - در لاهور از اعمال خیر او مسجد جامع است کہ تا حال
اکثر مردم در آنجا ہادائے نماز جمعہ قیام می نمایند

راجہ مانسنکھ

راجہ مانسنکھ شیخاوت - این گروہ را شیخاوت ازین رہ گزر
می گویند کہ در بزرگان اینہا توالد و تناسل نمی شد ، درویشے
شیخ ولی شعاری بسر وقت او رسید ، ودعا کرد - حق تعالی او را
پسر کرامت کرد، مسمی بہ شیخ گشت ، اولاد او را شیخاوت
میگویند - آورده اند کہ چون جنت آشیانی محمد ہمایون
بادشاہ بحسب گردش فلکی بجهت امداد کومک نزد شاہ طہاسب
دارای ایران تشریف بردند ، ہفتاد کس از امرای کبار مثل
بیرام خان وغیرہ در رکاب سعادت آنحضرت انتظام داشتند ، شاہ
این قسم بزرگان رادیدہ بحضرت جنت آشیانی فرمودند کسے کہ
این قسم بندہای مدو معین داشتہ باشد، عجب کہ او حراست
ملک نتوانست کرد ، پرسیدند کدام گروہ صاحب قبیلہ و
اعیان و مردانہ اند - حضرت فرمودند کہ قوم افاغنہ و راجپوت -

گفتند در میان این دو گروه اخلاص هست، فرمودند نه - گفتند قوم افغانه را حالا از خود نمی توانید ساخت، آن ها را از سپاه گری انداخته به سوداگری و حرفه اندازند، و با راجپوتان خویشی نموده در تربیت آنها سعی نایند که غیر از تسخیر زمینداران ماندن در هند محال است - بنا بر آن حضرت همایون بادشاه چون سایه بادشاهی بر مفارق ساکنان هند انداخت در مقام رعایت این گروه شد، و چون اجلش امان نداد اول وصیت که بحضرت عرش آشیانی کردند این است که باراجپوتان در مقام شفقت و رعایت بوده تربیت این قوم نمایند که ازین ها تمرد و عصیان نیست غیر از اطاعت و خدمتگاری - از انجسته حضرت عرش آشیانی در باب افغانان کم شفقت بوده، در تربیت قوم راجپوتان نوعی کوشیدند که زبان زد مردم خاص و عام گشت و به همه راجپوتان از کچهواکه و راٹھور و تونور و بهائی و بگهیلہ نسبت ها کرد و از زمینداری باسرای رسانیدند - از انجمله نسبت اول بدختر راجه بهگوانداس همشیره راجه مانسکه بحضرت خدیو زمان شاهزاده سلطان سلیم واقع گشت - در سال سیم^۱ موافق منہ ثلاث و تسعین و تسعمایه حضرت خلیفه الہی خود به نفس نفیس در منزل راجه تشریف برده، مبلغ دو کروڑ روپہہ کابین صبیہ راجه مقرر گشت

۱ In MS B حضرت همایون

2 This marriage was celebrated in 1584, the thirtieth year of Akbar's reign. *Taqār.* p. 366

و از خانه راجه بهگوانداس تابدرگاه تمام راه زر و گوهر افشاند
 نثار می کردند و از اندرون محل چوڈول ان صالحه را یک طرف
 حضرت خلیفه الهی و یک جانب شاهزاده سلطان سلیم برداشته
 بیرون آوردند و در تمام ره پای انداز هر قسم قماش و پارچه می
 انداختند، و راجه بهگوانداس نیز اقسام جهیز از طلا آلات و نقره
 آلات و پارچهای نفیس و انواع اقمشه و طوایل عراقی و عربی و
 ترکی و کچھی و یکصد زنجیر فیل و غلامان و کنیزان حبشی
 و چرکسی و هندوستانی و متاع چندان بنظر آورد که محاسبان
 وهم و اندیشه از احصای^۱ آن عاجز آمدند، و مجلس بزرگانه و
 جشن خسروانه آراسته تصرف بسیار در اطعمه و اشربه و بغشش نمود،
 کنور مانسنگه را در حیات پدر به منصب عالی مفتخر
 ساخته بجهت دفع و رفع طایفه رو شنای^۲ که راه هندوستان و کابل
 را مسدود ساخته بودند تعیین نمودند - و کابل در جاگیر او عنایت
 شد - کنور مانسنگه آن گروه را تنبیه بلیغ نموده در سال سی و
 سیوم الهی جلوس موافق سنه ست و تسعین و تسعمایته سنه ۹۶۳^۳
 ولادت سلطان خسرو ولد شاهزاده جوان بخت سلطان سلیم از مهد

1 In MS. B حصار

2 Raushanyahs.

3 This is wrongly given as 976 in MS. B

means ست و تسعین و تسعمایته
 996. *Tabaqat* (p. 371) gives 995.
 But Jahangir says 995.
 Khafi Khan's 997 (vol. I, p. 245) is
 obviously wrong.

عصمت دختر راجه بهکوانداس روی نمود - از آرایش جشن طوی ولادت ابن شاهزاده که طلوع اولین کوکب سعادت بود زمین و زمان به جهانیان صلاى عیش و کامرانی در داد و در سال سی و هفتم الهی از جلوس موافق سنه الف هجری راجه مانسنگه را با پسران و برادران و خویشان او بر سر میان قتل افغان که ولایت اریسه در تصرف داشت^۱، فرستادند - جنگ عظیم واقع شد - جگت سنگه ولد راجه مانسنگه ترددات نمایان نموده بکار بادشاهی آمد، و بسیاری از مردم اعیان راجه به قتل رسیدند، آخر فتح دولت خواهان گردیده اوزیسه که مملکت وسیع از بنگاله ست بتصرف اولیای دولت قاهره در آمد - راجه مانسنگه متمادی ایام در آن نواحی بوده، راجه شهر نو را بنام راجه نگر خود آباد کرد - و حضرت عرش آشیانی او را اکبر نگر موسوم ساختند و چون هر سال آتش در آن شهر می افتد و خانه هائی مردم را می سوخت او را آگ نیز می گویند - وطن راجه مانسنگه ملک آنبر و کمهندار و غیره مغرب رویه ماروار است، برابر وطن رائهور نیست، اما همه معمور و آبادانست - راجه در ملک بنگاله و اوزیسه ترقی بسیار کرد - از استمداد و سامان و سرانجام و مردم معتبر نوکر او را چه تعداد نماید که باد فروش^۲ ایشان را صد فیل

1 In MS. B در تصرف او بود

2 باد فروش is called Bhat in Hindustani.

بوده علوفه پیش قرار می کرد - سلوک با سپاه خوب می نمود، و با مسلمانان و هندو در مدارا یکسان بوده - در لاهور پدرش و او مسجد عالی بنا کرده که تا حال قائم است، و از شکست و ریخت و خوراک درویشان بمقیمان آنجا به سلسله او با خبر اند، و در سفرها مساجد و حمام از بارچه چند جا برپا می کردند که مسلمانان غسل کرده نماز بخوانند، و در اوقات خمس حضور او مؤذن بانگ صلوات میگفت، و نماز با جماعت می شد، و اگر کسی از مسلمان نماز نمی خواند او را از نوکری بر طرف میکرد، و اگر هندوست بروش هندو جب (جپ) بکند، و اگر مسلمان است نماز بخواند که اطاعت الهی است، و هر روز یک وقت طعام وافر به مسلمانان منصبدار کومکی و نوکران خود می خورانید - روزی سیدی منصبدار با برهنه مصاحب راجه در دین و مذهب گفتگو شد - سید دین متین نبوی صلی الله علیه و اله و سلم را ترجیح میداد، و برهنه دین خود را فوقیت میکرد، که این دین از هشتاد لک سال است و دین اسلام را هشت هزار سال و کسری شده، هر دو راجه مانسنگه را حکم گرفتند، راجه گفت درین باب دیگرے را حکم کنید، اگر من دین اسلام را برتری می دهم هندو این معنی مکروه داشته خواهند گفت که بسبب بادشاه اسلام خوش آمد گفته باشد و اگر دین هندو را فوقیت میدهم اهل اسلام حمل بر جانب داری و روی دیدگی دین من خواهند نمود - سید از روی

1 In MS. B منصبداران

2 In MS. B علیه السلام

3 In MS. B حکیم کنید

مبالغه قسم داده التماس کرد که هر صور خاطر^۱ راجه آید ظاهر سازد، راجه گفت مرا آنقدر خرد نیست که امتیاز در هردو دین نمایم که طرفین دلائل معقول دارند، اما اینقدر هست که درین هشتاد لک سال در دین هنود کسی بدرگاه رب العزت مقبول نگردید که دیهره او کسی رفته سجود نماید و بمطالب خود برسد، همین که مرده هنود را سوختند، خاکستر او را هم هرباد می دهند یا در دریا می اندازند، آثار و علامت او در جهان نمی ماند، و در اهل اسلام هیچ شهرے و قریه خالی نیست که در آنجا یک دو دوست خدا آسوده نیست، و زیارت گاه خلایق اند و بمطلب میرسند، و نیز در جائے که هنود را می سوزند اگر کسی در نصف شب یا در نصف روز در آنجا عبور کند، البته آسیب و دهکه اجنه باو میرسد و در میان قبرستان مسلمانان شب و روز اطفال بازی کرده می گردند و طعام و آب همه کسی در آنجا می خورند و مجلسها می نمایند، کسی را مضرت نمی رسد و نمی ترسد، باقی والعلم عندالله -

آورده اند که چون راجه مانسنگه به صوبداری بنگالا و اورسہ رفت در منگیر بملازمت حضرت قطب الاقطاب شاه دولت مستعد گردید۔ آنحضرت براجہ فرمودند کہ با این فہمیدگی چرا مسلمان نمیشوید۔ راجہ گفت شما خود میفرمائید کہ حق تعالی در کلام مجید خبر میدہد

که ختم الله على قلوبهم و على سمعهم و على ابصارهم، اگر شما را عندالله قرب باشد بدرگاه کریم مسثلت نمائید تا قفل شقاوت از سینه ما مفتوح شود و رغبت بدین اسلام گردد - فی الفور مسلمان میشویم و مدت یکماه درین شهر مقام می کنیم و میعاد می نمائیم - چون مرنوشت در باب او نبود مسلمان نشده - در عهد دولت جهانگیری بکومکی خان خانان مرزا خان تعیین دکن گشت، مابین خان خانان و راجه مانسنگه اتحاد قدیمی بود^۲ که مرزا ایرج و مرزا داراب خورد سال بودند راجه از روی محبت روزمره^۳ بهر دو برادر مقرر کرده بودند - چون جوان شده بمنصب عالی رسیدند روزینه نمی یافتند - روزی هر دو برادر از روی استهزا براجه گفتند که دادا جی چه شد که مایان جوان شده منصب عالی یافته ایم روزمره مارا چرا منع کردید راجه از ابتدای لغایت یومیه آنها حساب کرده، دو لک روپیه را بمرزایان داد - و چون در صوبه داری خان جهان بودی راجه و دیگر امرا پانزده کس صاحب علم و تقاره پنجهزاری کومکی بودند و اسرای دیگر از چهار هزار تا صدی، یکمزار و هفتصد منصبدار همراه خان جهان بالا گهاٹ رفته بودند، روزی راجه مانسنگه در روی دیوان استاده به عجز تمام ظاهر کرد که اگر من

1 The complete verse reads thus

ختم الله على قلوبهم و على سمعهم و على ابصارهم غشاوة 7: Qur'an, I: 107

2 In MS. B. وقتیکه

3 روز مره is here used in the sense of روزینه (daily allowance).

مسلمان می بودم هر روز یک وقت طعام با شما تناول میکردم که درمیان شما ریش سفید منم، حالا بهای برگ تنبول ما را قبول کنید - خان جهان صاحب صوبه دست بر سر نهاد که اول مرا قبول است - خان خانان و مرزا رستم و امیرالامرا و آصف خان و غیره همه از روی رغبت تمام قبول نمودند - راجه یکصد رویه روزمره به پنجهزاری مقرر کرده و باین حساب تا صدی منصب روزینه معین ساخت - هر شب زر در خلیطه کرده و نام آن عزیز بالای خلیطه نوشته مصحوب مردم معتبر خود نزد همه کس میفرستاد، تا سه چهار ماه که این سفر درمیان بود این روزمره به ناغه بهمه امرا میرسید، ناغه نمیشد - بهر منزل بالا گهاٹ که غله و روغن و غیره یافته نمیشد تا رسیدن غله این اجناس را به بهای خرید انبیر وطن راجه در آنجا می فروختند، در جای که سیر آرد یک رویه یافت نمیشد - و تنصیل این مقدمه را در تحت ذکر خان جهان و عبدالله خان به تحریر خواهد رفت و این قسم سر انجام را رانی کور منکوحه راجه که شیر زنی مدبر عاقله بود از وطن سر براه کرده میفرستاد - راجه هر روز نام رام را پنجاه هزار بار میگرفت و مشرف و داروغه بدین خدمت مقرر بودند - شجاعت جبلی و مردانگی ذاتی او را چه

تعداد نماید - شمه از غرور و تکبر و تجبر او تحت احوال وفات حضرت عرش آشیانی به تحریر آورده - بے عیب خدا است - راجه یک عیب کریه داشت ، عاملے را کہ به ہر گنات میفرستاد مہما امکان تغیر نمیشد ، و اگر میشد خانہ او را تاراج کردہ میگرفتند و دست و گردن او را بستہ از قلعہ رھتاس کلان بزیر می انداخت - هیچ ہر شش و حساب و کتاب در میان نبودہ ، تغیر عمال انتہای عمر و دولت عمال بودہ - آخر در دکن بہ اجل طبیعی در گذشت - شست کس از ذکور و اناث ستی^۱ با او شدند - الحال راجہ جیسنگہ پسر نبیرہ اوحی و قائم است و بہرتبہ پنجمہزاری است ، و در قوم کچواہہ نظیرے ندارد و صاحب شان و شوکت و جمعیت امروز در راجپوتان اوست - در مہم بلخ و قندھار تردداتی کہ از وہ وقوع آمدہ کم کسے را این موبہہ نصیب شد - در خدمت حضرت نائب درگاہ رحمانی صاحب قران ثانی قرب و حالت و اعتماد سخن و اعتبارے کہ او دارد دیگری راجپوت ندارد -

حقیقت بغی پسران سلطان محمد مرزا

ابن محمد سلطان مرزا ابن سلطان اویس مرزا بن منصور مرزا بن مرزا با یقرا بن عمر شیخ مرزا ابن امیر تیمور صاحب قران است و مادر او دختر سلطان حسین مرزا بودہ - بعد از وفات سلطان حسین مرزا بہ خدمت فردوس مکانی

1 Sati: A Hindu woman who burns herself on her husband's funeral pile. In this case perhaps some devoted attendants and mistresses also burnt themselves.

بهر بادشاه غازی آمده تربیت‌ها یافت - و حضرت جنت‌آشیانی
 محمد همایون بادشاه نیز به گوناگون عنایات مخصوص میداشتند -
 اسکندر مرزا و محمد سلطان مرزا که معمر بودند او را خدمت
 معاف کرده پرگنه اعظم‌پور از سرکار سنبل در وجه مدد معاش
 او مقرر کردند، و او را در ایام پیری چند پسر شد، ابراهیم
 حسین مرزا و محمد حسین مرزا و مسعود حسین مرزا
 و عادل حسین مرزا، هر کدامی بمنصب و جاگیر رسیدند - و
 دختر مرزا کامران برادر حقیقی حضرت جنت‌آشیانی، ابراهیم حسین
 مرزا را نسبت کردند - چند مرتبه از آنها آثار بغی و خروج به
 ظهور رسید، و هر مرتبه عصیان ایشان به عفو اتران می یافت -
 تا آنکه الخ مرزا در تافت هزاره کشته گشت، و از دو پسر ماند،
 محمد سلطان مرزا و اسکندر مرزا - آنحضرت در مقام رعایت آمده
 سکندر مرزا را الخ مرزا و محمد سلطان مرزا و شاه مرزا که در
 سنبل جاگیر داشتند، در آن نواحی دست تعدی کشاده لوای
 مخالفت را بر افراشته از سنبل روانه گجرات شدند - حضرت
 عرش‌آشیانی عساکر منصوره بر سر آنها تعین فرمودند - لشکر
 بادشاهی بکنار نربدا به مرزایان رسید، جنگ واقع شد، مرزایان

شکست خورده گریختند ، اکثر لشکر ایشان در آب نربدا غرق شد . از آنجا به قلعه جانپانیر رسیده ، به حمله اول آن قلعه را گرفتند . در آن وقت محمد یار خان حبشی چنگیز خان حاکم گجرات را که در ترپولیه غافل میرفت به قتل رسانیده بود . مرزایان فترات گجرات را غنیمت دانسته در آن دیار در آمدند . حضرت عرش آشیانی هرج و مرج گجرات را شنیده در سال هفدهم جلوس متوجه سیر گجرات شدند ، چون به قلعه سروهی رسیدند راجه آنجا تاب مقاومت نیاورده بدر رفت ، و هفتاد نفر از راجپوتان که آنرا منچاتور میگفتند بر دروازه سروهی جنگ مر دانه نموده کشته شدند . روز جمعه چهار دهم ماه رجب کنار دریای احمدآباد خطبه بنام نامی گرامی آنحضرت خواندند ، و حکومت احمدآباد را به خان اعظم تفویض داشته خود متوجه امتیصال ابراهیم حسین مرزا شدند . درین اثنا خبر رسید که ابراهیم حسین مرزا رستم خان رومی را بقتل آورده از غایت غرور و استکبار از هشت گروهی اردوی معلی گذشته می خواهد که غبار فتنه و فساد بر انگیزد . حضرت بنفس نفیس خود متوجه گوشمالی ابراهیم حسین مرزا شدند و شهباز خان کنبو را فرستادند که سید محمود خان بارهه و شاه قلیخان محرم وغیره که جماعه کثیر به سورتبه فرستاده آنها را آورده به لشکر

ملحق سازد و حضرت نظر بر قلت لشکر خود نکرده متوکلاً علی الله
 یلغر تمام با چهل سوار به کنار آب مهندری شباً شباً رسیدند -
 در آن طرف آب در قصبه سرنال، ابراهیم حسین مرزا فرود آمده بود،
 کنور مانسنگه که چهلواکه متکفل هراول شده باوجود در آن وقت
 به تمامی بندهای درگاه زیاده از صد نفر همراه خلیفه الهی نبود،
 حضرت بے تحاشا خنک جهان نوود را در آن شب تاریک در دریا
 انداختند، و از آب گذشتند - ابراهیم حسین مرزا هم داد مردی
 و مردانگی میداد، و جویای حضرت خلیفه الهی بود، آخر خاک
 اداوار بر فرق خود بیخته راه فرار پیش گرفت و بجانب سروهی
 رفت - افواج منصوره بر سر قلعه سورتبه رفته که محاصره قلعه
 نمایند - گرخ بیگم دختر مرزا کامران که منکوحه ابراهیم حسین
 مرزا بود پیش از آنکه افواج بر سر او برسد مظفر حسین مرزا پسر خود
 را همراه گرفته و پانصد کنیز را دستار بر سر بسته و مسلح ساخته
 بجانب دکن رفت، و مرزایان یکجا جمع آمده کنگاش کردند
 که ابراهیم حسین مرزا به ممالک هندستان رفته فتنه انگیزی
 نماید - و مرزایان به اتفاق شیر خان فولادی محاصره پتن نمودند،
 خان اعظم با امرای بسیار بدفع آنها آمده جنگ واقع شد -
 اردوی قطب الدین محمد خاں را غارت کردند و شیخ محمد بخاری
 کشته گشت - آخر لشکر بادشاهی غالب آمد - شیرخان^۱ فولادی

1 In MS. B شب شد

2 In MS B صفیر خان

از جنگ گاه برآمده پیش امین خان حاکم جونا گذه رفته آسایش یافت و محمد حسین مرزا بجانب دکن رفت و ابراهیم حسین مرزا از گجرات برآمده به نواحی میرتپه رسید - قافله که از گجرات در آنجا آمده بود تاخته مالے بسیار بدست آورده، وهم چنان بهر جا که می رسید تاخت و تاراج بسیار می کرد - چون بنواحی ملتان رسید، از آب کهاره که عبارت ست از آب بیاه و ستلج که بجانب سندھ میگذراند، میخواست که از آن آب بگذرد، چون شب شده بود کشتی پیدا نشده، مرزا در کنار دریا فرود آمد - طایفه جهپیر که از قسم ماهی گیران و رعیت ملتان اند بر سر مرزا شبخون آورده تیر باران کردند، تیرے بر حلق مرزا رسید و مرزا کار خود را دگرگون دیده، تغیر لباس کرده، آهسته از میان جمعی که با او همراه بودند و بچهار صد سوار میرسیدند، جدا شده بطریق قلندران خواست که بدر رود، و جمعی از مردم آن نواحی او را شناخته^۱ پیش سعید خان چفته حاکم ملتان بردند - مرزا در قید سعید خان بهمان الم در گذشت - و محمد حسین مرزا از ولایت دکن باز بر سر قلعه سورتپه آمد - قلیچ خان^۲ که جاگیردار آنجا بود قلعه را مستحکم ساخته در مقام جنگ و جدل شد - و محمد حسین مرزا به کنبایت رفته و در آنجا با بندهای بادشاهی جنگ کرده نزد اختیارالملک رفت -

۱ شناخته گرفته In MS. B

فتح خان In MS B ۲

محمد حسین مرزا و اختیارالملک بیست هزار سوار جمع کرده با راجه ایدر نزدیک احمد آباد رسیدند - خان اعظم و قطب الدین خان حصار ی شدند - خان اعظم فترات گجرات را مکرر معروض بار یافتگان درگاه کرده، طلب آنحضرت می نمود - حضرت خلیفه الهی لشکر بسیار را پیشتر راهی احمد آباد ساختند، و خود بدولت می فرمودند که این جماعه پیش از ما نتوانند خود را رسانید - اتفاقاً هم چنان شد - آنحضرت چاشت گاه روز یکشنبه بست و چهارم ماه ربیع الآخر سنه احدی و ثمانین و تسعمایه (۹۸۱ سنه) بر ناقه سبک سیر سوار شدند و مقربان درگاه بر بختیان دونده که دائم از باد صبا یاد میدادند و آنحضرت آنروز تا قصبه نوده عنان باز نکشیدند و در آن قصبه حاضر می تناول نموده، زمام یلغار به قائد روزگار سپرد، و یک پهر از شب سه شنبه گذشته بود که بموضع آباد رسیدند و روز سه شنبه بست ششم ماه مذکور بخطه اجمیر رسیده با زیارت مشرف شده ساعتی در منازل بادشاهی آسوده باز سوار شدند - مرزا خان خلف صدق خان خانان بیرام خان و زین خان کوکه و سیف خان کوکه و خواجه عبدالله و کجک خواجه و میر غیاث الدین علی اخوند که دو دانش تاریخ و اسماء الرجال در ربیع مسکون نظیر نداشت و بخطاب نقیب خانی ممتاز بود، و مرزا قلی خان و رستم خان و مرزا محمد زمان برادر مرزا سید یوسف خان و سید عبدالله خان و خواجه غیاث الدین علی بخش

که بعد از فتح بخطاب آصف خانی رسیده در زیر سایه چتر عالم گیر حاضر بودند، و تمام شب قمروار جهان نور دیدند. در هنگام طلوع صبح صادق شاه قلیخان محرم و محمد قلی توقیائی که قبل ازین از فتحپور رخصت شده پیشتر راهی شده بودند، شرف خدمت دریافتند. خواجه عبدالله و آصف خان بخشی و رائے سال درباری را همراه گرفته، دوازدهم شهر جمادی الاول سنه احدی و ثمانین و تسعمایه به قصبه واله که بیست و یک کیلومتر است، رسیدند. در آنجا جمعی که پیش ازین بدین مهم تعیین شده بودند، با جاگیرداران اطراف و جوانب در ظل رایت جمع آمدند و حکم قضا جریان صادر شد که سپاه نصرت پناه مسلح و مکمل در عرصه گاه اکبر که نمونه روز محشر است، حاضر شوند، همچنان کردند. قول لشکر مرزاخان را نمودند و سید محمد باره و شجاعت خان با قلیل لشکر در جر انغار و برانغار ترتیب داده خود بدولت با صد سوار جید که در میان هزاران هزار سوار جنگی یکی را انتخاب فرموده بودند طرح شد، متکفل شدند که در هر فوج که کمی رو نماید بذات اشرف بتدارک آن پردازند. همگی سه هزار سوار بقلم آمد و عدد مخالفان از بست هزار سوار بیش بودند. حضرت خلیفه الهی عنان ارادت به قبضه عنایت خداوندی سپرده آخرهای آنروز از قصبه بالتاننه سوار شده متوجه احمدآباد گردیدند. چنانچه در عرض نه روز از فتحپور سیکری تا احمدآباد کنار آب رسیدند. سکندر

قراول را پیشی خان اعظم فرستادند ، تا مژده وصول رایات فتح آیات
 بهان اعظم رساند . مخالفان خمار آلوده بر بستر غفلت و بیخبری
 افتاده بودند که بر زبان الهام بیان رفت که بر سر بیخبران رفتن
 و غافلان را زدن شیوه مردان نیست . چندان صبر کنیم که غنیم
 خبردار شده مستعد شود . پس از آواز نفیره و ناله کرنامخالفان مراسمی
 و مضطرب بطرف اسپان دویدند . و محمد حسین مرزا با دو سه
 سوار بجهت تحقیق خبر بکنار آب آمد . اتفاقاً سبغان قلی ترک
 نیز بجهت خبر گیری ازین طرف کنار آب رفته بود ، محمد حسین
 مرزا فریاد کرد که اے بهادران این چه فوج است . سبغان
 قلی گفت که اے غافل این کوکب دولت خلیفه الهی است
 که از فتحپور بجهت استیصال حرام نمکان رسیده . محمد حسین
 مرزا گفت که جاسوسان من امروز چهارده روز است که بادشاه
 را در فتحپور گذاشته اند مرزا مدعوش و متحیر بمیان لشکر خود
 رفته فوج ها را آراسته رو بمیدان نهاد . و اختیارالملک را با
 پنجهزار سوار فرستاد ، تا خان اعظم را نگذارد که از قلعه بیرون
 آید . حضرت خلیفه الهی از آب عبور کرده محمد حسین مرزا
 با هزار و پانصد مغل که همه فدای او بودند پیشتر رسیده بر
 سر هراول تاخت ، و مقارن این حال حبشیان و افغانان بر صف
 وزیر خان تاختند . بهادران طرفین با یکدیگر در آویختند . چون
 حضرت خلیفه الهی آثار دهن و فتور هراول خود معائنہ نمودند

بر فوج دشمن چون شیر خشمناک حمله آوردند، و جمعی از
 بندگان جان سپار غلغله شور "یا معین"، به فلک الافلاک رسانیده بر
 صف اعدا^۱ تاختند - سیف خان کوکه داد مردی^۲ مردانگی داده شهید
 شد و محمد حسین مرزا و شاه مرزا تردد و مردانگی را بجا آورده از
 میدان ستیز رو به گریز آورده پشت دادند، و محمد حسین مرزا که
 اسپش زخمی بود از هول جان استعجال در گریختن همیکرد -
 در اثنای راه تیه زقوم پیش آمد، خواست که اسپ از آن زقوم
 بجهاند، اجل گریبان او را گرفته بر زمین انداخت^۳ از .لازمان
 درگاه گدا علی ترکی سر در پی او داشت، خود را از اسپ
 انداخته مرزا را گرفت - لشکر کجراتیان هزیمت خوردند،
 گدا علی بدخشی و یک کس دیگر از نوکران خان کلان مرزا
 را زخمی بحضور حضرت خلیفه الهی آوردند، و هر کدام دعوی
 گرفتن مرزا می کردند - راجه بیربر بر حسب الحکم از مرزا پرسیدند
 که ترا کدام کس گرفته، محمد حسین مرزا گفته که اینها را
 چه قدر تست که مرا توانند گرفت، مرا نمک حضرت خلیفه الهی
 گرفت - حضرت را رقت بسیار شده - مرزا آب طلبید، یکی از
 حاضران در سفال شکسته آب داد - مرزا دست بر آن سفال زده
 انداخت - حضرت خلیفه الهی از چهاگل خاصگی خود آب خورانیده
 برفق و مدارا عتاب چند باو فرموده او را به رای سنگه سپردند -

۱ In MS. B گدا علی بدخشی

درین وقت اختیارالملک درفتاری مرزا شنیده رو بگریز نهاد - سهراب^۱ نام ترکمان اختیارالملک را شناخته از عقب او روان شد و او به زقوم زار رسیده خواست که اسب را بجهاند ، ترکی غارت گر اجل مرکب او را از پای در آورد ، او را بزمین انداخت - سهراب بیگ هم خود را از اسب انداخته او را گرفته بر زمین انداخت - اختیارالملک گفت که تو مثل ترکمان می نمائی^۲ و ترکمان غلام علی مرتضی کرم الله وجهه می باشند و من از سادات بخاری ام ، مرا مکش - سهراب بیگ گفت من ترا شناخته سر در پی تو نهاده ام ، تو اختیارالملکی و به ضرب تیغ بیدریغ سر از تن او جدا کرده باز گشت که بر اسب خود سوار شود ، اسبش را دیگرے برده سر اختیارالملک را در دامن پیچیده پیاده رو براه آورد - در اول حال هجوم لشکر اختیارالملک را راجپوتان دیده محمد حسین مرزا را راجپوتان از فیل فرود آورده پاره پاره کردند - بعد از فتح ، خان اعظم و امرای دیگر که متحصن بودند آمده ملازمت حضرت خلیفه الهی نمودند - حضرت خان اعظم را به التفات تمام در آتش گرفته به اظهار اقسام اشفاق عز امتیاز بخشیدند -

پرسش از اندازه به غایت گذشت * حد نوازش ز نهایت گذشت
هنوز از پرسش جوابی نپرداخته بودند که سهراب بیگ ترکمان

1 In MS. B سهراب بیگ

2 In MS. B تو ترکمان می نمائی

آمده سر اختیارالملک را در پائے بلند اقبال انداخت - حضرت از ملاحظه آن موهبت عظمی مجدداً مراسم شکر و لوازم سپاس بجا آورده فرمودند که سرهای مخالفان که زیاده از دو هزار بودند مناره سازند - عبرة لناظرین ، و خود بدولت در احمد آباد تشریف برد و سر محمد حسین مرزا و اختیارالملک را به اکبرآباد فرستادند - سابقاً مذکور شد که گلرخ بیگم صبیح مرزا کامران منکوحه ابراهیم حسین مرزا ، مظفر حسین مرزا ، پسر خود را همراه گرفته از قلعه سورته برآمده بجانب دکن آمده خلل انداخت ، و پسر شریف خان اتکه را شکست داد ، باز راجه تودرمل او را شکست داد ، و مهر علی که مایه فساد بود بزخم تیر در گذشت - مظفر حسین مرزا تاب نیاورده بجانب سلطانپور نذر بار رفت - راجی علیخان فاروقی حاکم آسیر به هر تقدیر مرزا را بدست آورده مقید ساخت - این خبر به حضرت خلیفه الهی رسیده ، فرمان به راجی علیخان مصحوب مقصود علی جوهری شرف نفاذ یافت که مظفر حسین مرزا را همراه پسر خود بدرگاه سلاطین پناه فرستد - در سال بست و چهارم جلوس موافق سنه ست و ثمانین و تسعمایه ، ۹۸۶ ، راجی علیخان مظفر حسین مرزا را با پیشکشها و تحف و هدایا بدرگاه فرستادند - مدتی او را در قید نگاه داشتند - بعده شفقت جبلی حضرت او را نوازش نموده بفرزندی خود سرفراز ساخته - شاهزاده خانم دخترکلان خود را در عقد ازدواج او در آوردند - همشیره او نورالنساء بیگم را به سلطان سلیم^۱ نسبت

کردند - و بمنصب چهارهزاری ذات و سوار رسید و سرکار قنوج
 جاگیر یافته، چون قوت گرفت خیالات فاسد در رنگ پدر و عموها
 در سر رسانید - حضرت خلیفه الهی بر اوضاع^۱ او واقف شده در
 خدمت حضور خود نگاه داشته - آخر به اجل طبعی در گذشت -
 راقم این اوراق شیخ فرید بهکری در سال ۱۰۲۳ که رایات
 عالیات جهانگیری در دارالبرکه اجمیر نزول اجلال داشت،
 دیوان سرکار نواب نورالنساء بیگم بود - این صالحه دوران با شاهزاده
 خانم منکوحه برادر خود همان رابطه قرابت را مرعی میداشت
 و شاهزاده خانم نیز ادب و قواعد او را نگاه میداشت، و گلوخ بیگم
 والدہ ایشان تا سال مذکور در حیات بود - در بیماری او حضرت
 خلیفه الهی به عیادت پرسی به خانه او رفت - آن صالحه نه تقویر
 سرو پا بنظر حضرت خلیفه الهی گذرانید - آن حضرت که کان
 کرم بودند حتی ادب بیگم را که دختر مرزا کامران و خوشدامن
 حضرت و یادگار جمله بیگمان مسن و معمر مانده بود توره و
 ضابطه سلسله عالیہ چغتیه را از دست نداده تسلیم کرده، سرو پا
 گرفتند - سبحان الله بیوه زن مایهانه خوار خود را بادشاه روی
 زمین چنین عزت بخشیده - الحال از آن سلسله کسے باقی نیست -
 الله باقی، الله باقی -

خواجه عبدالمجید آصف خان

مرد نویسنده اهل قلم بود، بررور ایام بمرتبه امارت

1 In MS. B برای اوضاع

رسید، بر سر گله‌کشکه رفت و آنجا را فتح نمود و جمیعت بسیار قریب هشت هزار سوار نوکر کرد، و از حضرت عرش آشیانی واهمه خورده، پیش خانزمان و بهادر خاں که در آن وقت بغی صریح ورزیده بودند رفت - و در مجلس اول از زعم و تکبر خان خانان از آمدن خود پشیمان گشته و به لطائف الحیل با برادر خود از نزد او برآمده و مهاربه نمود و زخمی گردید - و باز به درگاه عالی رسیده خدمت وکالت یافت و به اجل طبعی در گذشت -

زین خاں کوکه

از امرای کبار حضرت عرش آشیانی بود، بمنصب پنجهزاری ذات و سوار رسیده بود - در شجاعت و صفات حمیده سر آمد ابنای روزگار خود بوده، در فهم و دانش و عقل و سائر کمالات ممتاز بود، قرب و حالت که با حضرت عرش آشیانی نموده داشت، مشهور عالمیان است - ضیافتی که به حضرت عرش آشیانی کرد و آن حضرت را بخانه خود طلبیده از آفتاب هم شهرت دارد، مجملآ بیان می سازد که از اصراف اطعمه و اشربه و عطریات و بخور را بتحریر نمی آرد - چپوتره طویل و عریض برای نشستن حضرت^۱ از شال های طوس که در آن وقت کم یاب بودند، هست - دوم در محاذی نظر ایشان یک حوض پر از گلاب

۱ In MS. B حضرت عرش آشیانی

یزدی و حوض دیگر از رنگ زعفران و حوض ثالث از ارکجه مهیا کرده، که اهل طوائف از هزار کس جمع آمده بودند، آنها را در حوض می انداختند که تمامی لباس آنها رنگین میشد - سیوم جوهای شیر با شکر آمیخته و شربت مخلوط با گلاب یزدی جاری ساخت، و تمامی صحن خانه را از گلاب یزدی بجای آبپاشی پاشیدند و جواهر مرصع آلات در ثوکوره ها انداخته با فیلان نامی پیشکش گذرانید، در هند شهره است که فیلان بسیار از زین خاں و اسپان از قلیچ محمد خاں و خواجه سرایان از سعید خاں - چون صبیحه مشار الیه با سم خاص محل در ازدواج حضرت جنت مکانی درآمد، قرب و حالت ایشان زیاده از ما یتصور بود - در معامله بنگش و تیراه که واقعه راجه بیربر روداد، کمی از ایشان از نظر حضرت عرش آشیانی اقتاد و باز بعرض مقدس رسید که اسپان بسیار به اله آباش نزد شاهزاده سلطان ملیم فرستاده است - ایمعنی باعث مزید علت گردید، آخر در گذشت -

ادهم خان کوکه

نسبت رضاعی بحضرت خلیفه الهی داشت، و بمرتبه امیرالامرای رسید، والده اش ماهم انکه او را بغایت دوست میداشت - در سال وقایع ششم ماه الهی موافق سنه سبعین و تسعمایه ادهم خان کوکلتاش که در تقرب و جاه بقرینه بود از روی غرور جاه و جوانی و مال باغوای شهاب الدین احمد خان

شمس الدین محمد خان اٹکھ را کہ وکیل سلطنت بود در سر دیوان
 بقتل رسانید - از بسکہ غرور و نخوت و اعتماد بر حمایت حضرت
 خلیفہ الہی داشت ، گریختہ بر در حریم استادہ ماند - حضرت
 از اندرون بیرون آمدہ بہ لطائف الحیل شمشیر از و گرفتہ دست و
 گردن او را بستہ از بام انداختہ سیاست رسانیدند و جمعی کہ
 درین فساد کوشیدہ بودند آنہا را ہم سیاست نمودند ، و ہر کس
 خود را بگوشہ کشیدہ بودند - از آنجملہ منعم خان و محمد قاسم
 میر بحر از آب چون گذشتہ پل را ویران ساختند - شہاب الدین
 احمد خان نیشاپوری نیز متواری گشت - و ماہم آنکہ از غصہ و
 اندوہ پسر خود بیمار گشتہ بعد از چہل روز وفات یافت -

بہ آزارے دل مورے چہ کوشی

ہر آن شربت کہ نوشانی بہ نوشی

”دو خون شد“، تاریخ است - حضرت خلیفہ الہی بعد از رسانیدن
 قصاص ، خود بخانہ ماہم آنکہ رقتہ جنازہ پسرش را بکتف خود
 برداشتند و والدہ او را بدین عنایات موفورہ تسلی خاطر ساختند -
 و در سال ششم جلوس موافق سنہ ثمان و ستین و تسعماتیہ
 ادھم خان را بہ سارنگپور و فتح ولایت مالوا کہ در زمان شیرخان
 سور ولایت مذکور بہ شجاعت خان کہ از خاصہ خیلان او بود ،
 تعلق داشت و بعد از فوت او بہ پسرش باز بہادر قرار گرفتہ بود
 فرستادند - پیر محمد خان و صادق محمد خان و قبا خان کنک

و عبدالله خان اوزبکی و شاه محمد خان قندهاری و دیگر امرا بکومکی
 او تعین نمودند - چون بده کروهی سارنگپور آمده قلعه ساخته نشست
 و این باز بهادر در سرود و اقسام نغمه های بی نظیر وقت خود
 بود، و اکثر اوقات به صحبت لولیان و پاتربازی و لعب و
 ملاهی میگذرانید^۱ چون معسکر^۲ بادشاهی بگرد قلعه رسیده او بی
 ترتیب با افواج خود بجنگ شتافت، امرای افغان که از او
 آزرده بودند راه فرار پیش گرفتند - باز بهادر هم گریخته بدر رفت
 و روپ متی نام حرم او که بنام او شعر می گفت باحرم های دیگر
 و خزانه بدست افتاد - خواجه سرای باز بهادر به وقت هزیمت
 زخمی بروپ متی زده که زنده بدست پیگانه نیفتد، با وجود
 ادهم خان حقیقت فتح را نوشته بدرگاه فرستاد تمامی حرم ها و
 پاتران و لولیان باز بهادر را پیش خود نگاه داشته چند فیلاں را
 همراه صادق محمد خان فرستاد - این معنی در خاطر اشرف گران
 آمده بمقتضای وقت خود عزیمت مالوه نمودند و به سارنگپور در منزل
 ادهم خان فرود آمدند - ادهم خان هر چه درین مهم بدست
 آورده بود همه را بنظر حضرت گذرانید -

مرقضه خان شیخ فرید بخاری دهلوی

از امرای عظیم الشان بود - در سادات بخاری و باره و
 بهکری مثل وی سید می نیست و نبوده و نخواهد شد -

۱ In MS. B می گذشت

۲ In MS. B معسکر

شیخ از سادات موسوی است ، در صغر سن بخدمت حضرت عرش
 آشیانی تربیت یافته بوالا پایه میر بخشی سر بلندی یافته بود ،
 و پیوسته بمیامن تربیت آنحضرت ترقی و تصاعد نموده ، بمنصب
 پنج هزاری و میر بخشی رسیده بود - اگرچه سمت بخشی داشت اما
 بخشی بود وزیر نشان ، چند سال دفتر تن که لازمه خدمت دیوانی است
 از پیرشدی دیوان جانب خود کرده^۱ ، محال جا گیر را به ارباب طلب
 تنخواه می نمودند - ظاهر و باطن شیخ بغایت آراسته و سنجیده
 بود - بزرگی و دولت از و قدر و شرف داشت نه او از بزرگی و دولت ،
 شجاعت و سخاوت فراهم آورده خیر بالذات بود ، و در فیض بر
 روئے خلق باز کرده ، هر که باو رسیدی چهره^۲ ناکامی در آئینه
 خیال ندیدم - در آغاز سلطنت جنت مکانی^۳ مصدر خدماتی شد
 که اساس دین و دولت ایشان^۴ بدان استحکام پزیرفت - بعد از
 فوت حضرت عرش آشیانی خدمات شائسته ازو بوقوع آمده ، یکی آنکه
 حضرت جنت مکانی به حسن و تدابیر و اعانت شیخ فرید به سلطنت
 موروثی رسیدند ، که با خان اعظم و راجه مانسنگه در معامله سلطان
 خسرو متفق نگشته^۴ از قلعه برآمده با جمیع امرا آمده جنت مکانی را

1 کشیده In MS. B

2 Not mentioned in MS. B.

3 This seems to have been omitted in MS. B.

4 متفق در معامله سلطان خسرو نگشته In MS. B

دیده و مبارکباد بادشاهی داد - دوم رخنه که در سلطنت آنحضرت از خروج سلطان خسرو افتاده بود به ترددات حسنه ایشان آن رخنه مسدود گشت و به سلطنت استقلال آنحضرت رسیدند - مجملًا از تدابیر و شجاعت و وقار و بردباری شیخ فرید را به تقریب گریختن شاهزاده سلطان خسرو به عالم تحریر می آرد که چون دماغ سلطان خسرو بمالیخولیای^۱ سلطنت موهوم و ژاژخانی هائے خوش آمد گویاں خانه بر انداز افشته و سراسیمه گشت، و این مالیخولیا در مغز سرش جا گرفت، همواره از خدمت پدر ترسیده و متوحش می بود - هر چند آن حضرت به نوشدارو شفقت و التفات و مدارا و دلجوی میفرمودند، او بیشتر متردد و متوهم می زیست - تا آنکه شب یکشنبه هشتم شهر ذی الحجه بعد از انقضائے یک ساعت نجومی با معدودے که محرم راز و محل اعتماد او بودند، از دارالخلافه اکبرآباد برآمده، راه فرار پیش گرفت - و بعد از نفسے امیرالامرا خبر یافته به خدمت حضرت جنت مکانی شتافته^۲ عرض کرد که بادشاهزاده سلطان خورم را به تعاقب آن بے عاقبت اندیش رخصت فرمایند، یا بنده را باین خدمت مامور سازند - آخر باعزیمت صائب شیخ فرید را با اکثر امرا بطریق منقلا رخصت فرمودند و خود به اختیار ساعت مقید نشده، آخرهای آن شب رایت فتح و فیروزی را بر

^۱ In MS. B به ماخولیهای سلطنت

^۲ In MS. B بخدمت حضرت شتافته 3

افراشتند، و سلطان خسرو و حسن بیگ بدخشی که از کابل بدرگه می آمد در نوای متهرادو چار می شود، و او را بهزار بو و رنگ از خود ساخته همراه می کرد. در مخاطب خان بابا گفته، مدار و اختیار خود را به قبضه اقتدار و حواله می نماید، چون حسن بیگ از حضرت خلافت پناهی مطمئن خاطر نبود، ازین مطلب استشمام بی عنایتی نموده بطریق بغی^۱ و کفران نعمت پیش می گیرد و در اثنای راه از سوداگر و غیره^۲ با هر کس که پیش می آمد اموال او غارت کرده و سرها را^۳ با آتش بیداد سوخته از دود مظلومان اندیشه نکرده طے راه ادبار نمودند. خصوصاً اسپان سوداگری و طوایل بادشاهی هر جا به نظرش در می آمد، متصرف گشته بهمراهم قسمت میکرد و پیاده را سوار ساخته همراه میگرفت. و عبدالرحیم دیوان لاهور که برکاب سعادت می آمد رفته سلطان را دید، بخطاب ملک الوزرا^۴ مخاطب گشته روانه لاهور شد. شیخ فرید سر در دنبال او داشت و بتوزک می رفت. هر چند امیرالامرا و مهابت خان را خصوصت^۵ که با شیخ داشتند و حرف هائے مخمل معروض میداشتند و او را با نادر دولت خواهی متهم می ساختند و عرض می نمودند که دیده و دانسته شیخ فرید سلطان خسرو را در پیش انداخته می رود و قصد گرفتن

1 In MS. B طریق بغی

2 In MS. B غربا

3 In MS. B سراها

او نمیکند ، والا هرگاه خواهد - خود را باو می رساند و کارش تمام می سازد ، تا آنکه مهابت خاں را نزدیک شیخ فرید فرستاده ازان مقوله تهدیدات نمودند - شیخ اصلا از جا درنیامده در خور اخلاص و قرارداد خود پاسخ گذار شد - دریں چند روز سلطان خسرو دوازده هزار سوار جمع آورده لشکر و ترتیب اسباب ضلالت و ادبار پرداخت ، و از درون و بیرون نائره قتال و جدال اشتعال پذیرفت - و چون آگاهی یافت که شیخ فرید با عسکر منصوره بحوالی آب سلطانپور رسیده و موکب اقبال خاقان گیتیستان نیز لشکر منقلا را قوی پشت دارد ، و دریں زودی تسخیر قلعه لاهور متعذر بود ، ناگزیر دست از محاصره باز داشته به تقابل عساکر اقبال شتافته - میر جمال الدین حسین انجو که بجهت نصیحت سلطان خسرو از درگاه آمده بود در ظاهر سهرند^۲ ملاقات نمود ، هر چند به نصایح ارجمند رهنمون سعادت و نیک بختی شد ، به سلطان خسرو از غایت غرور متاثر نه گشت ، و نتیجه آن مترتب نگردید - میرمذکور را هما شب رخصت انعطاف ارزانی داشته ، صبح پگاه که در حقیقت شام ادبار او بود خود نیز از پی شتافت - مقارن اینحال در آن شب باران عظیم شد - جمعی از اوپاش واقع طلب که بر

1 In MS. B آوردن . It appears the word به has been omitted before لشکر -

2 In MS. B ظاهر شهر .

کرد او فراهم آمده بودند ، چون هیچ کدام خیمه بخود نداشت به مواضع اطراف و نواحی در آمده از تطاول و تعدی زن و دختر رعایا را بزور کشیده مطعون و مردود ازل و ابد گردیدند ، و صبح بهمان حالت سوار شده خود را به سر حلقه ارباب زوال و نکال رسانیدند ، در آخرهای آن روز شیخ فرید در کنار آب بپناه آمده حقیقت سلطان خسرو را شنیده بکشتی و پل مقید نشده باری توکل را بآب راند و تمامی فوج او بمیان اقبال بے زوال حضرت شاهنشاهی پایاب عبور نمودند و در آنطرف آب میر جمال الدین حسین انجو پیش آمده جمعیت سلطان خسرو را به غایت الغایت گران ظاهر ساخت - و اظهار این مقدمه که موجب توهم خاطر همراهان بود از میر ناپسندیده نمود - شیخ جواب نا ملایم بمیر گفت و رخصت داد - با جمعی که همراه داشت جبه پوشیده مستعد کارزار گشت - مقارن این حال فوج مخالفان نمودار شد - بین الفریقین نائره قتال و جدال اشتعال پذیرفت - سادات باره که هراول لشکر بودند داد جرات و جلاوت داده ، و بسیاری از مخالفان را به تیغ بیدریغ بر خاک هلاک انداخته خودها زخم کاری برداشتند - و از آنجمله سید جلال بخاری و غیره قریب ششت نفر از سادات باره بزخمهای جان ستان سرخروی دین و دولت شدند - درین وقت سید کمال بخاری که التمش بود با

برادران خود بکومک فوج هراول شتافته ادای ترتیب صفوف نموده بهادران فوج برنغار نیز توسن شهامت را برانگیخته به میامن اقبال روز افزون حضرت جهانگیری مخالفان پیش را برداشته و اکثری از آنها دست بکار نبرده ، راه فرار پیش گرفتند و قریب چهار صد نفر سوار از ایماقات بدخشیان علف تیغ انتقام شده در زیر سم بادپایان عساکر اقبال پامال ادبارگشتند - سلطان خسرو با حسن بیگ زیاده از مایه تصور تردد و تلاش نموده ضرورتاً فرار نموده آواره بادیته ناکامی و زشت نامی شدند - انتظام بخش سلسله خلافت شیخ فرید رایت فتح و فیروزی را بر افراشته کوس شادی در عرصه مبارزت بلند آوازه ساخت - صندوقچه جواهر که سلطان خسرو همه وقت با خود میداشت با سکمهال سواری او بتصرف برادر آن سردار لشکر منصور افتاده شیخ آنرا بخدمت حضرت خلیفه الهی ارسال داشت - آخرهای همان روز بشارت فتح و فیروزی بمسامع جلال رسید و حضرت شاهنشاهی بر جناح استعجال توسن اقبال بر انگیزته متوجه عرصه کارزار شدند و چون ، شخص نبود که سلطان خسرو بکدام سمت رو نهاده راجه باسو وغیره که زمیداران کوهستان شمالی بودند بدان سمت فرستادند که هر جا از آن مرگشته بادیه ضلالت آگاهی یابند - گرم و کیرا شتافته او را بدست آرند - آورده اند که شیخ یک میدان راه پیش از نبردگاه فرود آمده بود، دو سه ساعت از شب گذشته بود که موکب منصور مع عسکر

دولت در خانه شیخ پیوست - شیخ از خیمه خود برآمده مردمک را به سم بادهای اقبال سود - آنحضرت فرود آمده شیخ را در آغوش عاطفت گرفته عنایت و مرحمتی که در مخیله او بلکه در جمیع بندها نکذشته بود ظاهر ساخت و شب در خیمه شیخ گذرانیده روز دیگر متوجه دارالسلطنت لاهور گردیدند - چون سلطان خسرو بحال تباه از ناوردگاه برآمده سرگشته بادی ادبار گشت ، از همراهان خود کنگاش خواست - چندی از افغانان که رفیق او بودند گفتند که ولایت میان دو آب و پرگناتے که در آن سمت واقع اند تاخت و تاراج کرده بجانب اکبرآباد باید شتافت - اگر کارے از پیشی رفت فبها و نعم ، والا بحدود ولایت شرقیه باید رفت ، و ممکن است که از راجه مانسنگه نیز معاونتے و مددے بشما برسد و دریں سیر و تردد بندگان حضرت را کجا تاب آنست که اینهما محنت و تعب را متحمل گشته دشت از شما باز ندارند - حسن بیگ گفت که این کنگاش غلط است شما را بجانب کابل باید شتافت ، چه از اسپ و آدم در آن حدود کمی نیست ، و بالفعل خزانه من در قلعه رھتاس موجود است - به مجرد رسیدن در حدود رھتاس ده دوازده هزار سوار مغل کار آمدنی در خدمت شما فراهم می آیند - اگر بادشاه از ہے شما بیایند جنگ را آماده ایم و اگر این حدود را بر شما

ارزانی دارند یک چندی روزگار ساخته انتهای فرصت و قابو را طلب‌گار خواهیم بود تا آنچه نصیب است از نهانخانه تقدیر چهره کشا گردد - حضرت فردوس مکانی باهر بادشاه و حضرت جنت آشیانی محمد همایون بادشاه به یآوری همین کابل فتح هندستان کرده اند - کسی را که کابل باشد هر قدر نوکر خواهد سامان می تواند کرد ، معبذا ایشان خزانه نداشتند و من چهارده لک روپیه در رهتاس موجود دارم^۱ که پیش کش می‌کنم - چون سلطان خسرو عنان اختیار خود را به قبضه اقتدار آن بسیار برگشته روزگار سپرده بود کنگاش او را مرجع داشت - افغانان جدای گزیده به هندوستان^۲ رفتند - سلطان خسرو با حسن بیگ خواست که از آب چناب عبور نموده خود را برهتاس رساند - بگذر سودهره رفتند ، یک کشتی پر از همه یافتند ، خواستند که از آن گذر بگذرند ، ملاحان اضطرار اینها را دریافته خود را در میان آب روند و این خبر بمردم سودهره رسانده ، چودهری و مردم سودهره میر ابوالقاسم نمکین را که در گجرات خورد^۳ بود خبردار ساختند ، او در خدمت سلطان رسیده بهزار حیل و تدویر^۴ سلطان را با حسن بیگ و عبدالرحیم با پنج شش کس دیگر را بگجرات برد ، و اینها لا علاج شده تن به قضا در دادند - روز شنبه سلخ

1 In MS. B در رهتاس دارم

2 In MS. B بجانب هندوستان

3 In MS. B پر گنه گجرات خورد

4 Strictly correct form is تزویر.

ماه محرم سنه ۱۰۱۵ هجری گرفتاری سلطان خسرو در باغ مرزا کامران به مسامع اقبال رسید - حکم شد که امیرالامرا بر جناح استعجال شتافته آنها را بدرگاه حاضر سازد - روز پنجشنبه سیوم^۱ صفر سنه مذکور سلطان خسرو را دست بسته و زنجیر در پاهای به توره چنگیز خانی از طرف چپ به پیش گاه قهرمان جلال در آوردند - و حسن بیگ را در پوست گاؤ کرده بر دست راست و عبدالرحیم را در پوست خر کرده بر دست چپ استاده کردند - سلطان خسرو در میان هر دو استاده بود، می لرزید و میگریست - حسن بیگ به گمان نفع موهوم بهره گوئی و ژاژخائی در آمده پیریشان گفتن آغاز کرد، که نه تنها من درین امر مستعد بودم همه بندهای درگاه شریک غالب اند - خان اعظم عرض کرد که حسن بیگ یاوه میگوید، او می خواهد که بسیاری از بندهای بادشاهی را همراه خود سازد و هرزه گوئی هائے او نمی توان شنید - حسن بیگ عرض کرد که تشنه ام، حضرت فرمودند که جوی آب روان است بخور - حسن بیگ بر جوی آب افتاد نتوانست خورد، عرض کرد ممکن نیست که بے ظرف آب تواند خورد^۲ - فرمودند که گاؤ و خر را به ظرف چه نسبت، آخر حکم شد که سلطان خسرو را مسلسل محبوس دارند و حسن بیگ را با عبدالرحیم

1 In MS. B سیوم غره صفر

2 In MS. B عرض کرد که بے ظرف ممکن نیست که تواند آب خورد

واژگون بر خر سوار کرده بر دور شهر گردانند - چون پوست گاؤ زود تر از پوست خر خشک شد حسن بیگ بیش از چهار پهر زنده نمانده بر پشت خرجان داد - و عبدالرحیم را که در پوست خر کشیده بودند و بر دور شهر میگردانیدند او از غایت بے آزر می پوست سگ بر روکشیده در کوچه و بازار از قسم خیار آنچه رطوبت داشت بدستش می افتاد میخورد ، آنشب زنده ماند و روز دیگر حکم شد که از پوستش بر آورند ، یک شبانه روز کرم بسیار در پوست افتاده بود ، بهر حال جانبر شد - چون در پرگنه بهرون وال شیخ فرید این فتح کرده بود ، حسب الالتماس شیخ در آن مقام شهرے آباد نموده به فتح آباد موسوم ساخته به شیخ عنایت کردند و به خطاب مرتضیٰ خانی سر بلندی یافت و جمعے از مفسدان سیاه بخت را که با سلطان خسرو رفیق طریق بغی و ضلالت بودند به جهت سیاست و عبرت حکم شد که از باغ مرزا کامران تا دروازه قلعه لاهور دورسته دارها نصب کرده به اقسام عقوبت بردار کشیدند - و حضرت بمبارکی داخل شهر لاهور شدند ، و سلطان خسرو را بر فیل نشانیده در میان دارها گذرانیدند تا همراهان خود را به آن عقوبت دیده از عمل زشت خود عبرت بر گیرد و شیخ فرید مرتضیٰ خان را به صاحب صوبگی گجرات رخصت فرمودند -

شیخ در آن صوبه بیست هزار سوار نوکر کرد و بندوبست و ضابطه نیکو نهاد که از دیگران نه شد - اولاد در تنبیه و تادیب مراسم^۱ (؟) کوشیده متمرده را در آن دیار نگذاشت - و جمعی را مطیع و ستقاد خود ساخت ، و پیشکش های لائق از جام و بهار گرفت ، و در شهر احمدآباد سرا و رباط بنا ساخت ، و بخارا نام نهاد ، مسجد و عمارت روضه متبرکه حضرت میاں شیخ وجهیه الدین^۲ گجراتی رحمه الله علیه را بنوعی بنا نهاد که تا دور قیامت اساس آن باقی خواهد ماند - در دهلی و فریدآباد را زیورهای عمارت و تالاب آب پوشانیده و در رعایت خاطر خانواده های قدیم چندان کوشید که کسی ازخوان احسان او محروم نماند ، و آسامی سادات متوطنان تمامی صوبه گجرات را از مذکر و مؤنث و جوان و پیر و طفل حتی زنان حامله را بقلم در آورده و اسباب عروسی پسران و دختران را از سرکار خود داده و بعضی که زنان حامله بودند جهیز عروسی را فراخور حالت هر کدام بطریق امانت سپرده که هرگاه بعالم وجود آیند کار خیر آنها از آن زر نمایند - چنانچه در زبان خدمت دیوان گری صوبه گجرات که مسود اوراق شیخ فرید بهکری داشت در سنه ۱۰۳۶ آنها که از کتم عدم پا بعرصه وجود نهاده بودند ، عروسی آنها از آن زر شد - و بعد از

1 Here the MS. is worm eaten and the text is not legible.

2 Shaykh Wajih-al-Din : for an account of his life, see *Tadhkirah i 'Ulama i Hind*, p. 249

تغیر صاحب صوبگی گجرات شیخ بحضور آمده نوازش یافت ،
 و سرحلقه ارباب اخلاص جهانگیری گشت - و در سال ۱۰۲۱
 که رایات عالیات جهانگیری در دارالبرکه اجمیر نزول
 اجلال نمود ، شیخ را بمهم کانگره تعین فرمودند - در قصبه
 پتمان ودیعت حیات را بموکلان قضا و قدر سپرد ، رحمة الله علیه -
 همگی از وجهه تقد یک هزار اشرفی از بساط ایشان بر آمد -
 آورده اند که چون شیخ بعزیمت مهم کانگره بدلهلی رسید بطواف
 پدر و اجداد بزرگوار خود رفت ، جای قبر خود را در تحت اقدام
 بزرگان خود نشان داد که در آنجا مدفون سازند و زنهار عمارت بر
 سر قبر ما نکنند ، در رنگ قبر غریبان باشد - مناقب شیخ را تا کجا
 بیان نماید که زبان در مدح آن عاجز و بیان در تبیین آن
 قاصر است ، سخاوت او عام بود ، اما به چارن و بادفروش^۱ و
 کلاونت و اهل طوایف کمتر چیز می داد که به کار آنها
 نیاید بلکه مکروه میداشت ، داد و دهش اولاً به اهل خانقاه و
 متوکل که در تمام دیار هند اند ، بعده به مخادیم و اکابر
 و اعیان و محتاجان و بیوه زنان که شوهر آنها در نوکری او وفات
 یافته اند ، آنها را علی قدر حال مواجب تعین ساخته و طفلان یتیم
 را به فرزندی خود برگرفته معلم را بجهت تعلیم آنها معین ساخته
 بود و خوراک و پوشاک از سرکار خود میداد - در وقت دیوان
 آن طفلان مثل فرزندان حقیقی در بغل و کتف و پهلوی نشسته هر
 چه دل آنها میخواست از او طلب میکردند و می یافتند و مدد

1 Charam means a dancer and bad farosh means a bard.

معاش در جاگیر خود چندان می داد که یک پرگنه کلاں تمامی در وجهه مدد معاش ائمه تنخواه شد - شقدار آنجا نوشت که تمامی زمین و مزروعات تنخواه ایمه شد ، همگی شست بیگه مزروع دریں پرگنه مانده است ، بودن من دریں پرگنه از چه ره گذر باشد - شیخ بخط خود نوشته

آگ لگنتی جهونپڑه جو نکلے سو لابهه

ترجمه یعنی از خانه آتش گرفته هر چه بر آید نفی است - ضابطه خیرات چنان نهاده که بعضی ارباب استحقاق را مدد معاش و بعضی را تقدیم ششماهه یا سالیانه یا ماهیانه یا روزمره چه در حضور و چه در غیبت مقرر کرده بودند که بهمان سند سال بسال متصرف شده باشد ، احتیاج سند مجدد نیست - بعضی محال سرکار بهکر که در جاگیر آن مرحوم بود راے لکھمیداس کروری سہوانی کایتہ مدد معاش ائمه عظام را تا رسیدن سند موقوف داشته بود - مسود اوراق شیخ فرید در دارالبرکہ اجمیر طومار آراضی ائمه را بنظر فیض اثر ایشان در آورد - فی الحال در حاشیہ آن طومار دستخط خود کردند کہ اگر نہ رابطہ قدیم الخدمتے او منظور بودے او را از سبب معطل مدد معاش مخادیم عظام تنبیہ بلیغ میگردیم ، کہ هنوز مزاج دان من نشده ، همه را منظور داشته سند مجدد نہ طلبند و سوای آن پروانجات چہار ہزار بیگہ مدد معاش دیگر را بخط و مهر خود نہ بندہ سپردند ، و

جای اسامی و آراضی را مانده بود که به تجویز شیخ معروف صدر سرکار بهکر که پدر این مسود اوراق باشد، منظور و معتبر داشته در این پروانه جات نوشته منظور دارند - چنانچه آن خبر تا حال که سنه یک هزار و شست هجری است در آن ملک جاری است - چون شیخ سوار میشدند تا رسیدن دربار کمل و قبا و چادر و پای زار به درویشان رهگذری قسمت میشد، و ریزگی اشرف و روپیه را خود خیرات میکرد - روزی مسود اوراق در خدمت ایشان بود تا رسیدن دربار یک درویش چهار گوشه هفت مرتبه از دست شیخ خیرات گرفت و شیخ مکروه نمیداشت، - هشتم مرتبه آهسته به او گفتند که هر چه به هفت مرتبه گرفتی مخفی دار و الا نه درویشان دیگر مطلع شده از تو بهستانند - در ساله سه مرتبه سرو پا به بندهای بادشاهی که اعتقاد و اخلاص باو داشتند و بنوکران خود از وضع و شرف و اکابر و اصاغر و سوار و پیاده حتی سائیس اسپان و حلال خور از آنجمله به بندهای بادشاهی فراخورشان و شوکت هر کدامی را تقوز سرو پا^۱ که فی تقوز نه سرو پا شائسته حالت آن شخص باشد مرحمت میکردند - و نوکران خود را یک یک سرو پا و پیاده ها را کملی و حلال خور را جفت پاهوش میدادند - و این عمل معمول تا زیست رائج بود - لک لک روپیه سالیانه یک کسی نوکر را در هند شایع

کرد ، چنانچه آقا افضل فاضل خان ، اعتماد خان بذات خود یک لک روپيه - الیانه داشت ، و میان محمد سعید یک لکروپيه و امیر بیگ برادر فاضل خان و سید بابزید بغاری و میان بهوره کلان و محمد شفیع شفیع خان هشتاد هشتاد هزار روپيه و میان بهوره خورد و صدر خان و سید کالو و سید ابوالمعالی و میر خان بیست بیست هزار روپيه از طرف خود سال بسال میداد و منصب و جاگیر در گاهی نیز داشتند ، و ده و پنجهزار روپيه به جمع میدادند که نوشتن اسامی های هر کدام موجب تطویل کلام است - سه هزار سوار از سید و شیخ زاده و مغل و افغان در حضور نوکر داشت ، سوای جاگیر - و از زمان حضرت عرش آشیانی تا دور دولت جهانگیری در بیرون حویلی نرفته ، همیشه در پیش خانه شب و روز حاضر می بود ، و سه چوکی مقرر کرده بود ، هر روز هزار کس به چوکی خود همراه ایشان در خاص و عام می رفتند و تمامی کثیره را پر می کردند و خود بسیار خوشی قد بالا بلند خوش معاوره بود ، در تمام کثیره سر بلند بود ، و هر روز با هانصد کس طعام یک جا می خورد و هانصد کس دیگر که چوکی داشتند الوش به آنها یاد میکردند ، و به ادنی سپاه حضور خود میداد - از غلو مردم و شور و غوغا اکراه بر طبیعت او راه نمی یافت - شیر خان ترین افغان نوکر قدیمی روشناس شیخ بود ، بعد از آمدن

صوبه داری گجرات او بوطن لاهور رخصت شده رفته بود و در آنجا ماند، روزگار کرد، بعد از پنج شش سال که نواب به مهم کانگره تعیین شدند در قصبه کلانور، شیر خان آمده ملازمت نمود و پریشانی احوال و بیماری خود را معروضداشته، نواب به خواجه دوارکا داس بخشی خود فرسودند که شیر خان را مدد خرچی نماید که به فرزندان خود در لاهور داده بیاید و درین مهم با ما باشد - بخشی فرد چهره او را نوشته آورد که ابتدای تاریخ حال دستخط نواب شود تا مدد خرچ کرده شود - چون ورق بنظر نواب درآمد بر بخشی اعتراض کردند که این مرد نوکر قدیمی^۱ از تنگی معیشت خود فصلی بیان نموده، اگر درین مدت در حضور می بود کدام افزونی لشکر ما می شد و اگر غیر حاضر می بود چه کمی لشکر روداده - از همان تاریخ که طلب او در سرکار بود و رخصت شده به وطن رفته بود تا روز خدمت^۲ حساب نموده مبلغ هفت هزار روپیه را به او دادند - و نیز شاه محمد نام جوانی سید زاده شارب الخمر، لولی باز، پنج مرتبه اسپ از سرکار نواب انعام گرفته آنرا فروخته خرج شراب و لولی میکرد، و بعرض میرسانید که اسپ عنایت کرده نواب سقط شد - ششم مرتبه که اسپ به او دادند راقم این اوراق حاضر بود، به سید شاه محمد گفتند که میران جیو چندگاه این اسپ را نگاه دارید - بسیار

1 In MS. B قدیمی است

2 In MS. B روز ملازمت

خوبست سقطی نشود - و در صوبه داری گجرات چهار کس دیوان و بخشی و واقعه نویس پیش ایشان رفتند ، هر کدام بضابطه قدیم میکوشیدند، آنها را تغیر کرده دخل نمیداد - نوبت پنجم مرزا ابراهیم خسرپوره نواب اعتمادالدوله در آنجا رفت ، مدت یک ماه خدمت نواب کرد - درین مدت اصلا اظهار خدمت خود بلکه از تنخواه جاگیر خود نکرده - روزی نواب فرمودند که مرزا شما چرا به خدمت مرجوعه خود قیام نمی نمائید ، و جاگیر نمی گیرد - مشار الیه عرض کرد که خدمت ما اینست که دو دفعه^۱ بسعادت کورنش نواب معزز شود و جاگیر ما لطف نواب است - یک ماه دیگر گذشت^۱ مرزا در خدمت کمی و کوتاهی نکرد ، و نواب به تغافل میگذرانیدند ، و به وکیل دربار نوشتجات متواتر می فرستادند که هر چه مرزا از شکرو شکایت بنویسد آنرا معروض دارد - مرزا دست و زبان خود را کوتاه داشته غیر از شکر گذاری حرفی که مغل طبعی نواب باشد بمرحومی نواب اعتمادالدوله و غیره نه نوشت - بعد از سه ماه که عقیدت و اخلاص او به محک تجربه و امتحان رسید ، نواب ایشان را به اعزاز و احترام طلبیده سر و پا پوشانیده دفتر بخشی را دادند ، که بخانه خود دیوان کرده باشد ، و فرمودند که جمیع منصبداران بخانه مرزا رفته

احوال خویش را به وساطت ایشان معروضداشته بمطالب خودها
 فائز کردند. اولاً حویلی خوب بایشان مرحمت نموده بیست هزار
 روپیه نقد و یک فیل چهاره^۱ و دو ماده فیل و بندبار حوضه و تقره^۲
 عنایت کرده فرمودند که درین دوسه روز ما هم بخانه شما به
 مهمانی خوردن می آئیم، سایه بانهای مخملی و زرین و فروش از
 قالین ها و ظروف از تقره^۲ و طلا و چینی آلات و اطعمه و اشره و
 فواکه و عطریات و هر چه لازمه ضیافت است از سرکار خود ترتیب
 داده با جمیع امرا^۳ بخانه ایشان رفته، تمام روز گذرانیدند. و این تمام
 بساط کلهم اجمعین را بر مرزا بخشیدند، و فردای آن دستک بنام
 جمیع منصبداران تعینات آنجا کردند که مهمانی به بخشی خود
 گذرانند. پنجاه هزار روپیه در تحت اسم خود و پنجاه هزار روپیه
 بنام جمله منصبداران^۳ و لکروپیه بر تمام زمینداران و دیسمکهان
 کل صوبه نوشت، که مجموع دو لکروپیه باشد، و این مبلغ را
 از خزانه خود به مرزا فرستاده و آن زر را متصدیان مهمات ایشان
 برور ایام تحصیل کرده گرفتند. و در یک سال بمنصب هزار
 پانصد سوار رسانید چنانچه مرتبه مرزا بلند شد. بتدریج ابراهیم
 خان باز فتح جنگ خان شده^۴، به منصب پیجهزاری رسیده صاحب

1 In MS. B 2 In MS. B 3 In MS. B 4 In MS. B

مخاطب گشت

منصبداران کومک

بنگالا و اورسہ گردید ، و در آنجا با عساکر فیروزی مائر حضرت خدیو زمان شاهزاده عالمیان بادشاهزاده شاه جهان جنگ کرده بکار بادشاهی آمد - چنانچه در تحت احوال آن برگزیده درگاه اله حقیقت مفصلاً ایراد یافته - و عامل را که بخدمت پرگنه تعین میکرد اولاً ماهیانه فراخور حالت او نموده فروش و سائبان و خرچ طعام سپاه از سرکار خود میدادند و مستوفی دفتر نواب از تفتیح و تشخیص محاسبه عمال ازاد می بود - هر سال عامل جمع واصل باقی پرگنه و جمع و خرچ فوطه دار را دو ورقی نوشته میفرستاد بر همان افراد دستخط نواب میشد ، حاجت نوشتن محاسبه نبود - و خلق و تواضع و ملایمت خاصه صفات او بوده ، با هیچ کس درشتی نکرده - و در لاهور و اکبرآباد و گجرات و دهلی و فریدآباد و به هر جا که رسید مساجد و رباط و سرا و کثیره و خانقاه و تالاب بنا نهاده ، و امام و موذن و جاروب کش در مساجد مقرر کرده حاصل بازار و کثیره را بصرف ماهیانه آن مردم کرده و سراها را وقف کرده ، که مردم آینه و رونده بے اجره بوده باشند ، و خرچ بهیاریا که نگهبان سراء و دروازه اند از دکانین که بنا کرده اوست بوده باشد ، آنچه در عالم صفات حسنه است منحصر بر ذات حمیده صفات و محسن عادات او بوده - نفس الامرے را از دست نباید داد - از افعال سیئه او نیز بیان میسازد - اولاً در وقت تناول طعام چند پیاله شراب را بجهته دفع مرض مستفاده

که علما^۱ و حکما^۲ تجویز کرده بودند می خوردند - دوم در حق رعایا رحیم دل نبودند ، هر سال از عمال ده پانزده جمیع توقع میداشتند ، اگر بدین سبب رعایا را تفرقه میداد آن جاگیر گذاشته جاگیر دیگر نعم البدل میگرفتند - سیوم شدیدالعداوت بودند ، با کسی که بد شدند اصلاً نیک نمیشدند ، هر چند آن کس در عجز و زاری میزد فائده مند نبود - این سه خصلت ذمیمه داشت - بی عیب خدا است ، جل سبحانه باقی - همه افعال حمیده و پسندیده داشت^۳ - "داد ، خورد ، برد" ۲۰۵ . تاریخ آن مغفرت مأب^۳ است - لا ولد بود ، صبیّه یادگار می داشت ، ازو نیز توالد و تناسل پسر می نشده ، عاجزه مانده بود ، آنهم در گذشت - عمارات و تالاب و دکان و سرا و آثار خیر اولاد اوست که تا تصنیف این کتاب سی و پنجسال از وفات آن مرحوم گذشته و تا صد سال دیگر هم اساس بنائے خیر ایشان باقی است - در زمان دولت جهانگیری میان محمد سعید و میان میر خاں پسر خواندهای نواب ، اصراف خرچ در هر باب می کردند ، و در بارگه می آمدند ، از روی استغنا حرف به امر میزدند ، و خدمت حضرت را به اکراه می کردند ، علی الخصوص در میدان آب جون که در مد نظر

۱ داشت after رحمتہ اللہ علیہ In MS. B

۲ According to *Abjad* values the figure for داد ، خورد ، برد is 1025

۳ In MS. B مغفرت پناه

جهروکه دولت است، شب‌ها این هر دو عزیز قریب صد مشعل و ضد فانوس روشن کرده سیر کنار آب جون به هجوم تمام میکردند. حضرت خلیفه الهی از بالای جهروکه ناظر می بودند، دوسه دفعه منع هم کردند، سودمند نه گشت. و اینمعنی مکروه طبع حضرت خلیفه الهی گردیده به مهابت خان اشاره رفت که این هر دو را نوعی دفع سازد که پرده کار از میان برداشته نشود. مهابت خان راجی سید مبارک مانکپوری را که در آن وقت نوکر او بود، با جمعی جوانان در بنجار (بنجر؟) آگره پنهان کرده بود نیم شب که اسرا، از غسل‌خانه بر آمدند میر خان هم از قلعه بر آمده متوجه خانه خود بود، راجی سید مبارک غافل بر سر او آمده زخمی زد، او با وجود غفلت و خواب آلود چند زخم به راجی سید مبارک بدست خود رسانید، و مردم بسیار کس او را زخمی و بیجان ساخت و میر خان هم کشته گشت. میان محمد سمید در آن شب دربار نیامده بود، فردای آن نواب مرتضی خان که نهایت دلبستگی با میر خان داشت، خبر یافت که این معامله به اغوای مهابت خان شده، و ازین پریخبر بود که به فرموده حضرت خلافت پناهی شده بمرض حضرت رسانیده طلب خون پسر میکرد. مهابت خان بینه مقبول القول از مردم معتبر در حضور حضرت خلیفه الهی آورده چنان تقریر کردند که کشنده میر خان

میان محمد سعید بوده ، او را به قصاص باید کشت -
مرتضیٰ خاں از فحواى کلام و صورت مجلس و مزاج اشرف
اقدس را معلوم کرده از دعوى خون پسر در گذشت ، و باز از این
مقوله حرفى نزد - قبر خاں عالى شان در حضرت دهلى در زیر
قبر آبائى کرام واقع است - بموجب وصيت آن مرحوم عمارت
بالاى قبر او نشده ، رحمه الله عليه

نواب میان شاهباز خاں کنبو

به ششم کرسى بمرحومى میان حاجى جمال که از
دست مبارک حضرت قطب الاقطاب مخدوم شيخ بهاؤالدين
زکريا ملتانى مرید بوده ميرسد - میان حاجى جمال
را در خدمت آن حضرت قرب و حالت بسیار بود ، آنحضرت
او را بسیار دوست میداشتند و او نیز به منتهای نعمت
رسیده کامل گشته بود - آورده اند که روزى شخصى در خدمت
آن مخدوم^۱ آمده سوال کرد که بدوستى خدا و جمیع پیغمبران
یک عدد اشرفى بنام هر پیغمبر بما بدهید که عروسی دختران
خود نمایم - حضرت متفکر شدند که سوال سائل رد نشود - میان
حاجى جمال حاضر بود ، عرض کرد که سائل را بمن حواله نمائید
که تسلى خاطر او مى نمایم - او را بخانه خود برد و گفت که
نام هر پیغمبرى به گیرى ، به تقابل آن مهرستان و سائل بیست^۲
نام پیغمبر یاد داشت ، بر زبان راند - اشرفى ها گرفت و باقى

1 In MS. B حضرت مخدوم

2 In MS. B ده بیست

بمعجز خویش معترف گردید و در حضور حضرت قطب الاقطاب قبول نمود که موافق عدد پیغمبران اشرفی ها از میان حاجی جمال یافتیم - آن حضرت میان حاجی جمال را گفتند که ترا اینقدر دستگاه از کجا شد و باو چه معامله کردی - مشارالیه حقیقت قرار واقعی را معروض باریافتگان درگاه گردانید - آن حضرت تبسم فرموده دعای در حق مومی الیه و اولاد او کردند که در سلسله شما خفیف العقل کسی نخواهد شد و از دولت هم بهره خواهند داشت - چنانچه ادراک این قوم در هند مشهور است و بے دولت هم کسی نیست - غرض آبا و اجداد میان شهباز خان همه بزهده و ریاضت و درویشی شهرت داشتند ، و خود هم در هدایت حال در خدا پرستی مشهور آفاق بود تا آنکه اولاً در چبوتره کوتوالی جا نشین کوتوال گشت و در خبرداری ملک و تشخیص مرافعه جوهر خود را ظاهر ساخت ، خود کوتوال گردید و منظور نظر حضرت خلیفه الهی عصر شد - از صدی منصب تا هفت هزاری ذات و سوار رسیده و مقرب آن حضرت و مصاحب و بخشی و وکیل گشت و بدولت عظیم رسیده - در سال هفتم هم موافق ۹۷۹ هـ که حضرت شاهنشاهی ظل الهی بگجرات تشریف بردند ، خان مشارالیه خدمت بخشی گری داشت - چنانچه اعتماد خان گجراتی را چند روز حواله ایشان کردند - بعد خان مشارالیه را به تعلقه سورت فرستادند که امرایان تعینات تسخیر

سورت که سید محمد بارهه و شاه قلیخان محرم را به لشکر همایون ملحق سازد - و در سال نوزدهم جلوس همایون مطابق سنه احدی و ثمانین و تسعمائیه که حضرت خلیفه الهی بر سر داؤد افغان متوجه بودند - در جهوسی پراگ رسیده بنای^۱ قلعه اله اباس نموده بجونپور قشرف بردند - اول حاجی پور را فتح نموده سرمای افغانان که در این جنگ کشته شدند پیش میان داؤد^۲ فرستادند - میان داؤد در نصف شب یکشنبه بیست و یکم شهر ربیع الثانی سنه مذکوره به کشتی نشسته راه فرار پیش گرفت - سری دهر هندوی بنگالی که وکیل و مدار علیه او بود و راجه بکرما جیت خطابش داده بود اموال و خزائن او را در نواره انداخته سر در پی او نهاد و گوجرخان کورانی که رکن دولت او بود دروازه^۳ آهو خانه را کشاده فیلان نامی را پیش انداخته رفت^۴ و خلائق در آن شب که نمونه روز محشر بود در حقائق بحر^۵ حیران و سرگردان گشته، گروهی براه دریا رفتن بخود فرار داده، از هجوم و ازدهام اکثر غریق بحر تقدیر گردیدند و جمعی که براه خشکی قصد رفتن نمودند در تنگنای شهر میان کوچه ها پامال فیلان و اسپان شدند و برخی از هول جان خود را از قلعه بزیر انداختند - اکثر آن مردم در زیر خندق جان دادند - حضرت خلیفه الهی

1 In MS. B بریده پیش میان داؤد

2 In MS. B در دروازه

3 In MS. B برآمد

4 In MS. B تحیر

سجدهات شکر بته‌قیم رسانیده فیل سواره به کمال ابهت و شوکت در شهر پشته در آمدند و پنجاه و شش فیل که نتوانستند افغانان برد ، گرفته آورده به نظر اشرف گذرانیدند - تاریخ فتح اینست که " ملک سلیمان ز داؤد رفت " حضرت خلیفه الهی چهار گه‌ری در پشته توقف کرده ندای الامان به عالمیان آنجا در داده به نفس نفیس خود در تعاقب گوجر خان که فیلان را در پیش انداخته می برد متوجه شدند و خان خانان منعم خان را در پشته گذاشتند - چون بکنار آب رسیدند اسپ نور بیضا را بر تحاشا در آب انداخته ، مانند برق خاطف در گذشتند - امرا نیز متعاقب عبور کردند و گوجر خان را پیش انداخته فیلان نامی میان داؤد خان را از و خلاص کرده میگرفتند - تا رسیدن پرگنه دریا پور که از پتنه بیست و شش کروه میشود و بر کنار دریای کنگ واقع است عنان تکادر گیتی نور و اصلا باز نداشتند - قریب به چهار صد زنجیر فیل کوه پیکر در آن روز داخل فیل خانه بادشاهی گشت - از آنجا شهباز خان میر بخشی و مجنون خان قاقشال را به تعاقب گوجر خان فرستادند - تا هفت کروه رفتند خبر یافتند که او راه دور دست رفت ، برگشته آمدند - در همان سال گدهی^۲ و تانده فتح شد -

در همان سال بهکر داخل ممالک محروسه گشت - خبر فوت سلطان محمود بهکری رسید و عرض داشت وکلای او

بنظر مقدس گذشت که ما را بر محب علیخان و مجاهد خان
اعتماد نیست اگر از درگاه کسی دیگرے را فرسند قلعه را
حواله اومی نمایم - حضرت خلیفہ الہی میر گیسو بکاول بیگی
را کہ گیسو خان خطاب داشت بجهت حراست قلعه بہکر فرستادند -
و در همان سال در دیار گجرات وبای عظیم وقحط مفرط افتاد - قریب
شش ماہ وضع و شریف ترک آن دیار نموده بیرون رفتند - من
غله یکصد و بیست تنکہ رسیدہ بود و کاه اسپ و علف چہار پایان
ہوست درختان بودہ - و در سال بیست و چارم جلوس موافق سنہ
ستہ و ثمانین و تسعمائیه کہ حضرت شکار قمرغہ طرح انداختہ
بودند جانداران در احاطہ آمدند - ناگہ بیکبار حالتی^۱ بر آن حضرت
وارد شد و جذبہ بہمرید، مسلوب الحال گشتند و آن مظهر تجلیات
ذاتی و صفاقی و مجموعہ کمالات جزوی و کلی را آن چنان حالے
رو داد کہ آن را بہ عبارت تعبیر نمی توان کرد - دریں باب مردم
سخنان گفتند - گروہے را گمان آنکہ آن برگزیدہ حق را با
رجال الغیب اتفاق صحبت افتاد و جمعے بر این اند کہ بے زبانان
صحرا کرد و خاموشان هاموں نورد بزبان بے زبانی گفتہ اند
آنچہ گفتنی بود - چون بقدرے محالہ آمدند حکم شد
کہ شکار قمرغہ بر طرف باشد و شکارے کہ ہدست آورده اند
رہا نمایند - و در پائی درختے کہ فیض بحضرت رسیدہ زر

بسیار خیرات کردند و حکم عمارت و باغ در زیر آن درخت شد و موی سر مبارک را مخلوق کردند - بندهای درگاه همه متابعت نمودند - درین سال شهباز خان کنبو میر بخشی را با فوجی از امراء مثل حاجی خان بدخشی و شریف خان آنکه و سید قاسم باره و سید هاشم باره و سبحان قلی ترک و میرزا عبدالرحیم خان خانان ولد بیرام خان و غیره امرای نامی بکومیکی شهباز خان داده بر سر رانا سانگاه فرستادند - شهباز خان پنجاه تپانه درون کوهستان و سی و پنج تپانه بیرون کوهستان از اودے پور تا پور ماندل نشاند و در ولایت رانا در آمده و ملک او را غارت و تاراج کرده سر در پی او نهاده و رانا در کوه و جنگل میگشت - بعده در قلعه کوئبھلمیر رانا در آمده ، شهباز خان او را محاصره کرده و در چند روز آن طور حصن را فتح کرده - رانا تا نیم شب از قلمه فرود آمده خود را در لباس سناسیان در آورده قریب ده روز سر دروازه شهباز خان ماند - تا آنکه مردم از تعاقب که رفته بودند باز آمدند، رانا گریخته بجانب سروھی رفت - آورده اند که میان شهباز خان در آن سهم در توره و ضابطه بسیار سعی داشت و دو سواری همه کس چه از منصبداران و چه از نوکران او همراه قور در مثل می آمدند و خود با معدودے از خدمتگاران پیش پیش میرفت و نوعی فوج را یساولان می آراستند که گوش اسپ کسے پیش نمی شد - همه برابر در راه می رفتند - اتفاقاً روزے خان مشارالیه

سوار شد - مرزا عبدالرحیم خان خانان که کومکی ایشان بودند
 برفاقت ایشان سوار شدند ، میان دولت خان لودی که همراه مرزا
 بود از فوج برآمده پیش پیش میرفت - یساولان مانع آمدند - گوش
 به سخنان آنها نکرده^۱ براهی میرفت تا آنکه به اشاره میان
 شهباز خان عبدل خان برادش بر سر دولت خان رفته او را منع کرد
 و چوب بر بوز اسپ سواری دولت خان زد - دولت خان شمشیر بر
 آورده بر ساغری اسپ عبدل خان زد ، چنانچه اسپ از پا در آمد و عبدل
 خان بر زمین افتاد و شهباز خان اشاره به لشکریان خود کرد که
 بگیرند - دولت خان کارستان ها کرده از لشکرگاه بر آمد - جمیع
 افغانه متفق شده هجوم آوردند - دریں ضمن خانه خان خانان
 بتاراج رفت - مشار الیه سر دروازه شهباز خان دولچه انداخته تمام
 روز نشست و بر پاکی خود بینہ مقبول الشہادت گذرانید - آخر
 شهباز خان بیرون بر آمده مرزا را در کنار گرفته ، آنچه بتاراج
 رفته بود مع شی^۲ زائد واپس دادند - مرزا روز دیگر میان دولت
 خان را به خانه میان شهباز خان آورد و درخواست تقصیر
 او نموده شهباز خان اسپ و سر و پا بمیان دولت خان
 عنایت فرمودند که شما امام لشکر اید - همیشه پیش پیش میرفته
 باشید - اما کینه از دل بدر نمی کرد - تا دم حیات با میان دولت
 خان بد بود - حتی نواب خان جہاں لودی ولد میان دولت خان
 با تمامی قوم کنبو بد بودند - و میان شهباز خان را به اہانت

کوش سخن آنها نہ کردہ 1 In MS. B

یاد میکردند - باوجود از قوم کنبو بسیار کم نوکر داشت ، می گفتند که این قوم را عمال باید گرفت که در وقت محاسبه هر چه جمع کرده باشند از آنها باید گرفت و در سپاه گری این قوم را نمی شمرد - در سال بیست و ششم جلوس موافق سنه ثمان و ثمانین و تسعمائیه که زکوة در کل ممالک - روزه معاف گشت و مظفر خان به دیران گری صوبه بنگاله بود ، چون عمر او به انتها رسیده بود سخت گیری در کل معامله میکرد و تغئیر و تبدیل جاگیر امراء و طلب داغ و محله نمود ع

مشو در حساب جهان سخت گیر

که بر سخت گیر می بود سخت گیر

به آسان گذاری دمی میگذار

که آسان زید مرد آسان گذار

درین سال معصوم کابلی بغی ورزیده مخاطب به عاصی گشت - مظفر خان را به قتل رسانید - آخر افواج بادشاهی همراه شیخ فرید مرتضی خان بخاری تعیین شده عاصی آمده شیخ فرید را دید و باز جمعیت کرده راجه تودرمل را در محاصره کرد - چون مهم بنگاله به امتداد کشید خان اعظم عزیز کوکه که مدتی در باغ پنجه سلطان در اکبرآباد منزوی بود او را عزت دیده باز بدولت قدیم رسانده با پنجهزار سوار پداں مهم تعیین نمودند و شهباز خان که از حسن تردد و تلاش کار رانا سانگا را به اتمام رسانیده بود

بجهت زیادتی احتیاط او را از آنجا طلبیده با فوجی آراسته بمدد لشکر بنگاله روانه ساختند - شهباز خان در حاجی پور رسیده با عرب بهادر که پناه با راجه کجپتی گرفته بود جنگ کرده غالب آمده او را زبوں ساخت و عرب بهادر از شهباز خان گریخته پناه به معصوم آورده شهباز خان تعقب کنان میرفت و از آنجا بر سر معصوم رفته باو جنگ کرده شکست داد - معصوم بعد از چند روز شکست و ریخت خود را درست کرده بر سر شهباز خان در مقام برم پتی آمده آب را سرداد - چنانچه زمین و زمان آب فرو گرفت - شهباز خان نتوانست در آنجا ماند ، شکست خورده در یک روز چهل کروه راه طے کرده به جونپور رفت و از غیرت خواب و خوردن را مکروه میداشت تا آنکه جمعیت خوب آراسته بر سر معصوم رفت و سخت محاربه نمود ، او را شکست عظیم داد -

در سال ۸۰۰ که حضرت شاهنشاهی به تسخیر ملک دکن و خاندیس متوجه گشتند و شاهزاده سلطان سلیم که در اله اباش تشریف داشتند حکم شد که بر سر رانا بیاید و شهباز خان را پیش از رسیدن شاهزاده باین مهم نامزد کرده بودند - مشار الیه بحسن تدابیر مهم آنجا را متمشی ساخته بود اما اجلش امان نداد - سفر آخرت اختیار کرد و در حین ارتحال وصیت کرده بود که نعش مرا^۱ درون احاطه چار دیواری مرقد منور معین الدنیا والدین در دارالبرکه

اجمیر نگاه دارند - چون نعش او را در اجمیر آوردند مجاوران درون احاطه نگذاشتند که دفن نمایند - صندوق او را بیرون احاطه دفن کردند ، شب حضرت معین الدنیا و دین مجاوران را در رویا ابرام کرده فرمودند که شهباز خان محبوب درگاه رب العالمین و محب خاص ماست ، او را در احاطه دیوارے اندرون شمال رویه جانب گنبد من نگاه دارید - فردای آن به ترغیب مجاوران از مدفنش بر آورده بهمان جای معین که آنحضرت در خواب نشان داده بودند مدفون ساختند - زیارت گاه خلایق است - شهزاده سلطان سلیم که به مهم رانا آمد و قضیه شهباز خان رو داد هر چه از اسوال او بود تمام و کمال در تصرف خود آورده مراجعت به اله اباش نموده خروج کرد - و حضرت عرش آشیانی آشیر را فتح نموده به تسخیر ملک دکن نپرداخت - در سنه عشر و الف به اکبر آباد مراجعت فرمودند - ”باغ ابد“ تاریخ است -

در سال ۱۰۱۴ حضرت افواج قاهره بر سر شاهزاده بهمراهی مرزا مظفر حسین ولد ابراهیم حسین مرزا الغی را تعیین فرمودند درین ضمن سلطان سلیم بے مشورت دولت خواهان خود در خدمت پدر خود حاضر گشت - دوسه روز ایشان را درون حرم خود نگاه داشتند - امیر الامرای شریف خان و مهابتخان زمانه بیگ و بعض بهادر قلدیق از اکبر آباد گریخته پیش راجه دهرینه رفتند - و بعد از جلوس همایون در سایه سریر سلطنت مصیر حاضر شده بمراتب بلند رسیدند - چنانچه در تحت حال هر کدامے نوشته خواهد شد -

مناقب شهباز خان را تا کجا نویسد و اصراف اخراجات

و خزانه او تا کجا تعداد نماید که از ادراک بسیار بعید است. الا آنکه چنانچه در عالم شهرت است که سنگ پارس یافته بود و این سخن یحتمل الصدق است^۱ چرا که ده کس از نوکران خود رالک لک روپیه سالیانه میداد و از پنج هزار شش هزار کسی غلوفه کمتر نمی داشت^۲ در جنگ بیرم پتی نه هزار سوار همراه داشت و شیرینی هر شب جمعه به ارواح طایفه حضرت سلطان العارفين محبوب سبحانی شاه معی الدین عبدالقادر جیلانی قدس الله سره العزیز یکصد اشرفی که هزار و چار صد روپیه باشد قسمت میکرد و پس از مردن او در مدت پنجاه سال خزانه دینه او از قسم اشرفی و روپیه از زیر زمین خروارهای زر پیدا میشد - و هنوز مردم نشان میدهند و خیرات به قوم کنبو آن قدر میکرد که در تمام هند کسی از آن قوم محروم نماند - چنانچه در سال ۱۰۱۷ در خدمت امینی صوبه برار که راقم اوراق شیخ فرید بهکری داشت و نسبت قرابت قریبه که دختر برادر زاده آن مرحوم در حباله نکاح احقر بوده جماعه کنبو میرثی پیش نواب الوردیخان در آنوقت جاگیر دار ایچیور بود، آمده بودند - مهمان این بنده شدند - میگفتند در آن وقت که میان شهباز خان دست خیرات دراز کرده بودند هر یک مایان را هزار هزار روپیه نقد هر شش ماه امداد

1 In MS. B یحتمل الصدق دارد

2 In MS. B شش هزار روپیه کسی کمتر غلوفه نمی داشت

خرج میکردند و در رسوخ دین اسلام و تعظیم علما و صلحا و فقرا
نوعی می کوشیدند که در تمام عمر نماز خمس گانه با تہجد و
اشراق و ضحی با سنت عصر از ایشان قضا نشده بود و بی وضو
نمازده - و پوشاک خارج از مسنون پوشیده و همیشه تسبیح در
دست داشت صاوة بر سرور عالم میخواند و مابین نماز عصر و مغرب
مستقبل نشسته تکلم دنیوی نمی کرد - آورده اند روزی حضرت
عرش آشیانی به کنار آب تالاب فتحپور میگری آخرهای روز
کسب هوا میکردند، دست شہباز خان را گرفته از جرگہ اسرا
بر آمدہ بہ کنار تالاب تنہا تشریف بردند - شہباز خان ہر ساعت
نگاہ بہ آفتاب میکرد کہ مبادا وقت قضا شود، حضرت عرش آشیانی
ہر ساعت توجہات خسروانہ دربارہ او مری می داشتند - بندہ از مرزا
محمد سعید ولد میرم قلیچ برادر زادہ قلیچ محمد خان کہ در دیوان
گیری بندہ تعینات بیر بود^۲ ناقل است کہ آنروز من در آن جرگہ
حاضرم کہ حکیم ابوالفتح و حکیم علی می گفتند کہ اگر امروز
وقت نماز از شہباز خان قضا نشود مایاں مرید او می شویم و
میدانیم کہ دیندار جبلی است، و اگر امروز بہ عواطف خسروانہ
مغرور گشتہ نماز را قضا کرد مایاں ترک اشنائی می کنیم کہ
او در دین مقلد است اتفاقاً چون شہباز خان دید کہ وقت نماز
ہسیار تنگ شد از روی تضرع عرض کرد کہ وقت نماز می رود -

۱ In MS. B می داشت

2 In MS. B در بیر تعینات بود

حضرت فرمودند که قضا خواهی کرد، مارا تنها می گذاری - خان
 مشارالیه دست خود را از دست مبارک آن حضرت خلاص کرده
 دوبته انداخته بنماز مشغول شد و نماز به خضوع و خشوع
 خوانده بدستور قدیم مستقبل قبله نشست به تسبیح مشغول گشته
 حضرت عرش آشیانی هر ساعت دست بر سر او می زدند که برخیز،
 او هم چنان شاغل بحق بود - حکیم ابوالفتح گفت که این مرد
 داد دینداری داد - حالا ضایع میشود او را نجات باید بخشید -
 فی الفور حکیم با جمیع امرا روانه پیش شد و عرض کرد
 که قبله عالم سلامت، اینهمه عنایات تنها بحال این
 مرد نمودن لطفی ندارد، بندهای دیگر هم امیدوار مرام
 خسروانه اند - حضرت او را گذاشته آمدند - و مشارالیه
 تا زیست پیروی خوانین دیگر در اصلاح ریش و خمر خوردن نکرد
 و در نقش نگین مرید ننویسانیده و در دین اسلام ثابت قدم ماند
 و نامی به سخاوت و دینداری در عالم گذاشت - رحمه الله علیه -

نواب میان محمد خان نیازی

از امرای کبار حضرت عرش آشیانی بوده - در قوم افغانه
 سه کس امرای قدیمی درین دودمان عالی شان گذشته اند اما
 بزرگترین و بهترین و زیاده ترین در منصب و عزت ایشان
 بوده اند - در بدایت حال بکومکی میان شهباز خان کنبو که از
 خوانین عمده گذشته است، در صوبه داری بنگالا و اریسه بود -

و در جنگ بیرم پتی که با شهباز خان واقع شده میان محمد خان نیازی نامی به شجاعت و مردانگی بر آورده از آن سبب خان مومی الیه سوای جاگیر و منصب بادشاهی از طرف خود مبلغ یک لک روپیه هر ساله امداد خرج ایشان می نمود - و در سال الف هجری که خان مرزا خان خانان بر مرزا جانی بیگ ترخان والی تته رفت آن صفدر عسکر نصرت را از درگاه مقدس معلی همراه خود گرفتند - چنانکه در جنگ لکی معموله سرکار سیوستان که با مرزا جانی ترخان واقع شده شریک غالب آن فتح خان معز الیه بوده - و در دور دولت حضرت جهانگیری مصدر خدمات عمده گردیده - رسم به شان و شوکت بر آورد - علی الخصوص در جنگ کهرکی که خان خانان سپه سالار شاه نواز خان را بدست خان مومی الیه و یعقوب خان بدخشی که هر دورا از جمله سپاهیان کار کرده می دانست داده بودند - میان محمد خان در آنوقت چه در تدبیر و چه در تردد کارستانی کرد که مشهور آفاق گردید - چنانچه در عهد دولت و زمان بهجت حضرت نایب درگاه رحمانی حضرت صاحب قران ثانی در مهم پرینده قریب به سی سال گذشته جمیعت که از بیجاپور آمده روانه درگاه مقدس معلی بود احمد خان نیازی خلف الصدف ایشان که در آن مهم بود دریافته ملاقات نمود - و مذکور تردد و تلاش و تدبیر میان محمد خان نیازی که در جنگ کهرکی نموده بودند ظاهر ساخته که اگرچه در آنروز فتح

نصیبته اولیائے دولت قاهره بزور بازوی عسکر ظفر مائر شده اما
 پیر پدر شما که تالاب را در میان داده و راه های گذر ناله مسدود
 ساخته ، و سرناله خود ثبات پا ورزیده شاه نواز خان مرزا ایرج را به
 اختیار خود گرفته بود غالب آمده از همان تاریخ آرزومند ملاقات
 پدر شما و شما بوده ایم - ملازمت اینتقسم مرد مدبر که دستور العمل
 روزگار است از جمله لوازمات بوده الحمد لله شما را بهتر از پدر در جمیع
 مواد مردم نشان دهند - مجلا از اوصاف ستوده آن نیک ذات 'بعالم
 تحریری آرد که اولاً سپاه دوست بود اکثر از قوم خویش افغانه
 نوکر داشت و ماه و ماه ماهیانه میرسانید و طعام بمردم چوکی از روی
 عزت و خواهش هر شب^۱ میخورانید بلکه چوکی محض از برای
 خوراندن طعام بوده و ماهیانه نوکر متوفی به پسرش قرار میگرفت ،
 اگر لاولد بوده و رثه اش نصف ماهیانه منظور میداشت - چنانچه
 قریب سه صد^۲ بیوه زن علوفه خوار سرکار ایشان بوده و خیر بالذات
 بود ، و در تیرویج دین نبوی صلی الله علیه وسلم نهایت سعی داشت
 و اوقات شریف را قسمت کرده بود - بعد از نماز فجر تا نماز ظهر به
 تلاوت کلام مجید و تفسیر و مطالعه کتب تواریخ و سیر^۳ و مثنوی
 شغل داشت - از کثرت توغل^۴ در ادراک انساب افغانه محارته کلی
 داشت و یکپاس تناول طعام داشته^۵ و استراحت پرداخته^۶ و پاس

1 In MS. B نیک خصال

3 In MS. B سی صد

5 In MS. B شغل

2 In MS. B خواهش خاطر

4 In MS. B کتب سیر و تواریخ

6 In MS. B تناول طعام و

استراحت پرداخته

آخر بہمات و معاملات دنیوی^۱ در رسیدہ داد مظلومان دادہ غوررسی محتاجان میکرد و پاس اول شب را تا زیست احیا نمودہ^۲ بنار تہجد و اوراد و وظائف بسر می برد۔ ہشتاد و پنج سال زندگانی نمود و دریں طول عمر ضوابطی کہ قرار یافتہ بود در آن فترے راہ نمی یافت مگر در سواری ها و در طعام بسیار تکلف را بہ کار می برد خوش اشتہا داشت و نماز پنجگانہ و چاشت و ضحی و تہجد در مدت العمر از وقضا نشدہ و معلوم نیست کہ ساعتی بے وضو بودہ اند۔ مشہور است کہ سہ کس خطاب را از درگاہ جہانگیری قبول نمودند، یکے مرزا رستم قندہاری، دوم خواجہ ابوالحسن تربتی، سیوم میاں محمد خان نیازی۔ ہر گاہ حضرت جنت مکانی تکلیف خطاب بہ خان مشارالہ می نمود عرض میکرد کہ شرف متبرک اسم محمد دارم، زیادہ ازین کدام مرتبہ و عزت باشد کہ بکنند۔ مردم از کشف و کرامات ایشان بسا مقدمات را بیان می سازند۔ از آن جملہ یکے از آنها کہ بتواتر و توالی معلوم گردیدہ اینست کہ زمینداران آنجا با میاں شہباز خان کنبو عزز کردہ آب را در صحرا و جنگل نوعی سر دادند کہ گویا طوفان نوح بمرتبہ دیگر رو داد۔ قطعہ زمین بے آب نہ مانده بود۔ ناچار میاں شہباز خان عطف نمودہ از جنگ معاودت کرد۔ میاں محمد خان را آن روز

1 In MS. B بہمات و معاملات امور دنیوی

2 In MS. B پاس اول شب را صحبت با سپاہ و علما و فضلا و اہل اللہ داشتہ، دو پاس اوسط را درون محل مانده پاس آخر شب را

3 In MS. B تازیت احیا نمودہ کہ در جنگ بیرم ہتی زمینداران

هفت فاقه از سبب مرض تپ بود - د، حوضه فیل در بستر بیماری افتاده بود - ناگاه طلب طعام نمود - خیرخواهان حضور هر چند تفحص کردند چیزے از وجه خوردنی نیافتند از گرسنگی دلش ضعف کرد، بدرگه ذوالجلال بنالید، فی الفور شخصی از غیب پیدا شد کشتی چوبین که در کمر درویشان می باشد پر از طعام قلیه و برنج گرم آورده بدست فیلان داد و بخورندا کرد که خان نجور موجب شفا است - ایشان برغبت تمام خورد مابقی را بمصاحبان خود داده که جمے کثیر سیر شدند و خان مومی الیه فوراً شفا یافت - هر چند تفحص کردند آن عزیز را نیافتند - محقق شد که رجال الغیب به امر حق تعالی به امداد خان مشار الیه رسیده - و ازین قسم مناقب آن ظهور محمدی بسیار است که تحریر آن طول^۱ کلام است - در سال هزار و سی و هفت هجری طائر روح پر فتوح او به اعلیٰ علین پرواز نمود - در قصبه اشتهی برار آسوده اند - در آنجا باغ عالی و مسجد رفیع و مقبره موزون ولد ارشد اکرم ایشان میان احمد خان نیازی بنا نموده - از آن تاریخ تا حال که مدت بیست و سه سال است کار عمارت جاری است و زیارت گاه خلایق است - ارباب حاجت اکثرے را دیده شد که بمرادات خاطر خود رسیده اند رحمة الله علیه - ”بمرد اولیا محمد خان، گوی خوبی ازین میدان برده“ ۱۰۳۷ تاریخ آن مغفرت پناه است -

باز بهادر افغان

بعد از فوت شیر خاں و سلیم خاں سور مشار الیه در حکومت مالوا اسم سلطنت بر خود رانده خطبه و سکه بنام خود کرد و در سال ششم جلوس حضرت عرش آشیانی موافق سنه ثمان و ستین و تسعمائے حضرت خلیفه الهی ادهم خاں را به سارنگپور و فتح ولایت مالوا که در زمان شیر خاں سور ولایت مذکور به شجاعت خاں که از خاصه خیلان او بود تعلق داشت و بعد از وفات او به پسرش باز بهادر مذکور قرار گرفته بود، فرستادند - و نیز محمد خاں و صادق محمد خاں و قبا خاں کنک و عبدالله خاں اوزبک و شاه محمد قندهاری و دیگر امرا به جانب مالوا به کومکی او تعیین شدند - چون به ده کروه سارنگپور رسیدند باز بهادر از خواب غفلت بیدار شده - در دو کروه سارنگ پور آمده و قلعه ساخته نشست - و این باز بهادر در فن سرود و اقسام نغمه هندی بی نظیر وقت بود و اکثر اوقات او به صحبت لولی^۱ و پاتر بازی و لعب و ملاهی میگزشت - چون لشکر بادشاهی بگرد قلعه او رسیده او نیز ترتیب افواج خود نموده بجنگ شتافت - امرای افغانان که ازو آزرده بودند بی آنکه جنگ نمایند راه قرار پیش گرفتند - باز بهادر هم تاب مقاومت نیاورده گریخته بدر رفت و روپ متی نام حرم او که بنام او شعر هندی میگفت ، خواجه سرای باز بهادر بموجب اشاره او چند زخمی به او انداخت

که زنده اسیر نگردد - تمامی اموال و خدم و حرم او بدست ادهم خان افتاد - باوجودی که روپ متی زخمی بود ادهم خان به آرزوی تمام او را در خلوت طلب نموده - او فی الفور زهر خورده مرد - ادهم خان حقیقت فتح را معروض درگاه عرش آشیانی کرده اموال و لولیان و یاتران و تمامی حرم های باز بهادر را پهن خود نگاه داشته فیلان چند را همراه صادق محمد خان بدرگاه معلی فرستاده - اینمعنی در خاطر اشرف گران آمده به مقتضای وقت خود عزیمت مالوا نمودند و در سارنگپور رسیده در خانه ادهم خان فرود آمدند - ادهم خان هرچه از تقود و اجناس و غنائیم و غیره بدست آورده بود مع شی زاید پیشکش حضرت شاهنشاهی کرده عزت یافت - ملک مالوه بی تردد و تلاش بدست اولیای دولت قاهره افتاد - و باز بهادر نزد رانی درگوتی رفته چندگاه ماند و باز بدرگاه خلایق پناه حاضر گشت و بمنصب سه هزاری ذات و سوار رسیده معزز و محترم ماند - اشعار دلفریب او به زبان هندی در هند شهرت^۲ دارد و حقیقت تعشقی او با روپ متی مشهور عالمیان است - هر دو مابین تالاب اوجین که در بلندی افتاده بود اسوده اند -

محب علی خان

پسر میر خلیفه وکیل السلطنت حضرت فردوس مکانی بابر بادشاه بودند - به فضایل و کمالات صوری و معنوی آراستگی داشت و

1 In MS. B نمود

2 In MS. B در هند دارد

بمنصب چاره‌زاری رسیده بجهت تسخیر قلعه بهکر و ولایت سنده
 رفته - مجملًا حقیقت تسخیر قلعه بهکر را ایراد می نماید که در وقایع
 سال شانزدهم الهی موافق سنه ثمان و سبعین و تسعمایته که حضرت
 شاهنشاهی بهدارالسلطنه لاهور تشریف آوردند - چون مادر ناهید بیگم
 منکوحه محب علیخان پسر میر خلیفه زن مرزا عیسی خان ترخان تته
 بود، مرزا عیسی وفات یافت - ناهید بیگم برخاست خلیفه الهی
 بدیدن مادر و آوردن دختر مرزا عیسی یکسال پیش ازین به سند رفته
 بود - محمد باقی ترخان که پسر مرزا عیسی باشد درین وقت قائم مقام
 پدر شد - صحبت او با ناهید بیگم برنیامد - او رنجیده بدرگاه رسید
 حقیقت ظلم و ستم محمد باقی ترخان و بی ادبی که نسبت به بندهای
 درگاه نموده بود بعرض^۱ رسانیده گفت که اگر محب علیخان
 پسر میر خلیفه را که شوهر اوست فی الجمله رعایت نموده رخصت
 فرمایند فتح تته به سهولیت دست خواهد داد - چون ناهید بیگم
 در وقت آمدن از تته در بهکر به سلطان محمود بهکری که از
 نوکران مرزا شاه حسین ارغون و کوکه او بود و بعد از مرزا شاه
 حسین بهکر در تصرف او بود ملاقات نمود^۲ سلطان محمود صلاهی
 سمرقندیانه زده گفت که اگر محب علی خان به تسخیر تته بیاید
 کومک دیگر حاجت نیست من همراه او شده این مهم را به انجام
 میرسانم - ازینجهت ناهید بیگم در رفتن سنده بجد تر شده - چون
 حضرت خلیفه الهی محب علی خان را که از مدت ترک سپاه

^۱ In MS. B بعرض مقدس

گری کرده علم و نقاره لطف فرموده ، مبلغ پنجاه لک تنکه از سرکار
 ملتان جهت مدد خرج و جاگیر او دادند و مجاهد خان نبیره
 دختری محب علیخان را که جوان مردانه شجاع بود همراه
 ساخته به سعید خان که حاکم ملتان بود فرمان صادر شد
 که کومکی محب علیخان باشد - محب علیخان به جاگیر
 ملتان رسیده ، در مقام اجتماع مردم شد - قریب چهار صد سوار
 باو جمع گشتند و به اعتماد سلطان محمود متوجه بهکر شده
 مکاتبات به او نوشت - و سلطان محمود در آمدن لشکر بادشاهی
 را در ولایت خود تجویز نکرده سخنانی که در وقت رفتن
 ناهید بیگم گفته وعدها داده بود افسانه انگاشته پیغام کرد که
 ازین راه نمی گزارم - اگر براه جیسل میر متوجه تنه شوند لشکر خود
 را بکومکی شما میفریسم - محب علیخان و مجاهد خان نبیره او
 توکل کرده متوجه بهکر شدند - سلطان محمود تمام لشکر خود
 بر سر راه ایشان به قصبه ماتهلپه از توابع بهکر بسر داری رای
 پد قانون گو فرستاد و مردم او جنگ کرده شکست یافته
 در قلعه ماتهلپه متحصن شدند - مدت شش ماه قلعه ماتهلپه
 را محب علیخان و مجاهد خان محاصره کرده به صلح گرفتند -
 درینوقت مبارک خان نام غلام سلطان محمود که وکیل
 او بود از سلطان محمود بواسطه بی توجهی رنجیده پیش
 محب علیخان آمد - محب علیخان او را مقید و مغلول ساخته اسپان

و شتران و اسباب که همراه او بود همه را متصرف شده قوت گرفته، آمده، قلعه بهکر را محاصره کرد. سلطان محمود تمامی لشکر خود را که دو هزار سوار و پیاده تیرانداز و توپچی بود از قلعه درون به قلمه برون فرستاد که جنگ کنند. این جماعه جنگ کرده شکست یافته به قلعه در آمدند. تا مدت سه سال سلطان محمود گاه هر روز گاه بعد دو سه روز کشتی‌ها و عراب‌های خود آراسته به جنگ می فرستاد. دوسه مرتبه تمام لشکر خود را صف جنگ نموده هزیمت می خورد. محب علیخان و مجاهد خاں غالب آمده ظفر می یافتند^۱. چون سلطان محمود خلق کثیر در قلعه در آورده بود از کثرت و از دحام مردم عفونت و بیماری در میان خلق پیدا شده و مرگ افتاده هر روز جمعی کثیر می مردند. درین ضمن سلطان محمود بیمار شد. محب علی خان رقعہ نوشت که سبب جنگ ما و شما امور دنیوی است، ان فی مابین قایم است. طبیبی حاذق همراه است اگر بگویند بجهت معالجه او را نزد شما فرستم. او در ظهر همان رقعہ جواب این بیت خواجه حافظ را نوشت که -

در دم نهفته به ز طبیبان مدعی
باشد که از خزانه غیبش دوا کنند

تا در سنه ثلث و ثمانین و تسعمایه سلطان محمود نیز وفات یافت. وکلای سلطان محمود خاں بهکری عرضداشت بدرگاه آسمان جاه فرستادند که سلطان محمود از عالم رحلت کرد و ما را بر محب علی

¹ In MS. B ظلف یافتند

خان و مجاهد خان اعتمادی نیست - اگر از درگاه کسی دیگر را فرستند قلعہ را حوالہ او می نمائیم - حضرت خلیفہ الہی میر گیسو بکاول بیکی را کہ گیسو خان خطاب داشت بجهت حراست قلعہ بہکر فرستادند و بہکر بتصرف اولیای دولت در آمد - محب علی خان برگشتہ بدرگاہ آمدند - دختر سلطان محمود ہاسم بہکری بیگم داخل حرم محترم حضرت خلیفہ الہی گشت - والد مسود این اوراق شیخ معروف نقل میکرد کہ درین قلعہ بندی داخل بودیم - نان بجان یافت نبود حتی مردم سگ و گریہ و موش و زاغ را خوردند - حق تعالی جملہ مسلمان را ازین قسم بلیہ نجات بخشد و اللہم عافنا -

مرزا یوسف خان رضوی^۱

از سادات صحیح النسب مشہدی است^۲ در خدمت حضرت عرش آشیانی ترقی کرد و بمرتبہ پنجهزاری رسید و در جنگ خان زماں و بہادر خان سردار لشکر بود - کشمیر درجا گیر داشت - یادگار مرزا برادر زادہ او از قبل ایشان حاکم کشمیر بود و در آنجا بنی ورزیدہ جمع مردم کثیر ازچکان وغیرہ را از خود ساخت و خطبہ و سکہ بنام خود کرد - مرزا لشکری ولد سید یوسف خان از داعیہ او واقف شدہ عیال و اطفال پدر را گرفته از کشمیر برآمدہ با لاهور رسید - و اینمعنی سبب حفظ ناموس سید یوسف خان گشت - والا نہ منصوب^۳ بہ رفاقت

1 In MS. B سید یوسف خان رضوی مشہدی 2 In MS. B مشہد است

3 In both MSS. منصوب, It would be clear if this had been منصوب .

یادگار کرده بودند - شمع از بغی یادگار بجهت شادابی سخن
بقلم می آورد که چون او باغواهی قوم چکان خیال باطل بهم رسانده
مجلس عالی ترتیب داده بر تخت سلطنت نشست - فراش که پنکه
میکرد فی الفور این بیت را خوانده که :

تکیه برجائے بزرگان نتوان زد به گداز

مگر اسباب بزرگی همه آماده کنی

یادگار را حیرت افزود و ازو پرسید که چیزے خواندنی؟ گفت نے
گفت این بیت از کجا یاد داری؟ گفت معلوم نیست - چون حقیقت بغی
یادگار به حضرت شهنشاهی رسید قاضی علی که منصب دیوان کشمیر
داشت و حسن بیگ شیخ عمری که تحصیلدار خرج کشمیر بود
با جمعیت خود با یادگار جنگ کرده - بحسب تقدیر قاضی علی
به قتل رسید و حسن بیگ هزیمت را غنیمت دانسته نیم جانی
از کوه هائے کشمیر سر برآورده^۱ تا راجوری رسید - حضرت خلیفه
الہی شیخ فرید بخشی و شیخ عبدالرحیم لکهنوی^۲ و میر مراد و
خواجہ فتح اللہ بخشی احدیان، باہفصد احدی و شیخ کبیر و پسران
شیخ ابراہیم و نصیب خاں ترکمان و رحمت خاں پسر ابو زید
و جماعتہ اویماق بدخشاں کہ یکہزار سوار بودند تعین فرمودند -
و خود بدولت از آب چناب عبور فرمودہ بہ شکار مشغول بودند -
از غرایب امور انکہ همان روز کہ حضرت بہ ارادہ سیر کشمیر

۱ In MS. B برآورده

۲ In MS. B لکهنو

از آب چناب عبور فرمودند بر زبان الہام بیاب^۱ این بیت فرمودند -
 کلاہ خسروی و تاج شاہی
 بہر کل کے رسد حاشا وکلا

چون یادگار کل بود ازو این چنین امرے صادر شد - ہماقا باطن
 حضرت از احوال او خبر داد - و از عجائبات آنکہ ہمانروز کہ خبر
 بنی او بحضرت خلیفہ الہی رسید فرمودند کہ انشا اللہ تعالیٰ معاملہ
 یادگار بہ چہل روز نخواہد کشید - اتفاقاً روز چہلم او بہ قتل
 رسید و باز کشمیر بجاگیر سید یوسف خاں مقرر شد و بعد از
 تغیر کشمیر در دیار دکن گذرانیدہ - اکثر پیادہ افغان روہلہ نوکر
 داشت - ماہیانہ ماہ بماء بہ سپاہ میداد - اگر اضافہ میکرد یکماہ
 و نیم ماہ - می گفت کہ وجہ ماہیانہ را در سال سراسری میکردند
 تاہر چہ ماہ بماء مقرر شد - و در دیار دکن جان بجان افریں
 سپرد - اگرچہ سلطان پور بطریق وطن داشت اما نعلش او را بہ
 مشہد بردند -

قلیچ محمد خان

از امرای کبار حضرت عرش آشیانی بودہ - وطن ایشان از نواہی
 کابل است - و در عہد دولت آنحضرت ترقی بسیار کرد و در زمان دولت
 حضرت جہانگیری نیز بہ قرب و حالت و عزت ممتاز بود - سال ہائی
 دراز صاحب صوبہ لاہور بود - تا یک پاس^۲ بدرس علم فقہ و تفسیر
 و حدیث در مدرسہ قیام داشت - خلایق از سبب تحصیل علم

۱ In MS. B الہام شاہ

۲ In MS. B یک پاس روز

و روشناس شدن به آن بزرگ و به امید حاجت رسیدن بسیار بسیار کسان هجوم بخواندن آوردند - در مذهب اهل سنت تعصب بسیار داشت - و در زهد و ریاضت و تقوی میکوشید و صاحب قبیلہ بود - اکثر بمرتبه امرای رسیدند - و در باب صالح دکن که شاهزاده عالمیان سلطان پرویز نموده بود قصیده انشا کرده که مشهور افاق است - در سال سنه ۱ از لاهور در عرض شش روز بموجب طلب حضرت خلیفه الہی در اکبر آباد رسید - در آنوقت اوج و عروج خواجه ابوالحسن تربتی دیوان بود - ابتدا تنزل خواجه بدین تقریب شدہ کہ دامن جامہ حضرت شاہنشاہی از دوسرے صاف میشد خواجه ابوالحسن از روی کفایت عرض کرد کہ از دوسریصاف دامن جامہ کردن پر اصراف است - دامن بندہ از یک سریصاف چہ قدر کلان است - قلیچ محمد خاں بداهتاً جواب داد کہ خواجه زیر دامن تو چند کل کور اند و در زیر دامن حضرت خلیفہ الہی تمام عالم است - دامن دولت ایشان کشاد باید این سہل کفایت است - حضرت را این سخن خوش آمد -

در سنہ الف ہجری جونتور جاگیر ایشان بود - محمد سعید پسر میرم قلیچ برادر زادہ ایشان شش صدی سی صد سوار^۲ منصب داشت و در ریاضت و سخاوت و حق گوی مشہور آفاق بود - راقم این اوراق شیخ فرید بہکری دیوان پیر بود - نواب صف شکن خاں ولد سید یوسف خاں رضوی

1 The author seems to have forgotten to write the date.

2 In MS. B میصیدی شست سوار

تهانه داری آنجا داشت - نقلی عجیب و غریب نمود - قلیچ محمد
 خاں خواست که در جونپور عمارت عالی بنا نماید - در وقت کنند
 بنیاد عمیق کلاه گنبد گجکاری ظاهر شد - آنرا به قلیچ خاں
 ظاهر کردند^۱ - مشار الیه مردم حشری جمع ساخته مدت ده روز
 در آنجا با اکابر و اشراف جونپور از صبح تا شام گذرانیده تا آنکه
 آن گنبد درست نمایان شد - زمین که گرد و پیش او بالیده بود جدا
 کردند - دروازه آهنی بزرگ با قفل آهنی کلان بوزن یک منی نمایان
 شد - قلیچ محمد خاں آن قفل را شکسته با جمیع اعیان آن ملک درون
 گنبد در آمد - شخصی دید بلند بالا جال ریش گندم گون مستقبل
 قبله به مثل آسن جوگیان زده نشسته و مستغرق است و از صدای فتح
 الباب و هجوم و غل و شور و غوغای مردم چنانچه کسی از خواب
 بیدار میشود سر را برداشته بزبان هندوی پرسید که اوتار راجه
 رامچندر شد؟ گفتند شد - گفت سیتارا که راون گرفته بود به لنکا برده
 بود بدست رامچندر افتاد؟ گفتند افتاد - گفت اوتار کشن در متھرا
 واقع شد؟ گفتند چهار هزار سال است که آمد و گذشت - گفت ظھور
 حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خاتم النبیین در عرب
 شد؟ گفتند هزار سال گذشت - که آنحضرت از عالم رحلت
 کرده - جمیع ادیان باطل منسوخ ساخته رواج دین مطھر نبوی
 داده - گفت آب گنگ جاری است؟ گفتند آبرو بخش عالم است - گفت
 مرا آبر اورید - قلیچ محمد خاں هفت خرگاہ متصل یکدیگر از دروازه

۱ - ظاهر کرده نمودند In MS. B

آن گنبد نصب کرده، هر روز نقل مکان میکرد - تا روز هشتم بیرون آمده بدین متین نبوی به نماز قیام می نمود - مدت ششماه زیست - تکلم با کسی نکرد و به نماز و طاعت مشغول می بود - خواب و خورشی در رنگ مردم دیگر نمود - بعد از ششماه از عالم رحلت کرد - تکفین و تجهیز او کرده بخاکش سپردند - مرزا محمد سعید میگوید که وقوع این امر حضور من شده و این واقعه دور از دلایل عقلی است - اولاً انسان خاکی است که سرشت آن از آب و گل است و از حضرت آدم صفی صلوات الله علیه و سلامه تا سینه الف و ستین^۱ هجری مدت هشت هزار سال شده و این شخص که در گنبد ظاهر شد موافق اعتقاد هندو پیش از اوتار راجه رامچندر که مدت چهل لک شده بود و در آن وقت ظهور قوم اجنه بودند آتشی و این مرد خاکی نهاد و چهل لک سال زندگانی دراز یافت و در خانه تنگ و تاریک زیر زمین در گنبد مقفل بے خوردن نان و آب تنها گذرانیده - در صنعت الهی هیچ شکے نیست - هر چند بدلائل عقلی راست نیست اما قول مرزا محمد سعید را کذب انکاشتن گناه کبیر است که آن قسم مرد بزرگ^۲ برای چه کذب گوید و فاسق و محروم شود - یفعل الله مایشاء و یحکم ما یرید - مشار الیه را مجتهد مذهب وقت^۳ میگفتند - در رسوخ دین متین نبوی و رواج سنن سید المرسلین کمال جد و جهد داشت -

۱ In MS. B تا سینه الف و شست ۲ In MS. B آن قسم بزرگ

۳ In MS. B مجتهد وقت

صادق محمد خاں

در بدایت حال نوکر پیرام خاں بود به خدمت رکابداری منسوب بود - و در نوکری او رشدی کرده منصب پنجمزاری یافت و بعد از فوت پیرام خاں بمرتبه امارت رسید - اتالیقی شاهزاده شاه مراد گشته به صوبداری دکن آمده به خان خانان به ظاهر یار و به باطن مار بود - پسران بسیار قابل یادگار می گذاشته بود - از آن جمله مرزا زاهد بغایت جوان سنجیده آراسته بود و صادق محمد خان دهلپوری^۱ در بیست گروهی آگره وطن گرفته سر او عمارت بنا نهاده دیهات در گرد آن نواحی آباد ساخت و عمارت مقبره خود بغایت عالی کرده چنانچه تاحال کیان ایشان ما^۲ در انجالی و قایم است و از اولاد ایشان کم کسی در دنیا مانده -

مرزا جانی بیگ ترخان قته صاحب

صاحب تاریخ نظامی می آرد که سلسله ارغون ترخان در ولایت توران صاحب قبیله و نامور و نامدار عالی مقدار بوده و همیشه کرسی بکرسی بمرتبه امرای رسیده اند - چنانچه بادشاه دین پرور حضرت امیر تیمور گورگان صاحب قران این گروه را بعد از وقوع خدمات شایسته ترخان کرده یعنی تکلیف نوکری و خدمت^۳ را از آنها برداشته ، مختار کرده اند - از آن تاریخ قوم ارغون

1 In MS. B صادق خان دهلپور 2 The MS. is worm eaten here.

3 In MS. B خدمت و نوکری 4 In MS. B ممتاز کرده اند

ملقب به ترخان گردیده - میر ذوالنون از اجداد او بدیار سنده آمده تته را از دست قوم سمه و سومره گرفته حاکم آنجا شد - پس از این مرزا شاه حسین ارغون سرکار سیوستان و سرکار بهکر را به تصرف خود آورد - قلعه کمپنه بهکرکه بر بلندی کوهرد در میان دریائے پنجاب واقع بود سر نو قلعه از خشت پخته راست کرده و عمارت عالی نشیمن گاه حکام ساخته که هنوز اساس آن باقی است - و ملتان که در تصرف حسن لنگه بود از آنها به جنگ و زور گرفته - باخانواده حضرت قطب الاقطاب غوث العالم مخدوم شیخ بهاؤالدین ذکریا قدس سره سلوک خوب نکرد - مخدوم شیخ بلال که از قصبه بوبکان توابع سیوستان اکمل اولیا بود از زبان ایشان برآمد که مرزا شاه حسین ظالم است - این سخن گوش زد مرزا شاه حسین شد - بعد از تسخیر ملتان کشتی های سواری ایشان نزدیک بوبکان رسید - مخدوم بلال را جبراً و قهرآ در مجلس ایشان حاضر آورده پاره بیه ادبی نمودند - مخدوم فرمودند سابق ترا ظالم گفته بودیم حالا اظلم می گوئیم - فی الفور مرزا شاه حسین را مرض حرارت بهمرسید - از تته تا ملتان و از ملتان تا تته همیشه در کشتی نشسته در سفر می بود و محتاج به نسیمکی که در میان دریا میوزید بود - مرزا استقلال بسیار بهمرسانیده تمامی سنده را از دست سیمه و سمه و سومره گرفته به جمعیت کثیر بهمرسانده

غالب آمد - حضرت جنت آشیانی محمد همایون بادشاه غازی که بموجب ابتلای الهی و خروج شیرخان سور و نفاق برادران و بی مددی^۱ اقربا و گردش فلکی بدیار سند رسیدند^۲ - مرزا ایشان را به لطایف الحیل در بهکر توقف کنانیده آخر در خدمت آنحضرت بر رسید و شقاوت ابدی حاصل کرده مکرر محاربات نموده و برادران ایشان را بمواعید کاذبه از حکومت ملتان و بهکر و عروسی دختران فریفته از آن حضرت جدا ساخته - و آن حضرت ناچار سفر عراق اختیار کرده عازم آن حدود شدند - و بعد از وفات مرزا شاه حسین مرزا عیسی ترخان و پس از مرزا محمد باقی قایم مقام پدر شد - سلطان محمود حاکم بهکر که اتالیق مرزا بود قوت جمعیت بهمرسانده حاکم بالاستقلال گشت - پس از مرزا پاینده بحکومت تته مانده سرکار سیوستان هم از دست او رفت بدست شاه قاسم ارغون که از جمله اقربای قریب او بود افتاد - بعد از فوت او مرزا جانی بیگ ترخان به حکومت آنجا نامور گشت صاحب شوکت و جمعیت گردید - ولایت بهکر را محب علیخان و مجاهد خان و گیسو خان بعد از فوت سلطان محمود داخل ممالک محروسه گردانیده - و در سال سنه الف هجری خان خانان مرزا خان باخوانین عمده به تسخیر تته رفت - مرزا جانی بیگ کارستانی ها کرده - و محاربات سخت نمود - اقبال حضرت شاهنشاهی غالب بود^۳

۱ In MS. B بدمددی

۲ In MS. B آمدند

۳ In MS. B قوی بود

آخر آمده خان خانان را دید، و به ایشان بدرگه خلایق پناه
آمده به منصب پنجمزاری رسیده صوبه تته با سرکار سیوستان
بجاکیر ایشان مقررگشت. و مدام در رکاب سعادت حاضر بوده.
آورده اند در وقتی که خان خانان به تسخیر تته مامورگردید و
در قصبه دریبله از توابع بهکر رسید میر محمد معصوم خان بهکری
نامی ایشان را در خدمت مخدوم قاضی عثمان رحمته الله علیه که
مجتهد وقت و اعلم العلماء و اکمل اولیا بود، برد. خان خانان
سر خود را برپای مخدوم نهاده ساعتی چند از روی خضوع و خشوع
افتاده بود. مخدوم برعجز و ضعف او راضی شدند. همان شب
خان خانان را در واقعه نمودند که حضرت سرور عالم صلی الله
و علیه و آله و سلم بر مسند تکیه کرد نشسته اند، و هزاران هزار
آدمی گرد بگرد ایشان حلقه زده استاده. بزرگان سنده که در آن وقت
حیات بودند و از عرش تا فرش نظر داشتند مثل میان و میان نوح
و هیه مرزا جانی بیگ را گرفته در خدمت حضرت سرور عالم صلی
الله و علیه و آله و سلم آوردند که یا رسول الله از وجود باجود مرزا
جانی بیگ اهل سنده قائم اند، خان خانان بر سر او آمده است
حمایت و رعایت این مرد فرمایند که خان خانان مغلوب شده برگردد.
و مخدوم عثمان دست خان خانان را گرفته در خدمت سرور عالم
صلی الله و علیه و آله و سلم آورده عرض میکنند که یا رسول الله این
مرد به اعتقاد صادق در مسجد بنده آمده التجا آورده شرم ریش سفید

بنده را نگاه داشته، توجه فرمایند که خان خانان غالب آید - آن سرور زمانه ممتد نگاه بهر دو جانب کرده فرمودند که ملک تته بمرزا جانی بیگ بحال خود مقرر باشد، اما بخان خانان جنگ نکند، مغلوب خواهد شد، به وسیله خان خانان به ملازمت اکبر بادشاه برود - چنانچه مقالید شهر را به دست خان خانان دادند - مخدوم نوح و میان وهیه و شیخ برکه همان نصف شب فریاد کرده مرزا جانی بیگ را طلب فرمودند و مذکور این واقعه در میان آوردند که حالا از دست مایان هیچ کارے بر نمی آید که حکم سرور عالم چنین شد - مرزا جانی بیگ ازین درویشان رنجیده گفت که از لشکر شهبینه درویشان کار نه ساخته شد - ببینند که از لشکر روز چه کارها سر انجام می یابد - جمعیت کثیر بهمرسانده از تته بر آمده بسرحد سیوستان صد و پنجاه گروه پیشتر آمده مکر، محاربات با خان خانان نموده مغلوب گشته، آخر همراه او بدرگاه حاضر گردید - و در سنه ۱۰۰۸ ه که حضرت خلیفه الهی بتسخیر قلعه اسیر تشریف آوردند و بهادر آسیری بے جنگ آمده ملازمت حضرت نمود از جان و مال و ناموس و عیال و اطفال امان یافت - ظاهرا مرزا جانی بیگ گفته باشد که اگر این قسم قلعه من میداشتم اگر حضرت خلیفه الهی خود بدولت می آمدند فتح میسر نمی شد - این ماجرا بعرض مقدس رسید از نظر حضرت افتاد - دوران چند روز در گذشت - مرزا بصفت حسن آراستگی داشت بسیار درویش

دوست بود 'سخنی بود و در تعظیم علما و فضلا و صلحا بسیار میکوشید' و در شجاعت و کرم یگانه آفاق بود - شعر متین میگفت - تخلص حلیمی داشت - چنانچه غزل از شهره عظیم دارد که قوالان می خوانند - مطلعش این است :

دلت گرمهر باں بودے چه بودے * توانے ناتوان بودے چه بودے
لب لعل تو آب زندگانی * بکام عاشقان بودے چه بودے

شاه قلی خان محرم

سابق نوکر بیرام خان بود - بعد از فوت بیرام خان داخل امرا شد و به منصب پنجهزاری رسید - بسا ترددات شایسته نمود - حضرت عرش آشیانی از کمال رفت او را درون محل بردند - او در خانه رفته آله رجولیت را بریده بحضرت معلوم ساخت - از آن روز مخاطب به محرم گشت - نازنول بطریق ملکیت وطن داشت - عمارات عالی و تالاب کلاں ساخته - و چون در بیماری دانست که جان برنیستم حق سپاه را تمام و کمال داده سه ساله پیشگی هم ماهیانه به سپاه داد و خیرات بسیار کرده درگذشت - رحمت الله علیه

سید محمود بارهه

بارهه عبارت است از دوازده موضع که در میان دو آب جون و وگنگ قریب پرکنه سنبل واقع اند - مرد قبیله دار شجاع

مردانه در تمام سادات بارهه امتیاز بر اقران و امثال خود داشت و بمرتبه پنجهزاری رسید^۱ و نامی به شجاعت و سخاوت بر آورده مشهور آفاق گشت - آورده اند که حضرت عرش آشیانی او را بر سر مدگر پدر لاله بیرسنگه دیو بندیلہ تعیین کردند - میران ترددات زیاده از حوصله کرده مظفر و منصور گشت - چون در خدمت حضرت عرش آشیانی آمد میران حضور عرض کرد که من چنین و چنان تردد کرده ام^۱ - آصف خان دخل کرد که میران جیو! این فتح به اقبال حضرت شده - میران ساده لوح دانست که اقبال نام امرای بادشاهی خواهد بود - جواب داد که چرا غلط می گوی در آنجا اقبال بادشاهی نبود - من بودم و برادران من تیغ دو دستی زده ایم - حضرت تبسم کرده میران را به نوازشات خسروانه سربلندی بخشیدند - و نیز روزی اجتماع امرای پنجهزاری بود - یکی از آنها از روی استهزا بمیران گفت که نسب نامہ سادات بارهه معلوم نیست که کجا منتهی میشود یعنی از روی کنایه حرفی زد که سادات نیستند - میران فی الحال در میان توده آتش که فقیران ملنگ شبها از سرگین میسوزند تا زانو در آمده استاد و گفت اگر سیدم آتش کارگر نیست و اگر سید نیستم می سوزم - دلیل دیگر از حسب و نسب ندارم - قریب یک ساعت میران در آن آتش استاده ماند - بتضرع و زاری میران را از آتش بدر کردند - کفش مخملی در پا داشت - پشم او هم نسوخته بود چه جای اعضا و پارچه ایشان -

راجہ بیر بر

کبرای نام داشت - برهن مناس مفلوک بود اما در دانش و فہمیدگی و سخن فہمی امتیاز داشت - در خدمت حضرت عرش آشیانی در خوش طبعی مصاحب و ندیم گشت - او را مخاطب بہ راجہ بیر بر نمودہ بولایت نگر کوٹ فرستادند - بیر بر بزبان ہندی شجاع و بزرگ^۱ را گویند - راجہ بامر ای دیگر آنجا رفت ، آن ملک را بتصرف اولیای دولت قاہرہ آورد - پنج من طلا از بدہی چند پسر راجہ حے چند گرفتہ خطبہ و سکہ بنام حضرت شاہنشاہی خواندہ آمدہ و روز بروز قرب و حالت او در ترقی بود - چنانچہ مصاحب دانشور راجہ بیر بر بفرمودند و زین خاں کوکہ در ولایت سواد بجور با طایفہ افغانان کہ از مور و ملخ زیادہ بودند در افتادہ بود - حضرت خلیفہ الہی راجہ بیر بر را با سعید خاں ککھر و شیخ فیضی و حکیم فتح اللہ شیرازی و تاش بیگ محمد صالح و محمد عاقل و جمعے دیگر بکومک و مدد زین خاں فرستادند - چون لشکرهای مذکور پیش زین خاں رسیدند دست بہ تالحت و تاراج دراز کردہ غنیمت بسیار از افغانہ گرفتند - چون بہ کوتل کرا^۱ رسیدند شخصے بر راجہ بیر بر گفت کہ افغانہ امشب داعیہ شبخون دارند ، و عرض کوہ تنگی دارد از سہ چہار کزوہ بیش نیست - اگر از تنگی عبور شود از دغدغہ شبخون جمعیت خاطر خواہد شد - راجہ بیر بر بے آنکہ بزین خاں اتفاق نماید کوچ کردہ ارادہ

۱ In MS. B بہ کوتل کرا کر

گذشتن کوه کوتل کرده و تمام لشکر در عقب او کوچ کرده در آخر آنروز که قریب مغرب بود متوجه تنگی شده - افغانان از اطراف بر بالای کوه رسیده به تیر و سنگ گرفتند و از تنگی راه و تاریک شب خلاق راه را گم کرده در مغاک ها راه هلاک پیش گرفتند و شکست عظیم واقع شد و چشم زخم طرفه رسید - قریب هشت هزار آدم به فنا رفتند و راجه بیربر که از ترس جان راه فرار پیش گرفته بود به قتل رسید - و محمد حسین و راجه دهیر دهر خواجه عرب که بخشی آن لشکر بود و ملا شیرین شاعر و جمعی کثیر از اعیان در آن شب هلاک شدند - و زین خاں کوکه و حکیم ابوالفتح به محنت بسیار به قلعه بنارس اتک^۱ رسیدند و اینمعنی در خاطر اشرف گران آمد ایشان را از شرف خدمت محروم داشتند - و کنور مانسنکمه را در آنجا فرستادند مشار الیه افغانان و جماعته روشنایان را قتل عام نمود - فرمانی که بنام خان خانان مرزا خاں در قضیه راجه بیربر صادر شد در عالیان شهرته عظیم دارد و قرب و حالت او از همان قیاس باید کرد - و در جود و کرم بی همتا بود و در علم موسیقی نهایت دستگاه داشت - جگری و کافی و بشن پد و سینکار و موایه و دوهره او در هندی شهرته عظیم دارد - آورده اند که شیخ حضرت عرش آشیانی از خرگاه برآمده براجه بیربر که چوکی داشت فرمودند که شمع درون خرگاه خاموش شد^۲ - از تاریکی خرگاه خاطر منغض گشت که در تاریکی قبرچه حال خواهد شد - راجه بیربر بداهتاً عرض کرد که هرگاه وجود مبارک حضرت

۱ اتک بنارس In MS. B

۲ مسکین شد In MS. B

محمد مصطفیٰ صلی الله علیه و آله وسلم در خاک دفن گردید تنگی و تاریکی گور بالکلیه بر طرف شد و نکات و لطائف و ظرایف که با حضرت خلیفه الهی در میان می آورد و بیک لطیفه بخششے بمردم میکرد مشهور آفاق است -

رضوی خان مشهدی

از سادات صحیح النسب به علو نسب و سمو حسب آراستگی داشت و بمنصب عالی رسیده تعینات دکن گشته و صحبت به خان خانان مرزا خان برار کرده - چنانچه صبیح خان خانان با میر خلیل پسر ایشان نسبت شده و در پرستش حق و زهد و ریاضت در مذهب ائمه اثنا عشریه بے قرینه بود - و در فروش و ملبوسات آنچه شرط مذهب امامیه است که اگر پائے هنود بدان میرسید همه را از آب میکشید - مجتهد وقت خود بود -

شاه منصور شیرازی

در بیست و هفتم جلوس موافق سنه تسع و ثمانین و تسعمائة بعرض خلیفه الهی رسید که مرزا حکیم از روی عرائض عاصی کابلی و معصوم فرنخودی ترغیب به آمدن هندستان میکند - چنانچه مشار الیه روانه هندستان شد - و شادمان نام کو که مرزا که پیشتر آمده بود با کنور مان سنگه جنگ کرده گشته گشت - سه فرمان مرزا یکی بنام حکیم الملک و یکے بنام خواجه شاه منصور و یکے بنام محمد قاسم خان میر بحر از جزدان

شادمان ظاهر گشت که در جواب عرایض اینها به استمالت و دلاسی تمام نوشته بود - کنور مان سنگه فرامین را بدرگاه فرستاد و آن حضرت آنها را مخفی می داشتند - چون رایات جلال از دهلی گذشت^۱ مرزا محمد حکیم بلاهور آمده در باغ مهدی قاسم خان فرود آمد - مانسنگه و سعید خان و راجه بهگوانداس در قلعه لاهور متحصن شدند و رایات عالیات به قصبه پانی پت رسید - ملک خوفی کابلی که دیوان مرزا حکیم بود و خطاب وزیر خانی داشت از مرزا جدا شده بدرگاه آمده بمنزل شاه منصور فرود آمده او را وسیله ملازمت خود ساخته - بخاطر اشرف چنان رسید که درینوقت که مرزا محمد حکیم به تسخیر هندستان آمده باشد دیوان خود را از خود جدا ساخته فرستادن خالی از تدابیر نیست و از شاه منصور بدگمان هم بودند او را مقید ساخته و فرمان مرزا را باو نمودند - هرچند او سوگند می خورد فایده نمی داد^۲ - و چون رایات اشرف بنواحی شاهاباد رسید ملک علی خطی آورده بنظر اقدس در آورد که قاصدان من از رهگزر^۳ لدهیانه که اهتمام آن بمن تعلق دارد می آمدند چون بسرای سرهند رسیدند پیاده را که پای او ورم داشت در آن سرا دیدند - آن پیاده بایشان گفت که من کس شاه منصور، این مکاتبات را بایشان رسانید - اتفاقاً عرضداشتی^۴ شاه منصور بمرزا حکیم^۴ نوشته بود - چون مرد نویسنده

1 In MS. B نه داد

2 In MS. B از گذر

3 In MS. B عرضه داشت

4 In MS. B محمد حکیم

صاحب وقوف کفایت شعار معامله دان بود از بس دقت و گرفت^۱ او تمام امرا ناخوش شده خطی از زبان او بجانب مرزا محمد حکیم نوشته بودند و همه اتفاق نموده سعی در قتل او کردند - صباح روز دیگر او را از خلق کشیدند -

تو نا کرده بر خلق بخشایشی * کجا بینی از دولت آسایشی
اگر بد کنی چشم نیکی مدار * که هرگز نیاید گرانگور بار
”ثانی منصور حلاج“ تاریخ است - چون حضرت بکابل تشریف بردند و مرزا محمد حکیم بخدمت بدخشان رفت و مردم مرزا حکیم در خدمت حضرت آمدند هر چند از احوال شاه منصور تفحص کردند اصلاً معلوم نشد و بالاخر ظاهر گشت که کرم الله برادر میان شهباز خان کنبو دستیاری و کنگاش بعضی امرا خصوصاً راجه تودر مل فرامین را ساخته بود - و خط تقید شاه منصور هم از او شده بود - حضرت از کشتن شاه منصور بسیار تاسف می خوردند که خون ناحق کرده -

آصف خان مرزا محمد جعفر

برادر زاده غیاث الدین علی آصف خان پسر مرزا بدیع الزمان بن آفا ملای مشهور است - در عهد حضرت عرش آشیانی به منصب سه هزار و خطاب آصف خانی رسیده و در عهد حضرت جنت مکانی به منصب پنجهزاری ذات و سوار رسیده ترقی بسیار کرد - بامر وکالت مامور گشت - و باز به اتالیقی شاهزاده سلطان پرویز بدکن آمده تمام عمر بدولت و عزت گذرانید - آورده اند که مرزا جعفر در عنفوان شباب از

عراق بهند آمده به وسیله عم خویش مرزا غیاث الدین علی به سعادت زمین بوس حضرت عرش آشیانی سرفرازی یافت و منصب عالی یافت. تعینات بنگالا نمودند. و در شورش بنگالا که معصوم کابلی و قاقشالان باغی شده مظفر خاں را به قتل رسانیدند. مرزا جعفر و خواجه شمس الدین به قید مخالفان افتادند. آنها هر چند خواستند که این را با خود متفق سازند و رعایت نمایند اینها راضی نشدند^۱. به حیل خود اخلاص ساخته بدرگاه عرش اشتباه آمدند. حضرت عرش آشیانی را این ادا خوش آمده در مقام تربیت در آمدند. و در اندک مدت ب خطاب آصف خانی و میر بخشی گری ترقی نموده. و از علم بهره داشت. کتاب خسرو شیرین و لیلی مجنوں در مثنوی انشا کرده. امروز مستند روزگار است. و بعضی اشعار متفرقه او را بجهت شادابی سخن در کتاب^۲ داخل ساختیم و تیز فهمی بحدی داشت که بیک نگاه سطر را میخواند و حرف معقول میزد. این چند بیت از واردات اوست :

شهر گنجایش غم های دل ما چو نداشت
آفریدند برای دل ما صحرا را

امید مضطربم کرد آن قدر نشست
که آشنای دل خود کنم تسلی را

جعفر ره کوی یار دانست
مشکل که دگر ز پانشیند

1 In MS. B

. اصلا راضی

2 In MS. B

دری کتاب

سلاح جنگ در دستش چنان جست
 کہ گوی ہم چو شیر از ہنجه رست
 ز نوشت جام شب در چشم ساقی
 اثر از می چو می در شیشہ باقی
 ز شوق آنچه آن جا دید فرہاد
 مرا اینجا قلم از دست افتاد
 دو کس را در بیابانی خطرناک
 ز بے آبی فتادہ بر جگر خاک
 چو دست سعی کوتہ شد ز چارہ
 نفس ہا اوفتاد اندر شمارہ
 مسیح بحر و سیاحی بیابان
 اسانت دار کنج آب حیوان
 لبالب کوزہ صافی زہر دارد
 بنزدیک لب ہر یک چو آرد
 سوی آن یار دیگر کرد اشارت
 چنین نازکے شان: شد بہ غارت
 بہ بالین گاہ شان خضر ایستادہ
 بحدے ہمرہی انصاف دادہ
 ہمرگ از زندگی صد بار خوشتر
 خجل از کردہ خود بہ اسکندر
 نہاد آئینہ دل در برابر
 وزو نسخہ گرفتہ از عکس دلبر -

مدتے در دیار دکن گذرانید و ہماں جا بہ اجل طبعی درگذشت۔
 رحمۃ اللہ علیہ۔ ”صد حیف ز آصف خان“ سنہ ۱۰۲۱ تاریخ است۔

در وقت بیماری یکصد سہیلی از محل خود بدر کرده - ذوق باغیچہ بسیار داشت - گل ہا ہا بدست خود می نشانند - اکثر روز بیل در دست داشت -

سعید خان چغتہ

از امرای کبار حضرت عرش آشیانی بود - سرکار ملتان در جاگیر داشت - باز مدتی در ہنگلا گذرانید - در سنہ ۱۰۱۱ ہجری سرکار ملتان و سرکار بہکر باز جاگیر یافتہ - بر سر مرزا غازی بیگ ترخان بہ تسخیر تہہ تعین شدہ - مرزا غازی برہمونی خسرو خان چرکس وکیل خود در موضع سیتارجہ^۱ توابع سرکار بہکر آمدہ سعید خان را دید - و بہ سعداللہ خان پسر سعید خان مصاحبت بہم رسانندہ بدرگاہ آمد - سعید خان ہزار و دو یست خواجہ سرای جمیل داشت - از آن جملہ دو خواجہ سرا مقتدای درگاہ او بودند - خواجہ اختیار خان بہ وکالت حضور اختصاص داشت و خواجہ اعتبار خان فوجدار محال جاگیر او بود - خواجہ اختیار در پتنہ و بہار عمارات و پل و سرا و رباط بنا نہادہ و اعتبار خان اشجع وقت بسیار مردانہ بود - در سرکار بہکر کارہائی نمایان کردہ - و دوستدار جناب^۲ سرور عالم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آن چنان بود کہ دوازدہ روز ماہ ربیع الاول را نوعی طعام عرس میکرد کہ جائے دیگر مشاہدہ نکردہ - اولاً خانہ بہر عرس نبی را آن چنان بہ تکلف می آراست و فروش و سامان و بساط را نوعی مبسوط میکرد کہ یاد از بہشت میداد - و حفاظ خوش الحان شب و روز مجلس آراستہ

1 In MS. B سیتارجہ

2 In MS. B حضرت

عطریات و بخور زیاده از اندازه خرچ میشد و هر روز قریب هزار آدم را طعام میخورانید - پیش هر یک نه نان شیرمال و نه لنگری طعام را می چیدند و نیم بزگاله سفید پیش هر یک، می آوردند که آن طعام را بسته بخانه میبردند و پنج اثار شیرینی را در پارچه سفید و بالائے غلاف مخمل پوشانیده نزد هر یک می نهادند که بخانه برند - دوازده روز چنین مجلس را تا زیست آراسته میکرد - و آنچه در سال تمام رخت پوشیدنی او بود همه را هائی انداز این مردم میکرد - هرگاه اسم^۲ مبارک آن سرور صلے الله علیه و سلم را بر زبان میراند متغیر و مسلوب الحال میشد و هر چه از وجهه از علوفه و فروغی در سال تمام می یافت و بس از اخراجات ضروری که پس انداز می شد در ایام عرس همه را خرچ میکرد - نواب سعید خان سوائے این دو خواجه سرائے سه خواجه سرائے دیگر معتبر داشت باسم میان وفا و میان صفا و میان فراست و مابین هر یک چهار صد خواجه سرائے دیگر بودند که از خوراک و پوشاک آنها باخبر بوده - آنها با زیب و زینت تمام آراسته هر شب بچوکی خویش آراسته حاضر میکردند و تصرف ملبوسات و عطریات این خواجه سرایان به تعداد دلایل عقل راست نمی آید - مسود این اوراق شیخ فرید بهکری در سرکار بهکر که وطن آباو و اجداد احقر است و در جاگیر نواب بود همه را خود معاینه و مشاهده کرده و دو هزار پنجره جانوران غیر

1 In MS. B هرکس

2 In MS. B - هرگاه کسی اسم

مکرر بنده خود شمرده سوائے کبوتران و قازان که در شمار نبودند و مردم عمده عمده نوکر داشت و چهار چوکی قرار کرده بود - در هر چوکی چهار صد قاب طعام پیش سپاه می آوردند و مدار اختیار سرکار ایشان بر چتر بهوج هندو بود، خود به امور دنیا نمی رسید - مایل به خواجه سرایان و مسخران ها بود - آورده اند که باز از بیست سال از بنگالا بجایگیر سنده آمده - طلا در خزانه ایشان بسیار بود - ارباب دغل^۱ اتفاق کرده ده اثار طلا را دزدیده بعرض رساندند که در رطوبت زمین سیلابی بنگاله طلا وزنه بهمرسانیده بود - درین ملک که آفتاب خورده ده اثار تابش آفتاب^۲ که اثر کرد کم شد - نواب فرمودند که بسیار کم کمی آمد ما را نظر بر یک من بود - داد فریاد رسی خواجه سرایان^۳ را کس نمی شنود - هر چه میخواستند می کردند - آورده اند که خواجه هلال خواجه سرا که اول غلام میر ابوالقاسم خان نمکین بود بعده در سلک بنده هائے درگاه بادشاهی انتظام گرفت و میر توزوک بود قصبه رنگه ترا آباد ساخته چهار دیواری پخته و عمارات بنا نهاده هلال آباد او نام نهاده - قرب و حالت در خدمت حضرت جنت مکانی بسیار بهمرسانده - و در شهر آگره جانب دروازه مدار عمارت عالی موزون و مطبوع داشت - به سبب بوریا کوبی اکثر امرا را دعوت کرد - نواب سعید خان هم در آن مجلس حاضر شده حویلی را دیده بسیار پسند کرده تعریف حویلی بحضور میاں هلال نمود - او گفت

۱ In MS. B ارباب دغل

۲ In MS. B در تابش آفتاب

۳ In MS. B فریاد خواجه سرایان

پیشکش است - سعید خان برخاست - سیر تسلیم کرد و فاتحه خوانده کارخانه جات و مردم محل خود را در آن حویلی طلبید - و خواجه سرا را که از خدمت میر توزوکی سر به فلک داشت پاره استادگی کرد - بعده نوکران خان ،شارالیه اسباب و اشیائی خواجه هلال را جبراً و فہراً بدر کرده حویلی را بضرب زور گرفته - چون بعرض حضرت جنت مکانی رسید خان را فرمودند کہ این چه مناسبت دارد کہ خانہ او را بزور بگیرند - سعید خان عرض کرد کہ از زمان حضرت تیمور گورکان کرسی بکرسی غلام این سلسلہ علیہ عالیہ هستیم و با این ریش سفید درمیان مجلس ہزار کس بزرگ استادہ شدہ سہ تسلیم کردہ باشم - این تسلیمات بندہ عبث ضایع بردند اگر حضرت حکم قضا جربان را نافذ می فرمایند در بن راہ کشتہ می شویم - آخر حویلی بہ ایشان ماند -

میر شریف آملی

در علم بہرہ داشت و مقرب درگاہ بہ منصب سہ ہزاری رسیدہ بود - از موحدین وقت و در تصوف سلیقہ داشت - بجائے کہ رسیدہ ہمہ را اللہ میگفت کہ ہمہ اوست - دفتر نداشت - نام سپاہ و پیادہ را نوشتہ میگرفت - شش ماہ ماہیانہ ہر کدامے را در خریطہ کردہ پخانہ آنها می فرستاد - موہان نزدیک لکھنؤ جاگیر داشت - و ہماں جا آسودہ امت -

شاه فتح الله شیرازی

بمرتبه امارت و مصاحبت و منصب سه هزارى رسيد -
 از علم بهره کامل داشت و در سفر کشمير که حضرت
 خليفه الهى تشریف برده بودند در سال سى و چارم جلوس موافق
 سنه سبعة و تسعين و تسعمائيه^۱ ۹۹۷، مشار اليه بعالم بقا خراميد -
 شيخ فيضى در مرثيه او گفته و اين چند بيت از آن است :

دگر هنگام آن آمد که عالم از نظام افتد
 جهان عقل را در نيمروزى علم شام افتد
 همه گنجينه ها اقبال در دست ليام افتد
 همه خون نابه ادبار در کاس کرام افتد
 حقيقت گم کند سر رشته تحقيق مقصد را
 معانى از بيان ماند روابط از کلام افتد
 زبان جهل جنيد بے محابا در سخن رانى
 مطالب نادرست آيد دلايل ناتمام افتد
 دل متکلمان دهر در ناقص ابد ماند
 چو نارس ميوه کنز شاخ ناگه نيم^۲ افتد^۳

گرامى اسمائے فضل را فرزند روحانى
 ابوالابائے معنى شاه فتح الله شیرازی

دو صد^۲ بو نصر رفت و بوعلی تا او پديد آمد
 بسے دارد قضا ورنه دوکان زيب گونه بزازی^۳

1 In MS. B تسعه و تسعين و تسعمائيه

2 In MS. B 3 In MS. B دو صد نو قصر رقيه بوعلی

کہے با محمل مشائیاں کردے زمین کردی^۱
 کہے با موکب اشراقیان کردے فلک تازی^۲

مباہات از وجود کامل او بود دوران را
 بہ دوران جلال الدین محمد اکبر غازی

شہنشاہ جہاں را در وفاتش دیدہ پر نم شد
 سکندر اشک حسرت ریخت کافلاطون^۳ ز عالم شد

حکیم ابوالفتح

کہ بہ ہم زبانان و مقربان بحسن فہم و علو فطرت و ذکا^۴
 دایع و کمال دانش ممتاز بود۔ و در سفر کشمیر در منزل دہمتور^۵
 سفر آخرت اختار کرد و در حسن ابدال مدفون گشتہ۔ رحمۃ اللہ علیہ۔

خواجہ شمس الدین خوافی

دیوان بہ استقلال بود، دلیرانہ سر انجام مہام میکرد و سخن او را
 اعتبار تمام بود۔ در علم نویسندگی نہایت باوقوف بود و قبیلہ بسیار
 داشت کہ ہر یکے بمنصب عزت رسیدہ و تاحال نسل او در ہند
 باقی است۔ مرد سلیم النفس بود۔ دقت در ہیج باب نمیکرد۔
 و دیانت را از دست نداد بنا بر آن معزز و محترم ماند۔ در اصل
 این قوم اولاً بد دیانت و وقوف شہرے تمام دارند و در تعصب
 دین و مذہب اہل سنت و جماعت انگشت نمائے^۵ عالم اند۔
 چنانچہ حکایت میکنند کہ شاہ عباس صفوی دارائے ایران در

۱ In MS. B کہے با محمل آرد جاں گرو زین گونہ کردے

۲ In MS. B کافلان ۳ In MS. B بلک تازی

۴ In MS. B دہور

۵ In MS. B انگشت نمائے اہل عالم اند

بدایت جلوس در شهر خواف رفت - و هفتاد اکابر و اشراف خواف را تکلیف سب صحابی^۱ نبوی صلی الله علیه و آله وسلم نمود - کسی راضی نشد - یک یک کس را از بالای مسجد جامع بر زمین می انداخت و مغز سر آنها پاش پاش میشد و بدیگران می نمودند - کسی عبرت نمیگرفت و بر آن امر کربه راضی نمی شد - بر دین مذهب ثابت قدم ماندند - مردم میگویند که حالا جوانان خواف چه در انجا و چه در هند هما آنقدر که در اهل سنت و جماعت تعصب داشتند حالا در مذهب امامیه اثنا عشر زیاده از آن تعصب دارند -

جانش بهادر

از امرای کبار حضرت جنت آشیانی بود - و در عهد حضرت عرش آشیانی ترقی بسیار کرد و تعینات دکن گشت و در آنجا درگذشت -

میر جمال الدین حسین انجو

از سادات شیراز بود - در دیار دکن آمده نسبت بهاکمان دکن کرد - و بغایت معزز بود - و در عهد حضرت عرش آشیانی بهند آمده منصب سه هزار یافت و تعینات دکن گشت و توالد و تناسل بسیار بهم رسانید - خان خانان مرزا خان صبیح خود را به میر امین الدین پسرش نسبت کرد - و میر حسام الدین که اخر مرتضی خان شده در صوبه داری تته وفات یافت به منصب سه هزار رسید - و با سلسله علیه^۱ اعتمادالدوله نسبت کرد و نسل او هنوز در هند باقیست - و میر

در عهد جنت مکانی بسیار مقرب و معزز گشت و به منصب چار هزاری رسید - در خروج سلطان خسرو میر را به وکالت فرستادند که از دریائے سندھ آن طرف تا کابل، ملک به شما ارزانی داشتیم - آنچه مرحومی مرزا حکیم ملکی داشت همه را باں پسر دادیم - از روی بی طالعی به صلح راضی نه شد، دید آنچه دید - و چون سلطان خسرو را باحسن بیگ اسیر کرده بحضور حضرت در باغ مرزا کامران استاده کردند حسن بیگ میر را متهم نموده گفت که میر به وکالت نیامده بود، اما از ما برای گرفتن قول منصب پنجهزاری آمده بود - میر مضطرب گشت که حضرت جنت مکانی آن شب مظهر جلال بودند - خان اعظم در آمد کرد که حضرت سلامت! غلط است - حسن بیگ یاوه گو میداند که جان بر نیستم، مردم اعیان دیگر را هم با خود شریک سازم، قول او معتبر نیست - ارے اگر بنام من هر چه گوید قبول دارم که شریک غالب این امر من بوده ام و حالا واجب القتل هم منم - گناه دیگران نیست و حضرت از حسن بیگ ازین ضمن چیزے نه پرسند - آنحضرت میر را دلایا دادند - میر مدتی در جاگیر بهرائچ بود - از آنجا برکاب سعادت آمده به اجل طبعی درگذشت - اگر چه تصانیف دیگر هم از میر خواهد بود اما فرهنگ میر جمال الدین حسین امروز در تمام هند بلکه در تمام عالم مستند و تحفه ایست - رحمتہ اللہ علیہ -

میر ابوالقاسم خان نمکین

هرویست که نوکرا مرزا حکیم بود - آخر به منصب سه هزارى رسید - در جنگ داؤد افغان زنجیر فیل که از طلا بود از خانه او بر آمد - در قرب تفاوت افتاد - چون بهیره و خوشاب در جاگیر داشت طبق و رکابے و خوان و پیاله و کاسه نمک سونده آراسته کرده پیشکش فرستاد ، ملقب به نمکین شد - در سنه ربع و الف مرتبه اول سرکار بهکر جاگیر یافت - مسجد عالی جامع در قصبه شکر در عین رسده بازار بنا نمود که اساس او سالهای دراز خواهد بود و در قصبه لوهری و در قصبه سکر مسجد عید گاه هم بنا کرده است - با اربابان و رعایار سلوک خوب نکرده - بدرگاه فریادی رفتند - میر تغیر شده بدربار حاضر نه شد - قاضی عبدالحئی قاضی عسکر او را به سبب استغاثه اربابان بهکر طلب عدالتخانه کرده حاضر نشد - قاضی بعرض حضرت عرش آشیانی رسانید که فلانی اطاعت حکم بادشاهی و عدالتخانه الهی نمیکند - حکم شد که او را به پای فیل بسته تمام شهر گردانده حق بهقदार رسانند - درین ضمن او خبر یافته به استصواب پدر راقم این اوراق شیخ معروف صدر، اربابان وغیره کلمه اجمعین مستغاثیانرا^۱ زر داده راضی کرده روانه بهکر ساخت - فردای آن بدربار حاضری نمود بعرض رسانید که قاضی

۱ In MS. B که ابتدا نوکر

۲ In MS. B . مستغاثیان

Evidently it should be مستغاثیان را

خلاف واقع بعرض رسانده که مردم بهکر فریادی آمده اند - و فلانے بعدالت خانه حاضر نمی شود - چون از قاضی استفسار فرمودند، قاضی دست و پا بسیار زد - کسی از فریادیان حاضر نگشت - میر ابوالقاسم از غضب پادشاهی ایمن مانده - من بعد قاضی چهره مردم استغاثی نوشته و قرار داد آستانه و معروض پاریافتگان درگاه بسازد - و مرتبه دیگر باز مرکار بهکر جاگیر او شد - آن گوشه را وطن اختیار کرده کوهی که محاذی و مشرف قلعہ بهکر جنوب رویه جانب قصبه لوهری متصل دریائے پنجاب مشهور به کنار تاتری^۱ واقع است گورخانه خود ساخته صفا نام نهاد که در شب های ماهتابی بے نظیر عالم است - و همان جا مدفون گردید - و در قصبه الور بسه کروهی شهر تنه بدره خربوزه اول چهل اثار و دوم و سیوم سی و بست اثار علی العموم کاشته او میشد - هزار انبه و هزار سیب شکری و دو خربوزه و یک یک منی^۲ میخورد که اشتما بسیار داشت و پسران نیز بسیار بهمرسانده - از آنجمله مرزا ابوالبقا ترقی بسیار کرده - در حیات پدر پانصدی شد و بعد از فوت پدر در عهد حضرت جنت مکانی بر منصب سه هزاری و صاحب صوبگی تنه و سیوستان رسید - و در زمان مسرور حضرت نائب درگاه ربانی صاحب قران ثانی تینیات دکن شده بیر جاگیر یافت - باز به صوبه داری تنه رسیده جان بجان آفرین سپرد و اولاد قابل بسیار گذاشت - در صنفه صفا در جوار

۱ In MS. B کهار تاتری

۲ In MS. B یک من

پدر مدفون است - اولاً خطاب میر خانی داشت بعده امیر خان شده - و عمر شریفش زیاده از صد سال شده - در قوت دست و رجولیت و شنوای و بینائی فتوای واقع نشده - پسر دومی میر ابوالقاسم خان مرزا کشمیری بود که در قربت سلطان خسرو آلت رجولیت او را حسب الحکم بریدند - پسر ثالث مرزا حسام الدین ترقی بسیار کرده در جوانی در گذشت - مرزا یدالله پسر چهارم منصب نیافت - در بخشی گری مسود این مجموعه شیخ فرید مشارالیه نوکر نواب خان جهاں لودهی گشته و بغایت معزز بود ، اما قابلیت نداشت - غرض بیست و دو پسر داشت همه از عالم رحلت کردند و در جاگیر داری بهکر تعلیم نظم و خط راقم این مسود از آن مرحوم کرده - رحمته الله علیه -

میر محمد معصوم بهکری

التخلص بنامی ولد میر سید صفای ترمذیست - اصل وطن ایشان از دو سه گروه قندهار است و منصب تولیت مرقد منور معطر بابا شیر قلندر که در قندهار اسوده اند با بعض سادات دیگر شرکت دارند - میر سید صفای از آنجا به بهکر تشریف ارزانی فرمودند - سلطان محمود حاکم بهکر مقدم میر را گرامی داشته باعزاز و احترام آنجا مقیم ساخت^۱ و به سادات کمروت ساکنان سیوستان نسبت ایشان نمودند - توالد و تناسل بهمرسانیده - و بدروازه

حویلی خود در قصبه سکر مسجد جامع با گنبد عالی بنا نموده و داده؟
و غلام بسیار جمع آورده - سه پسر به اوصاف تعالی کرامت کرد -
اول میر ابوالقاسم که ازو میر شجاع یادگار ماند، مرد بود لامی
زمانه بود درگذشت - دوم میر محمد فاضل که سوای یک صبیبه
که در عقد ازدواج میر شجاع بود دیگر اولاد نداشت - شعر بزبان
هندی از قسم کافی به کمال فصاحت می گفت و قبولیت داشته -
سیوم میر محمد معصوم، بعد از فوت پدر به تحصیل علم نحو و
صرف و نظم و نثر در خدمت ملا محمد ساکن کنکری از توابع
بهکر مشغول بود و بغایت شکار دوست بود - و پیاده چند گروه را
بشکار میرفت - و چون افلاس و تنگدستی ایشان بدرجه کمال راه
یافت برفاقت دو سه یار هم شهری پای پیاده طے مسافت راه گجرات
نمود - شهاب الدین احمد خان نیشاپوری صاحب صوبه و خواجه
نظام الدین هروی^۱ صاحب طبقات اکبری دیوان آنجا بود - میان
شیخ اسحاق فاروقی طغای مسود این مجموعه شیخ فرید بهکری
وکیل مطلق العنان خواجه نظام الدین هروی بود - عزیمت میر به
صوبه گجرات محض از تقریب محبت شیخ اسحق بود که در بهکر
یک جا به کسمب علوم مشغولی داشتند - شیخ اسحق قزوم میمنت
لزوم میر را از جمله مغتنمات دانسته ملازمت صاحب صوبه و
دیوان کنانیده منصب تجویزی دهانید - خواجه نظام الدین احمد

را ذوق تصنیف تاریخ طبقات اکبری بود - میر در علم تواریخ بهره کامل داشت - صحبت ایشان برار کرد، مصاحب و ندیم گردیدند - آخر بمروار ایام بمنصب هزاری ذات سوار رسیده در خدمت حضرت عرش آشیانی قرب و حالت بهم رسانید - آورده اند که چون میر محمد بهکری به گجرات تشریف بردند به دوکانچه صراف منزل کردند - آن صراف بذره هزار اشرفی را شمرده در کوئهری نهاده - میر آه سرد از دل پر درد برآورده و دست بر آسمان برداشت که بار خدایا این قدر زر به بنده عطا فرمای - به بهکر رفته در گوشه انزوا با فرزندان اوقات گذر نماید - شاه قلی یار ایشان که درین سفر رفیق بود از روی ابرام به میر گفت ای پست همت این چه قدر آرزو است بدرگاه قاضی الحاجات مسئلت نما که رتبه جاه و جلال من چنان زیاده گردان که این قدر زر در ماهه یک سپاهی من باشد - بر جبین نیاز بدرگاه بے نیاز بر زمین نهاد مسئلت این مطلب نمود - اختر در گزر بود مستجاب شد - میر در زمان دولت خود صاحب سی و چهل لک روپیه گردید - اوصاف حمیده و اخلاق ستوده آن برگزیده درگاه الهی تا کجا نویسد - مجملّاً در چنین دولت عظمی مردم محل ایشان که در ایام نقاقت در خانه هم شهریان در شادی و غمی می رفتند - الحال هم قدم خود را درین نمی داشتند - میر خود هم میرفت و عیب و عار نمیکرد - و چون بهند تشریف میبردند از آنجا مواهبات^۱ و سوغات فراخور حالت هر کد امی میفرستاد،

حتی مردم اجلاف که در شکار همراه میر در آنوقت میرفتند اسامی آنها در کاغذ مثل چند^۱ نوشته در متن احوال را می نوشت و سوغات بسیار می فرستاد^۲ و چون بشهر خود تشریف می آوردند سالیانه و فصلانه و ماهیانه و جمعگی و روزمره با اکابر و اصاغر شهر مقرر کرده بود و جویائے نام نیک بود - و در پرستش حق بے همتا نماز تمجید از ایشان قضا نشده و سخاوت به افراط می نمود - شهر متین میگفت - دیوان نامی و معدن افکار، در جواب مخزن اسرار، و تاریخ منده از تصانیف اوست و ذوق عبارت بسیار داشت و خود کتبه نویس و خوش خط بود - از ابتدای ایروان و نخجوان و تبریز و اصفهان تا قندهار و کابل و کشمیر و هندوستان و دکن هر جا رسید از اشعار خود نوشته و بر سنگ کنده یادگارے گذاشت - چنانچه سر دروازه قلعه اکبرآباد و مسجد جامع فتحپور سیکری و شیره اشعار ایشان بخط کتبه در سنگ کنده اند - و اکثر جا مساجد و سرا و رباط و پل و چاه آب و باولی بنا کرده خصوصاً شهر سکر که وطن اوست او را از عمارات عالی و درخت های پر و غیره زیورها پوشانیده - و درمیان دریای پنجاب که دو کره پیش^۳ قلمه بهرک جاری است عمارتے میتاسر نام بنا نهاده که در روی زمین نیست تاریخ او را گنبد دریای یافنه سنه ۱۰۰۲ - و گورخانه خود را بالای کوه که مشرف بر باغات و دریای پنجاب است آن چنان ساخته که

1 In MS. B چند

2 In MS. B سوغات یاد می کرد

3 In MS. B در گرد پیش

کسی در عالم مثل آدمی نشان نمی دهند - اولاً مناره مرتفع که مناره ماند و در دهلی یک کهند یعنی یک حصه او می توان گفت سر به بفلک کشیده از بیست گروه نمایان است - و متصل او گنبد مطبوع اگرچه از خشت پخته است اما گویا ریخته است^۱ و در جوار چو کهندی از سنگ های کلان که تا دور قیامت انهدام ندارد درست کرده مقابر پدر و برادر و خود زیر آنها نموده و آیات و احادیث که مدل بمغفرت است بالای قبر خود در آن گنبد بخط کتبه کنده و بر تمویز قبر نود و نه نام باری تعالی نوشته - شصت سال ازین عمارت گذشته است - رخنه و درزهای راه نیافته ، اما در عمارت حویلی دست تصرف را کوتاه داشته به مثل عمارت سائر الناس کرده میفرمودند که بر عمر اعتماد نیست، بعد از وفات من مبادا آن حویلی نزولی شود - الاسر دروازه خانه خود متصل مسجد پدر باغیچه در آراضی بیست ییگه راست ساخته گلها و درخت های میوه دار را نشانده که تفرج عالم است - و در حمایت دارای ایران تا با ایروان و نخجوان رسید و صحبت با بلند اقبال شاه عباس^۲ به وجه احسن برار کرد - نامی بخدا پرستی و ریاضت و زهد برآورد - و در سال سنه ۱۰۱۵ از هند بوطن رسیده داعی حق را لیک اجابت کرد^۳ - و در آخر عمر که امین الملک دیار وطن خود شده آمده خانه های همسایه را گرفته بدین سبب^۴ رنجانید - و نیز آن حسن سلوک که با خلق

شاه عباس صفوی 2 In MS. B ریخته اند 1 In MS. B

همسایه ها را بدین سبب 4 In MS. B اجابت گفت 3 In MS. B

خصوصاً با ہم شہریان خود داشت فتورے درآں راہ یافت - پارہ در مزاج شریف ایشان انحراف روی داد و آبادان کار بنوعی بودہ کہ برعایا منت میکرد کہ تمام جنگل جاگیر ما را پاک نسازند - برای زراعتی بچہتہ شکار چیزے بگذارند - این ہمہ صفات حسنہ و صفت ذمیمہ داشت اولاً چغل دوست بود دوم شدید العداوت - رحمۃ اللہ علیہ -

موٹہ راجہ جودہ پوری^۱

عمدہ از راجپوتان ہند است - پیش جدش راجہ بال دیو یک لک سوار جمعیت بود - اولاد و امجاد بسیار داشت چنانچہ اسامی وار علاحدہ در جائی خود ایراد یافتہ و نسبت شاہزادہ سلطان سلیم بدختر او واقع شد و ہمیشہ حقیقی راجہ کشن سنگھ برادر راجہ سورج سنگھ بودہ - و از بطن آن صالحہ چراغ دودمان تیموریہ حضرت صاحب قرآن ثانی روشن و منور گردید - و دختر راجہ سورج سنگھ ہمیشہ گجسنگھ بہ شاہزادہ سلطان پرویز نسبت شدہ بود چنانچہ احوال راجہ سورج سنگھ و راجہ کشن سنگھ و راجہ گجسنگھ مفصلاً نوشتہ شدہ -

مرزا علی اکبر شاہی

مدتے در دیار دکن بکوبی خان خانان مرزا خان گزرائید و از امرای کبار آنحضرت بود - اگرچہ نوکری قلیل داشت اما اکثر

¹ In MS. B موٹہ راجہ جودپوری را ٹھور

عمده بودند - و فضلا و صلحا دوست بود - چون کوکناری بود
 مربا و شیرینی های اقسام اقسام در مجلس او حاضر می آوردند -
 کارخانه عالی از قسم شیرینی ها^۱ داشت و از دکن برکات سعادت
 آمده به جاگیر صوبه اوده رفته از آنجا در دارالبرکته اجمیر در
 خدمت حضرت جنت مکانی رسیده عزت یافت - روزی بطواف روزه
 مقدسه منوره مطهره حضرت معین الدنیا والدین رفتند ، نزدیک گنبد
 آنحضرت قبر مرحومی نواب میان شهباز خاں کنبو بود - قبر را دیده
 زیارت نمود و در بغل گرفت و گفت که دوست قدیمی ما است
 و همان جا جان داد و همانجا دفنش کردند - اولادش عیان نیست
 که حالات آنرا ظاهر سازد -

مظفر خاں معموری

از سادات صحیح النسب است - و در زمان حضرت عرش آشیانی
 همراه شیخ فرید بخاری تعینات صوبه بنگاله بود - در جنگ معصوم
 کابلی و قتلو خاں گرفتار گردید و به لطایف الحیل خلاص شده آمده
 مورد توجهات خسروانه گردید - و در زمان^۲ جنت مکانی بخشه دوم
 همراه دوست محمد خواجه جهان بود - درین خدمت نا می به نیکی
 برآورد - بعده همراه مرزا رستم قندهاری در سنه ۱۰۲۱ بعد از
 فوت مرزا غازی بیگ ترخاں به تسخیر تته و تشخیص جمع بندی
 آنجا رفته از روئے کار دانی و فهمیدگی تشخیص جمع کرده باز

در عهد 2 In MS. B شیرینی و مربا و شربت ها 1 In MS. B

برکاب سعادت آمده عزت یافت - اسیراج بقال صاحب اختیار
 سرکار ایشان بود - بعد از فوت او در سرکار صادق خان نوکر
 گشت بجهت جمعبندی جاگیرخان موسی الیه به برگنات رفت -
 عامل آنجا او را کشت - پسرانش در سرکار جمفرخان ولد صادق
 خان صاحب مدار اند -

لشکر خان

از مشهد است، ابوالحسن نام داشت - در بدایت دیوان سرکار
 شاهزاده شاه مراد گشته بدکن آمد - بعد از فوت شاهزاده
 در خدمت حضرت جنت مکانی منصب عالی یافته متمادی ایام
 دیوان و بخشی صوبه کابل بود - با خان دوران صوبه دار
 صحبت برار نکرد - کجدار و مریز ماند و باز بدستیاری
 مهابت خان بدیار دکن آمده سردار لشکر بادشاهی گردیده
 با مداد و کومک عادل خان بیجاپوری بر سر ملک عنبر رفت -
 ملک عنبر ترک محاصره بیجاپور کرده راه فرار پیش گرفت - لشکر
 خان به اغوای او و اجیرام دکنی تعاقب او را نمی گذاشت -
 هر چند ملک عنبر به عجز خود اعتراف نموده ضعیف نالها^۱ کرد
 که از من در گذر نمائید^۲ درین ملایمت او را مغلوب دانسته
 تعاقب او را نمی گذاشتند تا آنکه در منزل بهاتوری دکن جنگ
 شد - از نفاق اسرایان عسکر بادشاهی شکست یافت - چنانچه

1 In MS. B ضعیف نالی

2 In MS. B در گذر نمایند

بنائے این حقیقت در تحت احوال مہابت خاں ایراد یافتہ
 مشار الیہ چندگاہ بہ ابتلائی الہی با چہل منصبدار بادشاہی
 کہ مرزا منوچہر نبیرہ خان خانان مرزا خاں باشد وغیرہ در
 دولت آباد بہ اختیار ملک عنبرگزرائید۔ و در صوبہ داری خان
 جہاں بودی بعد فوت شاہزادہ سلطان پرویز خلاص شدہ بہ
 برہانپور آمد۔ و در عہد حضرت صاحب قران ثانی^۱ ترک منصب
 و جاگیر کردہ عزلت اختیار نمودہ برخصت حضرت صاحب قران ثانی
 بہ طواف خانہ شریفہ مکہ مبارکہ و مدینہ رفتہ اخراجات بسیار
 کرد و از آنجملہ بمرقد منور معطر حضرت امیرالدومنین علی
 کرم اللہ وجہہ نجف رفت و از آنجا بہ مشہد مقدس رسیدہ مبلغی
 خرچ کردہ جاروب کشی درگاہ حضرت امام معصوم ضامن
 اختیار کردہ و سرا و رباط و عمارات و باغات بنا نہادہ و
 خرید کرد، و چنداں زر خیرات نقرای آن درگاہ نمودہ کہ کم
 کسر محتاج و بے مایہ ماندہ باشد۔ و در آنجا داعی حق را
 لبیک اجابت گفت و ہر دو جہاں حاصل نمود۔

خواجہ نظام الدین احمد ہروی^۲

در ہدایت حال دیوان حضور عرش آشیانی گشت باز صوبداری گجرات
 دیوان و بخشی بود۔ در چشم زخم شہاب الدین احمد خان خانہ اش
 بتاراج رفت۔ میان شیخ اسحق بہکری طغائی حقیقی راقم این مجموعہ

1 In MS. B حضرت جنت مکانی

2 In MS. B خواجہ نظام الدین ہروی

شیخ فرید بهکری که دیوان سرکار ایشان بود - مشار الیه تاریخ نظامی را به اتفاق میر محمد مضموم بهکری و شیخ محمد اسحق طغائی بنده نوعی ترتیب داده که امروز در تمام هند مستند روزگار است الحق کتابی بدین خوبی و جزورسی در هند کسی تصنیف نه نموده - وبغایت با خرد و دانش^۱ بود - چون نیک نهاد و خیر بود تا قیامت نام خود را به وسیله آن تاریخ گذاشت -

خضر خواجه خان

از سلاطین کاشغر بود - همشیره جنت آشیانی گلبدن بانو بیگم^۲ در حباله نکاح او بود^۳، بمرتبه امیر الامرای رسیده بود -

محمد قلی خان برلاس

از امرای کبار بود -

خان جهان

خواهر زاده بیرام خان، پنجهزاری بود -

سعید خان مغول

برادر زاده جهانگیر قلی خان، پنجهزاری بود -

عبدالله خان اوزبک

از امرای کبار منصب پنجهزاری داشت - مالوا و ماتدو در جاگیر او بود - چون رایات عرش آشیانی بمندو نزول اجلال نمود مشار الیه واهمه

1 In MS. B باخرد و با دانش

3 In MS. B در حباله بود

2 In MS. B کلان بیگم

4 In MS. B سعید خان

بخاطر خود راه داده از آنجا گریخت و همراه علی موهان روانه گجرات گشته و بغی ورزید -

قبا خان کنک

از امرائے کبار حضرت عرش آشیانی بود نبائر او الحال در صوبه دکن منصبدار اند -

یوسف خان

ولد اتکه خان بمرتبه امارت رسید و بسے قرب و منزلت در خدمت حضرت عرش آشیانی داشت در عنفوان جوانی از غلبه شرب خمر در گذشت -

شجاعت خان

خواهر زاده تردی بیگ خانست - در سلک امرائے پنجپزاری منسلک بود - از دست نوکران خود به شهادت رسید -

شاه بداغ خان

بمرتبه امیرالامرای رسید - در حکومت ماند و دکن رویه در دره کوه عمارت یک دو خانه بس به تکلف آراسته کرده نیککنشہ نام نهاده و اساس او به سالهائی دراز باقی خواهد بود - فی الواقع جای است مطبوع، حضرت جنت مکانی اکثر شبهای جمعه را در آنجا با جمیع پرده نشینان عزت میگذرانیدند - یک بیت در آنجا بانی عمارت^۱ کتبه نویسی نموده:

توان کردن تمامی عمر را مصروف آب و گل^۲

که شاید یکدمی صاحب دلے آنجا کند منزل

راقيه و قابله شاه بداغ - و در تحت آن مرحومی میر محمد مصوم

1 In MS. B بانی آن عمارت

2 In MS. B گل و آب

بکری نامی خود کتبه نوشته و در سنگ^۱ کنده که :

چغده دیدم نشسته در صبح پگاه

بر کنگره مقبره شروانشاه

فریاد کنان ز روی عبرت می گشت

کو آن همه حشمت و کجا آن همه جاه

قرسون محمد خان

سابق نوکر بیرام خان بود - بعد از آن بمرتبه امیر الامرای رسیده -

وزیر خان

برادر عبدالمجید آصف خان بخطاب وزیر خانی و بمرتبه^۲ وزارت و به

منصب^۳ پنجمزای رسید -

محمد مراد خان

از امرائی بزرگ بود -

اشرف خان میر منشی

از افاضل وقت بود - نام آن یگانه محمد اصغر بود و از سادات عرب

شاهی - هفت خط را خوب می نوشت و در علم جفر دستگامی داشت

و عامل بود -

محمد قاسم خان نیشاپوری

پنجمزای بود و در نیشاپور هم دولت عظیم و مرتبه امرائی داشت

¹ In MS. B در آن سنگ

² In MS. B به منصب

³ In MS. B مرتبه

از آنجا به حادثه اوزنگ فرار نموده به هندستان آمده ، قرب و عزت بهمرسانید -

راجہ تودر مل

از طائفه کھتری نویسنده بود - بوسیله مظفر خان بمرتبه وزارت رسید و مدت هفده سال وزیر با استقلال بود - چهار هزارى منصب داشت و دهارو پسرش در جنگ تنه تردد نمایان کرده بکار بادشاهی آمد و در جهوسی پراگ عمارات عالی بنا نموده - اما اجل امان نداد که در آنجا بنشیند - اسبان را نعلبندی از نعلهای طلا و نقره او می کرد - باقی احوال راجه تودر مل از آفتاب عیان تر است به تفصیل آن مبادرت نه نمود -

مرزا قلی خان

برادر حیدر محمد است - بمرتبه عالی رسیده -

مظفر خان

مظفر علی نام داشت - از نویسندگانی تربت است - اول نوکر پیرام خان بود - بعده بمرتبه امیرالامرای رسید و هفت سال وزارت با استقلال کرد و در حادثه بغی قاقشالان به شهادت رسید - مسجد جامع در اکبرآباد نزدیک کثره میان رفیق احداث کرده اوست - سالهای دراز اساس او قائم خواهد ماند -

شاهیم خان

سه هزارى منصب داشت - از امرائی قدیم بود -

اسماعیل سلطان

از امرا^۱ قدیمی بود - دریں دولت بمرتبه امارت رسید -

محمد خان

از امرائے کبار این^۱ دودمان بود - در آخر عمر خلل دماغ بهمرسانیده بدان حالت در گذشت -

خان عالم

پسر همدم کوکه که در فهم و ادراک و شعر گفتن از اقران خود ممتاز بود - در جنگ میان داؤد افغان کشته شد -

قطب الدین محمد خان

برادر خان اعظم، منصب پنجهزاری داشت و بمرتبه امیرالامرائی رسید^۲ و بدست سلطان مظفر گجراتی در بروده به شهادت رسید -

اسماعیل قلی خان

برادر خان جهان بمنصب سه هزارى رسید - و در عهد حضرت عرش آشیانی این جهان فانی پدرود کرد - هزار و دویست زن^۱ داشت - وقتی که بدربار میرفت مهر بر ازاربند آنها می کرد - آخر همه عورات متفق شده زهر در خورد او دادند - مرد بسیار عیاش عالی مشرب بود - طعام وافر میکشید و در

آن 1 In MS. B

برادر خان اعظم پنجهزاری 2 In MS. B
منصب عالی و امیرالامرائی رسید

ملبوسات^۱ و فروش و ظروف و سایه بان بسیار تکلف^۲ می نمود -

اعتماد خان گجراتی

چون ابراهیم حسین مرزا و محمد حسین مرزا و غیره مرزایان الئی که احوال آنها در تحت اسامی مذکور شد خروج در گجرات کرده ملک گجرات را بتصرف خود در آوردند^۳ و حضرت خلیفه الہی در سال ہفدہم از جلوس موافق سنہ تسع و ثمانین و تسعمایۃ^۴ متوجہ بسیر گجرات شدند - چون نزدیک احمد آباد رسیدند اعتماد خان حاکم گجرات و میر ابوتراب و سید حامد بخاری و اختیارالملک و ملک الشرق^۵ و وجیہ الملک و الخ خان حبشی^۶ و جہار خان و دیگر میران و سرداران گجراتی آمدہ ملازمت حضرت نمودند - از آن جملہ اعتماد خان کہ سلطان مظفر ولد سلطان محمود گجراتی کہ او را بدام مقید^۷ و محبوس میداشت - مقاید شہر را علاوہ پیشکش خود ساختہ اظہار نیکو خدمتی خلوص عقیدت خود نمودہ - و چون ابراهیم حسین مرزا بر قلعہ و ولایت بہروج و برودہ و سورنہ متغلب و متصرف^۸ شدہ رایت مخالفت بر افراختہ بود - اختیارالملک گجراتی از خدمت حضرت عرش آشیانی گریخت - آنحضرت را اعتماد بر امرائے گجراتی نمائد - اعتماد خان را حوالہ شہباز خان کنو نمودند - از

-
1 In MS. B	ملبوسات	2 In MS. B	تکلیف
3 In MS. B	بتصرف خود آوردند	4 In MS. B	سنہ تسع و سبعین
5 In MS. B	ملک الشرق		و تسعمایۃ ۹۷۹
6 In MS. B	آتش خان حبشی	7 In MS. B	مدام مقید
8 In MS. B	بقلب متصرف		

آن باز که حضرت عرش آشیانی متوجه هندستان شدند او را از قید بر آورده منصب عالی و جاگیر داده بکجرات گذاشتند - که ملک را آبادان نماید - مشار الیه همانجا ودیعت حیات را به موکلان قضا و قدر سپرد -

رائے رائے سنگه بهرتیه

راجا ناگور و بیکانیر بوده بمنصب پنجهزاری رسیده - دلپت پسر او بمرتبہ امارت رسید و در جنگ تته که همراه خان خانان بر سر مرزا جانی بیگ ترخان رفته بود کمی نموده آخر بغی ورزید و بجزای کردار خود گرفتار شد - در سنه ۱۰۲۱ در دارالبرکتہ اجمیر دستگیر شده آمد - او را به حلق کشیدند -

شریف خان

برادر خان اعظم بمنصب پنجهزاری رسید و حکومت غزنین وطن خود داشت -

شاه فخرالدین اتکه

برادر خان اعظم ملقب بمعائب به منصب سه هزاری رسیده در گذشت -

محب علی خان ربهتاسی

از امرائے پنجهزاری به شجاعت و مردانگی و سخاوت و حیائے چشم مشهور آفاق بود -

معین الدین خان میر سامان

بمرتبه سه هزارى رسید -

اعتماد خان خواجه سرا

از امرائے سلیم خان بن شیر خان سور بود - درین دولت بمنصب سه هزارى رسید - سرکار بهکر بهجاگیر او مقرر شد - اعتماد پور در شش کروهی آگره معمور ساخت و تالاب کلانی و عمارات در آنجا است، ساخته در زندگی خود مقبره خود بنا نهاده، چنانچه در آنجا آسوده است - چون به بهکر رفت با مخادیم و سکنه آنجا سلوک بد نمود و در دادن حق سپاه خود مکث میکند - روزی یکی از سپاهیان که مقصود علی نام بود از یک چشم بهره نداشت عرض احوال خود را کرد - او بدرستی پیش آمد و گفت که بر چشم کور تو باید شاشید - او فی الحال جمدهر بر شکمش زد - افتاد، بمرد -

مرزا رستم خان

بمرتبه امرای رسید - و بعده بغی ورزیده -

کمال خان ککهر

پسر سلطان سانک به مرتبه پنجهزاری رسید - اینها کرسی در کرسی دولتخواه آمده اند از زمان حضرت امیر تیمور گورگان

تا دور دولت و زمان بهجت حضرت نائب درگاه ربانی صاحبقران ثانی
دولتخواهی پیشه دارند -

طاهر خان میر فراغت

از امرائے حضرت جنت آشیانی بود - در عهد عرش آشیانی
بمرتبه سه هزار رسید -

سید احمد خان بارهه

برادر سید محمود بارهه - شجاعت او از آفتاب عیاں بود - سه
هزاری منصب داشت -

قرا بهادر خان

چهار هزار بود -

باقی محمد خان کوکه

برادر ادهم خان - چهار هزار بود -

سید محمد میر عدل

از فحول علمائے هند بود و در قصبه امروهه وطن داشت -
به خدمت میر عدلی در سرکار بهکر آمده ناسی به بزرگی بر آورد -

معصوم خان فرنخودی

پسر معین الدین احمد خان از امرائے دوهزاری بود -

فورنگ خان

پسر قطب الدین محمد خان اتکه بود - در سلک امرائے چهار
هزاری انتظام داشت -

شاه محمد خان اتکه

برادر خورد اتکه خان، منصب سه هزاری داشت -

علی قلی خان

دو هزاری بود -

فتو خان^۱

از امرائے سلیم خان سور، دو هزاری منصب داشت -

سماچی خان^۲

دو هزاری بود -

فتح خان فیلبان

آخر بمرتبہ امارت و منصب دو هزاری رسید -

.....
..... دو هزاری بود -

درویش محمد اوزبک

در ابتدا نوکر بیرام خان بود، آخر بمنصب دو هزاری رسید -

مجنون خان قاقشال

پنجم هزاری بود -

1 In MS. B فتی خان

2 In MS. B سماچی خان

3 Lacuna before دو هزاری -

محمد قاسم خاں میر بحر

از امرائے قدیم ابن سلسلہ بود ، سه هزارى منصب داشت -

شیخ ابراهیم

داماد و خواهرزاده حضرت شیخ سلیم چشتی سیکری^۱، بمنصب
هزارى رسیده بود -

خواجه جهان خراسانى

امین الدین نام داشت - چند سال وکالت به استقلال کرد ، به
منصب دوهزارى رسیده -

راجہ جگناتھ

پسر راجہ بہارا مل از امرائے سه هزارى بود -

راجہ اسکرن

سه هزارى منصب داشت -

راجہ لونکر^۲ کچھواہہ شیخاوت

دو هزارى بود - سه پسر داشت - ایشر داس و سانولداس و رائے
منوہر داس - از ایشر داس دریا خاں پسر شد - کہ در حسن
نظیرے نداشت - پدر و پسر و عمو ہمہ بمنصب عالی رسیدند -
از آنجملہ رائے منوہر داس مرزا منوہر خطاب داشت - و در رنگ

1 In MS. B سیکری ست

2 In MS. B نون کرن

شاهزادها زیست می‌نمود و بغایت مقرب درگاه حضرت بود. دماغی داشت که سر به فلک فرود نمی‌آورد. و به استغنائی تمام می‌گذرانید^۱. شعر متین می‌گفت. وقتی که خان اعظم محمد عزیز کوکلتاش از حضرت مکه مبارکه مراجعت نموده در خدمت حضرت عرش آشیانی رسید. آن حضرت از عمارات خانه مبارکه پرسیدند. خان اعظم از روی حقارت عرض کرد که از خشت و سنگ است. رائی منوهر حاضر بود بداهتاً گفت که:

اگر ایمان همین کعبه پرستی است * پرستاران بت را طعنه از چیست
و نیز اشعار او را حضرت جنت مکانی بخط خاص خود در جهانگیر نامه ثبت نمودند از آنجمله اینست:

غرض ز خلقت سایه همین بود که کسی

بنور حضرت خورشید پائی کس نه نهد

یگانه بودن و یکتا شدن ز چشم آموز

که هر دو چشم جدا و جدا نمی‌گردد

ز تیر آه منوهر فلک به سینه خود

سپر گرفته ز خورشید مهر و ماه می‌گردد^۲

دیوان منوهر مشهور است. اشعار او را متانت کلی است. در عهد

حضرت جنت مکانی نیز بمرته امارت رسیده تعینات دکن شد. همانجا

^۱ In MS. B گذرانید

^۲ In MS. B سپر گرفته ز خورشید و ماه می‌گردد

در گذشت - اولاد ایشان و اولاد ایشرداس و سانولداس تاحال
باقیست و همه به منصب فاخوره رسیده اند - اما درین سلسله کسی را
علم نصیبه^۱ نشده - بهمان کج مج زبان ماندند -

مادهو سنگه

برادر راجه مان سنگه، سه هزاری بود -

غیاث قلی

سه هزاری، چند سال منصب بخشی گری داشت -

پائینده خان مغول

از امرائے قدیمی، دو هزاری بود -

مبارک خان

ولد کمال خان ککهر، هزاری بود -

حسین خان تکریره

تکریره از آن سبب گویند که در حکومت لاهور شخصی هندو ریش
دراز را نادانسته مسلمان دانست تعظیم کرده بود تا کید گردانید^۲ که
هندو در جامه خود نزدیک بر دوش پیوند بدوزد و بزبان هندی
پیوند را تمکری می گویند مشهور بتکریره گشت - دو هزار و پانصد
منصب داشت -

^۱ In MS. B نصیبه علم

^۲ In MS. B تا کید کرد

سید قاسم بارهه

از امرائے دو هزارى بود -

جلال خان وسعيد خان

دو دو هزارى بودند -

خواجه طاهر محمد

ملقب به تاتار خان، مدتی در سلک وزرائے انتظام داشت، بمرتبه

امارت رسیده بود -

مهتر خان خاصه خیل

از کره مانیکپور به اسیری آمده در خدمت درباری خادمان محل حضرت خلیفه الهی کرده بمرتبه امارت رسید - چنانچه هرگاه حضرت عرش آشیانی از اکبرآباد عازم دارالسلطنت لاهور با شکار می شدند مهتر خان را به حکومت قلمه اکبرآباد می گذاشتند - به سه هزارى ذات و سوار منصب رسیده - به غایت ساده لوح بود چنانچه سخنان او که از سادگی بوقوع آمده شهرتی در هند دارد - مجملآ آنکه در حکومت اکبرآباد قافله از سوداگران بیرون شهر افتاده بودند - شتران آنها دزدان بردند - چون بسمع خان مشارالیه رسید در آن سر زمین آمده چپ و راست نگاه کرده گفت که من یافتم - سوداگران التماس نمودند که خانصاحب چه یافتند - گفتند که این کار دزدان است - باز مردم هراسیه را

جمع آورده بعد از سرزنش گفت^۱ که امشب شما را مهلت داده ایم۔
دریں کنج خانه امشب خاک اندازی نمائید ۔ اگر فردا شتران حاضر
نشوند^۲ مورد عتاب خواهد شد ۔

نیز دختر خود را به باز بهادر قلماق نسبت کرده بود ۔ چون او را بعد
از عقد تزویج باز بهادر بخانه میبرد مهتر خان سر دروازه آمده معذرت
مینماید که بهادر عزوشان و شوکت شما زیاده از آنست که این صبیہ
را لیاقت هم خوابه شما باشد یا سائیس شما بکار خواهد آمد ۔

روز براھے میرفت ۔ بوئے انگوزه که بکمار بدال میدهند به
مشامش رسید ۔ خوشش آمد دانست که چیزے تحفه است ۔ روز دیگر
انگوزه را طلبیده سائیده در بغل مالید و به دربار رفت ۔ اهل دربار
از بوئے او بجان آمدند و دانستند که این عمل ازو است ۔ پرسیدند که
خانجیو! انگوزه را شما مالیده اید ۔ گفت که ما مردم غریب از کجا
بیابیم ۔ از صدقه حضرت خلیفه الہی جزوی یافته بودیم کہ
سائیده در بغل مالیده ایم ۔ و پوشاک نفیس می پوشید ۔

قریب پنجاه پاجامه قطع کرده بجهت دوختن بدرزی داده
بود۔ درزی دوخته آورد کہ خانجیو! پائجامه را آورده ام ۔ این بزرگ
دانست کہ پائجامه لباس دیگر است برآشت کہ ما ازار داده بودیم
او را کوره کاری کرده کہ چرا ازار را پائجامه نموده ۔

مشهور است کہ در حکومت آگرہ باز از دست میر شکار پرید ۔

1 In MS. B گفتند

2 In MS. B ظاهر نشدند

حکم کرده که دروازه های قلعه را مسدود سازند که باز پریده نرود -
یکصد شتر مایه پادشاهی به اهتمام او بود - در برسات بیماری در
شتران افتاده بود - نود شتر سقط شدند - روزی حضرت عرش
آشیانی ازو پرسیدند که شتران حواله شما را چه حالت است^۱ -
عرض کرد که ده شتر دیگر که بمزند صد شتر تمام
میشوند - باقی سخنان مضحکات او بسیار اند که تحریر^۲ آوردن آن
لایق ندید - باین سادگی مرد خیر بود - علوفه سپاه ماه بماه میداد -
و گاه گاهی خیرات هم میکرد - چون از قوم کایتیه بود این قوم
را رعایت های بسیار میکرد - و از جرأت مردانگی خالی نبود^۳ -

ابو طالب نبیره او خزانچی صوبه بنگاله بود - نواب
قاسم خان ولد میر مراد داماد نواب اعتمادالدوله به صوبه داری
بنگاله ممتاز بود - در روی دیوان دستخط بر محاسبه او میکرد -
ابوطالب برخاسته عرض کرد که نواب سلامت حقیقت تحویل داری
به نواب عیان تراست که اخراجات بسیار می شود - دستخط فهمیده
خواهند کرد - نواب را گران آمد - برخاسته اندرون محل رفتند -
اهل مجلس او را ابرام کردند که چرا این قسم حرف به زبان
رانندی که مزاج نواب مکدر شد - پرسید که سبب چه بود -
گفته^۴ که نواب قاسم خان در زمانه صوبه داری مرحومی اسلام خان

1 In MS. B چه حال است

3 In MS. B هم خالی نه بود

2 In MS. B در تحریر

4 In MS. B گفتند

چشتی فاروقی خزانچی صوبه بنگالا بود و به تربیت آن مرحوم از آن پایه گذشته بمرتبہ امارت و صوبہ داری رسید - حالا از گفتن این حرف کنایه ظاهر میشود - روز دیگر کہ قاسم خان در روئے دیوان نشست ابو طالب به معذرت زبان کشود - کہ نواب سلامت مرا خبر نبود کہ شما هم خزانچی این صوبہ بودید - حالا مرا این بزرگان خبردار ساختند و الا نہ مرا چه حد کہ این حرف بر روئے نواب بگویم - قاسم خان بتبسمے نموده گفتند کہ آری خانوادہ مہترخان خالی نیست - نازم بہ قدرت ہائے باری تعالیٰ فرعون بے عون در بادشاہی مصر دعوی الوہیت کرد - و بعد از غرق او شخص دیگر بہ حکومت او نشست - رعایا فریادی شدند کہ پنبہ کاشتہ بودیم غرق شد - گفت چرا پشم نکاشتید تا غرق نمیشد - این حکایت را مصلح الدین حضرت شیخ سعدی شیرازی^۱ در کتاب گلستان ایراد نمودہ - و از مہتر خان و اولادش پنجاہ حکایت بہتر ازین مشہور است - حق تعالیٰ می نماید کہ عقلاً و فضلاً و اشجعان بہ فضل و دانش و مردانگی نہ نازند کہ دولت عطیہ الہی است - ہزار خردمند پیش اہلہ و نادان دست بستہ استادہ اند و محتاج نگاہ اویند - خواست خواست حق است -

1 In MS. B سعید الدین شیرازی

پہاڑ خان خاصہ خیل

دوہزاری بود -

فرحت خان خاصہ خیل

دو ہزاری بود -

رای درگا

دو ہزاری بود -

مقصود علی کور

سابق از نوکران بیرام خان بود دریں درگاہ برتبه امرائی

دوہزاری رسیدہ -

اخلاص خان خواجہ سرا

دوہزاری گذشتہ -

مہرا علی سلدوز

اول نوکر بیرام خان بود آخر بہ دوہزاری منصب رسیدہ -

خداوند خان دکھنی

در نظام الملکی دولت عظیم داشتہ - چنانچہ مسجد

جامع روہنکیرہ^۲ احداث کردہ اوست و اساس او بہ سال

ہای دراز باقی - در فتحپور سیکری در سلک بندہای درگاہ

انتظام یافت - و بہ منصب سہ ہزاری رسیدہ بود - بفرمودہ حضرت

خلیفه الهی خلیفه الخلفا شیخ ابوالفضل علامی ضیافت او نموده
 بخانه خود طلبید ، و اکثر امرای بزرگ در آن مجلس جمع آمدند -
 شیخ در اطعمه و اشربه چندان تکلیف کرد که پیش هر نوکر او
 نه نه لنگری و یک گوسفند بریان بایک صد نان نگاه داشته بودند و
 پیش خداوند خان سوائے اصراف این طعام کباب مرغ پلمو دار و
 دراج و تیر و ساگ و سالن از این قسم رکابی هائے بسیار چیدند -
 خداوند خان را گران آمد که پیش ما نگاه داشتن کباب مرغ از
 روی امتیاز^۱ است - مجلس را برهم زده برخاست و طعام نخورد -
 چون بمسامع حضرت خلیفه الهی رسید تبسم نموده او را طلب فرموده
 گفتند^۲ که در هند با عزت و تکلف بهتر ازیں نمی باشد - اگر
 مقصود طعام است پیش هر نوکر^۳ شما نه نه لنگری چیده
 بودند - اما باز بخانه شیخ نرفت و الفت و انس^۳ نمود - این کینه
 را در دل نگاه داشته آخر به اجل طبعی در گذشت -

سید مرتضیٰ خان دکهنی

سردارے بود ، بمنصب هزاری رسیده -

حسین خان پنی افغان

هزاری بود -

1 In MS. B طلبیده فرمودند

2 In MS. B نوکران شما

3 In MS. B انس و الفت

نظر بیگ

دوہزاری بود -

راجہ گوپال

دوہزاری بود -

سید ہاشم بارہہ

ولد سید مود - دوہزاری بود - در جنگ سرکچ گجرات
کہ خان خانان مرزا خان با سلطان مظفر گجراتی جنگ
نمودہ شہید شد -

راے سرجن

قلعہ رتھپور داشت و قلعہ را بر روے موکب ظفر
ماثر کشید - حضرت عرش آشیانی قلعہ را مرکز وار درمیان
گرفته محاصرہ فرمودند - چون کار بہر اہل قلعہ تنگ
شد راے سرجن از اوج غرور سرکشی بہ حسیض مسکنت آمدہ
پسران خود، راے دودا و راے بہوج را از قلعہ بیرون
فرستادہ امان خواست - آنحضرت ہر دو را بنوازشات خسروانہ
سرفراز ساختند - حسین قلی خان² را کہ خطاب خانجہانی دادہ بودند
درون قلعہ فرستاد - راے سرجن را تسلی خاطر نمودہ آورد و منصب³ و
جاگیر و عزت یافت - حضرت خلیفہ الہی خود بتماشائے قلعہ رفتہ

1 In MS. B پسران خود را

2 In MS. B حسن قلی خان

3 In MS. B عزت و منصب و جاگیر

مہتر خان بحکومت آنجا مانده - خود بدولت مراجعت فرمودند - راے
سرجن در عہد دولت حضرت عرش آشیانی بمہ تہ کمال رسید -

راجہ روبسی

ہزار و پانصدی بود -

فاضل خان

پسر میر محمد خان اتکہ ، در جنگ گجرات بکار بادشاہی آمد - دو
ہزاری منصب داشت -

شاہ قلی خان فارنجی

ہزاری منصب داشت -

شیخ محمد بخاری

در جنگ شیر خان فولادی شہید شد -

لعل خان بدخشی

ہزاری بود -

خنجر بیگ چغتائی

از امرائے قدیم این سلسلہ بود - در فنون جزئیات و علم
حکمت خصوصاً در موسیقی ممتاز بود و طبع نظم داشت - در باب
اکھاڑا مثنوی مشہور دارد -

مخصوص خان

برادر سعید خان، دوهزاری بود -

ثانی خان

از طایفه ارلات است اولاً قلندرے بود - آخر بمرتبه امارت رسیده
طبع نظم داشت و کافیه را نظم کرده -

مرزا حسن خان

برادر سید برکه، در سلک امرای کبار انتظام داشت -

راجہ جگت سنگہ

ولد راجہ مانسنگہ، هزار و پانصدی بود - در جنگ قتلو خان
نوحانی بکار بادشاهی آمد -

مرزا حیات خان

برادر مرزا حسن خان - بمرتبه امارت و منصب هزاری رسید -

علی دوست خان

هزاری بود -

سلطان حسین خان

هزاری بود -

سلیم خان سرمور افغان

دوهزاری بود -

سید جهجو باریه

سه هزاری بود -

دربار خان^۱

پسر تكلو خان قصبه خوان شاه طهماسب بود - او نیز در خدمت حضرت خلیفه الهی قصبه خوانی می کرد - دوهزاری بود -

حاجی محمد سیستانی

ابتداءً نوکر بیرام خان بود - به هزاری رسیده بود -

محمد زمان

برادر مرزا سید یوسف خان، هزاری بود - در ولایت کده به شهادت رسیده -

محمد قلی توقنائی^۲

هزاری بود -

مجاہد خان

ولد مصاحب خان جوانی بود در نهایت شجاعت و شہامت در تہانہ کونہلمیر مهم رانا کہ شہباز خان کنبو محاصرہ داشت بدرجہ شہادت رسید - دوهزاری بود -

خرم خان^۳

دو هزاری بود -

1 In MS. B دریا خان

2 In MS. B محمد قلی توغائی

3 In MS. B عزم خان

سلطان ابراهیم

هزاری -

شاه غازی ترکمان

هزاری -

شیر افکن بیگ^۱

از اسرانی جنت آشیانی، دو هزار بود -

شیرویه

پسر شیر افکن هزاری -

نوشه خان^۲

هزاری -

جمال خان قورچی^۳

ندیم پیشه بود، بهمه وقت از سخنان شیریں او باعث انتعاش

حضرت خلیفه الهی میگشت بمنصب هزاری رسیده بود -

شمال خان قورچی

غلام حضرت خلیفه الهی ندیم مشرب بود، هزاری منصب داشت -

مرزا علی خان

پسر محرم بیگ، جوان مردانه صاحب سلیقه بود - در کشمیر به

شهادت رسید -

1 See Bāyazid Biyāt: *Tadhkirah Humayūn wa Akbar* (Calcutta, 1949), p. 178.

2 نوشه in the original list of content.

3 جلال خان in the original list of content.

میر عبدالله خان

هزاری -

فرخ خان^۱

ولد خان کلان که در سلک خانزادان منسلک بود، هزاری -

قتلق قدم خان^۲

هزاری -

جعفر خان ترکمان

بن قزاق خان، در وقته که قزاق خان حاکم خراسان به شاه طهماسب باغی شد به قتل رسید - آوردی التجا بدرگاه خلایق پناه حضرت عرش آشیانی آورد، دو هزاری شد -

میر ابوالمظفر^۳

پسر اشرف خان هزاری -

رام سنگه^۴

پسر راجه اسکر، هزاری -

میر ابوالقاسم

ولد سید محمد میر عدل هزاری -

1 In MS. B فرخ ترکمان

2 In MS. B قتلی خان

3 In MS. B دولت خان بدله میر ابوالمظفر

4 راج سنگه in the original list of contents.

خواجہ عبدالحمی

میر عدل، ہزاری -

میدنی رائے^۱

ہزاری -

میر سید زاہد رضوی

برادر مرزا سید یوسف خاں، بہ شجاعت موصوف بود، پانصدی -

طاہر

بسرشاه سیف الملوک کہ حکومت بدخشاں از بلاد خراسان داشت و

بدست شاه طہماسپ بہ قتل رسیدہ او بدرگاہ آمد، ہزاری منصب داشت -

محمد قلی ترکمان

بمرتبہ امارت و منصب ہزاری رسید -

مرزا علی

جوان مردانہ صاحب شمشیر بود -

رائے بھوج

ولد رائے سرجن ہزاری بود -

رائے لکشمین بہدوریہ^۲

دو ہزاری بود -

1 In MS. B ابوالمظفر which is wrong as is clear from its own list of contents where Midni Rai is mentioned,

2 In MS. B رائے مکتن

باقی بیگ سفره چی

پسر طاهر خان میر فراغت، هزاری بود -

خاندوران کابلی

سابق نوکر مرزا حکیم بود - از بکه جوانان در عهد حضرت عرش آشیانی به منصب پنجهزاری رسیده - مرد ترک - ساده لوح بود - خطاب خاندورانی یافته صاحب صوبه قندهار گشت - روزی که به قندهار رخصت میکردند شیخ فرید بخشی او را ستاده کرده علم و تقاره از حضرت عرش آشیانی داده^۱ - او گفت که این ها بچه کار می آیند و در منصب بیفزائید و جاگیر بیشتر دهید که سواران بسیار بکار بادشاهی نگاه داریم - و در صوبه قندهار نامی به مردی و مردانگی برآورد - در شنقار شدن حضرت عرش آشیانی امرای قزلباش که در خراسان بودند با ملک سیستانی اتفاق کرده آمده قندهار را محاصره کردند - شاه بیگ خان از درون بیرون آمده ترددات نمایان میکرد و بالای ارک قندهار روز و شب پاتربازی میکرد و لشکر قزلباش را می نمود با آنکه عسرت غله بنوعی رو داده بود که وجود نان حکم کمیها داشت - و روزی که ایلچی قزلباش در آن قلعه می آید در کوچه و بازار غله و روشن و گوشت و میوه خرمن خرمن از سرکار خود می نهاد که غنیمت وافف بر عسرت غله نشود و حیدر اوباش که سابق نوکر مشار الیه بود در زمیندار و جمعیت بمهرسانده سر سروری برافراشت و کار

بر تاخت و باخت بود - حتی از زیر قلعه قندهار مواشی را می تاخت
 واسپ چینی نام داشت مثل شتر نشست و برخاست میکرد و وقتی که
 حیدر راه گریز را اختیار می کرد آن اسپ در یکروز صد کروه میرفت -
 خاندوران سزا در کنار او نهاد - در اوایل جلوس جهانگیری به صاحب
 صوبگی کابل معزز گردید - و در افغانستان کارستانی ها کرد متمادی
 ایام در آنجا بسروری گذرانید - وقتی که جنت مکانی بسیر دریای
 شور و کنایت و احمد آباد در سنه ۱۰۲۶ تشریف بردند خاندوران
 در رکاب ظفر انتساب همراه بود - باوجود کبر سن او را به صاحب
 صوبگی تته معزز^۱ ساخته رخصت فرمودند - چون بر رخصت نواب آصف
 جاهی رفت - ایشان سفارش برادران ملا محمد تته نمودند چون مشارالیه
 شنیده بود که ملا محمد در کنف حمایت و حریم حراست آصف جاهی
 معزز و محترم است و برادرانش در تته جاگیر آنجا را به پشت گری
 خان ملا محمد در نظر نمی آوردند - مشارالیه ساده لوح بر روی نواب
 آصف صفات نتیجه سفارش ظاهر کرده گفت که اگر برادران ملا بر قدم
 خواهند بود بهزت خواهند ماند و الا پوست این ها را خواهم کند -
 ای معنی بر طبیعت آصف جاهی گران آمد و سبب برهمزدگی مهمات
 او گشته و از منصب و جاگیر افتاد و سلام منع شد و بهیره خوشاب از
 سالهای دراز در جاگیر او بود در وجه مدد معاش او داده رخصت
 کردند که منزوی باشد - مشارالیه بغایت شارب الخمر بود - می گفت

که صراحی در پیمش باشد عالم نباشد در همان ایام سفر آخرت
اختیار کرد -

نقیب خاں^۱

پسر میر عبداللطیف قزوینی سید صحیح النسب بمرتبه امارت
رسید و در علم جفر و تاریخ سرآمد وقت خود بود ، و
در خدمت حضرت عرش آشیانی جنت مکانی مقرب و مصاحب بود - و
در جهانگیر نامه نوشته اند که آنقدر دوربینی داشت که اگر خیل
کبوتر می پرید هر چه می گفت بسے کم و کاست به شمار می آمدند -
و زندگانی دراز یافت - نواب اعتمادالدوله و میر جمال الدین حسین انجو
و نقیب خاں و خواجه شیر محمد مستوفی هم فراغ و مصاحب و
محب یکدیگر بوده اند - مشار الیه باجل طبیعی در گذشت - و در
دارالبرکة اجمیر در زیر قدم گاه روضه متبرکه حضرت مبین الدنیا و الدین
بیرون گبند احاطه چهار دیواری سنگ مرمر نموده، او باخانم منکوحه
خود که بانو و کیوانو و عاقله روزگار بوده است آسوده -

شیخ عبدالرحیم لکهنوی^۱

از امرائے قدیم این سلسله علیه بود و خدمات پسندیده
ازو به وقوع آمده - روزی چند او را خلل دماغ بهم رسید^۲ -
و جمدهر در شکم خود زد - حضرت خلیفه الهی بدست مبارک خود
شکم او را دوختند صحت یافت و پس از چندگاه درگذشت - بی بی کشنا

¹ The order of names in the original list of contents does not tally with the arrangement of the text.

² In MS. B خلل دماغ او را بهم رسید

نام عورت برہمن را خواستگاری کرده بود۔ آن شیرزن از ابتدائی وفات شیخ عبدالرحیم تاحال کہ مدت پنجاہ سال است نام و نشان او را قایم ساختہ باغات و دیہات و سرا و دکان و حیاض و تالاب و گورخانہ و خانہ^۱ پر تکلف بنا نہادہ۔ اگر پنجهزاری و اگر احدی و اگر سپاہی از آن راہ عبور بکند طعام نفیس فراخور حالت ہر کدماے را ضیافت میکند و پان را آن لطافت کم کسی ندیدہ باشد۔ در فوجداری مسود این اوراق شیخ فرید بہکری در سنہ ۱۰۱۵ مہمانداری و سلوک معاش و قبیلہ داری او را بہ عین الیقین معائنہ و مشاہدہ نمودہ۔ ناموس آن شیخ زادہ را تا حال کہ سنہ ۱۰۶۰ است باوجود کبر سن و عدم بصارت روز بروز دیہات را بہ اجارہ میکرد و رونق باغ کہ شیخ در آنجا آسودہ است میدہد۔

رامے رایان پتر داس

نویسنده ہندوی از طائفہ کہتری ہود۔ بہ امرای رسید و در فتح گڈہ کشکک^۱ ترددات نمایان کردہ ناسے بر آورد و بمنصب عالی رسیدہ۔

راجہ رامداس کچھواہیہ

پدرش مرد غریب بود۔ بولی وطن داشت۔ بہ وسیلہ راجہ رایسال درباری درسک بندھائے درگاہ بادشاہی منسلک گشت و بزور خدمت خود قرب و حالت در خدمت

1 In MS. B فتح گڈہ کشکک

حضرت عرش آشیانی نوعی بهمرسانید که چه قوم راجپوت و چه امرای دیگر به وسیله^۱ او مطمئن‌الخطر بودند. و در کارسازی امرای معنی موفوره داشت و حق تعالی او را قبولیت و اعتبار سخن داده بود التماس او رد نمی شد. بدین سبب زرهای وافر بهمرسانید. درون قلعه اکبرآباد قریب دوازده هتیاپول حویلی وسیع به اتمام رسانیده و به قوم چارن و باد فروش و اهل طوایف هرچه در یک مرتبه میداد هر سال در همان ماه آمده همان قدر^۲ زر از خزانچی او میگرفت. احتیاج درست کردن قبض مجدد نبود. بیک لطیفه مبلغ^۳ می بخشید. چنانچه کب کنک باد فروش که درهند قرینه او نگذشته بپتے بزبان هندی در مدح او گفته که مطلعش اینست :

که کهای لوبکهای کرون اودات رامداس
هری دیبی مال کون حمال هیریت میی

یعنی تا کجا تعریف توکنم اے پسر اودات رامداس از بخشش مال تو حمال بار بردار می باید. و مثل مرحومی مرتضیٰ خاں شیخ فرید گاهی بوطن و حویلی بیرون شهر نرفته مدام در بالش خانه در دربار حاضر بود. و چون حضرت عرش آشیانی تشریف آوردن^۴ بیرون در خاص و عام در رنگ حضرت جنت مکانی جهانگیر بادشاه حضرت نائب درگاه رحمانی صاحبقران ثانی وقت معین و مقرر نداشتند گاهی درون و گاهی بیرون شب و روز

1 In MS. B همه به وسیله

2 In MS. B همان قدر مبلغی

3 In MS. B مبلغ

4 In MS. B در تشریف آوردن

ساعت بساعت برمی آمدند^۱ - مرتضیٰ خان مرحوم با جمعیت سه هزار سوار و راجه رامداس با جمعیت دویست نفر راجپوت برجپی غیر چوبی در دست مدام حاضر می بودند^۲ - و چوپر بازی میل تمام داشت گاه گاهی تا دوسه روز و شب بازی چوپر قایم بود - اگر می برد به اهل مجلس می بخشید و بغایت محظوظ می شد و اگر پائی میداد نهایت بی دماغی میکرد و دشنام به بازندها می داد - خصوص یاری که از طرف او پاسه می انداخت اگر بموافق مطلب نمی انداخت دشنام چه که معامله به مشّت و لکد میرسید و اگر خورد موافق مدعا پاسه نمی انداخت دست هائی خود بر زمین میزد و خود را دشنام کریه میداد - و در بیماری حضرت عرش آشیانی که خان اعظم و راجه مانسنگه می خواستند که سلطان خسرو را بادشاه سازند راجه رامداس بر جمیع کار خانجات بادشاهی مردم معتبر خود را نگاه داشته که هر دو بزرگ نتوانستند دست تصرف بخزانہ دراز کرد - تا دم واپسین در خدمت حضرت عرش آشیانی او حاضر بود و در زمان حضرت جنت مکانی^۳ بمرتبه امرای و منصب پنجمزاری و خطاب راجه کرن رسید - و همراه عبدالله خان فیروز جنگ به مهم دکن تعین شد و براه ناسک در ملک دکن در آمدند و کار ناساخته هزیمت خوردند - حضرت جنت مکانی در روی دیوان

۱ In MS. B می برآمدند

۲ In MS. B چوبی در دست چوبی

۳ In MS. B جهانگیری

غیر چوبی مدام حاضر می بودند

در حق راجه رامداس دعائے بد کردند و او را به مهم بنگش تعیین فرمودند۔ در همان سال همان جا در گذشت۔ آنحضرت فرمودند که در مذهب هنود مقرر است که هر که از آب منده گذشته بمیرد جہنمی است دعائے من در حق او مستجاب شد۔ در امکنه هلال آباد پانزده عورت و بیست خدمتگار مذکور^۱ همراه چیره اوستی شدند۔ مسود این مجموعه شیخ فرید بهکری در تفرج سستی ها حاضر بود۔ و دیشب نراین پسرش بمنصب عالی رسید و تقلید پدر در هر باب چند روز می کرد۔ در گذشت۔ حالا از نسل او کسے نیست۔ بدی باپ سے هوت ہی بدی باپ کے هوت۔

فریدوں خان برلاس

از امرائے کبار حضرت عرش آشیانی بود۔ و در عهد جنت مکانی به مهم رانا تعیین شد۔ حضرت حذیو زمان آراسته درگاه سبجانی صاحبقران^۲ ثانی، او را در تہانہ جہالونہ کہ آب آنجا ناگوار و بد هضم و مضر بود تعیین نمودند۔ اتفاقاً مشارالیه معجونے ساخته بود۔ فی الفور از خوردن آن مریض صحت می یافت تا آنکہ مشارالیه به این مرض مبتلا گشت۔ هر چند معجون خورد، فائده مند نشد۔ از آنجا برخاسته به تہانہ شاہاباد منہار^۳ رسید و در آنجا در گذشت۔ میر بزرگ نبیره یادگار گذاشت کہ نواسہ نواب سعید خان چغتہ

1 In MS. B خدمتگار مذکور

2 In MS. B آراسته درگاه سبجان

3 In MS. B شاہ آباد منہار

صاحبقران

بود - مشار الیه از فرط شراب در جوانی درگذشت - حالا از اولاد آنها نشانی نیست -

میر حسام الدین

یزنه شیخ ابوالفضل علامی بود - هزاری منصب داشت - تعینات دکن شد ، صحبت باخان خانان مرزا خان بغایت برار کرد - مصاحب ایشان بود ولوله شوق محبت الهی دامنگیر شاه شد - با خان خانان ظاهر کرد که اگر احرام مکه مبارکه می بندم چرا نمی گذارید - اگر ترک دنیا می کنم خلاصی نیست - من ازیں ناکاره آمده ام - چنین مصلحت بخاطر من رسیده که خود را بدیوانگی زنم و شما بدرگاه عرضداشت نمائید و ما را بحضرت دهلی فرستید تا بر سر مقبره منور معطر مقدس حضرت سلطان المشایخ باقی عمر را بسر برم - خان خانان هر چند به عجز و الاحاح نصیحت کرد فائده مند نشد - مشار الیه صبح آن شب عریاں شده گل دلای بر بدن مالیده در کوچه و بازار میگشت خان خانان جمله امرا ایشان را به اعزاز و احترام بمنزل خود بردند - و زبان بموعظه کشودند^۱ - و خود بجوابی نمی پرداخت تا آنکه این خبر بسمع شریف همایون از عریضه خان خانان بوجه احسن رسید - مرزا را رخصت گوشه انزوا در دهلی دادند مشار الیه در آن دهار منزوی گشت و سی سال زندگانی یافت - دوازده هزار

روپیہ بہ خرچ خانقاہ ایشاں ہر سال خان خانان مرزا خان بلاناغہ میرسانید تا آنکہ در دہلی لبیک حق را اجابت گفت۔ رحمتہ اللہ علیہ۔ مرزا از نیکان روزگار بود از علم بہرہ داشت۔ بعد از ترک دنیا کتبہا را بر طاق نہادہ بنماز و روزہ و ذکر قیام داشت۔ منکوحہ ایشاں کہ ہمیشہ شیخ ابوالفضل بود بزرگی برادر را بے وقردانستہ با شوہر خود ساخت و ترک اختلاط برادران نمود و ہر چہ زیور و نقد و جنس در بساط داشت بہ فرمودہ شاہ حسام الدین خیرات بدرویشاں دہلی کردہ، المفلس فی امان اللہ ماند ہر دو در گذشتند۔

حکیم علی

از اعظام حکمای ہند بود۔ در ہدایت حال از ولایت بہ کمال بے سرو سامانی^۱ بہند رسید و حضرت عرش آشیانی جوہر اورا دیدہ تربیت کردہ، بمنصب سہ ہزاری رسید و مقرب الحضرت و ندیم و مصاحب حضرت گشت۔ و در خلا و ملا رفیق آنحضرت بود۔ اتفاقاً حضرت عرش آشیانی از سبب امتحان بصارت و نصارت و حکمت او در بعضی قارورہ بول مریض و بعضی بول مردم تندرست و در برخی بول دواب متعددہ و در چندے بول مخلوط کردہ بنظر حکیم آوردند۔ حکیم این ہمہ را قرار واقعی نشان داد و این معنی باعث مزید قرب و اختصاص حکیم گردید۔ اتفاقاً حوضی در خانہ ہر از آب کردہ زیر آن حوض خانہ بس باتکلف با فروش لطیف و رخت پارچہ پوشیدنی

۱ In MS. B بے سامانی

بجهت خوابگاه و طعام حاضری و کتب هائی نفیس در طاقها نهاده حضرت شاهنشاهی را همراه خود در آن تالاب غوطه زده در آن خانه برده آنحضرت رخت پاک پوشیده و عطریات مالیده و حاضری خورده - و ملاحظه کتبها نموده^۱ ساعتی استراحت کرده باز لنگ پوشیده باحکیم علی سر از آن حوض برآوردند - این معنی باعث تعجب عالمیان گردید - قرب و حالت حکیم یکے در صد شد - علاج بیماران نوعی میکرد که حیرت خلایق گشته بدلائل عقلی راست نمی آید - چون حضرت خلیفه الهی^۲ بیماری را اطلاق روئے داد تمامی اطباء و حکما^۳ در علاج آن قاصر^۴ ماندند - حضرت شاهنشاهی از روئے عتاب دوتکه^۵ بجانب حکیم علی انداخته فرمودند که تو پساری ولایت بودی ، آن احوال افلاس در هند آمدی ، پائے تا به غریبی را درینجا دور کرده - خوانین عمده از بهر این ساخته که بوقت صعب بکار آید - حالا چرا علاج مرض ما نمیکند - حکیم یک هوری دارو را در کوزه آب انداخت - همه آب بسته شد - عرض کرد که این قسم دوا موجود است اماچه فائده که بر آن حضرت کارگر نمی شود - فرمودند که آنچه مشیت الله - می شود^۶ - فی الحال حکم شکم بند شد و درد بیحد رو داد - حضرت شاهنشاهی

1 In MS. B ملا کتبها نموده

2 In MS. B عاجز 3 In MS. B چون حضرت شاهنشاهی را

4 In MS. B دوتوکه

5 In MS. B آنچه مشیت الله است

فرمودند که ازیں بند شکم^۱ که درد نسیت - حکیم پوری دیگر داد و باز شکم روان شد^۲ و مرض اطلاق زیادتی کرد - چنانچه از آن مرض در گذشتند حکیم علی را حضرت جنت مکانی بعد از جلوس همایون^۳ عتاب کردند که به آن حضرت چرا اجازت تربز خوردن دادی - آخر حکیم هم در آن ایام درگذشت -

حکیم شفائی

از حکمائے معتبر ولایت بود - چون بهند آمد ترقی بسیار کرد و مریم مکانی والده حضرت عرش آشیانی که از اولاد حضرت زنده فیل احمد جام بود آن صالحه را بیماری متضاده متعدده روئے داده - حکیم را بجهتہ معالجه و دوا حکم شد - حکیم حکمت‌های خود را بکار برد - حکیم علی‌الاطلاق غالب آمد - آن مخدره عصمت وفات یافت - حضرت شاهنشاهی را از وفاتش بغایت حزن روئے داد و با حکیم عتاب نمود - حکیم که شاعر بود دریں باب قصیده انشا کرده بعرض همایون رسانید چند بیت از آن به تحریر^۴ آورده حضرت را این قصیده در مقام عنایت آورده - فرمودند دورشو - بداهتہ^۵ عرض کرد که روئے زمین تو گرفته کجا بروم بکش

1 Lecuna in both MSS.

2 In MS. B روان

3 In MS. B حکیم علی را بعد از حضرت جنت مکانی بعد از جلوس

4 In MS. B از آن تحریر آورده همایون -

5 Lacuna in both MSS.

زمین بروم - حضرت شهنشاهی را این ادا خوب آمد - تقصیر او را معاف فرمودند -

میان گدا کلان

در قوم کلانان مردے معتبر گذشته - خدمت دروازه محل و کثرت خاص و عام و غسل خانه تعلق به او بوده - بعد گذشت او سربراه خان پسرش سردار قوم و قبیلہ خود به از پدر شد - ملا مئی پسر کلانش، از علم و شعر بهره داشت - مئی تخلص میکرد^۱ شعر متین می گفت - بمنصب فائز رسیده - بخشی عسکر^۲ فیروزی اثر که به تعاقب دلپت ولد راے راے سنگه بهرتیه تعین بود گردیده - نامے به عزت و آبرو بر آورده - بعده مزاجش راقی و صاعد باودج الحمل(?) شد - ترک منصب و جاگیر نموده منزوی گشت - میان لاد برادرش چنان خدمت درگاه حضرت جهانگیری نموده که خطاب حاضر خانی یافت و خوانین عظام کرام از سلوک و معاش او راضی بودند - او را سید کلانان میگفتند - بعده میان سهیل کلان خویش سربراه خان بعرصه آمد و در سفر کابل برکاب حضرت صاحبقران ثانی همراه بود - از اسب اقتاده جان داد - پسرانش و خویشان جمع کثیر مانده اند اما بمرتبه اب و جد نیستند -

۱ In MS. B می آورد

۲ In MS. B عساکر

شیخ میان بختیار

ساکن چندوار از امرائے کبار حضرت عرش آشیانی بوده - بی بی گوهر خانم همشیره او محل خاص آنحضرت گشته و به غایت منظور نظر گردیده - سر آمد جمیع محل های آنحضرت گشته - و شیخ جمال بسبب قرب همشیره و قابلیت خود بمنصب عالی رسید - قوم بختیار و عالمی از و به فیض رسیده^۱ هنوز از نسل آنها جمعی کثیر در چندوار و جلیسه حی و قایم اند - مشار الیه اول در حسن دوم در استعداد و قابلیت تمام جوهر بود - قبیله پروری بروختن شده - به اجل طبعی در گذشت -

شیخ عبدالله

ولد مرحومی حضرت میان شیخ محمد غوث نور الله مرقدہ آنحضرت در زمان حضرت عرش آشیانی نه لک روپیه جاگیر داشتند - چهل فیل در فوج ایشان می رفت - بعد از وصال آنحضرت ولد ارشد ایشان بمنصب سه هزاری رسید - صاحب جمعیت و باتردد در علم دعوت قرینه پدر بوده زندگانی کمتر یافت - و درگذشت -

۱ به ظهور رسید In MS. B

خواجه بیگ مرزا

شجاعت و سخاوت و جمعیت خوب داشت - مدتی پرگنه
آنکوله برار و ایلچپور در جاگیر داشت - و باز در احمدنکر
متمادی ایام گذرانید و در عهد حضرت عرش آشیانی
وفات یافت - هما جا دفنش کردند - لا ولد بود - اما
اولاد برادران و خویشان بسیار گذاشت -

میر محمد خان اتکه

که پخان کلان اشتهار دارد برادر بزرگ خان اعظم است -
پنجهزاری منصب داشت و بمرتبه اسیرالامرای رسید -

مطلب خان

پسر شاه بداغ خان منصب سه هزاری داشت -

قبا خان

دو هزاری بود -

اشاريه

فہرست اسماء الرجال

۱

۰۲۶	ابراہیم (اوزبک)
۸۹ ، ۸۸	ابراہیم حسین (خواجہ)
۹۳ ، ۱۱۲ ، ۱۱۳ ، ۱۱۴	ابراہیم حسین، مرزا
۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۱۵۷ ، ۲۱۳	
۱۴۳ ، ۵۲	ابراہیم خان (فتح جنگ)
۲۳۲	ابراہیم سلطان
۶۳	ابوتراب (شیخ)
۲۱۳	ابوتراب، میر
۶۳	ابوالبرکات (شیخ)
۲۰۰	ابوالبقا (مرزا)
	ابوالحسن تریبتی
۱۷۳ ، ۱۶۳	(خواجہ دیوان)
۶۳	ابوالخیر (شیخ)
۱۷۱	ابو زید ادیماق
۱۵۹ ، ۱۶۰ ، ۱۸۳ ، ۱۹۵	ابوالفتح (حکیم)
۲۰۱	اسحاق، شیخ، میاں، فاروقی
۲۲۵ ، ۲۲۳	ابوطالب
۳۱	ابولفتح (میر)

ابوالفضل (شیخ علامی) ۴۵، ۶۳، ۶۷، ۶۹، ۷۰،

۷۱، ۷۳، ۷۵، ۷۶،

۲۱۷

ابولفضل گازرونی (خطیب) ۶۴

ابوالقاسم (پسر سید صفائی) ۲۰۰، ۲۰۱

ابوالقاسم، میر (ولد سید

محمد میر عدل) ۲۳۳

ابوالقاسم نمکین، میر ۱۳۴، ۱۹۲

ابوالمظفر (پسر اشرف خان میر) ۲۳۳

ابوالمظفر (مرزا) ۳۳

ابوالمعالی قادری

(میان شاه سید) ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۱۴۱

ابهنک خان ۴۰، ۴۱

اتکه خان ۲۱۰

اجے رام دکنی ۲۱۷

احمد بیگ (دیوان) ۱۶، ۷۸

احمد خان نیازی

(ابن محمد خان نیازی) ۱۶۱، ۱۶۴

احمد مجتبیٰ ۱

اختیار خان (خواجہ) ۱۹۰

اختیارالملک گجراتی ۹۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۸،

۱۲۰، ۱۶۱، ۲۱۴

اخلاص خان (خواجه سرا) ۱۱۶،

آدم صفی الله ۱۷۵

ادهم خان (کوکه امیرالامرا) ۸۰، ۸۵، ۸۷، ۹۸، ۱۱۰،

۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۸، ۱۲۹،

۱۳۵، ۱۶۵، ۱۶۶، ۲۱۷

اسد خان ۴۹

اسکرن راجه ۲۱۹، ۲۳۳

اسفندیار ۴۱

اسکندر مرزا ۱۱۲

اسلام خان چشتی فاروتی ۲۲۴

اسماعیل سلطان ۲۱۳

اسمعیل قلی بیگ ۱۷

اسمعیل قلی خان

(برادرخان جهان) ۲۱۳

اسیراج بقال ۲۰۷

اشرف خان میر منشی ۲۱۱، ۲۳۳

آصف خان (عبدالمجید) ۲۸، ۲۹

آصف خان (نواب) ۸۹، ۹۰، ۱۱۰، ۱۸۲،

۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹

اعتبار خان ۱۹۰

	اعتاد خاں گجراتی
۲۱۳، ۱۳۹، ۱۳۱	(حاکم گجرات)
۲۱۶	اعتقاد خاں خواجہ سرا
۱۳۷، ۲۲۳، ۱۹۶، ۱۳۳، ۹۳	اعتقاد الدولہ (نواب)
۲۱	آقا خاں (خزانچی)
۱۸۷	آقا ملای
	اکبر محمد بادشاہ غازی
۱۸۰، ۱۱۲، ۱۱	جلال الدنیا والدین
۳۹	اکرم خاں
۲۱۳	الغ خاں چشتی
۱۱۲	الغ مرزا
۱۵۸	الہ وردی (خاں نواب)
۶۲	امیر علی شیر
۱۹۶	امین الدین (میر)
۱۳۱	امیر بیگ
۲۶، ۲۵	امیر خاں
۱۱۵	امین خاں (حاکم جونا گڑھ)
۲۰۳	امین الملک
۶۳	اوتہم چند
۲۲۹	اویسی راجہ
۱۱۱	اویس مرزا

۱۱۶	۹۳	ایدر راجه			
		ایرج مرزا (فرزند عبدالرحیم			
۱۶۲	۱۰۹	۵۵	۳۸	خان خاناں)	
		۲۰۹		ایشر داس (پسر لون کرن)	
ب					
		۶۲		بابا زنبور	
		۶۶	۱۱۲	۱۳۳	بابر بادشاه غازی
					(فردوس مکانی)
		۱۲۶	۱۰۲	۱۲۵	باز بهادر
		۱۶۵			باز بهادر افغان
		۲۲۳			باز بهادر قلماق داماد مهترخان
		۱۳۲			باسو راجه
		۲۳۵			باقی بیگ سفره چی
					باقی محمد خان کوکه
		۲۱۷			(برادر ادھم خان)
		۷۸			باقی خان قاقشال
		۲۰۵			بال دیو (راجہ)
		۱۳۱			بایزید بخاری (سید)
		۶۳			بابو کلل (میان)

५०४

بختیار بیگ ۶۳۴ ۶۳

۲۶ بداغ خان (شاہ)

بدیع الزمان ۱۸۷

برکہ سید ۲۳۰

پرهان الملک

(خسر داراب خان) ۳۹، ۵۴

۱۵۰ ۸۹ ۵۴ ۴۸ بکرم‌احیت (راحد)

بلیڈھر کی چھواہہ ۵۹

بہاؤالدین بخاری (سید) ۳۴، ۳۶

بہادر خان ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰

14. 6123

۳۷ بہادر خاں تریں

بہار امل (راجہ) ۱۰۳

۱۷۰ بہکری بیگم

بہگوانداس (راجہ) ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۸۶

بہرام مرزا ۹۹

۲۱۹ بہارا مل راجہ

۵۹ بھوہ میاں، سمید

۳۳ بهیکن شاه

۲۳۷ بی بی کشنا

بیر سنگدپو بندیلہ (لالہ) ۱۸۲ ، ۷۳

بیرم بیگ بخشی ۵۱ ، ۵۰ ، ۳۹

بیرام خان نواب، خان خاناں ۱۱ ، ۱۲ ، ۱۳ ، ۱۴ ، ۱۵

۱۶ ، ۱۷ ، ۱۸ ، ۱۹

۲۰ ، ۲۲ ، ۲۳ ، ۳۱

۳۲ ، ۳۳ ، ۶۲ ، ۷۷

۱۰۱ ، ۱۰۲ ، ۱۷۶ ، ۱۸۱

۲۱۱ ، ۲۱۲ ، ۲۱۸ ، ۲۲۱

۲۲۶

بیربر راجہ ۱۱۹ ، ۱۲۳ ، ۱۸۳ ، ۱۸۴

پ

۲۲۱

پائندہ مغول

۲۲۶

پہاڑ خان خاصہ خیل

پیر محمد خان شیروانی (ملا) ۱۳ ، ۱۴ ، ۱۵ ، ۱۶ ، ۱۰۱

۱۰۲ ، ۱۲۵

۱۲

پشنگ

۳۶ ، ۳۸ ، ۳۹ ، ۵۰ ، ۵۱

پرویز (سلطان)

۵۲ ، ۵۳ ، ۷۳ ، ۱۸۷

۲۰۵ ، ۲۰۸

ت

۱۸۳

تاش بیگ محمد صالح

۲۱۰

تردی بیگ

۲۵۶

۷۸

تردی محمد خان

۹۹

ترخانیاں (قوم)

۲۱۱

ترسون محمد خان

۲۳۱

تکلو خان (قصہ خوان)

۲۳۲

تور خان

۳۳، ۳۷، ۱۲۱، ۱۵۵

تودر مل (راجہ)

۱۸۷، ۲۱۲

تیمور گوگانی (امیر)

۱۷۶، ۱۹۳، ۲۱۶

صاحب قران)

ث

۲۳۰

ثانی خان

ج

۱۳۱

جلال بخاری، سید

۱۳۸، ۱۳۹

جمال (حاجی)

۳۳، ۵۳، ۵۲

جانان بیگم (دختر
عبدالرحیم خان خانان)

۳۳، ۱۹۶

جانفش خان بہادر

جانی بیگ ترخان مرزا

۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹

(والی تہتہ)

۱۰۰، ۱۶۱، ۱۷۶، ۱۷۸

۱۷۳، ۲۱۵

۲۵۷

ججہار خان ۲۱۹

جسونت رائے ۳۵

جکت سنگھ ۱۰۶

جکت سنگھ راجہ ۲۳۰

جگناتھ راجہ ۲۱۹

جے چند راجہ ۱۸۳

جلال خان ۲۲۲

جمال خان ۱۷

جمال خان (قورچی) ۲۳۲

جمال الدین حسین انجو، میر ۳۹، ۸۳، ۸۵، ۱۳۰،

۱۳۱، ۱۹۶، ۱۹۷، ۲۳۷

جعفر خان ترکمان

(بن قزاق خان) ۲۳۳

جعفر خان ولد صادق خان ۲۰۷

جوجک بیگم ۷۸

جہانگیر (بادشاہ) (دیکھئے شہزادہ میلیم)

چ

چاند بی بی ۳۰، ۳۱

چتربھوج ۱۹۲

چنگیز خان (حاکم گجرات) ۱۱۳

چہجھو بارہہ، سید ۲۳۱

ح

- ۱۵۳ حاجی خاں بدخشی
 ۲۱۴ حامد بخاری، سید
 حسام الدین (پسر میر ابوالقاسم
 خاں)
 ۲۰۰
 ۲۰۰ حسام الدین، مرزا
 ۱۵۶ حسام الدین (مرتضیٰ خاں)
 حسام الدین (میر پسر میر
 جمال الدین حسین انجو)
 ۶۲ ، ۴۹
 ۱۷۱ حسن بیگ، شیخ
 ۸۴ ، ۱۲۹ ، ۱۳۲ ، ۳۳۳ ، ۱۱۵
 ۱۳۵ ، ۱۳۶
 ۱۹۷ حسن بیگ
 ۷۸ حسن خاں
 ۲۳۰ حسن خاں، مرزا
 ۳۶ حسن علی، عرب
 ۱۱۱ حسن مرزا (سلطان)
 ۲۲۷ حسین خاں پنی افغان
 ۲۲۱ حسین خاں تکریمه
 ۲۳۰ حسین خاں، سلطان

۲۵۹

حسین قلی بیگ ۱۵

حسن قلی خان، خان جهان ۲۲۸

حسین مرزا (سلطان) ۹۹

حکیم، مرزا ۲۳۵

حکیم شفائی ۲۳۵

حکیم علی ۲۳۵، ۲۳۳، ۲۳۳

حکیم الملک ۱۸۵

حیات خان (برادر مرزا)

حسن خان ۲۳۰

حیاتی (ملا) ۶۱

حیدر ۲۳۶، ۲۳۵

حیدر قاسم ۷۸

حیدر محمد ۲۱۲

خ

خان بابا ۱۲۹

خاندوران کابلی ۲۳۶، ۲۳۵، ۲۰۷

خان کلان ۲۳۳

خان زمان (علی قلی) ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰

۹۳، ۱۲۳، ۱۷۰

خان جہاں لودی نواب

(حاکم پنجاب)

۲۲، ۲۵، ۳۶، ۳۷، ۵۷

۸۵، ۸۶، ۸۷، ۱۰۹، ۱۱۰

۱۵۳، ۲۰۰، ۲۰۸، ۲۰۹

۲۱۳

۳۹، ۲۱۳

خان عالم

۱۱۹

خان کلان مرزا

۲۲۶

خداوند خان

۱۰۰، ۱۹۰ خسرو خان چرکس (وکیل)

۱۸، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۹ خسرو (شہزادہ سلطان)

۹۱، ۹۲، ۹۷، ۱۰۵، ۱۲۷

۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱

۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵

۱۳۶، ۱۹۷، ۲۰۰، ۲۳۰

۲۰۹ خضر خواجہ خان

خضر آقا (وکیل عبدالرحیم

۳۳

خان)

۴۳

خضر خان لودھی (میاں)

۲۲۹

خنجر بیگ چغتائی

۲۶۱

۲۳۸ خواجه بیگ مرزا

خواجه جهان خراسانی

۲۱۹ (امین الدین)

۷۹ خواجه احرار (عبدالله)

۱۸۳ خواجه عرب (بخشی لشکر)

۱۲۸ خورم (سلطان)

د

داراب خاں (مرزا پسر

۶۵۳ ۶۵۲ ۶۵۱ ۶۴۹ ۶۳۸ خان خاناں)

۱۰۹ ۶۶۲ ۶۵۳

۲۱۳ ۱۹۸ ۲۵۰ ۲۴۳ داؤد افغان

۷۵ ۶۴۵ ۶۲۲ دانشا (دانیال شاهزاده)

داور بخش (سلطان، پسر

۹۱ سلطان خسرو)

۲۳۱ دربار حان (پسر تگلوخان)

۱۶۶ درگاوتی رانی

۹۳ ۶۹۶ درگداس (رائے)

۱۶ درویش بیگ

۲۱۸ درویش محمد اوزبک

۱۲۹ دریا خاں (پسر ایشرداس)

۲۶۲

دلہت (پسر رائے سنگھ

بہرتیہ)

۲۳۶ ، ۲۱۵ ، ۳۷ ، ۳۶

۱۴۲

دوارکا داس بخشی

۲۰۶

دوست محمد خواجہ جہاں

۳۸ ، ۳۷ ، ۳۶ ، ۳۳ ، ۳۲

دولت خاں لودی

۱۵۴

دھارو (پسر راجہ تودرمل) ۳۳ ، ۳۷ ، ۲۱۲

۱۸۴

دھیر دھر راجہ

۲۴۱

دیشب نرائے

ذ

۱۷۷

ذوالنون میر

ر

راجہ علیخان فاروقی

۱۲۱ ، ۹۷ ، ۴۳

حاکم (آسیر)

۱۴۷ راجی سید مبارک مانک پوری

۱۷۵ ، ۱۷۴

رام چندر راجہ

۲۳۹ ، ۲۳۸ ، ۹۱ ، ۴۷ ، ۶۳

رام داس کچھواہہ، راجہ

۱۴۱

۲۳۳ رام سنگھ (پسر راجہ استکرن)

۲۳۱ ، ۲۳۰ ، ۱۵۷ ، ۱۵۶ ، ۱۵۵

رانا سانگا

۲۶۳	
۱۷۴	راون (راجہ لنکا)
۹۶	رای کہنکار
۱۱۰	رانی کور
۲۳۴، ۲۲۸	رائے بھوج (ولد رائے سرجن)
۱۶۸	رائے پد (قانون گو)
۲۲۶	رائے درگا
۲۳۸	رائے رایاں پترداس
۴۰، ۴۷، ۱۱۷، ۲۳۸	رائے سال درباری، راجہ
۲۳۴، ۲۲۹، ۲۲۸	رائے سرجن
۳۶، ۳۷، ۴۰، ۱۱۹، ۲۱۵	رائے سنگھ بہرتیہ
۲۳۴	رائے لکشمین بھدوریہ
۱۷۱	رحمت خاں
۴۱	رستم
۳۶	رستم بخشی (خواجہ)
۱۱۶، ۱۳۳	رستم خاں رومی
۲۰۶	رستم قندھاری، مرزا
۴۹	رشید خاں
۱۸۵	رضوی خاں مشہدی
۱۶۶، ۱۶۵، ۱۲۶	روپ متی (زوجہ باز بہادر)

۲۶۴

ز

۳۱

زین الدین کنجو

۹۹، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۸۳، ۱۸۴

زین خان کوکہ

۶۹، ۲۴۵

زنده فیل احمد جام

س

۲۱۶

سائک، سلطان

۲۱۹

سانول داس (پسررومی کرن)

۱۵۳، ۱۱۸

سبحان قلی (خان) ترک

سربراہ خان

۲۴۶

پسر میاں گدا کلال

۴۹

سر بلند رائے

سعد اللہ خان

۱۹۰

(پسر سعید خان)

۸۲، ۱۱۵، ۱۲۴، ۱۸۳، ۱۸۶

سعید خان (چغتہ حاکم ملتان)

۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۲۲

۲۳۰، ۲۴۱

۲۶، ۴۹

سکندر (اوزبک)

۹۵، ۱۱۷، ۱۹۵

سکندر (قرادل)

۱۷

سلطان حسن

۶۲

سلطان حسن بایقرا (مرزا)

۲۶

سلطان علی (خالدار)

سلیم (شاهزاده)

۳، ۲۲، ۳۵، ۳۹، ۶۹
 ۷۲، ۷۳، ۷۵، ۸۱، ۸۲
 ۸۳، ۸۹، ۹۱، ۹۲
 ۱۰۳، ۱۰۵، ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۵۶
 ۱۵۷، ۲۰۵، ۲۳۹، ۲۴۶

سلیمان، مرزا (حاکم بدخشان) ۲۰، ۲۲، ۲۳، ۷۹

سلیم خان سرمور افغان ۲۳۰

سلیم خان پسر شیر خان سور ۱۳، ۱۶۵، ۲۱۶، ۲۱۸

ملیمه سلطان بیگم ۱۳، ۸۶

مماچی خان ۲۱۸

ممه (قوم) ۱۷۷

سومره (قوم) ۱۷۷

سیتا (زوجه راجه رام چند) ۱۷۳

سید احمد بارهه

(برادر سید محمود بارهه) ۲۱۷

سید خان مغول ۲۰۹

سید عالم ۵۸

سید محمد بارهه ۱۵۰، ۱۱۷

سید محمد (میر عدل) ۲۳۳، ۲۱۷

سیف خان (سید بارهه) ۳۷، ۳۶

سیف خان کوکه ۱۱۶، ۱۱۹

۲۸۰	۲۰۰	۸۹	۳۹	سورج سنگه (راجہ)
			۰۲۱	سہراب (بیگ) ترکمان
			۳۱	سہیل (خواجہ میاں)
		۳۲	۳۳	

ش

شادمان کوکھ مرزا ۱۸۶، ۱۸۵

شاه اسمعیل صفوی ۹۹

شاه بداغ خان (امیرالامرا) ۲۱۰

شاه بیگ خان کابلی ۳۳، ۳۷، ۲۳۵

شاهجہاں (شہاب الدین محمد

صاحبقران ثانی،

بادشاہ غازی) ۳، ۳۸، ۸۸، ۹۱، ۱۱۱

۱۳۵

شاه حسین مرزا ۱۶۷، ۱۷۷، ۱۷۸

شاه داود لاهوری ۷۶

شاه سیف الملوک والی

بدخشان ۲۳۳

شاه طہماسپ صفوی ۱۲، ۱۰۳، ۲۳۱، ۲۳۳، ۲۳۴

شاه عباس صفوی ۱۹۵، ۲۰۴

۲۶۷	
۲۳۲	شاه غازى ترکمان
۱۸۱، ۱۵۰، ۱۱۷، ۱۱۳	شاه قلى خان محرم
۲۲۹	شاه قلى خان نارنجى
۲۰۲	شاه قلى يار
۲۶	شاهم جلاثر
۲۱۲	شاهم خان
۱۳۲	شاه محمد
۲۱۸	شاه محمد خان اټکه
۱۶۵، ۱۲۶	شاه محمد خان قندهارى
۱۱۲	شاه مرزا
۱۸۷، ۱۸۶، ۱۸۵	شاه منصور شيرازى
۱۲۲	شاهزاده خانم
۳	شائسته خان (نواب)
۲۱۰، ۱۶۵، ۱۲۵، ۱۱۷	شجاعت خان
۷۹	شرف الدين حسين، مرزا
۲۱۵، ۱۵۳، ۱۲۱	شريف خان اټکه (امر الامرا)
۸۱	شريف مکه
۱۳۱	شفيع خان
۶۱، ۳۹	شکيبى شاعر (ملا)

۴۶۸

۲۳۲

شمال خان قورچی

،۱۶

شمس الدین محمد خان

۱۴۵ ،۸۰

شمس الدین خان اٹکھ

۱۹۵ ،۱۸۸

شمس الدین خوافی، خواجہ

۶۱

شوقی ملا

شہاب الدین احمد خان

،۱۴ ،۱۵ ،۳ ،۳۳ ،۷۷

نیشاپوری

،۹۵ ،۱۰۱ ،۱۲۴ ،۱۲۵ ،۲۰۱

۲۰۸

شہباز خان کنبو

،۸۰ ،۱۱۳ ،۱۳۸ ،۱۴۹ ،۱۵۱

(نواب میاں)

،۱۵۳ ،۱۵۴ ،۱۵۵ ،۱۵۶ ،۱۵۷

،۱۵۸ ،۱۵۹ ،۱۶۰ ،۱۶۱ ،۱۶۳

،۲۰۶ ،۲۱۴ ،۲۳۱

،۳۸ ،۵۲ ،۶۲ ،۱۶۱ ،۱۶۲

شاہنواز خان

شیخ ابراہیم

۲۱۹

(داماد شیخ سلیم چشتی)

۲۰۹ ،۲۰۸

شیخ اسحاق بہکری

۱۸۰

شیخ برکہ

۱۷۷

شیخ بلال مخدوم

شیخ بهاؤالدین زکریا ملتانی

(قطب الاقطاب)

۱۳۸، ۱۳۹، ۱۷۷

شیخ جمال

۲۳۷

شیخ حسو

۸۵

شیخ سلیم چشتی

۲۱۹

شیخ محمد بخاری

۹۳، ۱۱۳، ۲۲۹

شیخ محمد غوث (گوالیاری)

۲۳۷

شیر افکن

۲۳۲

شیر خاں

۳۳، ۱۶۵

شیر خاں تریں

۱۳۱، ۱۳۲

شیر خاں سور

۱۱، ۱۳، ۱۲۵، ۱۷۸، ۲۱۶

شیر خاں فولادی

۹۳، ۱۱۳، ۲۲۹

شیر محمد دیوانه

۱۶

شیر محمد مستوفی (خواجہ)

۲۳۷

شیرویہ (پسر شیر افکن)

۹۰، ۲۳۲

ص

صادق خاں

۲۰۷

صادق محمد خاں

۱۶۵، ۱۶۶، ۱۷۶

صفائی ترمزی میر، مید

۲۰۰

صفا، میان

۱۹۱

صف شکن خان

(ولد سید یوسف خان رضوی) ۱۷۳

صدر خان ۱۴۱

صادق محمد خان ۴۰، ۱۲۵، ۱۲۶

ط

طاہر (پسر شاہ سیف الملوک

والی بدخشان) ۲۳۴

طاہر خان ۲۳۵

طاہر خان میر فراغت ۲۱۷

طاہر محمد، خواجه ۲۲۲

ع

عادل حسین مرزا ۱۱۲

عادل خان بیجاپوری ۲۰۷، ۵۰

عاصی کابلی ۱۸۵

عالم خان لودی (میان) ۴۲

عبدالحمی خواجه ۲۳۴

عبدالحمی (قاضی عسکر) ۱۹۸

عبدالرحیم (مرزا خان

خانخانان ابن بیرم خان) ۱۸، ۱۶، ۲۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳

۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۸

۳۹، ۴۰

۱۳۵	۱۳۴	۱۳۳	۱۳۲	۱۳۱
۱۵۱	۱۵۰	۱۴۹	۱۴۸	۱۴۶
۱۵۶	۱۵۵	۱۵۴	۱۵۳	۱۵۲
۱۶۱	۱۶۰	۱۵۹	۱۵۸	۱۵۷
۱۶۹	۱۶۶	۱۶۳	۱۶۲	۱۶۱
۱۷۳	۱۷۲	۱۷۱	۱۷۰	۱۶۹
۱۷۹	۱۷۸	۱۷۶	۱۷۵	۱۷۴
۱۸۰	۱۷۹	۱۷۸	۱۷۷	۱۷۶

۲۱۵، ۲۲۸، ۲۳۲، ۲۳۳

۱۲۹، ۱۳۳، ۱۳۵، ۱۳۶

۱۷۱، ۲۳۷، ۲۳۸

عبدالرحیم (دیوان لاهور)

عبدالرحیم لکهنوی (شیخ)

عبدالرحمن

۷۲

(پسر ابوالفضل)

عبدالسلام لکهنوی (شیخ)

۵۶

(ملازم خان خانان)

۸۷

عبدالصمد مصور (ملا)

۱۰۰، ۱۵۹

عبدالرزاق (میر)

۱۵۴

عبدل خان

۲۷، ۱۵

عبداللطیف (میر)

عبدالقادر جیلانی

۱۵۸

(محبوب مہجانی)

۲۷۲

عبد اللطیف قزوینی (میر) ۲۳۷

عبدالله شیخ ولد محمد غوث

گوالیاری ۲۳۷

عبدالله ملا، مخدوم الملک ۱۷۷، ۲۷۷، ۲۸۷، ۶۸۷، ۷۱

عبدالله خان اوزبک (والی توران) ۲۳۷، ۶۹۷، ۱۲۶۷، ۱۶۰۷، ۲۰۹

عبدالله خان بهادر تربیگ ۳۷۷، ۴۷

عبدالله خان فیروز جنگ ۲۴

عبدالله خان ۱۱۰

عبدالله (خواجہ) ۱۱۷، ۱۱۷

عبدالله خان (سید) ۲۳۳، ۱۱۶

عبدالله مرزا (پسر)

خان اعظم ۸۸، ۹۶

عبدالمجید (خواجہ)

آصف خان ۲۱۱، ۱۲۲

عبد النبی (شیخ صدر) ۲۸۷، ۶۸۷، ۶۹۷، ۷۰۷، ۷۱

عثمان قاضی (مخدوم العلما) ۱۷۹

عرب بهادر ۱۵۶

عرفی (ملا) ۶۲، ۲۷۹

۲۷۳

عزیزالله (خواجہ میر) ۴۹

عمر شیخ مرزا ۱۱۱

علی قاضی (دیوان کشمیر) ۱۷۱

علی اکبر شاہی مرزا ۲۰۵

علی بیگ اکبر شاہی (مرزا) ۴۰

علی دوست خان ۲۳۰

علی قلی خان ۲۱۸

علی مرتضیٰ کرم اللہ وجہہ ۲۰۸ ، ۱۲

علی مردان بہادر ۴۸ ، ۴۶

علی موہان ۲۱۰

عماد لاری (مولانا) ۶۴

عین الملک حکیم ۹۹ ، ۴۰

غ

غازی بیگ ترخان مرزا

(والی تہتہ) ۹۹ ، ۱۰۰ ، ۱۹۰ ، ۲۰۶

غیاث قلی (بخشی) ۲۲۱

غیاث الدین علی اخوند (میر) ۱۱۶

غیاث الدین علی

(آصف خان خواجہ، اخوند میر) ۱۱۶ ، ۱۱۷ ، ۱۸۷ ، ۱۸۸

ف

۱۳۱	فاضل خان
	فاضل خان پسر میر
۲۲۹ ، ۳۹	محمد خان اتکه
	فتح الله شیرازی
۱۹۳ ، ۱۸۳	(میر حکیم)
۱۷۱	فتح الله بخشی (خواجه)
۱۶۱ ، ۹۲	فتیخان (پسرخان اعظم)
۲۱۸	فتح خان فیلبان
۲۱۸	فتو خان
۱۹۱	فراست، میان
۸۶	فراست، خواجه
۲۲۶	فرحت خان خاصه خیل
۲۳۳	فرخ خان ولد خان کلان
۲۲۵	فرعون
۲ ، ۳۳ ، ۶۰ ، ۸۹ ، ۹۰ ، ۹۱ ، ۱۲۲	فرید بهمکری شیخ
۱۳۷ ، ۱۳۹ ، ۱۵۸ ، ۱۷۳	
۱۹۹ ، ۲۰۰ ، ۲۰۱ ، ۲۰۹	
۲۳۸ ، ۲۴۱	

فرید بخاری دهلوی شیخ

(خطاب مرتضی خان)

۲۸ ، ۱۲۶ ، ۱۲۷ ، ۱۲۸ ، ۱۲۹ ،

۱۳۰ ، ۱۳۱ ، ۱۳۲ ، ۱۳۶ ،

۱۳۷ ، ۱۳۸ ، ۱۵۵ ، ۲۰۶ ،

۲۳۹

فرید بخشی شیخ

فریدون خان برلاس

۱۷۱ ، ۲۳۵ ، ۲۳۹

(نواسه سعید خان)

۳۳۱ ، ۳۳۴

فلاطون

۱۹۰

فہیم (میاں)

۵۲ ، ۵۳ ، ۵۴ ، ۵۶

فیروز خان

۵۳ ، ۵۴ ، ۵۶

فیضی (شیخ ابوالفیض)

۳۵ ، ۳۹ ، ۶۴ ، ۶۸ ، ۷۰ ،

ملک الشعرا)

۱۸۳ ، ۱۹۴

فخرالدین اتکہ

(برادر خان اعظم)

۲۱۵

ق

قاسم ارغون (شا.)

۳۷ ، ۳۸ ، ۱۷۸

قاسم بارہہ (سید)

۴۴ ، ۱۵۳ ، ۲۲۲

قاسم خان نواب (ولد میر مراد)

داماد نواب اعتماد الدولہ) ۲۲۴ ، ۲۲۰ ،

۲۳۸، ۲۱۰، ۱۶۵، ۱۲۵	قبا خان کنک
۲۳۳	قتلای قدم خان
۱۰۶	قتلو افغان (میان)
۲۰۶	قتلو خان
۲۳۰	قتلو خان لوهانی
۲۱۷	قرا بهادر خان
۳۳، ۳۶، ۹۹	قراییگ ترکمان
۲۳۳	قزاق خان خاکم خراسان
۳۱، ۳۲، ۹۳، ۱۱۳، ۱۱۶	قطب الدین محمد خان اذکده (برادر خان اعظم)
۲۱۸، ۲۱۳	
۵۰، ۵۲	قطب الملک
۲۳، ۱۱۰	قلیچ خان (فتح خان)
۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴	(حاکم قلعه سورتیه)
۳۲، ۳۳، ۱۲۴، ۱۵۹	قلیچ محمد خان کابلی
۱۳	قلیچ محمد خان
۱۱۶	قلیخان (شاه) سور
ک	قلی خان، مرزا
۱۲، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۲۱، ۱۳۵	کامران، مرزا (برادر جنت آشیانی)
۲۷۷	

۲۷۷

۱۷۱ کبیر پسر شیخ ابراہیم

۱۴۱ کالو سید

کرم اللہ (برادر میاں

۱۸۷ شہباز خان کنبو)

۴۸ کرن، راجہ

۱۱۶ کجک خواجہ

۲۰۰ کشن سنگھ راجہ

۱۷۴ کشن (سہاراج)

کمال خان پسر

۲۱۶ (سلطان میازک)

۱۳۱ کمال بخاری، سید

۶۰ کنیری پنڈت طبیب

ک

۱۵۶ گجپتی، راجہ

۲۰۰ ۴۹ گج سنگ (راجہ)

۱۱۹ گدا علی ترکی (بدخشی)

۲۴۶ گدا کلال میاں

۴۹ گردھر (راجہ)

۱۷ گو بند چند (راجہ)

۲۲۸ گوپال راجہ

۲۷۸

گوجر خان ۲۴
گوجر خان ۱۵۱ ، ۱۵
کلبدن بانو بیگم ۲۰۹
گلرخ بیگم صبیہ مرزا
کامران ۱۱۳ ، ۱۲۱ ، ۱۲۲

گیسو بکاول بیگی
(خطاب گیسو خان، میر) ۱۵۲

ل

لاد میان (برادر میان گدا) ۲۴۶
لشکری، مرزا

ولد سید یوسف خان ۱۷۰
لشکر خان ۴۹

لشکر خان ابوالحسن ۲۰۷

لعل خان بدخشی ۲۲۹

لکھمیداس کروری ۱۳۹

لون کرن کچھواہ

شیخاوت راجہ ۲۱۹

م

مبارک ناگوری شیخ ۶۳ ، ۶۴ ، ۶۷ ، ۶۸
مبارک خان ۱۶۸ ، ۲۲۱

۲۷۹

مبارک خان (لوحانی) ۱۸

مادھو سنگھ (برادر مان سنگھ) ۲۳۱

مانسنگھ (راجہ کچھواہہ) ۳۱، ۴۵، ۸۱، ۸۲، ۸۳

۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶

۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۳، ۱۲۷

۱۳۳، ۱۸۳، ۱۸۵، ۱۸۶

۲۴۰

۱۴، ۱۵، ۱۲۴، ۱۲۵

ماہم انکھ

مجاہد خان (ولد

۲۳۱ مصاحب خان)

مجاہد خان (نبیره دختر

۱۵۲، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۸ محب علی خان)

۲۹ مجنون خان

۲۱۸، ۱۵۱ مجنون خان قاقشال

۳۳ محب الله (میر)

محب علی خان

(پسر میر خلیفہ وکیل
شاہ بابر)

۱۵۲، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹

۱۷۰، ۱۷۸

۲۱۵ محب علی خان رھتاسی

۲۸۰، ۲۳۲، ۱۱۶ محرم بیگ

۲۸۰

محمد اکبر ۱۹۰

محمد امین دیوانه ۱۸

محمد باقی ترخان

(پسر مرزا عیسیٰ) ۱۶۷

محمد بیگ توقبائی ۳۳

محمد تقی بخشی ۳۹

محمد حسین ۱۸۳

محمد حسین مرزا ۹۳، ۱۱۲، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۸،

۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۲۱۳

محمد حکیم (مرزا) ۲۰، ۷۸، ۷۹، ۱۸۶، ۱۸۷

محمد خان اتکه (میر) ۲۲۹

محمد خان اتکه امیرالامرا

برادر بزرگ خان اعظم ۲۳۸

محمد خان جلایر ۲۱۳

محمد خان نیازی (نواب میاں) ۳۷، ۳۸، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۶۴،

۱۶۵

محمد روشن دیوانه ۲۶

محمد زمان، مرزا برادر مرزا

مید یوسف خان ۲۳۱

محمد سعید (میان) ۱۳۱، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸

محمد سعید ۱۵۹، ۱۷۳، ۱۷۵

محمد سلطان مرزا

(ابن سلطان اویس مرزا) ۱۱۱، ۱۱۲

محمد سیستانی (حاجی) ۲۳۱

محمد شفیع ۱۳۱

محمد طاهر ۱۴

محمد عاقل ۱۸۳

محمد عزیز کوکلتاش

مرزا کوکه خان اعظم

۳۰، ۳۱، ۳۳، ۳۴، ۳۷

۳۸، ۷۵، ۸۰، ۸۱

۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵

۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹

۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳

۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۸

۹۹، ۱۰۳، ۱۰۶، ۱۰۸

۱۲۰، ۱۲۷، ۱۳۵، ۱۵۵

۱۹۷، ۲۱۵، ۲۲۰، ۲۴۰

۲۴۸

۲۰۱

محمد فاضل

محمد قاسم (میر بحر) ۱۲۵، ۱۸۵، ۱۸۶، ۲۱۹

۲۸۲

۷۹ ، ۷۸

محمد قاسم

۲۱۱

محمد قاسم خان نیشا پوری

۲۰۹

محمد قلی خان برلاس

۲۳۴

محمد قلی ترکمان

۲۳۱ ، ۱۱۷

محمد قلی توقتائی

۲۴۰ ، ۲۱۱

محمد مراد خان

۱۱۱

محمد مرزا، سلطان

۱۸۵ ، ۱۷۴

محمد مصطفیٰ صلعم

میر محمد معصوم بهکری

۳۳ ، ۳۴ ، ۳۶ ، ۳۷ ، ۵۶

نامی

۱۷۹ ، ۲۰۰ ، ۲۰۱ ، ۲۰۲

۲۱۱ ، ۲۰۹

۲۰۱

محمد ملا ساکن کنکری

۲۳۶

محمد ملا، تہتہ

۱۱۳

محمد یار خان حبشی

۲۱۷ ، ۱۸۲ ، ۱۸۱ ، ۱۱۳

محمود یار، مید

۱۵۱ ، ۱۶۷ ، ۱۶۸ ، ۱۶۹ ، ۱۷۰

محمود بہکری، سلطان

۲۰۰ ، ۱۷۸

۶۳

محمود خان (وکیل)

۲۸۳

محمود، قاضی (اعلم العلماء)

۱۰۰

مخصوص خان

۲۳۰

(برادر سعید خان)

۸۲

مخصوص خان چفته

۲۲۴ ۱۷۱

مراد میر

۲۲ ۳۹ ۴۱ ۴۵ ۷۵

مراد (شاهزاده)

۲۰۷ ۱۷۶

مرتضی خان دکنی (سید)

۲۲۷

۱۲

مرزا جیو

۱۹۷

مرزا حکیم

۲۰۶

مرزا رستم قندهاری

۲۳ ۲۰

مرزا شاه رخ

۲۳۴

مرزا علی

مرزا علی خان

۲۳۲

(پسر محرم بیگ)

مرزا قلی خان

۲۱۲

(برادر صدر محمد)

۱۷۸ ۱۶۷

مرزا عیسیٰ خان ترخان

مرزا کشمیری

۲۰۰

پسر میر ابوالقاسم خان

۱۷۸

مرزا محمد باقی

- مرزا منوچهر (نبیره)
- ۲۰۸ عبدالرحیم خان خانان)
- مرزا یدالله پسر میر
- ۲۰۰ ابوالقاسم خان
- مریم مکانی
- ۲۳۵ ، ۶۹ (والده عرش اشیانی)
- ۱۱۲ مسعود حسین مرزا
- ۴۳ مصطفیٰ خان لودی
- مصلح الدین
- ۲۲۵ شیخ سعدی
- مطلب خان
- ۲۳۸ (پسر شاه براغ خل)
- ۳۱ ، ۳۲ ، ۳۳ ، ۶۶ ، ۱۰۱ مظفر گجراتی (سلطان)
- مظفر حسین، مرزا
- ۱۵۷ ، ۱۲۱ ، ۱۱۳ ابن ابراهیم حسین
- مظفر خان
- ۲۱۲ (امیرالامرا)
- مظفر خان (دیوان)
- ۱۸۸ ، ۱۵۵ صوبه بنگالہ)
- ۲۰۶ مظفر خان معموری
- ۲۲۸ ، ۲۱۳ ، ۲۱۳ مظفر سلطان گجراتی

مظفر علی،

۳۹ ، ۱۶

تربتی

معروف شیخ (صدر

۲ ، ۱۰۰ ، ۱۳۰ ، ۱۹۸

شهر بهکر)

معصوم کابلی (فرنخودی)

پسر معین الدین احمد خان ۱۵۵ ، ۱۵۶ ، ۱۸۵ ، ۱۸۸ ، ۲۰۶ ،

۲۱۷

معین الدین

۲۰۶

معین الدین خان

۲۲۸ ، ۲۱۶ ، ۲۱۷

(میر سامان)

معین الدینا والدین

۲۶ ، ۱۵۶ ، ۱۵۷ ، ۲۰۶ ، ۲۳۷

(حضرت خواجه)

۸۷ ، ۸۵

مقرب خان

۱۲۱

مقصود علی جوهری

۲۲۶

مقصود علی

۲۱۶

مقصود علی (سپاهی)

۲۱۳

ملک اشرف

ملک خونی کابلی

(دیوان مرزا حکیم)

۱۸۶

ملک علی

۲۸۶	
۲۰۸ ، ۲۰۷ ، ۲۰۵ ، ۲۰۰ ، ۱۳۷ ، ۱۳۶	ملک عنبر
۱۸۷	منصور حلاج
۴۹	منصور خان
	منصور مرزا
۱۱۱	(بن مرزا بایقرا)
۱۵۱ ، ۲۲۲ ، ۲۲۳ ، ۲۲۵ ، ۲۲۷ ، ۲۲۵ ، ۱۵۱	منعم خان (خان خانان)
۳۳	منوھر مرزا
۲۲۰ ، ۲۱۹	منوھر داس رائے
۲۰۵	موٹھ راجہ جودھ پوری
۱۳۸ ، ۱۳۹ ، ۱۵۰ ، ۱۵۱ ، ۱۵۲ ، ۱۵۳ ، ۱۵۴	مہابت خان
۱۵۴ ، ۱۵۶ ، ۱۵۷ ، ۱۵۸ ، ۱۵۹ ، ۱۶۰	
۱۸۵ ، ۱۸۷ ، ۱۸۹ ، ۱۲۹ ، ۱۳۰	
۱۵۷ ، ۱۳۷ ، ۲۰۷ ، ۲۰۸	
۲۲۲ ، ۲۲۳ ، ۲۲۵ ، ۲۲۸	مہتر خان خاصہ خیل
۲۲۱ ، ۲۲۶	مہر علی سلدوز
۱۳۲	میران جیو
۱۳۱ ، ۱۳۶ ، ۱۳۷	میر خان
۲۰۱	میر شجاع
۱۹۳	میر شریف آملی
	میر گیسو بکاول بیگی
۱۷۸ ، ۱۷۰	(خطاب گیسو خان)

۲۳۴	میںدنی رائے	
۲۴۷	میاں بختیار	
۱۸۰	۱۷۷۹	میاں وہیہ
۲۴۶		میاں سہیل

ن

۲۴۶	نامی ملا پسر میاں گدا
	ناہید بیگم
۱۶۸ ، ۱۶۷	زوجه مخب علیخان
۴۹	نرسنگہ دیوبندہ یلہ (راجہ)
۵۵	نصرالله (حافظ)
۱۷۱	نصیب خان ترکمان
	نظام الدین احمد ہروی
	خواجہ (صاحب طبقات
۲۰۸ ، ۱۶۰	اکبری)
۱۳۳	نظام الدین احمد
۵۰ ، ۱۳۵	نظام الملک
۲۲۸	نظر بیگ
۶۲	نظیری ملا

نقیب خان

(پسر عبداللطیف قزوینی) ۲۳۷

نوح (علیه اسلام) ۱۶۳

نوح میاں (مخدوم) ۱۷۹، ۱۸۰

نور الدین محمد (مرزا) ۱۳

نورالنسا بیگم ۲۱

نورجہاں بیگم ۵۹، ۶۰، ۹۳

نورنگ خان

پسر قطب الدین محمد

خان اتکھ ۲۱۸

نورنگخان ۳۲

نوعی (ملا) ۶۱

وجیہہ الدین گجراتی ۱۳۷

و

وجیہہ المک ۲۱۴

وزیرخان

(برادر عبداللہ خان) ۲۱۱

وزیر خان ۲۸، ۲۹

وفا، میاں ۱۹

۲۸۹

ولی بیگ ذوالقدر ۱۷

ولی شطاری (درویش) ۱۰۳

هاشم بارهه، سید

(ولد سید محمود) ۲۲۸، ۱۵۳، ۳۳، ۳۳

هلال خواجه

(خواجه سرا، میان) ۱۹۳، ۱۹۲

همایون (نصیر الدین محمد

بادشاه غازی) ۱۸۷، ۱۳۳، ۱۱۲

هیمو بقال ۱۳

ی

یادگار مرزا ۱۷۱، ۱۷۰

یعقوب بیگ همدانی ۱۷

یعقوب خان بدخشی ۱۶۱

یوسف خان ۲۲۰

یوسف خان رضوی ۲۳۱، ۱۷۳، ۱۷۰

اماکن و مقامات

۱۳۱	۱۱۵	آب بپاه
۱۸۴		اٹک بنارس
۱۳۴		آب چناب
۲۳۱		آب سندھ
۷۹		آب غور
۱۷۴		آب گنگ
۱۴۷	۱۴۶	آب جون
۱۱۴		آب مہندری
۲۱	۲۰	آب نیلاب
۲۳		اجین
۲۶	۳۲	اجمیر
۱۳۸	۱۳۹	
۲۳۷	۲۱۵	
۱۹	۲۳	احمد آباد
۱۱۳	۱۱۶	
۲۳۶	۲۱۴	
۷۴	۲۳۸	احمد نگر
۲۵	۵۲	اڑیسہ
۱۰۸	۱۳۵	

۲۹۱	
۱۸۰ ، ۱۵۷ ، ۱۲۱ ، ۱۰۲ ، ۴۹	آسیر
۲۰۳	اصفہاں
۸۶	ارض روم
۲۱۶	اعتماد پور
۱۱۲	اعظم پور (پہر گنہ)
۲۳۶	افغانستان
۱۱ ، ۱۵ ، ۳۱ ، ۶۴ ، ۷۴	آگرہ (دارالخلافہ) اکبر آباد
۷۵ ، ۹۵ ، ۱۰۰ ، ۱۰۱	
۱۲۱ ، ۱۲۸ ، ۱۴۳ ، ۱۴۵	
۱۴۷ ، ۱۵۵ ، ۱۵۷ ، ۱۷۳	
۱۷۶ ، ۱۹۲ ، ۲۱۲ ، ۶ ، ۲	
۲۲۲ ، ۲۲۳ ، ۲۳۹	
۱۰۶	اکبر نگر
۱۹۹	الور (قصبہ)
۷۴ ، ۸۱ ، ۱۲۴ ، ۱۵۰ ، ۱۵۶	الہ آباد (الہ اباس)
۱۵۷	
۱۱	امر کوٹ
۲۱۷	امروہہ
۱۱۰ ، ۱۰۶	آنہر

۲۹۲	
۷۳	انتہری (نصبہ)
۲۴۸	انکولہ (ہر گنہ برار)
۷۳۸	انور پور
۲۰۶	اودہ
۱۵۳ ، ۸۹ ، ۸۸	اودے پور
۱۹۵ ، ۱۰۳ ، ۱۲	ایران
۲۰۴ ، ۲۰۳	ایروان
۲۴۸ ، ۱۵۸ ، ۹۶ ، ۳۴	ایلچپور

ب

۱۵۵	باغ پنجہ سلطان
۱۹۷ ، ۱۳۶	باغ مرزا کامران
۱۸۶	باغ مہدی
۱۱۰ ، ۱۰۹ ، ۴۲	بالا گھٹ
۱۳۷	بتخارا
۱۸۷ ، ۷۹ ، ۲۳ ، ۲۲ ، ۷۷	بدخشاں
۲۳۴	
۲۴۸ ، ۲۰۷ ، ۱۸۵ ، ۱۵۸ ، ۹۶	برار
۱۶۱ ، ۱۵۶	برم پتی (مقام جنگ)

۲۹۳

۳۱ ، ۳۳ ، ۳۴

۱۱۱

۳۸

۴۷ ، ۴۹ ، ۵۱ ، ۵۲ ، ۵۴

۶۲ ، ۸۸ ، ۱۰۲ ، ۲۰۸

۲۳۸

۲۰۷

۳۴ ، ۳۵ ، ۱۰۰ ، ۱۳۹ ، ۱۴۰

۱۵۱ ، ۱۵۲ ، ۱۶۷ ، ۱۶۸

۱۶۹ ، ۱۷۰ ، ۱۷۷ ، ۱۷۸

۱۷۹ ، ۱۹۰ ، ۱۹۱ ، ۱۹۸

۱۹۹ ، ۲۰۰ ، ۲۹۲ ، ۲۰۳

۲۱۲ ، ۲۱۷

۴۱ ، ۵۲ ، ۵۴ ، ۸۲ ، ۸۳

۱۰۶ ، ۱۹۸ ، ۱۴۵ ، ۱۵۵

۱۵۶ ، ۱۶۰ ، ۱۸۸ ، ۱۹۰

۱۹۲ ، ۲۰۶ ، ۲۲۴ ، ۲۲۵

۴۸ ، ۱۶۴

۱۹۷

۳۹

بروده

بلخ

بلوچ پوره

برهان پور

بولى (مقام)

بهاتورى (دکن)

بهکر

بنگال (بنگالا)

بنکس

بهرائج

بندر لاهری

۲۹۳

۱۷۷

بویکان (قصیدہ)

۱۹۰ ۶۵۲

بہار

۲۱۳

بہروچ

۱۳۶

بہرون وال (ہرکنہ)

۱۰۲

بیانہ

۲۰۷ ۱۶۱

بیجا پور

۱۰۲

بیجا گڈہ

۵۵

بیجانکر

۱۹۹

بیر (جاگیر)

۲۱۵

بیکانیر

پ

۱۸۶

پانی پت

۱۳۸

پتہاں (قصیدہ)

۱۱۷ ۱۱۳ ۹۳ ۳۲ ۱۸

پتن

۱۹۰ ۱۵۱ ۲۵

پٹنہ

۱۵۳

پورماندل

۲۲ ۱۶ ۱۵

پنجاب

۲۹۵

ت

۱۶۶

تالاب اجین

۱۸۱

تالاب کلان

۲۰۳

تبریز

۷۷

ترمذ

۹۹

تمرنی (دکن)

۱۷۶ ، ۲۳

توران

۲۴۱

تهانه جہالونہ

۴۷

تہانیسر

۳۴ ، ۲۵ ، ۳۶ ، ۳۸ ، ۳۹

تہتہ

۱۶۹ ، ۱۰۰ ، ۱۶۱ ، ۱۶۷

۱۳۸ ، ۱۷۷ ، ۱۷۸ ، ۱۷۹

۱۸۰ ، ۱۹۰ ، ۱۹۶ ، ۱۹۹

۲۰۶ ، ۲۱۲ ، ۲۱۵ ، ۲۳۶

۱۲۴

تیرہ

ج

۵۴

جالنہ پور

۳۶

جالور

۲۹۶

۱۱۳

جانپانیر

۱۶

جلندھر

۳۱

جوشی پراگ (الہ آباد)

۳۳

جونہ گڈہ

۱۱

جودھپور

۳۶

جون (ہر گنہ)

۱۷۴ ، ۱۵۶ ، ۱۵۰ ، ۶۷ ، ۲۶

جونپور

۱۷۳

جونتور (جاگیر)

۷۷ ، ۱۵

جھجر

۲۱۲ ، ۱۵

جھوسی پراگ

۱۶۸ ، ۳۶ ، ۱۱

جلیسر

ج

۵۶

چنبل (دریا)

۲۳۷

چندوار

۲۰۴ ، ۹۴ ، ۳۰

چوکھنڈی

ح

۱۵۶ ، ۱۵۰

حاجی پور

۲۳ ، ۱۸

حرمین شریقیں

۱۹۵

حسن ابدال

خ

۱۰۶ ، ۱۰۲	خاندیس
۲۳۳	خاتقاه میر حسام الدین دہلی
۲۳۵ ، ۲۳۴ ، ۲۳۳	خراسان
۱۹۶	خواف
۲۳۶ ، ۱۹۸	خوشاب (جاگیر)

د

۱۵۷	دھریہ
۸۲	دروازہ اکبری
۱۵۰	دروازہ آہو خانہ
۸۲	دروازہ خضری
۱۱۳	دروازہ سروہی
۲۱	دروازہ فتح پور
۶۰۳	دروازہ قلعہ اکبر آباد
۱۳۶	دروازہ قلعہ لاہور
۲۳۶	دروازہ محل
۱۹۲	دروازہ مدار
۱۵۱	دریا پور

۲۹۸	
۱۱۳	دریای احمدآباد
۲۰۳ ، ۱۷۷ ، ۱۹۹	دریائے پنجاب
۱۵	دریائے تبتی
۳۸ ، ۳۵	دریائے سندھ
۲۳۶	دریائے شور
۱۵۱	دریائے گنگ
۳۹ ، ۳۰ ، ۳۱ ، ۳۵ ، ۳۷	دکن
۳۸ ، ۵۶ ، ۵۷ ، ۷۲	
۸۷ ، ۹۵ ، ۹۹ ، ۲۰۲	
۱۱۱ ، ۱۱۳ ، ۱۱۵ ، ۱۲۱	
۱۵۶ ، ۱۵۷ ، ۱۷۳ ، ۱۷۶	
۱۸۵ ، ۱۸۷ ، ۲۸۹ ، ۱۹۶	
۲۹۹ ، ۲۰۲ ، ۲۰۳ ، ۲۰۵	
۲۰۶ ، ۲۰۷ ، ۲۱۰ ، ۲۴۲	
۳۱ ، ۳۳ ، ۳۸ ، ۵۹ ، ۶۰	دہلی
۱۳۷ ، ۱۳۸ ، ۱۴۵ ، ۱۴۸	
۱۸۶ ، ۲۰۴ ، ۲۴۲ ، ۲۴۳	
۱۸۱	دو آب جون و گنگ
۳۶ ، ۲۰۸	دولت آباد
۸۳	دھاندو پورہ

۲۹۹

۱۹۵

دهمتور

۱۷۶

دهول پور

۱۶

دیپال پور

ر

۱۷۱

راجوری

۱۰۶

راجہ نگر

۹۸

روہ

۲۲۶

روہنگیرہ

۱۳۳

رہناس

س

۱۶۶ ، ۱۶۵ ، ۱۲۶ ، ۱۲۵

سارنگپور

۲۲۸

سبرگج (گجرات)

۱۱۵

ستلج

۱۱۳

سرناں (قصبہ)

۱۵۳ ، ۱۱۳ ، ۱۱۳

سروہی (قلعہ)

۱۸۶

سرہند

۲۷۳ ، ۲۰۱ ، ۱۹۸ ، ۳۰

سکر (فتح پور)

۱۷۲ ، ۱۳۰ ، ۱۲۱ ، ۳۲

سنتان پور

۳۰۰

۲۳۸

سمدرکه

۱۱۱ ' ۱۱۲ ' ۱۸۱

سنبهیل

۱۲ ' ۳۳ ' ۱۱۵ ' ۱۶۷ ' ۱۷۷

منده

۱۷۸ ' ۱۷۹ ' ۱۹۲ ' ۱۹۷

۱۷

سوالکی (کوهستان)

۱۳۳

سودهره

۲۳ ' ۳۳ ' ۱۱۳ ' ۱۱۴ ' ۱۱۵

سورته (سورت)

۱۲۱ ' ۱۳۹ ' ۱۵۰ ' ۲۱۳

۱۸

سهنلک

۳۵ ' ۳۶ ' ۳۷ ' ۳۸

سپهوان

۱۹۰

سیتارچه (موضع)

۲۱۹

سیکری

۶۳ ' ۱۶۱ ' ۱۷۹ ' ۱۸۰ ' ۲۰۰

سیوستان

۲۳۵

سیستان

۲۰۳

سیتامسر (عمارت)

ش

۲۳۱

شاه‌آباد

۱۹۶

شیراز

۳۰۱

ظ

ظفر انگر

۴۶

ع

عجم

۶۵

عرب

۱۷۴ ' ۶۵

عراق

۱۸۸ ' ۱۷۸ ' ۱۲

غ

غرنین

۲۱۵

ف

فتح اباد

۱۲۶

فتح پور سیکری

۲۱ ' ۳۱ ' ۱۷۷ ' ۱۱۸ ' ۱۵۹

۲۲۶

فتح گلہ کشکہ

۲۳۸

فریدآباد

۱۳۷ ' ۱۳۵

ق

قلعہ اکبرآباد

۲۳۹

قلعہ رقبہنور

۲۲۸

قلعہ رهناس

۱۱۱ ' ۱۳۳

قلعہ سرہند

۱۶

قلعہ قندھار

۲۳۶

۳۰۲

۱۵۳

۹۰ ۸۹

۱۲ ۹۹ ۱۱۱ ۲۰۰ ۲۰۳

۲۳۵

۱۲۲

ک

۱۲ ۲۰ ۵۹ ۷۸ ۷۹

۸۰ ۱۰۵ ۱۲۹ ۱۳۳

۱۳۳ ۱۷۲ ۱۸۷ ۹۷

۲۰۳ ۲۰۷ ۲۳۶ ۲۴۷

کثرہ میاں رفیق نزد مسجد ۲۱۲

جامع اکبر آباد

۲۰۹

۲۴

۹۶

۴۱

۲۲۲ ۹۳

۱۴۲ ۱۲

۵۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۲۰۳

۲۳۲

قلعہ کونبہلمیر

قامہ گوالیار

قندھار

قنوج

کابل

کاشغر

کشک بنارس

کچہہ

کرنائک

کثرہ مانکپور

کلانور

کشمیر

۳۰۳

۱۸۳

۲۳۱

۲۰۱

۱۱۵

۱۳۲ '۱۳۸

۱۸

۲۳۶

۸۸

کوتل کراکر

کونبہلمیر

کنکری (توابع بہکر)

کنبایت

کانگڑہ

کول

کنبایت

کوهی

ک

گجرات

'۱۴ '۱۸ '۱۹ '۳۱ '۳۲

'۳۳ '۴۰ '۴۴ '۵۱ '۶۰

'۹۲ '۹۴ '۹۵ '۱۰۱

'۱۱۲ '۱۱۵ '۱۱۶ '۱۱۷

'۱۳۴ '۱۳۶ '۱۳۷ '۱۳۸

'۱۴۲ '۱۴۳ '۱۴۵ '۱۴۹

'۱۵۲ '۲۰۱ '۲۰۲ '۲۰۸

'۲۱۰ '۲۱۴ '۲۲۸ '۲۲۹

۳۰۴

۱۲۳ ، ۲۹ ، ۲۸

۴۵

۳۳

ل

گڑہ کشنکھ

گوالیار

گوند (قصبہ)

لاہور

۱۱ ، ۵۸ ، ۵۹ ، ۶۴ ، ۹۹

۱۰۰ ، ۱۰۳ ، ۱۱۷ ، ۱۲۹

۱۳۰ ، ۱۳۳ ، ۱۳۶ ، ۱۴۲

۱۳۵ ، ۱۶۷ ، ۱۷۰ ، ۱۷۲

۱۷۳ ، ۱۸۶ ، ۲۲۱ ، ۲۳۲

۱۸۶

لدھیانہ

۱۹۳ ، ۲۶

لکھنؤ

۱۷۴

لنکا

۱۹۸

لہری (قصبہ)

م

۱۶۸

ماتیلہ (قصبہ)

۱۰۶ ، ۵۹ ، ۱۱

مارواڑ

۳۲ ، ۳۳ ، ۹۵ ، ۱۰۱ ، ۱۰۲

مالوا

۱۲۵ ، ۱۲۶ ، ۱۶۵ ، ۱۶۶

۲۰۹

۲۱۰ ، ۲۰۹

مانڈو

۳۰۰

۱۷۳ ۱۲۹

سہترا

۱۸۲

مدگر

۲۰۸ ۸۹ ۱

مدینہ

۲۰۸

مشہد مقدس

۲۲۵

مصر

۶۰

مقبرہ حضرت جنت آشیانی

محمد ہمایوں

۲۳۲

مقبرہ منورہ حضرت سلطان

المشاخ

۱۳ ۱۵ ۱۶ ۲۳ ۷۱

مکہ مبارک

۲۲۰ ۲۰۸ ۸۰

۱۷۷ ۱۶۸ ۱۱۰ ۹۹ ۳۳

ملتان

۱۹۰ ۱ ۸

۴۶

ملکپور

۵۸ ۴۵

ملکوسہ

۱۰۸

منگیر

۱۹۳

موہان

۱۱۵

میرٹھہ

۱۳

میوات

۳۰۶

ن

۱۸۱	نارنول
۲۳۰، ۳۴، ۳۶	ناسک
۲۱۵، ۶۳	ناگور
۲۰۸	نجف
۲۰۳، ۲۰۳	نخجوان
۱۱۳، ۱۱۲، ۱۰۲، ۵۱، ۳۹	نربده
۵۶	نذرا باری
۳۵	نصر پور
۱۸۳	نگر کوٹ
۳۸	نوارہ
۱۱۶	نودہ (تصبہ)
۲۱۱	نیشاپور
۵	
۲۳۹	ہری دیبی
۱۱۲	ہزارہ
۲۳۱، ۱۹۲	ہلال آباد

۱۲، ۱۵، ۲۰، ۲۳، ۲۲

۱۰۰، ۱۱۳، ۱۳۴، ۱۳۸

۱۴۰، ۱۴۹، ۱۵۸، ۱۶۶

۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۸، ۱۹۵

۱۹۷، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴

۲۰۵، ۲۰۹، ۲۱۲، ۲۱۷

۲۲۲، ۲۲۹، ۲۴۱، ۲۴۴

اسماء کتب

۱

۹۵	۶۸	اکبر نامہ
	ت	
۲۰۹		تاریخ سندھ
۴۶		تفسیر کبیر
	ج	
۶۴		جوامع الکلم
۲۳۷	۴۲۰	جہانگیر نامہ
	خ	
۱۸۸		خسرو شیریں
	د	
۲۰۳		دیوان تامی
۲۲۰		دیوان متوہر
	ذ	
۲		ذخیرۃ الخوانین
	ر	
۶۸		رسالہ اخلاق
	س	
۶۴		سواطع الالہام

۳۰۹

ط

طبقات اکبری (تاریخ نظامی) ۱، ۲، ۱۹، ۱۷۶، ۲۰۲

۲۰۹

ع

۶۸

عیار دانش

ف

۹۷

فرهنگ (جهانگیر)

ق

۱۲، ۵۰، ۵۲، ۷۲

قران شریف

ک

۲۳۰

کافیه (منظوم)

۱۸۸، ۶۵

گلستان (کتاب)

ل

۲۲۵

لیلی مجنون

م

۲۲۹

مثنوی اکهارا

۶۸

منشآت (دفتر ابولفضل)

معدن افکار

۲۰۳

(بحواب مخزن اسرار)

۳۱۰

۲۴ منبع العیون (تفسیر)

۶۴ مفرد العلم

۶۸ سہا بہارتہ

ن

۲۰ نیک من

chronograms and quotes them rather frequently to give the dates of the death of important persons. In quite a few cases he has given chronograms composed by himself. This is definitely a good feature of the *Dhakhi-rah*, because it enables the reader to determine the dates of some events, which have not been mentioned by other writers. The *Dhakhi-rah*, in short, will prove to be a valuable source of information for Mughul history.

S. MOINUL HAQ

Shaykh Ma' sūm Bhakkarī :

اولاً چغل دوست بود دوم شدید العدوات

Mahābat Khān :

در بدایت حال به هیچ دین و مذهب استقامت نداشت به روزه

نماز مقید نبود و سفاکی و بیبایی او اظهر من الشمس است

On some problems Shaykh Farīd has supplied extremely useful information. The Rawshaniyah Movement may be mentioned as an illustration. The Mughul historians have condemned it as a disruptive movement and tried to paint it as a form of heresy. Shaykh Farīd, on the other hand, presents a brilliant picture of the movement and shows how sincere its leaders and followers were in their devotion to Islam. His reference to the movement, though brief, deserves a careful examination by the historians. About the Khayr al-Bayān of the founder of the movement he says that it contains arguments proving the truth of *Waḥdat al-Wujūd*. The author "has brought," continues Farid, "clear arguments and irrefutable evidence from the *naṣṣ*, the *hadith* and statements of the great men of the earlier times. In reality it is a wonderful book and if one examines it in an impartial spirit one is bound to be benefited by it." About the founder of the movement he adds that "whoever saw him became his follower. Other instances could also be quoted.

Shaykh Farīd's style is simple and straightforward. He has used a large number of indigenous terms which, it appears, were commonly used by sections of people who spoke and wrote in Persian. Farīd is fond of

Again, the incident of Abu 'l-Faḍl's repentance is put by Shaykh Farīd at the time when the former was in the Deccan and not when he was in the capital, as Blochmann seems to have understood, or more correctly, misunderstood it. This shows, as also the fact, that he has not mentioned the manuscript used by him, that Blochmann did not see the Dhakhīrah himself but has quoted it on some other authority.

As has been stated earlier, Shaykh Farīd completed his book when he was fairly advanced in years.¹ His ideas were, therefore, mature, and there is no doubt that his views on various problems and in respect of personalities are quite definite. He had served the Empire in different capacities and under several important officers, and had been posted in various provinces. He had participated in battles and had been present at functions presided over by the Emperor himself. He is fairly independent in his views and does not hesitate in criticizing and sometimes even in condemning the vices of the great men about whom he writes. A few instances may be mentioned.

Mirzā 'Abd al-Rahīm Khān Khānān :

تند مزاج هم بود صدای کوثره البته از خانه او مسوم عالم
می شد و راستی غضب نتوانست محافظت خود کرد..... طالب
دنیا بود و این لفظ بار گیر بوده که در لباس دوستی دشمنی

Nawāb Murtaḍā Khān :

با دشمن باید کرد :
اولاً اگر در وقت تناول چند پیاله شراب را می خوردند، دوم
در حق رعایا رحم دل نبودند سوم شدید بعداوت بودند

¹ It is difficult to find out the year of Shaykh Farīd's death, but it can be stated that he was past sixty in 1061 A. H. when he was giving final touches to his book.

had mentioned it. It has been stated that Jahāngīr on paying a surprise visit to the house of Shaykh Abu 'l-Faḍl found there 40 scribes engaged in copying the *Qur'an*. He reported the matter to Akbar telling him that Abu 'l-Faḍl was guilty of duplicity: he was a staunch Muslim himself but preached Hinduism to others. Akbar got infuriated at this report and sent Abu 'l-Faḍl to the Deccan. After referring to this incident Blochmann says: "A similar, but less credible story, is told by the author of the *Dhakhīrat al-Khawānīn*. He says that Abu 'l-Faḍl repented of his apostasy from Islam, and used at night to visit *in cognito* the houses of *darveshes* and, giving them gold *mohurs* requested them 'to pray for the stability of Abu 'l-Faḍl's faith, sighing at the same time and striking his knees and exclaiming. 'What shall I do?' And just as writers on the history of literature have tried to save Fayzi from apostasy and consequent damnation, by representing that before his death he had praised the Prophet, so have other authors succeeded in finding for Abu 'l-Faḍl a place in paradise."¹ A careful study of Shaykh Farīd's version will, however, show that he does not take the responsibility of giving currency to the story of Jahāngīr's surprise visit and its consequences. He begins the story by saying :

آورده اند کہ شاہزادہ سلطان سلیم بحال شیخ توجہ نداشتند
روزے درون خانہ شیخ در آمدہ چہل نفر کاتب را با اجزای قرآن
وتفاسیر گرفته بنظر حضرت گزرائیدند حضرت فرمودند کہ مارا
بردین ہنود ترغیب کردہ خود بمذہب اہل اسلام ثابت قدم ماند
دورقرب و حالت شیخ فقورے روئی داد ایشان را بدکن فرستادند

¹ Page xl.

در سال ششم جلوس موافق ماه محرم ۱۰۲۰ هـ آنچه به لوازم تقدیر
پرتو ظهور افکند بحضورت جنت مکانی خواستکاری نواب نورجهان
بیگم صبیحه اعتمادالدوله است

After describing how after the death of her first husband, Nūr Jahān was sent back to the Court and put on the personal staff of Salīmah Begum, he refers to Jahān-gir's marriage in these words :

چون قلم تقدیر بریں رفته بود که از ملکه جهان و بانوی زمان گردد
روزے در جشن اوروز منظور نظر کیمیا اثر شده او را در سلک حرم
محترم داخل ساختند و تعلق تمام بهم رسید روز بروز پایه عزت
ایشان ارتفاع یافت و اعتلا پذیرفت ذخست به نور محل ملقب
ساختند پس از چند گاه خطاب نور جهان بیگم مرحمت فرمودند

It is not difficult to add more instances to indicate the importance and value of shaykh Farīd's versions of some very important problems of Mughul history.

Shaykh Farīd's biographical notices are often characterized by personal touches, which make them not only more interesting but in some cases very useful for purposes of research.

It seems that most of the European writers on the history of the subcontinent did not know of this work, and perhaps this is the reason why we do not find its manuscripts in any of the well-known collections and libraries of the West. Blochmann, however, refers to the Dhakhīrah in his introduction to the English translation of *Ā'in i Akbarī* (page xl); but it is certain that he himself had not seen the book, and seems to have relied on some other authority who

Next we find Shaykh Farīd on the staff of Sarandāz Khān Qalmāq, who was a three-thousander, and held the charge of Dalmau with the *fawjdārī* of seventy-two *parganahs* of Lucknow. He spent large sums on the stipends of the 'ulamā and gifts to the *darwīshes*, with the result that he could not pay the full dues of his soldiers. The latter complained to the Emperor who "recalled the writer of this compilation from the *Maqta'*-ship of Bīr and appointed him his (Qalmāq's) *Wakīl i Mutlaq al-Inān*, so that he (Farīd) might bring prosperity to his *sarkār*. Under the orders of His Majesty a salary of one thousand rupees a month, with no deductions, and two rupees as daily allowance for food, were fixed for him ; he was given unrestricted powers and full responsibility of his *sarkār*."¹ Shaykh Farīd succeeded in improving the conditions to such an extent that by the time that he had to leave the place in order to join the campaign against Jagat Singh, the dues of Qalmāq's soldiers were paid. Despite Farīd's services Sarandāz Khān treated him unkindly. Farīd complains that "although the writer of this compilation had ruined his chances of happiness in the next world for his (Qalmāq's) sake, he caused harm to this slave on account of the complaints of his former servants."² Thus, it is obvious that Shaykh Farīd was present at the Battle of Mau (1642 A. C.) in the campaign against the rebel chief, Jagat Singh.³

¹ See F. 60 b.

² See F. 61 a.

³ See F. 59 b, 61 a.

by no means favourable to the Mughuls. After Shāh Jahān's departure from the south, Shahji Bhonsla violated the treaty according to which he had surrendered to the Mughuls. With the help of the Ādilshāhī forces he had captured the strong fort of Daulatabad.¹ Fath Khān, the son of the famous Malik 'Anbar, was upset by this triumph of Shahji and -appealed to Mahābat Khān, who was encamping at Burhanpūr,² to help him against the enemy. Mahābat promptly decided to march towards Daulatābād. But he was soon informed that Fath Khān had betrayed him and joined hands with the Bijapuris. However, he ordered his son, Khān Zamān, to besiege Daulatābād and started preparations for a large-scale war in the Deccan.³ These precautionary measures on his part proved to be of immense advantage. Ultimately Mahābat captured Daulatābād in June, 1633. Several persons composed chronograms of this great event; Farīd wrote several⁴ :

- (۱) قلعه مفتوح شد
(۲) دولت آباد فتح نمودند
(۳) دیو گیر فتح شد
(۴) سروهای نظام الملک شکسته

¹ Lahuri, I, 497.

² Farīd was present at Burhanpur when the people received Mahābat Khān. He says :
جمیعے کہ اُن روز بہ نظر آمدہ تا حال شاہدہ نہ رفتہ

³ Farīd gives interesting details in this connection; he was the Amin and Bakhshi at Bīr and was one of those officers who were ordered to store provisions. He could collect provisions worth four lakhs of rupees at Bīr. See F. 35a.

⁴ These phrases yield 1040. See F. 35 a.

in trouble for some time, here he was treated with consideration by Mirzā Ḥusaynī.¹ Of all the leading nobles under whom Farīd had an opportunity of working none seems to have impressed him more deeply than Khān Jahān. This is indicated by a conversation which Farīd had with Mahābat Khān on the merits Khān Jahān. Evidently Mahābat could not appreciate Farīd's laudatory remarks about Khān Jahān's virtues, particularly his generosity. However, Farīd insisted on expressing his gratitude as well as his admiration for Khān Jahān.²

The other distinguished officer under whom Shaykh Farīd worked for a long period was the well-known General Mahābat Khān. Perhaps it would be safe to assert that Farīd began to work under him in 1040 A. H. In any case he was present on the occasion when Shāh Jahān honoured Mahābat Khān by personally bidding him farewell in the *Bagh Dehrah* (1632 A. C.). Mahābat Khān's appointment had been made earlier at the time when the distressed Emperor, at the death of his beloved wife, Mumtāz Maḥal, decided to leave the Deccan for the north. Khan Zamān, son of Mahābat Khān, was ordered to officiate his father till his arrival. Mahābat Khān's victories over the Deccanis constitute a brilliant chapter of Mughul warfare in the south.

Farīd was an eye-witness to Mahābat Khan's exploits. At the time of his arrival the situation in the south was

¹ F. 50 b.

² F. 36 b.

In 1610 A. C. Shaykh Farīd was present in the army of Khān Jahān Lūdī¹ when the latter was commissioned to lead a campaign against the Deccan. He seems to have remained under Khān Jahān for a considerable time and speaks of him as his great benefactor.² Farīd was certainly in a position to watch the Khān's career and activities with interest and care. This is why we find in his account of that nobleman, particularly in connection with his revolt, a number of incidents which are not found in other works. In 1024 A. H. he mentions himself as the *Dīwān* of Nūran Maḥal, a wife of Jahāngīr.³ It is difficult to say if Farīd was removed from the service of Khān Jahān or was given this latter job in addition to his own duties. Nevertheless, he again refers to himself as *Bakhshī i Kul* of the *Sarkār* of Khān Jahān in 1628 A.C. ; the Khān often entrusted him with important duties.⁴ Early in the reign of Shāh Jahān, Khān Jahān raised the standard of revolt ; but Farīd remained loyal to the Government. He says that he returned to Bhakkar and was naturally

¹ He was the son of Dawlat Khān Lādī. He soon established his reputation as a soldier in the reign of Akbar. Jahāngīr gave him the rank of 3000 *zāt* and 1500 *sawār* in the second year of his reign. Three years later he became a five-thousander and in 1610 was entrusted with the command of the Deccan campaign. See 'Abd al-Ḥamīd Laharī, *Pādshāhnāmāh* (Calcutta edition), I, 272. It may be added that he was first introduced to Khān Jahān by Muḥammad Shāfi Sabzwārī. See F. 45 b.

² Farīd calls himself as پرورد خان جهان See F. 36 b.

³ See F. 40 a.

⁴ See for instance F. 37 b.

connected story of his activities as far as his official career is concerned. Nevertheless, some stray references at various places in the *Dhakhīrah*, if put together, will give an idea of the position which he held at different stages of his life. He says that he first took service under the Mughuls as *Wakīl* of Abu 'l-Fath Dakhanī.¹ This must have been before 1015 A. H. for in that year we find him as *fawjdār* of Lucknow.² Abu 'l-Fath died during the Mughul campaign against Udeypur. The Emperor awarded rank to his sons and relatives and also conferred a *manṣah* of 65 *ṣawar* on Farīd. The latter was not satisfied with this and "returned to my native place".³

Two years later Farīd refers to himself as *Amīn* in the *Ṣubah* of Berar.⁴ He seems to have held this post for about eight years as he himself writes :⁵

مسود این مجموعه شیخ فرید دیوان و بخشی و امین و واقعه نویسن
آنجا بود مدت هشت سال.

¹ Abu 'l-Fath was a descendant of Sayyid Muhammad of Jaunpur, the leader of the Mahdaws. Abu 'l-Fath's father, Mīr Ilāhdād was known for his piety and devotion. Abu 'l-Fath joined service of the Mughul Government under Akbar and rose to the rank of 5000 *zāt* and *sawār*. For some time he held the *Ṣubahdārī* of Allahabad and Farīd was under him in these days (f. 46 a). He died at Pul Kandal in Rajputana during the expedition against the Rana of Udeypur in the time of Jahāngīr. (See F. 46 a.)

² F. 22 a. ³ F. 46 a. ⁴ F. 16 a. ⁵ F. 47 b.

hūnt he would have this “*Şzft*” executed. Someone reported this to Shaykh Junayd who simply remarked : “We need not worry on that account. The Mirzā would not return safe from his hunting trip, and if he did, he would not survive even for one night.” It so happened, continues Farīd, that the Mirzā returned late in the night ; he told his men that he would hang Shaykh Junayd the next morning. But when he was sleeping, a thief entered his house and killed him. Shaykh Junayd attended the funeral of the Mirzā and prayed for his soul.¹

Farīd has related another interesting incident of which he is an eye-witness. Mirzā Fathpurī’s son, Mirzā ‘Abd-allāh, was as cruel a man as his father. He is stated to have gone to Ajmer in order to be enrolled as a disciple of Shaykh Husayn Chishtī, the *sajjādah-nashīn* of the *dargāh* of Khwājah Mu‘in-al-Din. Shaykh Husayn asked Mirza ‘Abd-allāh as to how many persons he had killed. The Mirzā replied : “Not more than three thousand in my whole life, and of these I have killed with my own hand only two hundred.” Shaykh Husayn refused to enrol him as a disciple.²

Shaykh Farīd’s service career under the Mughul Government was long and variegated, extending over a period of nearly half a century. It is a pity we do not possess enough details to build up a complete and

¹ F. 49 a.

² F. 49 a.

"The sacred tomb of Haḍrat Qutb al-Aqṣā Makhdūm Shaykh Bahā al-Dīn Zikriyā had very little space around it and inside the dome there was no room left because of the graves of the *Sajjādahs*. He (Qulīj Khān) widened the dome and purchasing the houses lying in the vicinity of the tomb extended the courtyard and made it into a well designed (کنبد مرتفع عریض) place. The compiler of this collection, Shaykh Farīd Bhakkari, had always wished that this honour of the repairs of the *Rawḍah*, which is so near the native town of this *faqīr* should have fallen to his lot because he is so closely connected with that great *Khānwādah* through faith and devotion. But he could not get that privilege."¹

Shaykh Junayd of Pattan (Gujrat), a Khalifah and disciple of the well-known Gujrati Shaykh, Shāh Wajīh al Dīn (d. 998 A. H.), was another *Sūfī* to whom Farīd was deeply attached (اعتقادی کامل بآنحضرت بوده). He has also related an incident of Shaykh Junayd's friendly attitude even towards his enemies. Mirzā Fathpurī, son of Mirzā Shāhrukh, was unhappy with Shaykh Junayd and used to say that he spoiled the beliefs of Muslims who became enrolled as his disciples. Once when going on a hunting excursion the proud nobleman said that on returning from the

¹ See F. 62b.

disciple of Mīr ‘Abd-allāh *Mishkīn raqm.*¹ He relates an interesting incident of his *pīr*. The son of a Turānī chief, Qāḍī ‘Imād, had built a big mansion near the house of Mīr ‘Abd-allāh. The latter sent words to ‘Imād through Farīd that the privacy of his house was violated on account of the height of his mansion and he should, therefore, make some changes in the building. The *qāḍī* did not only refuse to accede to the Mīr’s request but started behaving in an undesirable manner. Although the Mīr did not change his ways and continued to show a neighbourly regard to the *qāḍī*, the latter’s highhandedness soon became unbearable. The Mīr then sent a message to ‘Imād, once again through Farīd, saying: “After a year neither I shall be living in my house nor you in your splendid mansion.” The *qāḍī* did not take the hint, but it so happened, adds Farīd, that Mīr ‘Abd-allāh died within six months; soon after this the *qāḍī* also followed him to the grave.²

Of other noted *Ṣūfī Shaykhs* also our author speaks with reverence and exhibits a keen interest in referring to the ‘urs gatherings and *fātiḥah*, etc. at different places. He had a great faith in the Suhrāwardīyah *Shaykhs* of Multan, particularly *Shaykh Bahā al-Dīn Zikriyā*

Referring to the extension and repairs of the *Shaykh*’s tomb by Nawāb Qulīj Khān Tūrānī he says rather feelingly that he wished he should have had that honour. He writes :

¹ F. 54 b.

² F. 54 b.

the book. Referring to Muḥammad Khān Niyāzī, a courtier of Jahāngīr, he writes:

ایام بهار است و گل و لاله و نسریں
از خاک بر آیند تو در خاک چرائی
چو ابر بهاران شوم وزار بگریم
بر خاک تو چندانکه تو از خاک برائی

On another occasion he sent a *tadmīn* to Nawāb Rashīd Khān, grandson of Pir Rūshanāī. As the Nawāb had fallen from the horse, Farīd selected a *rubāʿī* of Anwarī who had composed it when Sultān Sanjar Saljūqī had met with a similar accident and written a *tadmīn* on it:

رفتم بر رخس تا به تهغت بکشم
گفتا بشنو دو حرف از صوت خوشم
نے گاو زمینم کہ پشت منست
لے چرخ چهارم کہ خورشید کشم

Farīd was also fond of writing chronograms, some of which may be read in the Dhakhīrah. On Maḥābat Khān's death in 1044 A. H. he composed two chronograms of the incident: ^۱ رخ مرد سپه سالار رفته and ^۲ Twenty years earlier the Imperial forces commanded by Mirzi Iraj, son of Khān Khānān, secured a big victory in the Battle of Khirkī. Shaykh Farīd composed the chronogram ^۳ خیر ابرج which gives 1024. Besides these, some other chronograms by him are also mentioned in the book.

Farīd was a staunch Sunni Muslim, highly devoted to the well-known *ṣūfī* Shaykhs. He was enrolled as a

¹ F. 55 a.

² F. 37 a.

³ F. 40 a.

"To yourself" was the audacious reply of Ma'rūf Anjū was not prepared for a bombshell like this. He was deeply stung by this remark and left the party. Farīd adds that after this incident he was never heard to have indulged in such jokes.¹

In the *Dhakhīrah* we meet with a few references to Farīd's early education and some of his teachers. He mentions, for instance, Mullā Muṣṭafā Jawnpurī as one of his teachers and says that he had a learned discussion with the well-known Mullā Muahammad Thattawī, which lasted for seven days. When Farīd asked his teacher about Thattawī's scholarship, he replied that the Mullā was a great scholar, almost peerless in the whole of Hindustan, but he was weak in *fiqh*.² Another teacher to whom he refers was Mīr Abu 'l-Qāsim *Namkīn* ; he writes³ :

تعلیم نظم و خط راقم این مسود از آن مرحوم (میر ابوالقاسم) کرد .

It is difficult to form an exact idea of the educational and literary attainments of Farīd, but there can be no doubt that besides being wellversed in Persian he knew Arabic, Pushtu and Hindi Sindhi, of course, was his mother tongue. It is to be noted that Farīd has used a large number of Hindi words and expressions in the book.

Shaykh Farīd was capable of writing poetry ; he has quoted his own couplets at two different places in

¹ F. 46 b.

² F. 46a.

³ F. 19b. For Abu'l-Qasim's relations with Shaykh Ma'ruf, see note.

Nawāb Murtaḍā Khān set apart four thousand *blghās* of land for the people who needed assistance and help, and left it to the option of Shaykh Ma'rūf to make a selection of the deserving cases. This indicated the extent of confidence which Nawāb Murtaḍā had in Shaykh Ma'rūf.¹ The above incidents which have been picked up from Farīd's references to his father leave no doubt as to the high position which he and his brother had been able to attain in the court circles soon after the establishment of Muḡhul sway over Sind. Besides being a man of influence and status, Shaykh Ma'rūf was known for his moral courage and noble character. His son calls him *mazhar i jalāl i aḥdiyat* (manifestation of the dignity of God) and relates a story indicating how courageous he was in expressing his true feelings. Once when Mīr Anjū held the charge of Bhakkar, Shaykh Ma'rūf, Shaykh 'Abd al-Raḥmān Mīr 'Adl, Qāḍī Abū Sa'id and Qāḍī Muḥammad Ḥusayn happened to be present at the Mīr's house. Out of mere joke Mīr Anjū remarked: "It is a fundamental principle of *Naḥw* that two contradictions cannot be together; here I see four contradictions. If all of you are killed, the *Sarkār* of Bhakkar would be purged of treason, revolt and disorders" All remained silent except Shaykh Ma'rūf who retorted promptly: "What about the fifth, their leader? If he is also disposed of the region of Bhakkar will become much cleaner." Anjū enquired whom he was referring to as the leader of the gang?

¹ F. 14 b.

Bhakkār in 1004 A. H. He soon made himself unpopular by his cruel treatment of the leading residents of the place. They lodged a complaint at the Court of the Emperor, who got so annoyed that immediate orders were issued to Abu'l-Qāsim to proceed to the capital. He was greatly perturbed at this and consulted Ma'rūf. The latter advised him to placate the complainants by giving them money. Qāsim acted on this advice and ultimately escaped the Imperial wrath.¹ Another reference has been made by Farīd to Qādī Maḥmūd's taking shelter with Shaykh Ma'ruf. In 1020 A. H., he writes, Mirzā Rustam Beg Ṣafawī was put in charge of Thatta. He soon started treating the people rather harshly and many of them went into exile. Among those who left Thatta was a leading scholar named Qādī Maḥmūd. He went to Bhakkar and stayed with Ma'ruf. Soon after this Jahāngīr recalled Rustam Ṣafawī.² Of the contacts of Farīd's family an idea may be formed by an incident related by him in the account of Nawāb Murtaḍa Khān Shaykh Farīd Bukhārī (d. 1021 A. H.). The latter, one of the topmost nobles of Jahāngīr's Court, held a *jāgīr* in the *Sarkār* of Bhakkar. His manager, Lakhmidas Krori Sehwanī, was harsh on the *imāms* and had stopped their *madad i ma'āsh*. Shaykh Farīd and his father interceded on behalf of those who had suffered at the hands of Lakhmidas.

¹ F. 19b.

² F. 11 a.

Mirzā Jānī Beg as the tutor of his son, Ghāzī Beg.¹ Subsequently he joined State service and acted as *Diwān* and *Wakīl* of some eminent nobles including the historian, Nizām al-Dīn, the author of the *ṭabaqāt i Akbarī*. Shaykh Ma'ṣūm is stated to have travelled to Gujrat where his friend, Muḥammad Ishāq, was posted. The latter introduced Ma'ṣūm to Nizām al-Dīn, and managed to secure for him a *manṣab*. Subsequently Ma'ṣūm was enrolled among the Imperial *Manṣabdārs*, obviously through the intercession of Nizām al-Dīn. It is, therefore, no wonder that he, along with Muḥammad Ishāq, assisted the great author of the *ṭabaqāt* in its compilation.²

Shaykh Farīd's father, Shaykh Ma'rūf, is first mentioned in connection with the siege of Bhakkar by the Mughul forces in 978 A. H. The siege lasted for several years and the besieged were reduced to great hardships. "We were inside the besieged fort," says Farīd's father, "a loaf of bread could not even be obtained in return for life. The people ate the dogs, the cats, the mice and the crows."³ After the capture of Bhakkar by the Mughuls, Shaykh Ma'rūf was appointed *Ṣadr* and seems to have enjoyed the confidence of the Imperial Government. Farīd mentions an incident which shows that his father was a man of sound judgment. Mīr Abu 'l-Qāsim was appointed *jaḡīrdār* of

¹ Q'ani, Mir 'Ali Sher, *Tuhfat al-Kirām* (Karachi, 1959), p. 395.

² For these details, see F. 20 b.

³ F. 17a.

Shaykh Farīd Bhakkārī¹ was born, as his name shows, at Bhakkar and belonged to a respected family of that place.² He does not mention the date of his birth but it would be reasonable to put it in the last decade of the tenth century *Hijrah*. Farīd's family was connected with that of the well-known ruler of Thatta, Mirza 'Isā Beg.³ Another important person whom he mentions as one of his near relatives is Sayyid Abu'l-Faṭḥ Bhakkārī.⁴ Shaykh Farīd's uncle, Muḥammad Ishāq, was considered to be a scholar of some reputation. He was a classmate of the famous Sindhi historian, Shaykh Ma'sūm, and was among his closest friends. At one time he was employed by

(Continued from page 5)

among the people. These can, however, be picked up from his account without difficulty and cannot be considered to have marred the authenticity of his book. The actual words of Shah Nawaz are :

اگرچہ دریں وقت کتاب موسوم بہ ذخیرہ الخوانین تصنیف شیخ معروف (نویس) بھکری متضمن احوال امراء بہ نظر رسید و اکثر مطالب آن ضمیمہ این نسخہ گردید لیکن چون بنائے آن بر اخبار سماعی مخالف تحقیق اہل این فن بود و ماخذ این نسخہ کتب معتبرہ ثقات است رجائے بد یہی و مزیتے ظاہر یوں متحقق ثابت است۔

Ma'athir al-Umarā, Calcutta edition, Vol. I, p. 8).

¹ Our only source of information for the life and work of Shaykh Farīd is the *Dhakhirah*. No contemporary or later writer has said anything about him. Even the author of the *Ma'aṭṭhir al-Umarā*, who is so greatly indebted to Farīd has not said much about him. An attempt has, therefore, been made to build up the story of his life on the basis of references which he makes to his own contacts and activities in this work.

² He refers to Bhakkar as وطن آبا و اجداد احقر . See F. 19 a.

³ See F. 40a. 'Isā Beg's tomb, near Thatta, is one of the well-known monuments of this region.

⁴ F. 38a.

himself said, utilized it as a source book.¹ Kiwal Rām wrote after Shāh Nawāz and could not have dispensed with either of his predecessors. But I venture to go a step further and feel tempted to assert that both these writers must have taken inspiration from Shaykh Farīd Bhakkarī's scheme of preparing a biographical dictionary of the statesmen, nobles and officers of the Mughul Government.

There is no doubt that Abu'l-Faḍl has given lists of the grandees of the Empire in his *Ā'in*, but he records their names and titles only, because, to quote his own words, "it does not become the encomiast of His Majesty to praise others, and I should act against my sense of truthfulness, were I but to mention that which is praiseworthy, and to pass in silence over that which cannot be approved of."² The *Dhakhīrat al-Khawānīn* is, therefore, a pioneer work in the field of biographical literature on Mughul nobility; but its importance lies, far more than this, in its intrinsic value as a source book. It is rather strange that Shāh Nawāz who utilized it as a source book tries to belittle its importance by declaring it to be unauthentic, because its author depended on hearsay evidence. A careful examination of the two works will show that Shāh Nawāz has sometimes simply reproduced Shaykh Farīd's version.³

¹ Volume I, p. 8. ² *Ā'in*, English translation, vol. I, p. 321.

³ Shāh Nawāz has tried to vitiate the authenticity of Farīd's work. It is difficult to accept his criticism. Farīd has not only based his statements on authentic works but has taken care to ascertain facts before recording them. No doubt he has occasionally mentioned stories which had found currency

al-Dīn Nizām al-Fadlī, the *Tadhkirat al-Awliyā* of Shaykh Farīd al-Dīn 'Aṭṭār and the *Nafahāt al-Uns* of Jāmī are well-known works. In this subcontinent also a number of biographical dictionaries, mostly on saints and scholars, were written. Of the numerous works written on the lives of the 'Ulamā' and *Ṣūfīs* of the subcontinent, the *Siyar al-Awliyā* of Amīr Khurd, the *Akhhbār al Akhyār* of Shaykh 'Abd al-Haqq and the *Thamarāt al-Quds* of Lal Beg, the *Ma'athir al-Kirām* of Āzād, the *Ma'ārij al-Wilāyat* of Shaykh Ghulām Mu'īn al-Dīn the *Khazinat al-Aṣfiyah* of Ghulām Sarwar, to name only a few, have served as useful sources of historical information. It may be added, however, that comparatively few books have been written on the lives of the statesmen, officers and nobles of the State. In fact, no such work is known to have existed before the time of our author. Shaykh Farīd is, therefore, justified in referring to this fact in his introductory remarks.¹ He writes that the historians had produced volumes on the lives and works of the kings but nobody had cared to write an account of the nobles ; for this reason he undertook to compile this work.

The two other well-known biographical dictionaries of Mughul officers and nobles, the *Ma'athir al-Umarā* of Shāh Nawāz Khān and the *Tadhkirat al-Umarā* of Kiwal Rām were both compiled more than a hundred years after the *Dhakhīrah*. Shāh Nawāz, as he has

¹ F. I

be traced, like so many other disciplines, to the devotion of the Muslims to their Prophet and their anxiety to preserve the details of his life. Alongside of their study and development of the twin sciences of *ḥadīth* and *sīrah* of the Prophet the Muslim scholars collected material on the lives and character of his *Companions* (*ṣaḥābah*) and other reporters of his sayings and activities. The growth and development of this discipline, technically known as the *asmā' al-rijāl*, gave to us a number of voluminous works containing the lives of persons who were quoted as authorities on *ḥadīth* or *sīrah* narrations. The discipline pertaining to the wars and battles of the Prophet came to be known as *maghāzī*. In course of time *sīrah* and *maghāzī* of the Prophet created a taste for history in general, so did the *asmā' al-rijāl* become the foundation of works on biographies. It may be of some interest to mention that Muslim writers have produced most exhaustive and excellent biographical dictionaries based on high class research and can today be regarded as classics. The earliest of these important works was Ibn Sa'd's *ṭabaqāt*. It covers besides the lives of the Prophet and his *Companions* an account of the *Tābi'īn* also. Some of these works are of a general character, like the *Wafayāt* of Ibn Kḥallikān, while others are devoted to the celebrated figures of particular sections, such as Yāqūt's *Mu'jam al-Udabā* or Qiftī's *Tārīkh al-Ḥukamā*. The traditions laid down by the early Muslim writers of biographical dictionaries were followed by the Persian authors both in Kḥurāsān and Hind-Pakistān. The *Āthār al-Wuzarā* of Hājji Sayf

suggest that the author might have thought of filling them later, and then he had no opportunity to do it. Another striking feature is that there are quite a few erasures and alterations, though not very substantial. In any case, the manuscript is quite old and must have been scribed soon after its compilation in 1061 A.H. It belonged to the Library of Chānd Bībī¹ as is indicated by her seal on the title page and the following endorsement on the top of the first page :

این کتاب از کتاب خانه چندا بی بی المخاطب به ماه لقا
بائی بنت سیده بی بی المخاطب به راج کنور بائی متوطن بلده فرخنده
بنیاد حیدرآباد در عهد ریاست نواب بنده گان عالی میرزا نظام علی خان
بہادر وزیر اعظم خاندان محمد شاه بادشاہ دہلی تیموریہ ، اختتام خواندن
این کتاب در ۱۲۱۶ ہجری شد ، بدست خود بنا پر یادگار ترقیم یافت

The scribe, whoever he may be, was a well-educated person, for he does not commit mistakes which are ordinarily found in manuscripts written by men of poor education. He writes in a semi-*shikast* style and with an exceedingly fine pen. But for a person acquainted with the style of the seventeenth century prose writers of Persian and the history of the period which is covered by the book it is not difficult to read the manuscript and decipher even those passages which are not very clear.

The *Dhakhīrat al-Khawānīn* is a biographical dictionary of the Mughul nobility as its name indicates. The origin of *sawānīh-nigārī* (biography) in Islam can

¹ She was a mistress of Mīr Nizām 'Alī Khān Āsaf Jah II. She was a poetess and patronized scholars. For an account of her literary activities, see *Majmū'ah i Naḡhz* of Abū al-Qāsim Quḍrat-allāh, India Office, No. 2949.

INTRODUCTION

THE *Dhakhīrat al-Khawānīn* of Shaykh Farīd Bhakkarī is an extremely rare but highly useful work on Mughul history. It was compiled in 1060-61 A. H. as the author himself says in his account of Mir Sayyid Ṣābir.¹ There are only two manuscripts of this valuable work known to exist: one is in the library of the Pakistan Historical Society and the other in that of the Anjuman Taraqqi Urdu, Karachi.² Both these manuscripts have been utilized for the present edition. The printed text, however, is based on the manuscript belonging to the Pakistan Historical Society, while the other one is referred to as MS B.

The manuscript belonging to the Pakistan Historical Society contains 67 folios, each folio being 12½" by 7½". There are 27 lines to a page with a written space of 10½" by 5½". The name of the scribe and the date of the manuscript are not mentioned anywhere. But it can be safely concluded from the type of the paper and the condition of the manuscript that it is pretty old. In fact one would have been tempted to consider it to be an autograph copy or at least a copy based on it, if there had not been a few lacunae in the earlier portion of the manuscript. On the other hand, the lacunae also

¹ See F. 59 b.

² This manuscript was examined by Dr. Abdullah Chaghatai. See his article in *Islamic Culture* (Hyderabad, Deccan), July 1953.

A. H.	A. C.
1048	5 May, 1638
1049	24 April, 1639
1050	14 April, 1640
1051	2 April, 1641
1052	22 March, 1642
1053	12 March, 1643
1054	29 February, 1644
1055	17 February, 1645
1056	7 February, 1646
1057	27 January, 1647
1058	17 January, 1648
1059	5 January, 1649
1060	25 December, 1649
1061	15 December, 1650
1062	4 December, 1651
1063	22 November, 1652
1064	12 November, 1653

(iii)

A. H.

A. C.

1020			6 March,	1611
1021	...	...	23 February,	1612
1022		...	11 February,	1613
1023			1 February,	1614
1024			31 January,	1615
1025			10 January,	1616
1026			30 December,	1616
1027			19 December,	1617
1028			9 December,	1618
1029	...		28 November,	1619
1030			16 November,	1620
1031			16 November,	1621
1032			26 October,	1622
1033			15 October,	1623
1034			4 October,	1624
1035			23 September,	1625
1036			12 September,	1626
1037			2 September,	1627
1038			21 August,	1628
1039			11 August,	1629
1040			31 July,	1630
1041			20 July,	1631
1042			9 July,	1632
1043			28 June,	1633
1044	...	...	17 June,	1634
1045		...	7 June,	1635
1046	...		26 May,	1636
1047	...		16 May,	1637

(ii)

A. H.

A. C.

992			4 January,	1584
993			24 December,	1584
994		...	13 December,	1585
995			2 December,	1586
996			22 November	1587
997		...	10 November,	1588
998			31 October,	1589
999		...	20 October,	1590
1000			9 October,	1591
1001			28 September,	1592
1002			17 September,	1593
1003			6 September,	1594
1004			27 August,	1595
1005			15 August,	1596
1006	...	...	4 August,	1597
1007			25 July,	1598
1008			14 July,	1599
1009			3 July,	1600
1010			22 June,	1601
1011			11 June,	1602
1012			1 June,	1603
1013			20 May,	1604
1014	...		9 May,	1605
1015			29 April,	1606
1016			18 April,	1607
1017		...	7 April,	1608
1018	...		27 March,	1609
1019			16 March,	1610

(i)

A. H.

A. C.

964			4 November, 1556
965			24 October, 1557
966			14 October, 1558
967			3 October, 1559
968			22 September, 1560
969			11 September, 1561
970			31 August, 1562
971			21 August, 1563
972			9 August, 1564
973			29 July, 1565
974			19 July, 1566
975			8 July, 1567
976	...		26 June, 1568
977			16 June, 1569
978			5 June, 1570
979			26 May, 1571
980			14 May, 1572
981			3 May, 1573
982			23 April, 1574
983			12 April, 1575
984			31 March, 1576
985			21 March, 1577
986			10 March, 1578
987			28 February, 1579
988			17 February, 1580
989			5 February, 1581
990			26 January, 1582
991			15 January, 1583

Note on Transliteration

The following system has been used :

(i) For Arabic and Persian letters :

ا —a	ر —r	ف —f
ب —b	ز —z	ق —q
پ —p	ژ — <u>zh</u>	ک —k
ت —t	س —s	گ —g
ث — <u>th</u>	ش — <u>sh</u>	ل —l
ج —j	ص —ṣ	م —m
چ — <u>ch</u>	ض —ḍ	ن —n
ح —	ط —ṭ	و —w
خ — <u>kh</u>	ظ —ẓ	ه —h
د —d	ع —‘	ء —’
ذ — <u>dh</u>	غ — <u>gh</u>	ی —i, y

(ii) Vowel signs (long vowels) : $\bar{a}$, $\bar{i}$, $\bar{u}$

PREFACE

THE Pakistan Historical Society has decided to publish the *Dhakhīrat al-Khawānīn* in three volumes. It is gratifying to note that the first volume is now being published.

There are only two manuscripts of the book known to exist. The one belonging to the Pakistan Historical Society is in semi-*shikast* style and often it takes considerable time to decipher words and phrases. At various places it is worm-eaten.

The Pakistan Historical Society is grateful to Asia Foundation (Pakistan) for their donation towards meeting the cost of the publication of this book.

I am thankful to my elder brother, Mawlawi S. Ahsanul Haq, and my Assistant, Mr. Mohammad Ayub Qadri, for helping me in preparing the text, deciphering obscure passages, comparing the variants in the two manuscripts and reading the proofs.

KARACHI :
March, 1961.

S. Moinul Haq

Copyright owned by
PAKISTAN HISTORICAL SOCIETY

CONTENTS

Preface

Note on Transliteration

Comparative Chart of Hijrah and Christian dates

Introduction by the Editor

Text of Dhakhirat al-Khawanin

Index

Pakistan Historical Society Publication
No. 17

Dhakhirat al-Khawanin

OF

SHAYKH FARID BHAKKARI

(Persian Text)

VOLUME I

Edited by

DR. SYED MOINUL HAQ, M.A., PH.D.

General Secretary and Director of Research

PAKISTAN HISTORICAL SOCIETY

PAKISTAN HISTORICAL SOCIETY

30 NEW KARACHI HOUSING SOCIETY

KARACHI-5

1961

